

MEDIA IHOLLA

Esa Reunanen & Auli Harju

MEDIA IHOLLA

Politiikan julkisuus kansanedustajien ja aktivistien kokemana

Copyright ©2012 Tampere University Press ja tekijä

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

Kalevantie 5

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin 040 190 9800

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

www.uta.fi/taju

<http://granum.uta.fi>

Taitto

Maaret Kihlakaski

Kansi

Mikko Reinikka

ISBN 978-951-44-8795-8

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2012

Sisältö

English Summary	7
1. Johdanto	11
2. Tunteet ja persoona politiikassa ja aktivismissa	21
2.1. Tunneteoriaa ja tunnekäsitteistöä	23
2.2. Poliittinen identiteetti ja osallistumisen motivaatiotekijät ..	28
2.3. Tunne ja järki politiikassa ja aktivismissa	41
2.4. Tunteet poliittisessa osallistumisessa: konflikti ja aitous	54
2.5. Persoonallisuus menestyksen ja viihtymisen taustalla	63
2.6. Yhteenvetoa	76
3. Poliittinen mediakulttuuri ja osallistumiskokemus	81
3.1. Mediajulkisuus brändityön ja vaikuttamisen välineenä	84
3.2. Poliitiikan tyrkyt, tähdet, turhat ja työteliäät	90
3.3. Mediajulkisuuden suosikit ja inhokit	100
3.4. Avautumisen rajat	107
3.5. Yhteenvetoa	112
4. Journalistinen ja sosiaalinen media julkisuuden areenoina	116
4.1. Journalismin toimintatavat: haastateltujen mediakritiikki ..	118
4.2. Sosiaalinen media ja julkinen keskustelu	133
4.3. Yhteenvetoa	145
5. Julkisen osallistumisen seuraukset	147
5.1. Poliitiikan ja aktivismin maine	149
5.2. Näkyvillä oleminen, julkiksena olo	158

5.3. Vaikutukset lähipiiriin	164
5.4. Kansalaispalautteen määrä, rooli ja hyöty	171
5.5. Häirintä, uhkailu ja väkivalta	185
5.6. Seuraukset osallistumiselle ja julkiselle keskustelulle	196
5.7. Yhteenvetoa	202
6. Kokemuksellisuus mediateksteissä: kerjäläiskysymys	206
6.1. Kerjäämiskiellohankkeen vaiheet	209
6.2. Kertomukselliset rakenteet ja roolit	211
6.3. Kerjäläiskeskustelu Helsingin Sanomien ja Iltalehden uutisissa	215
6.4. Kerjäläiskeskustelu mielipidejutuissa	224
6.5. Kerjäläiskeskustelu nettikommenteissa	236
6.6. Yhteenvetoa	245
7. Päätelmät	251
Lähteet	262
Liite 1. Teemahaastattelurunko	272
Liite 2. Haastattelujen luokitusrunko	276

English Summary

The study examines Finnish political media culture from the point of view of politicians and activists. It asks what factors make public participation meaningful and what kinds of risks it involves. It also tries to ascertain the role of emotions in politics and activism. The study thus contributes to the recent debate on the mediatization of politics and the change in political media culture. Do the politicians and activists feel that media publicity has become more harsh and scandalous? Does such a development even threaten democracy and people's willingness to act publicly for their objectives?

Focused interviews serve as the main methodological instrument in the study. The interviewees include both well-known politicians and individuals who promote their societal objectives in other ways. In addition, to demonstrate how politicians and activists are treated in the media media texts are also analyzed. This analysis concerns the recent debate on Romanian beggars and a proposal to ban public begging in Finland.

The mediatization thesis gained some support in the study. Most interviewees described media as an important operational environment for them. The politicians complained of the increasing trivialization and sensationalism of journalism. Many had also observed unfounded cynicism and suspicion regarding politics and politicians. The activists' most important criticism was more that their expertise was not always given credit in the media and that they were sometimes treated as irrational agitators whose viewpoints are biased. However, when describing their personal treatment at the hands of the media or

their co-operation with journalists, most of the politicians and activists reported reasonably good and fair treatment. The criticism thus concerned more attitudes identified in journalism in general and certain media sensations rather than routine interaction with journalists or the representation of the interviewees themselves in journalism.

The role of emotion and reason in societal participation was analyzed with reference to Jürgen Habermas' and Chantal Mouffe's theoretizations. The interviews evinced a common lament about how in political debate some viewpoints may be rejected by claiming that they are emotional. The activists' experience of their treatment as irrational agitators is an example of this. In this study, it is argued that the problem here is not that emotions are undervalued; the problem is rather the (probably emotional) refusal to consider rationally those viewpoints that are stigmatized as emotional. It is suggested that emotion and reason should be understood as separate and not mutually exclusive dimensions. Both emotion and reason are needed in societal participation. Strong emotional involvement cannot replace rational consideration, and reason alone seldom suffices to bring social problems onto the political agenda.

It emerged repeatedly in the interviews that acting as a politician or an activist was thought to be most enjoyable and successful for extroverts, pragmatists and those with a keen sense of humor. For a politician, personal integrity and consistency were considered necessary, likewise certain distinctive personal characteristics. It therefore seems evident that personality affects who aspires to become a politician or an activist and who will be successful. However, the interviews attested that even shyness or touchiness do not necessarily preclude participation given adequate motivation.

Among the politicians surprisingly clear distinctions emerged into "us experts" and "those keen on publicity". Expertise is valued, but yearning for publicity is somewhat looked down upon. However, expertise and keenness on publicity are not mutually exclusive characteristics. Recurring appearances even in entertainment media may

not undermine respect if the position of a politician is supported with expertise and a strong position in the elite networks. Among activists, the attitudes towards publicity seemed to be more pragmatic, and their talk on the issue was far less moralistically loaded than that of the politicians’.

Internet has radically changed politicians’ and activists’ interaction with the public. Much of the feedback from the people nowadays comes by e-mail and as comments to blogs or Facebook profiles. According to the emotional impact, the feedback can be divided into positive and negative. Positive feedback is encouraging and brings good humor, whereas negative feedback may cause frustration or irritation. However, the interviewees did not find totally inappropriate, gross and insulting hate mail most wearisome. Instead, the most exasperating feedback was that indicating the sender’s genuine conviction, for example, that the politician was pursuing solely personal benefits or portraying the activist as an idealist with no sense of reality. Nevertheless groundless insults were also felt to be depressing and oppressive, and such feedback was therefore not read at all, if possible. Many interviewees also found criticism of real failures demoralizing.

Many of the interviewees also had experiences of real harassment or threats. Such cases were, however, exceptional, and they were seldom reported to the police. The politicians accepted that to a certain extent it is their duty to listen to angry outbursts. Regarding threats, the interviewees said that they could distinguish fairly reliably between serious threats and the mere venting of wrath. Both politicians and activists mostly said that they do not allow hate speech or threatening to affect their actions. However, there was also some evidence of the opposite. Most examples of this kind concerned hate speech targeted at individuals promoting multiculturalism, and this also seemed to have succeeded in silencing some of them.

The analysis of media texts supported the interviews in that public discussion in the Finnish media is mainly fair and reasonable, in spite of occasional exaggerated suspicion and cynicism regarding

politics and politicians. However, the claim made by the activists that their expertise is not always noted and that they are treated as irrational gained no support in the analysis. On the contrary, at least in this sporadic media case about Romanian beggars, activists were represented as legitimate experts and parties, and there were no signs of undermining framing by the journalists.

I.

JOHDANTO

Julkinen keskustelu ja poliittinen osallistuminen ovat demokratian keinoja tuoda yhteiskunnalliseen päätöksentekoon erilaisia näkökulmia ja intressejä. Jotta kansanvalta toimisi, julkisen osallistumisen pitäisi olla jollain tavalla motivoivaa ja palkitsevaa. Muutamien viime aikoina esitettyjen puheenvuorojen mukaan näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Valtio-opin professori Matti Wiberg epäili, että poliitikkojen käyttäminen sylkykuppeina ja paineen purkajina voi jo johtaa vaikeuksiin pätevien poliitikkojen rekrytoinnissa (Aamulehti 29.11.2009). Kansanedustaja Hannes Manninen puolestaan perusteli jättäytymistään politiikasta sillä, että ”41 vuotta julkisena kusitolppana riittää” (Iltalehti 21.10.2010).

Julkisuuden on nähty muuttuneen aiempaa henkilökeskeisemmäksi ja skandaalihakuisemmaksi (Kantola & Vesa 2011). Sen on myös sanottu tulevan aiempaa enemmän ”iholle”. Mediaa on kritisoitu siitä, että se lietsoo kansalaisissa epäluottamusta poliitikkoja kohtaan ja tekee näin poliittisesta osallistumisestakin jotenkin epäilyttävää (Barnett 2002; Patterson 1994). Kokevatko poliitikot ja muut yhteiskunnallisesti aktiivit mediajulkisuuden tosiaan tällä tavalla? Miten he suhtautuvat julkisuudesta itselleen koituviin seurauksiin? Kuinka liukas ja suojaava poliitikkojen paljon puhuttu teflon-pinta lopulta on,

ja mikä ylipäättään motivoi ihmisiä julkiseen osallistumiseen kaikista luvassa olevista harmeista huolimatta? Tässä kirjassa näitä kysymyksiä lähestytään kevättalvella 2011 tehtyjen kansanedustaja- ja aktivistihaastattelujen sekä kesän 2010 kerjäämiskieltokeskustelua koskevan sisällönanalyysin avulla.

Kirjan näkökulma on politiikan julkisuuden tutkimuksessa harvinainen, vaikka tunteista ja kokemuksesta sinänsä on puhuttu humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä jo ainakin 1990-luvulta lähtien (Koivunen 2008). Mediatutkimuksessa kokemuksellisuuden korostaminen on usein liittynyt asia- ja viihdeohjelmien välisen erottelun kyseenalaistamiseen. On tullut tavaksi muistuttaa, että viihdeelliset ja fiktiiviset ohjelmatkin voivat käsitellä yhteiskunnallisesti merkittäviä aiheita ja että niiden usein tunteisiin vetoava käsittelytapa voi mielekkäästi nostaa esiin vallitseville käsityksille vaihtoehtoisia näkökantoja ja tulkintoja (esim. McGuigan 2005). Tyypillisesti on tutkittu mediasisältöjä tai yleisöä. Sen sijaan julkisuudessa *esiintyvien* näkökulmasta kokemuksellisuutta on tutkittu vähemmän. Esiintyjien kokemuksia on jonkin verran selvitetty tosi-tv:n tutkimuksessa (esim. Aslama & al. 2006), mutta siinäkin pääpaino on ollut yleisöjen ja itse ohjelmien analyysissä. Kuitenkin Heikki Saaren vuonna 2010 ilmestynyt kirja ”Median jahtaamat” välittää mediakohujen kohteeksi joutuneiden suomalaispoliitikkojen tuntoja.

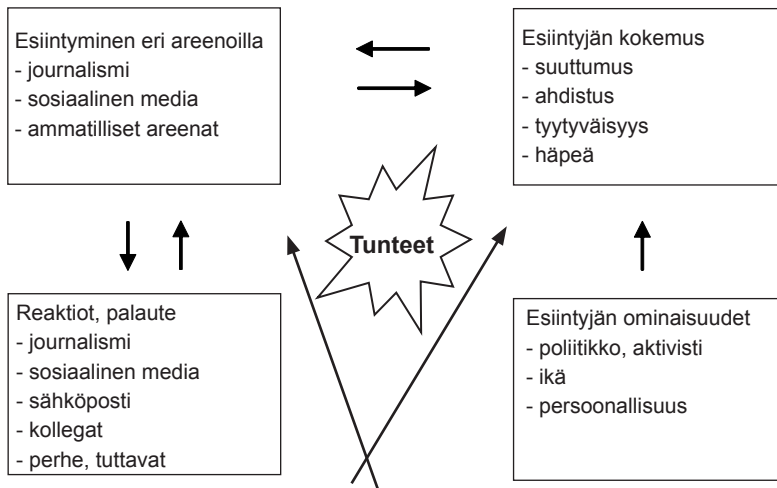
Vaikka tunteet ja kokemuksellisuus sinänsä ovat siis nousseet mediatutkimuksessakin esiin, niiden tarkastelu näyttää enimmäkseen rajautuneen julkisuuden populaareimpien muotojen pariin. Tämä on yllättävää siihen nähden, miten tärkeiltä ne vaikuttavat vallankäytön ja poliittisen julkisuuden kannalta. Poliittisen julkisuuden tutkimuksessa lähtökohtina taas ovat usein olleet Jürgen Habermasin julkisuusteoria sekä niin sanottuun kansalaisjournalismiin liittyvät teoretisoinnit ja kansainväliset esimerkit (esim. Heikkilä 2001; Pietilä 2002; Ahva 2010). Näissä tutkimuksissa julkiseen osallistumiseen liittyvät tunnekokemukset on saatettu todeta, mutta ne eivät ole nousseet varsinaiseksi tutkimuskohteeksi. Ehdotuksia tunteiden ja kokemuksellisuuden

tarkemmasta tutkimuksesta on tämänkin perinteen piirissä kuitenkin tehty (esim. Pietilä & Ridell 2008). Julkisuuden kokemuksellisuutta on sivuttu myös joissakin filosofis-teoreettisissa teksteissä. Esimerkiksi John Durham Peters (2005) kuvaa julkiseen toimintaan liittyvää poliittis-filosofista traditiota, jossa julkiselta toimijalta edellytetään eräänlaista stoalaista hyveellisyyttä: on kestävä julkisuudelle altistumisesta seuraavia ikävyyksiä. Julkisuuden kokemuksellisuudessa on näin kyse myös hyvin klassisesta temasta.

Poliittisen julkisuuden kokemuksellisuus tulee lähelle viime vuosikymmeninä käytyä keskustelua identiteettipolitiikasta ja tunnistamisen politiikasta (esim. Taylor 1992; Habermas 1995; Fraser 2000, 2003; McBride 2005; Thompson 2009). Poliittisen toiminnan motivaatio ja siihen liittyvät tunteet kietoutuvat ihmisten identiteetteihin ja arvoihin, ja keskeiseksi kysymykseksi nousee se, millä tavoin ja millä ehdoin erilaiset ihmisryhmät ja näkemykset tunnistetaan ja tunnustetaan osallisiksi yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Tunnistamisen politiikkaa koskevassa tutkimuksessa ovat korostuneet erityisesti sukupuoleen ja etnisyyteen liittyvät identiteetit, ja juuri näihin liittyvät teemat tuntuvat julkisuudessaakin herättävän voimakkaita tunnereaktioita. ”Tunteiden politiikka” on viime vuosikymmeninä saanut jalansijaa myös yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa (esim. Jasper 1998; Goodwin ym. 2001; Gould 2004). Siinä tunteet on nähty keskeiseksi yhteiskunnallista toimintaa motivoivaksi ja suuntaavaksi tekijäksi.

Poliittisen psykologian piirissä tunnekokemukset on ymmärretty lähinnä ihmisen mielessä oleviksi asioiksi. Lähtökohtana on ”poliittinen olento”, jonka ydinelementti on persoonallisuus. Sen lisäksi poliittisellä olennolla on asenteita, jotka koostuvat kognitiivisista käsityksistä ja tunteista. (Cottam ym. 2004, 9.) Kulttuurintutkimuksen piirissä taas on erottauduttu tällaisesta psykologisesta ja yksilökeskeisestä ajattelusta ja korostettu tunteiden rakentumista kulttuurisissa prosesseissa (esim. Ahmed 2004; 2004b).

Tässä tutkimuksessa tunteet ja kokemuksellisuus kytetään poliittisen identiteetin käsitteeseen ja kysymykseen järjen roolista poliittisessa päätöksenteossa (Mouffe 2005, 2009; Habermas 1996, 2009), väitteisiin yhteiskunnan medioitumisesta (Hjarvard 2008; Brants 2010; Kunelius & Reunanen 2012) sekä käsityksiin median ja politiikan muutoksesta entistä henkilöivämmäksi (Pels 2003; Berg ym. 2009; Herkman 2011; Van Aelst ym. 2012). Tunteita ja kokemuksellisuutta tarkastellaan ensisijaisesti esiintyjien itsensä näkökulmasta, mutta samalla pohditaan, miten journalismi, sosiaalinen media ja laajemmin koko poliittinen mediakulttuuri määrittävät yhteiskunnallista osallistumista sekä sen palkitsevuutta ja riskejä. Poliittisella mediakulttuurilla tarkoitetaan tässä poliitikkojen, aktivistien, median ja yleisön keskinäisyyttä sekä niihin liittyviä toimintatapoja ja käsityksiä. Tunne ymmärretään yhtäältä hetkelliseksi tunnetilaksi ja ilmaisun tavaksi mutta toisaalta myös pitkäkestoisemmaksi ja syvemmäksi, arvoihin ja identiteettiin kytkeytyväksi kokemukseksi. Tarkastelua jäsentää seuraava asetelma:

Kuvio 1.1. Tutkimusasetelma: kokemuksellisuus politiikan julkisuudessa.

Kokemukset syntyvät siis esiintymisistä eri areenoilla ja niistä seuraavista reaktioista. Tärkeitä julkisia areenoja ovat journalismin eri muodot, kuten uutisjournalismi ja viihdejournalismi. Samoin olennaisia ovat myös blogijulkisuus, sosiaalinen media sekä politiikan ja aktivismin erilaiset sisäiset areenat, kuten eduskuntaryhmät, valiokunnat ja epävirallisempi kollegiaalinen vuorovaikutus. Näillä areenoilla toimiminen herättää sekä kielteisiä että myönteisiä reaktioita, ja ne puolestaan vaikuttavat siihen, millaiseksi osallistumiskokemus muodostuu. Tunteet vaikuttavat julkisuudessa muodostuviin osapuolijakoihin ja me–ne -asetelmiin, ja juuri tästä syystä esimerkiksi politiikassa pyritään tilanteen mukaan tietoisesti joko herättämään tunnereaktioita tai välttämään niitä (Kunelius ym. 2009, 136–140, 371–372).

Poliitikkojen ja aktivistien asema on tietysti erilainen. Samoin iällä ja persoonallisuudella on oma vaikutuksensa siihen, miltä yhteiskunnallinen osallistuminen ja siitä saatu palaute tuntuu. Tunneilmaisut ja niiden dynamiikka ovat erilaisia uutisissa, journalismin mielipideaineistossa ja internetin sosiaalisessa mediassa. Samoin julkisen esiintymisen ehdot, kuten osallistumisen kynnykset, ovat näillä areenoilla erilaisia.

Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineistot

Tässä kirjassa selvitetään yhteiskunnallisen osallistumisen kokemuksellisuutta osallistujien itsensä näkökulmasta ja etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä motivoi ihmisiä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen osallistumiseen? Millaisia esimerkiksi henkilöhistoriaan, persoonallisuuteen ja uravalintaan liittyviä näkökohtia on poliitikoksi tai aktivistiksi ryhtymisen taustalla?
2. Mikä on tunteiden rooli poliittisessa osallistumisessa ja julkisuudessa, ja miten niitä käytetään hyväksi? Millaista politiikkaa ja aktivismi on

ihmisten välisenä vuorovaikutuksena? Millainen persoona menestyy ja viihtyy poliitikkona tai aktivistina?

3. Millaista politikointi ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen nykyään on, ja millainen on niiden suhde mediaan ja julkisuuteen? Millaista on olla poliitikko tai aktivisti tällaisessa toimintaympäristössä?
4. Millaisia journalismi ja sosiaalinen media ovat julkisuuden areenoina? Millaista journalismikritiikkiä poliitikot ja aktivistit esittävät ja miten he luonnehtivat internetiä ja sosiaalista mediaa toimintaympäristönään?
5. Millaista palautetta julkisuudessa toimivat saavat ja millaisia seurauksia siitä heille ja heidän lähipiirilleen aiheutuu? Miten poliitikot ja aktivistit suhtautuvat saamaansa palautteeseen? Millaisia tunteita palaute heissä herättää ja mitä hyötyä tai haittaa heille siitä on?

Tutkimuksen pääasiallisena menetelmänä ovat teemahaastattelut. Tammi-maaliskuussa 2011 haastateltiin neljätoista poliitikkoa¹ ja maaliskuukuussa kaksitoista eri tavoin muuten yhteiskunnallisesti aktiivista ja julkisuudessa esiintyvää ihmistä. Puolet haastatelluista poliitikoista oli puolueen tai eduskuntaryhmän puheenjohtajia. Toinen puoli oli muita kansanedustajia. Poliitikot valittiin niin, että mukaan saatiin erikäisiä, kaikkien puolueiden edustajia, joista puolet hallituspuolueista ja puolet oppositiosta sekä puolet naisia ja puolet miehiä. Poliitikoista neljä oli alle 40-vuotiaita, kuusi 40–60 -vuotiaita ja neljä yli 60-vuotiaita. Heistä 11 oli ehdolla vuoden 2011 eduskuntavaaleissa.

Aktivistihaastateltaviksi valittiin erilaisissa järjestöissä toimivia tai muuten aktiivisesti edistämiensä asioiden puolesta julkisuudessa esiintyviä henkilöitä, kuten itselleen tärkeiden teemojen puolesta kirjoittavia free lance -toimittajia. Haastateltavien joukossa oli sukupuolten tasa-arvon, ihmisoikeuksien, ympäristökysymysten,

1. Haastattelua ehdotettiin 19 poliitikolle, joista viisi kieltäytyi.

maahanmuuttokysymysten ja eläinoikeuksien parissa aktiivisia ihmisiä. Aktivistihaastateltavista seitsemän oli miehiä ja viisi naisia. Alle 40-vuotiaita heistä oli kahdeksan, 40–60 -vuotiaita kolme ja yli 60-vuotiaita yksi.

Jokaisen haastateltavan kanssa käytiin noin tunnin mittainen keskustelu, jossa häntä pyydettiin kuvailemaan, miten hän aikanaan tuli mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja millaisia kokemuksia siihen liittyvästä julkisuudesta hänellä on uransa aikana ollut. Edelleen kysyttiin, millaista palautetta haastateltava saa toiminnastaan ja miten julkisuuden tuoma tunnettuus vaikuttaa hänen ja hänen lähipiirinsä elämään. Lisäksi kysyttiin tunteiden roolista politiikassa ja aktivismissa sekä persoonallisuuden merkityksestä poliittikkona tai aktivistina menestymiselle ja viihtymiselle. Haastattelun lopuksi keskusteltiin vielä poliittisen mediakulttuurin mahdollisista muutoksista sekä niiden merkityksestä demokratialle ja yhteiskunnalliselle osallistumiselle.²

Haastatteluissa pyrittiin omakohtaisuuteen ja konkreettisuuteen. Tästä syystä haastateltaville luvattiin, että haastattelut raportoidaan anonymisti. Osa haastatteluista oli silti jossain määrin varautuneita, kun taas toiset vaikuttivat hyvinkin avoimilta kertoessaan kokemuksistaan ja tunnoistaan. Monet myös intoutuivat pohtimaan esitettyjä kysymyksiä ja pinnistelemään aivan itsestään selvimpien tulkintojen tuolle puolen. Joka tapauksessa haastattelujen analyysissä on muistettava, että haastateltavat puhuvat omista käsityksistään ja kokemuksistaan ja puhe on siten yhteiskunnalliseen asemaan sijoittunutta, osittaista ja näkökulmaista. Juuri näitä osittaisia ja näkökulmaisia – mutta kuitenkin asiantuntevia – kokemuksia tässä tutkimuksessa halutaan selvittää.

Haastattelut analysoitiin luokittelemalla ne Atlas.ti-ohjelman avulla tutkimuksen kysymyksenasettelua vastaaviin teemoihin.³ Analyysissä kutakin teemaa koskevat jaksot tulostettiin erikseen, ja teemaa analysoitiin näin syntyneen kohdennetun aineiston perusteella. Kunkin teeman rinnalla analyysissä käytettiin myös aineistoa

2. Haastattelun teemarunko esitetään liitteessä 1.

3. Luokitusrunko esitetään liitteessä 2.

kokonaisuudessaan. Analyysissä pyrittiin hahmottamaan, millaisia erilaisia näkemyksiä haastatellut esittivät teemoihin liittyen. Kussakin kirjan luvussa käsitellään yhtä tai useampaa luokitelluista teemoista. Poliitikko- ja aktivistihaastateltujen näkemyksiä verrataan toisiinsa silloin, kun näkemyksissä on selviä eroja. Usein tällainen vertailu ei kuitenkaan ole mielekäs, ja silloin näkemyksiä tarkastellaan yhdessä. Haastattelusitaateissa esitetään haastatellun ikäryhmä sekä se, onko hän aktivisti vai poliitikko.⁴

Teemahaastattelujen lisäksi tutkimuksessa analysoidaan kesällä 2010 käytyä keskustelua julkisen kerjäämisen kieltämisestä ja romani-kerjäläisistä. Kerjäämiskeskustelu valittiin analyysin kohteeksi, koska se on tunteita herättävä poliittinen kysymys, johon poliitikkojen ja viranomaisten lisäksi osallistui runsaasti myös yksityishenkilöitä ja kansalaisjärjestöjen edustajia.

Analyysin tavoitteena on selvittää keskustelun luonnetta ja erityisesti tunnereaktioiden kirjoa ja dynamiikkaa erilaisilla julkisuusareenoilla: sanomalehtien uutis- ja mielipidejutuissa (Helsingin Sanomat ja Iltalehti) sekä blogeissa ja nettikommenteissa (Helsingin Sanomien verkkolehtijuttujen yleisökommentit sekä Osmo Soininvaaran, Jukka Kempin, Sakari Timosen ja Jyrki Virolaisen blogikirjoitukset ja niihin tulleet kommentit).

Kirjan rakenne

Kirjan toisessa luvussa käsitellään yhteiskunnallista osallistumista tunteiden ja inhimillisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Mikä saa ihmiset aktivoitumaan yhteiskunnallisesti, mikä heitä motivoi ja miten he kokevat usein piikkikkäänkin poliittisen sanailun? Kysymykset nivotaan

4. Sitaatteja on editoitu vain kevyesti. Täytesanoja ja sanojen toistoja on poistettu (niinku, tota), ja kesken jääneitä sanoja on täydennetty (ku >kun; sit >sitten). Muut poistot ja selventävät lisäykset on merkitty näkyviin. Tavoitteena on ollut säilyttää autenttisuus ja puhekielisyys niin, että sitaatit ovat kuitenkin suhteellisen helpolukuisia.

Chantal Mouffen (2005; 2009) ajatuksiin poliittisesta identiteetistä ja hänen kritiikkiinsä Jürgen Habermasin (1996; 2009) edustamaa pohtivasti keskustelevaa (deliberatiivista) demokratiakäsitystä kohtaan. Haastattelujen nojalla kuvataan yhteiskunnallisen keskustelun pelisääntöjä ja kansanedustajien keskinäistä kollegiaalisuutta sekä sitä, miten erilaiset persoonallisuuspiirteet haastateltujen mielestä vaikuttavat aktivistina tai poliitikkona viihtymiseen ja menestymiseen.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan yhteiskunnallisen osallistumisen kokemusta medioitumiskehityksen ja nykyisen poliittisen mediakulttuurin näkökulmasta. Poliittinen mediakulttuuri liitetään kahteen erilaiseen käsitykseen poliitikkojen, median ja kansalaisten välisestä suhteesta. Yhtäältä voidaan ajatella, että poliitikko on ikään kuin äänestäjensä asiamies ja edistää äänestäjän haluamia asioita äänestäjän haluamalla tavalla. Toisaalta voidaan ajatella, että poliitikko toimii politiikan maailmassa itsenäisemmin, ja suhde äänestäjiin perustuu kokonaisvaltaiseen poliittiseen tyyliin, ei niinkään yhteiseen poliittiseen agendaan (Pels 2003). Analyysissä tulkitaan haastateltujen käsityksiä näiden kahden demokratianäkemyksen näkökulmasta ja kuvataan, miten he suhtautuvat erityisesti viihteelliseen ja henkilökeskeiseen mediajulkisuuteen.

Neljännessä luvussa luonnehditaan journalismia ja sosiaalista mediaa julkisuuden areenoina. Millaista journalismikritiikkiä poliitikot ja aktivistit esittävät ja millaisena toimintaympäristönään he pitävät sosiaalista mediaa?

Viidennessä luvussa kuvataan, millaisia henkilökohtaisia seurauksia aktivisteilla ja poliitikoilla on ollut yhteiskunnallisesta osallistumisestaan. Millaista on olla kaikkien tuntema ja millaista on kantaa aktivistin tai poliitikon mainetta? Haastateltavat kertovat saamastaan palautteesta ja julkisen toimintansa vaikutuksista yksityiselämäänsä ja läheisiinsä. He kommentoivat myös viimeaikaista keskustelua häirinnästä, uhkailusta ja vihapuheesta sekä kertovat, miten tällainen aggressiivisuus vaikuttaa heidän toimintaansa poliitikkoina ja aktivisteina.

Haastateltujen kokemuksia verrataan Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa (SOU 2006) saatuihin tuloksiin.

Kuudes luku on kesän 2010 kerjäämiskieltokeskustelua käsittelevä tapaustutkimus. Analyysissä hahmotetaan kaksi kirjoittelua jäsentävää kertomuksellista kehystä ja kuvataan, millaisia tunnelatauksia näissä kehyksissä kohdistetaan keskustelun osapuoliin.

Kirjan johtopäätösluvussa vedetään yhteen aiempien lukujen havaintoja ja pohditaan erityisesti sitä, mikä merkitys nykyisellä poliittisella mediakulttuurilla ja julkisen osallistumisen henkilökohtaisilla seuruuksilla on julkiselle keskustelulle ja suomalaiselle demokratialle.

Tutkimus tehtiin Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksessa (COMET) ja sen rahoitti Helsingin Sanomain Säätiö. Auli Harju teki aktivistihaastattelut, osallistui haastattelujen luokitteluun ja tekstin viimeistelyyn sekä kirjoitti luvut 2.2, 4.2 ja 4.3. Susanna Vehmas teki kerjäämiskieltoanalyysin tarkastuskoodauksen. Esa Reunanen vastaa tutkimuksesta ja kirjasta muilta osin. Hankkeen suunnitteluun ja käsikirjoituksen kommentointiin ovat osallistuneet lisäksi Timo Lilja, Mari Maasilta, Kaarina Nikunen, Mika Renvall, COMET-tutkimuskeskuksen Joraus-tutkijaryhmä sekä Tampere University Pressin anonyymi arvioija.

2.

TUNTEET JA PERSOONA POLITIIKASSA JA AKTIVISMISSA

Politiikka ja aktivismi eivät ole vain viileää asioista sopimista ja niistä kamppailua, vaan niihin sisältyy myös kosolti tunnetta. Esimerkiksi Peter Dahlgren (2006) esittää, että ymmärrys siitä, mikä on poliittista täytyy muodostaa uudelleen. Siinä missä rationaalisuus, analyttisyys ja tieto ennen muodostivat poliittisuuden kulmakivet, nyt mukaan poliittisuuden alueeseen tulisi liittää myös tunteet, kokemukset ja viihde, jotta selvemmin ymmärretään, miten ihmiset ryhtyvät omassa arjessaan yhteiskunnallisesti aktiivisiksi ja miten he identifioivat itsensä suhteessa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Yksilöiden identiteetit rakentuvat suhteista toisiin, kuulumisesta yhteisöön, joka voi olla paikallinen – kuten naapurusto tai kaupunki – tai laajempi sosiaalinen kollektiivi (Berger & Luckmann 1994 [1966], 115–116; Dahlgren 2000, 317–318). Poliittisen toimijan identiteetti muuntuu hänen siirtyessään vaikkapa kunnallispolitiikasta eduskuntaan. Samoin kansalaisaktivistin identiteetti vahvistuu esimerkiksi osallistumisesta erilaisten paikallisten yhdistysten ja liikkeiden toimintaan, jossa yhteisten intressien olemassaolo tulee tunnisteruksi ja jolla niitä puolustetaan (Castells 1997, 60–62; Carpentier & al. 2003, 53–54). Myös mediaa on alettu pitää yhä keskeisempänä yhteisyyttä,

erotteluja ja stereotypioita synnyttävänä tekijänä. Media siis tarjoaa aineksia rakentaa ja uusintaa identiteettejä. Median ”identiteettityö” näkyy esimerkiksi siinä, miten se käytännöllään liittyy uuden tiedon ihmisillä jo oleviin ”tutun maailman” rakenteisiin. (Ks. Berger & Luckmann 1994, 162; Kivikuru 2000.)

Politiikassa yksilöitä puhutellaan heidän identiteettinsä kautta. Esimerkiksi vaalien alla ehdokkaat haalivat äänestäjiä vaikkapa maaseudun yrittäjien, kaupunkilaisopiskelijoiden tai lapsiperheiden vanhempien joukosta pyrkimällä osoittamaan oman sopivuutensa kulloisenkin ryhmän edustajaksi. Äänestämässä ei ole kyse vain omien tai oman viiteryhmän intressien puolustamisesta vaan myös identifikaatiosta. Toimiakseen poliittisesti ihmisten täytyy voida tunnistaa poliittisesta diskurssista identiteettejä, jotka tarjoavat heille paitsi samaistumiskohteen myös mahdollisuuden ymmärtää kokemuksiaan ja saada toivoa tulevasta. Chantal Mouffin mukaan juuri tämän vuoksi politiikassa on oltava konflikteja ja vastakkaisuuksia. Hän näkee, että ihmisten poliittisen kiinnostuksen väheneminen johtuu politiikan konsensushakuisuudesta. Jotta ihmiset lähtevät liikkeelle, tarvitaan asioiden politisoitumista, ja politisoituminen taas edellyttää vastakkaisia leirejä, joihin ihmiset voivat identifioitua. (Mouffe 2005, 24–25.) Samalla kysymys on myös ”tunnistamisen politiikasta”, kun erilaiset ryhmitymät ja ajatussuuntaukset kamppailevat tullakseen tunnistetuiksi ja hyväksytyiksi osallisiksi yhteiskunnassa ja päätöksenteossa (Fraser 2000; McBride 2005; Thompson 2009).

Tässä luvussa tarkastellaan politiikkaa ja aktivismia tunteiden ja inhimillisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Miten aktivistit ja poliitikot kokevat toimintaansa liittyvän tunnekylläisen viestinnän, ja millaiseksi he ylipäättään mieltävät tunteiden roolin toiminnassaan? Miten he kertovat poliittisen identiteettinsä aikanaan muotoutuneen ja mikä motivoi heitä poliittiseen toimintaan? Onko poliittinen vastakkainasettelu ja konflikti lopulta niin tärkeä motivaatiotekijä kuin Mouffe esittää, vai voiko sillä olla myös motivaatiota heikentäviä ja poliittisen osallistumisen kannalta ongelmallisia seurauksia?

Luvun aluksi esitellään hieman tunneteoriaa ja tunnekäsitteistöä sekä erityisesti sitä, millaiseksi aiempi tutkimus on nähnyt tunteiden roolin yhteiskunnallisessa toiminnassa. Toiseksi kuvataan haastattelujen nojalla poliittisen identiteetin rakennuspuita ja poliittisen osallistumisen motivaatiotekijöitä. Kolmanneksi pohditaan tunteen ja järjen suhdetta yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa. Tarkastelu kytketään erityisesti Mouffen (2009) esittämään kritiikkiin Habermasin (1996) puolustamaa pohtivasti keskustelevaa (deliberatiivista) demokratiakäsitystä kohtaan. Neljänneksi kuvataan politikoinnin ja aktivismin käytäntöjä ja analysoidaan tunteiden roolia poliittisessa osallistumisessa. Miten poliitikot ja aktivistit kokevat osansa yhteiskunnallisen debatin osapuolina? Millaisia toimintatapoja ja pelisääntöjä tähän liittyy? Millaiseksi haastatellut näkevät tunteiden roolin toiminnassaan? Millaista kollegiaalista tukea poliitikot ja aktivistit saavat, ja millaisia erilaisia rooliasemia poliitikoille ja aktivisteille on tarjolla heidän keskinäisessä vuorovaikutuksessaan? Viidenneksi analysoidaan haastateltujen näkemyksiä siitä, miten erilaiset persoonallisuudet viihtyvät ja menestyvät yhteiskunnallisina toimijoina ja valikoituvatko aktiiviksi vain tiettytyyppiset ihmiset. Millaiset luonteenpiirteet haastatellut kokevat vahvuuksikseen ja minkä piirteidensä kanssa he taas joutuvat kamppailemaan? Suosiiko politiikka ja aktivismi siinä määrin tietynlaisia persoonallisuuksia, että tämä haittaa demokratian toteutumista?

2.1. Tunneteoriaa ja tunnekäsitteistöä

Tunteet on helppo tunnistaa omien kokemusten ja tunteille annettujen nimitysten avulla. Esimerkiksi suru, ilo, pelko, viha, häpeä, ylpeys, kateus ja pettymys ovat useimmille tuttuja. Huomattavasti vaikeampaa sen sijaan on sanoa, millaisista ilmiöistä tunteissa lopulta on kyse ja millaisia ovat erilaisten tunteiden keskinäiset suhteet. Ovatko esimerkiksi ylpeys ja häpeä toisilleen vastakkaisia samaan tapaan kuin suru ja

ilo? Tunteiden teoriaa on kehitetty sekä psykologian että sosiologian piirissä. Esimerkiksi ”perustunneteoriassa” tiettyjen perustunteiden, kuten ilon ja vihan, katsotaan olevan monimutkaisempien tunteiden, kuten häpeän ja syllisyyden, perustana. Psykologinen tunnetutkimus keskittyy paljolti selittämään tunnekokemuksen yksilöllistä rakentumista, kun taas kulttuurisesti ja sosiologisesti orientoitunut tunnetutkimus pyrkii kartoittamaan tunnekokemusta määrittäviä kulttuurisia ja yhteisöllisiä tekijöitä.¹

Tunneista on vaikea saada kokonaisvaltaista otetta, koska ne kattavat niin monenlaisia ilmiöitä. Onkin hyödyllistä tehdä ero ainakin persoonallisuuspiirteiden (personality traits, dispositions), mieltymysten (preferences), asenteiden (attitudes), mielialojen (moods) ja kohteellisten tai tilannekohtaisten tunteiden (emotions) kesken. Persoonallisuuspiirteet tarkoittavat yksilölle tyypillisiä toiminnan, ajattelun ja tunteiden tapoja. Mieltymys ja asenne tarkoittavat jonkin asian pitämistä hyvänä tai huonona. Niihin liittyy tietysti tunteita, mutta esimerkiksi ilon tai tyytyväisyyden tunteet ovat kuitenkin eri asia kuin myönteinen asenne jotain kohtaan. Mielialalla taas tarkoitetaan yleistä tunnetilaa, jolle on vaikea osoittaa mitään tiettyä syytä tai kohdetta ja tunteella (emotion) vastaavasti tunnetilaa, jolla on jokin tietty kohde. (Frijda & Scherer 2009; Lyons 2009.) Myös tunteiden kesto voi vaihdella. Esimerkiksi omaa puoluetta kohtaan voidaan riitaisan puoluekokouksen jälkeen tuntea lyhytkestoista ärtymystä, vaikka pitkäkestoisemmin sitä kohtaan tunnettaisiin lojaalisuutta. Poliittisen toiminnan kannalta sekä pitkäkestoiset että lyhytkestoiset tunteet ovat olennaisia (ks. Jasper 1998). Yksittäinen kuohuttava tapahtuma voi aiheuttaa suuttumuksen puuskan ja motivoida mielihyvän ilmaisemiseen. Pitkäkestoinen lojaalisuus tai halveksunta taas voi esimerkiksi pitää yllä tai ehkäistä yhteistoimintaa. Tunteet myös kietoutuvat omaksuttuihin arvoihin ja identiteetteihin ja luovat näin pitkäkestoista pohjaa yhteiskunnalliselle osallistumiselle.

1. Tunneteorioista tarkemmin ks. esim. Turner & Stets 2006.

Yksi kulttuurisen tunnetutkimuksen nykyisistä vakiolähteistä, Sara Ahmed, korostaa sitä, kuinka tunne ja sen kohde määrittävät toisiaan. Tunteet voivat tavallaan ”tarttua” osaksi kohteitaan, ja tutkittavaksi voidaan ottaa se, miten erilaiset kohteet määrittyvät tunteiden tällaisessa kulttuurisessa kierrossa (Ahmed 2004b, 8). Tunteista (feelings) tulee ”fetissejä”, jotka mielletään osaksi kohdettaan, kun taas tunteiden kierron historia, jossa tämä sidos on tuotettu, unohtuu eikä ole havaittavissa (mt., 11). Esimerkiksi julkisuudessa halveksittu poliitikko voi stigmatisoitua halveksittavaksi ilman, että jossain vaiheessa enää muistetaan, mistä halveksittavuus alun perin johtui.

Ajatus tunteiden tarttumisesta kohteisiinsa johtaa käsitykseen tunneilmaisista myös performatiivisina puheakteina, jotka paitsi kuvailevat myös tekevät asioita. William Reddy (1997) jopa katsoo, että tunneilmaisut muodostavat kokonaan oman puheaktiluokkansa, jonka edustajia hän kutsuu emotiiveiksi. Ne tavallaan sijoittuvat kuvailevien puheaktien (konstatiivit) ja asioita tekevien puheaktien (performatiivit) välimaastoon, koska samalla kun ne (aina epätäydellisesti) kuvaavat tunnekokemusta ne myös vaikuttavat tunnekokemuksen muotoutumiseen mutta eivät määrää sitä kokonaan (ma., 331).

Reddyn käsitteistössä emotiivit tarkoittavat ihmisten kuvauksia omista tunteistaan. Sanomalla (tai ajattelemalla) olevansa iloinen ihminen saattaa voimistaa ja selkeyttää iloisuuden tunnettaan. Paitsi omiin tunteisiin, emotiivit voivat vaikuttaa myös toisten tunteisiin. Tunteet voivat ”tarttua” toisiin emotiivien avulla. Esimerkiksi yhteiskunnallisissa liikkeissä emotiiveja voidaan käyttää tietoisestikin yhteishengen ja viholliskuvien luomiseen sekä toiminnan motivoimiseen. Deborah Gould (2004, 169) ottaa esimerkiksi homoseksuaalien Act Up -liikkeen, joka suorasanaisesti kehotti ihmisiä muuttamaan surunsa aidsiin kuolleista vihaksi aidsin torjuntaan välinpitämättömästi suhtautunutta hallitusta kohtaan. Siinä missä suru ja häpeä ovat omiaan johtamaan passiivisuuteen, siinä viha ja tuohtumus ovat omiaan aktivoimaan ihmisiä toimintaan (ks. myös Jasper 1998).

Kuten monet kulturalistisesti orientoituneet tunnetutkijat, Reddykin korostaa kulttuurisia sääntöjä, jotka määrittävät millaiset emootiivit missäkin tilanteissa ovat sallittuja. Kyse on yhteisöllisestä ja kulttuurisesta vallasta määrittää, kenen tunteet missäkin tilanteissa ovat sallittuja ja mitkä taas edellyttävät Arlie Hochschildin (1983) termin ”tunnetyötä” niiden muokkaamiseksi hyväksytyiksi. Hochschild käyttää myös termiä ”tunnekuulttuuri” viittaamaan yhteisöissä tai ryhmissä vallitseviin tunteisiin sekä nimenomaisiin ja julkilausumattomiin sääntöihin, jotka rajaavat miten tunteita kuuluu ”vaalia, luokitella, arvioida, hallinnoida ja ilmaista” (Hochschild 1990, 124, sit. Gould 2004, 163).

Tunnekuulttuuri, tunnesääntö, tunnetyö ja emootiivi ovat hyödyllisiä käsitteitä poliittisen julkisuuden tutkimuksessa. Tunnekuulttuurit säätelevät, millaisia tunneilmauksia milläkin julkisuuden areenalla kenenkin on sopivaa käyttää, ja emootiivien avulla voidaan vaikuttaa sekä omiin että toisten tunnetiloihin. Idea tunnekokemusten ja tunnesääntöjen ristiriidasta kumpuavasta tunnetyöstä taas tuo näkyviin yhtäältä tunteisiin liittyvän kulttuurisen vallan ja toisaalta julkisuuden tunnesääntöjen hallintaan liittyvän taidon ja strategisuuden. Taitava poliitikko ei etenäkään julkisuudessa ilmaise tunteitaan välittömästi vaan esittää tunneilmauksia harkitusti omaa julkisuuskuvaansa ja poliittisia tavoitteitaan tukevalla tavalla.

Poliittisessa julkisuudessa tunteet korostuvat erityisesti tilanteissa, jotka ihmiset kokevat moraaliseksi järkytyksiksi. James Jasper (1998, 409) määrittelee moraalisen järkytyksen (moral shock) tiedoksi tai tapahtumaksi, joka osoittaa ihmiselle ristiriidan jonkin asiantilan ja hänelle tärkeiden arvojen kesken. Siihen liittyy usein kokemus jonkin vallitsevan asiantilan epäoikeudenmukaisuudesta (injustice frames) (ma., 413–415). Moraalisen järkytyksen tai epäoikeudenmukaisuuden herättämät tunteet vaikuttavat siihen, miten ihminen reagoi järkytykseen. Pelko voi lamaannuttaa, kun taas oikeutetuksi koettu suuttumus voi rohkaista protestointiin. Olennaista on sekin, että suuttumukselle löydetään kohde, eli joku tai jokin jota voidaan syyttää vahingoista

tai väärinkäytöksistä. Syyllisen demonisointi on omiaan herättämään voimakkaita tunteita, kuten vihaa, pelkoa, suuttumusta, epäluuloa ja närkästyä (ma., 412). Syylliseen tai muuhun viholliseen kohdistettavien tunteiden vastapoolina ovat tunteet omaa viiteryhmää kohtaan. Jasperin mukaan yhteiskunnallisissa liikkeissä ulkoisiin kohteisiin suuntautuvat ja liikkeen sisäiset tunteet vahvistavat toisiaan ja tuottavat näin liikkeen kulttuurin. Suuttumus vaikkapa ydinvoimalan rakentamista kohtaan vahvistaisi näin liikkeen jäsenten keskinäistä kiintymystä, koska suuttumus on jäsenille yhteinen tunne. Tämän lisäksi liikkeeseen osallistuminen voi tuottaa mielihyvää jo pelkästään siksi, että se mahdollistaa yhdessäolon samanhenkisten ihmisten kanssa. (ma., 415–420.)

Jasperin analyysistä erottuu poliittisen julkisuuden kannalta kolme tärkeää, paljolti tunteiden varaan rakentuvaa ilmiötä. Ensiksikin yksittäiset kuohuttavat tapahtumat ja tilanteet voivat herättää suuttumusta jotain tiettyä henkilöä, organisaatiota tai asiantilaa kohtaan. Toiseksi sekä solidaarisuuden että vihan ja suuttumuksen tunteet vahvistavat poliittisia me–ne-asetelmia. Tässä on kyse myös sellaisesta poliittisten identiteettien rakentumisesta, jota esimerkiksi Mouffe (1991, 79) katsoo radikaalin demokratian edellyttävän. Kolmanneksi yhteiskunnallinen osallistuminen voi tavoitteista riippumattakin tuottaa mielihyvää, koska näin on mahdollista päästä osalliseksi oman viiteryhmän keskinäisistä myönteisistä tunteista. Kyse on yleisestä ystävyteen ja yhdessä tekemiseen liittyvästä mielihyvästä, mutta toiminnan älyllisyys ja tavoitteellisuus tärkeiksi koetuissa asioissa tuovat siihen oman lisänsä. Esimerkiksi Heikki Heikkilä (2001, 210–219) kuvaa, kuinka kansalaisjournalismikokeilua varten koottujen keskusteluryhmien osanottajat kokivat myös ryhmien sisäiset erimielisyydet ja väittelyt nautinnollisiksi ja opettavaisiksi. Keskustelut saivat osallistujat tunnistamaan itselleen tärkeitä asioita ja kokemaan näin asianosaisuutta. Myös julkisuus toi osallistumiseen oman mielihyvälisänsä. Keskusteluryhmien osallistujat katsoivat julkisuuden ennen muuta lisäävän osallistumisen vaikutavuutta, mutta mielihyvää tuotti jo se, että sai esittää ajatuksensa

julkisesti. Julkisuus aiheutti osallistujissa kuitenkin myös kielteisiä tunteita, kuten jännitystä ja pelkoa nolatuksi tulemisesta.

2.2. Poliittinen identiteetti ja osallistumisen motivaatiotekijät

Yhteiskunnallinen osallistuminen edellyttää ainakin jonkinlaista identifioitumista poliittisiksi ymmärrettäviin asioihin. Toisaalta osallistuminen myös synnyttää ja vahvistaa poliittista suuntautuneisuutta. Tämä kahtalaisuus nousi selvästi esiin tutkimusaineistossa. Osallistumiskokemuksiin taas vaikuttavat ne persoonaan ja identiteetteihin liittyvät piirteet, joita osallistujalla, tässä tapauksessa kansanedustajalla tai aktivistilla, on.

Tässä alaluvussa hahmotellaan osallistumisen motivaatiotekijöitä. Haastattelujen nojalla analysoidaan, mikä saa ihmiset kiinnostumaan yhteiskunnallisista kysymyksistä sekä ottamaan kantaa ja toimimaan tavoitteidensa puolesta. Lähtökohtana on ajatus, että kyse on olennaisesti poliittisesta identiteetistä ja sen syntymiseen vaikuttavista tekijöistä. Luvun aluksi täsmennetään hieman identiteetin käsitettä ja kuvataan, miten haastateltavat haastattelupuheessaan tulivat määrittäneeksi poliittista identiteettiään. Sen jälkeen käydään läpi tekijöitä, jotka haastattelujen perusteella näyttävät olevan poliittisen identiteetin muotoutumisen ja yhteiskunnalliseen toimintaan motivoitumisen kannalta keskeisiä.

Poliittinen identiteetti yhteisöllisyyden ilmauksina ja erottautumisena muista

Susan Hekman erottaa henkilökohtaisen (personal) ja julkisen (public) identiteetin, jotka syntyvät toisaalta yksityisistä, toisaalta sosiaalisen

elämän kokemuksista ja yhdessä muodostavat ihmisen minuuden (core self). Identiteetin merkityksessä yhtä aikaa samuutta ja erilaisuutta, henkilökohtainen identiteettimme tekee meistä yksilöitä, erilaisia kuin kukaan muu, mutta julkiset identiteetit taas saavat meidät samautumaan muihin. (Hekman 2004, 5–8.) Myös haastatteluissa nämä molemmat kategoriat nousivat esiin haastateltavien kuvaillessa omaa poliittista toimintaansa.

Identiteetteihin liittyy ajatus itsensä tunnistamisesta (identifioimisesta) johonkin kuuluvaksi, yhtäältä siis yhtäläisyyksien havaitseminen jonkin ryhmittymän kanssa ja toisaalta eronteot suhteessa tähän ryhmään kuulumattomiin. Erojen tekeminen ja vastakkaisuuksien rakentaminen on olennainen osa politiikkaa. Samalla kun luodaan kuva siitä, kenen joukoissa seistään, pyritään myös erottumaan poliittisista vastustajista ja sanoutumaan irti näiden poliittisista pyrkimyksistä. Nykyisessä henkilöihin keskittyvässä poliittisessa julkisuudessa on aiempaa tärkeämpää erottautua myös omiensa joukosta, tehdä rajanvetoja ja vertailua sen suhteen, millainen toimija itse on muiden kansanedustajien joukossa tai millaista oma aktivismi on suhteessa vaikkapa toisten kansalaisjärjestöjen tai aktivistiryhmien toimintaan.

Yhteisöllisyyden ilmauksia haastatteluaineistosta nousi esiin useita. Haastatellut kuvailivat sitä, miltä tuntui kun oma viiteryhmä löytyi ja miten identifiointi eli oman ryhmän tunnistaminen tapahtui. Yhteisöllisyys koettiin elävästi erityisesti vastoinkäymisten yhteydessä. Identifikaation perustana olivat yhteiset arvot ja niiden yhteisöllinen jakaminen.

Et huomaa et joku tietty arvopohja on semmonen, et se ikäänkuin sitoo (...) oman itseni siihen omaan puolueeseen. Että on se varmaan, et ne semmoset tilanteet, joissa kokee et nyt mä oon hei oikeassa puolueessa. Tai että olen omieni joukossa. (...) Et ne voi olla ihan silleen symbolisia asioita, et joku seksuaalinen yhdenvertaisuus, et kun se ilmastaan jotenkin selkeesti ja rohkeesti, niin sitä kokee olevansa oikeassa puolueessa. Tai sitten joku suunnaton pettymys ydinvoimasta.

Et näkee et kaikkia itkettää (...) et kaikki on ihan murheenmurtamia siitä ydinvoimapäätöksestä, niin kyllähän siis semmonen sitoo itseä siihen puolueeseen. (poliitikko, 40–60v)

Vastaavasti poliittinen identiteetti voi täsmentyä eronteolla niihin, joiden ajatustapa tuntuu vieraalta.

Kyllä netistä löyty jos jonkinäköstä kuulapääporukkaa tai jotain kansallissosialisteja, mut ne oli niin luotaantyöntäviä. Ja sitten se niiden ajatuskin oli jotain niin toisesta maailmasta että kiitos ei. (aktivisti, alle 40v)

Toisenlainen yhteenkuuluvuuden ilmaisu nousi esiin sellaisen aktivistin haastattelussa, joka koki olevansa omaa pientä viiteryhmäänsä lukuun ottamatta melko yksin ajamansa asian kanssa. Hän arveli, että vastaavia ulkopuolisuuden kokemuksia voi olla muillakin:

Siis kyllähän tää tämmöstä vastavirtaan menemistä on koko ajan, että ei tästä (...) oo kauheesti mitään positiivista odotettavissa. (...) Et varmaan monilla muillakin aktivisteilla, jotka ovat marginaalissa, niin voi olla vähän semmosta. (aktivisti, 40–60v)

Poliittinen identiteetti määrittyy siis samanaikaisesti sekä samastumisena omaan viiteryhmään että erottautumisena toisista. Aina erottautumiset eivät liity poliittisiin vastakkaisuuksiin, vaan myös toiminnan tapoihin ja henkilökohtaisiin arvostuksiin liittyvät eronteot ovat poliittisen identifiikaation kannalta merkityksellisiä. Esimerkiksi haastattelun lause ”Kyllä mä luulen että tuota, aika moni tulee mukaan juuri tämän julkisuuden takia”, sisältää – varsinkin muun haastattelu-puheen kontekstissa – ajatuksen siitä, ettei haastateltu itse ole lähtenyt mukaan politiikkaan julkisuuden takia, vaan hänen motivaationsa on syntynyt muista tekijöistä. Seuraavista sitaateista ensimmäisessä aktivisti taas määrittelee aktivisti-identiteettiään erottautumalla jär-

jestö- tai puoluejohtajista ja perustelee tätä sillä, että toimimalla vain omissa nimissään hän voi säilyttää riippumattomuutensa. Järjestö- ja puoluejohtajat kun joutuvat sovittamaan sanansa niin, etteivät ärsytä ja karkota mahdollista jäsenkuntaa. Jälkimmäisessä sitaatissa aktivisti puolestaan korostaa omaa yhteistyöhön suuntautuvaa identiteettiään erottautumalla ”änkyräaktivisteista”.

Tavallaan jos mä lähtisin johonki (...) järjestön puheenjohtajaksi tai jotain tämmöstä, niin mähän joutusin sitten olemaan niinku Timo Soinit ja muut, kieli keskellä suuta. (aktivisti, 40–60v)

Niin semmonen änkyräaktivismi, mä en lähtis semmoseen, koska mä en nää et sil on vaikutusta. (aktivisti, alle 40v)

Haastattelujen perusteella vaikutti myös siltä, että yhteisöllinen ja yksilöllinen voivat painottua eri tavoin poliittisen identiteetin muotoutumisprosessissa. Joillakin suunta oli ikään kuin yhteisöllisestä yksilölliseen: sopivassa viiteryhmässä oma poliittinen identiteetti arvoineen, mielipiteineen ja toimintatapoineen alkoi kehittyä ja täsmentyä. Toiset taas kuvasivat yhteiskunnallisen heräämisen kokemustaan enemmänkin yksilöllisen ajattelun ja ilmaisun kehittymisenä. Näiden henkilöiden ”poliittinen prosessi” käynnistyi ensin poliittisena ajatteluna. Ajattelu liittyi yhteisöön tyypillisesti internetin kautta: kun kyseiset haastatellut julkaisivat ajatuksiaan esimerkiksi blogikirjoituksina tai keskustelupuheenvuoroina ja saivat niihin vastakaikua, he löysivät ainakin viiteryhmän elleivät suorastaan yhteisöä.

Poliittisen identiteetin rakentuminen on kokonaisvaltainen prosessi, johon vaikuttavat monet satunnaisetkin tekijät. Seuraavassa tätä prosessia valotetaan analysoimalla haastateltujen kertomuksia siitä, mikä on saanut heidät mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Haastattelujen perusteella keskeisiä tekijöitä tuntuvat olevan ainakin nuoruuden kasvuympäristö, omat persoonallisuuspiirteet, tärkeäksi koetut poliittiset tavoitteet sekä osallistumisen palkitsevuus.

Olosuhteet synnyttävät osallistumista

Vaikka identiteetit ovat yksilöiden kokemia, ne ovat samalla myös lähtökohtaisesti yhteisiä ja muille julkisesti esitettäviä. Ne syntyvät yhteisistä merkitysvarannoista – se mitä minästä voidaan kertoa on osa jaettua ymmärrystä – ja niiden taustalla ovat historiallisesti muuttuvat sosiaaliset kategoriat. (Ks. Ronkainen 1999, 74.) Identiteetti voidaankin nähdä tavaksi kertoa tarina itsestä (Hall 2003, 117).

Tähän tarinan kertomiseen haastatellut kutsuttiin heti haastattelun alussa kysymällä, mikä heidät sai alun pitäen politiikan pariin. Näin haastatteluista piirtyi kuva yksilöllisestä poliittisen identiteetin kehityksestä. Tarinoissa oli kuitenkin myös paljon samaa: haastateltavat aloittivat kertomuksensa useimmiten perheestään tai laajemmin kasvuympäristöstään.

Etenkin nuorimpaan ikäryhmään kuuluvilla haastatelluilla poliittisen identiteetin kasvu liittyi usein perhetaustaan. Omat vanhemmat olivat yhteiskunnallisesti aktiivisia, kodissa oli keskusteltu paljon yhteiskunnallisista kysymyksistä tai lähisuvussa oli poliitikkoja. Haastatteluista voikin tehdä johtopäätöksen, että poliittinen toiminta lähtee jo kasvuympäristöstä ja että vanhempien tai lähipiirin antama esimerkki tuottaa yhteiskunnallista aktiivisuutta.

Se on ollut mulle oikeestaan aika itsestänselvyys, että jollain tavalla on kiinnostunut asioista ylipäänsä, miten asiat rakentuu, ja sit myös miten tällasia erilaisia hierarkioita on yhteiskunnassa, ja erilaisia ihmisryhmiä. Ja tosin myös perheessä on ollut politiikka läsnä, että mun isä on ollut aina poliittisesti aktiivinen (...) ja sit myös mun suvussa muutenkin on ollu ihmisiä, jotka on ikään kuin käyttänyt suuren osan elämänsä ajasta niin sanotusti politikointiin, et se on ollu tavallaan ihan normaalia, ja ehkä sit enemmän outoa olis ollu se, jos ei olis ollu yhteiskunnallisesti aktiivinen. (aktivisti, alle 40v)

Näin jälkeenpäin ajatellen, nii meil on kyl ollu aina vähä yhteiskunnallinen koti, et me on puhuttu niist asioista aina, et keskusteltu yhteiskunnallisista asioista. Sitä ei tietenkään tajuu, kun ei oo asunu muis kodeissa, kuhan sitä vaan puhuu ja vertailee näin. (aktivisti, alle 40v)

Toinen usein toistuva teema poliittisen toiminnan henkilökohtaista historiaa kuvaavissa tarinoissa oli jonkinlainen poliittinen herätys tai poliittiseen toimintaan kasvaminen. Joillakin haastateltavista se liittyi kotipaikkakunnan seuratoimintaan, toisilla taas yliopiston opiskelijaelämässä tapahtuneeseen yhteiskunnalliseen aktivoitumiseen. Molemmissa tapauksissa poliittinen herääminen liittyy yhteisöllisyyteen, oman vii-teryhmän löytymiseen ja sen arvojen ja intressien kannattamiseen.

Se on sitä nuoruuden idealismia. Näin jälkikäteen ajatellen voi sanoa et luoja kiitos ei kaikki tavoitteet toteutunu. Mutta se, ihan oikeesti se tempas minut mukaansa. Ja en todellakaan osannu kuvitellaakaan, että kun siihen opiskelijapolitiikkaan lähdin, että siitä tulis tämmönen taival jota nyt on kestäny yli neljäkytä vuotta tätä yhteiskunnallista vaikuttamista. (poliitikko, yli 60v)

Haastatteluista kävi selvästi ilmi yleisen yhteiskunnallisen ympäristön merkitys poliittisen identiteetin muotoutumiselle. Vanhimmat haastatelluista piirsivät kuvaa 60- ja 70-lukujen Suomesta, sen järjestötoiminnasta, maalta kaupunkiin suuntautuvasta muuttoliikkeestä, työttömyydestä ja maastamuutosta. Nuoremmilla ikäluokilla aktivoitumisessa taas korostuvat perhetaustan lisäksi sosiaalisen median yhteiskunnallisesti orientoituneet yhteisöt.

No mulla se on lähteny oikeastaan liikkeelle tuolta kuus-seitsemänkytluvun vaihteesta. Mä olin semmosessa tehtävässä (...) et tapasin valtavasti ihmisiä, ja silloinkin oli tämmönen yhteiskunnallinen ra-

kennemuutos, et mun kavereita muutti Ruotsiin ja käytiin tämmöstä yhteiskunnallista keskustelua. (poliitikko, yli 60v)

Ainaki ne mun kokemukset siitä aktivistis- (...) aika semmosta spontaania, et hei lähetään tekeen tommosta, tos on jotain innostavaa, niin sit se, et ne on pakko laittaa niihin yhteiskunnan rakenteisiin ne jutut, et mitä täs vastustetaan tai mitä täs ajetaan (...) ja sit sä sanot et ei eiku meil on ihan oma homma tässä, et me luodaan jotain uutta, et täs ei nyt, et pitääkää rakenteet (...) Ei siihen [perinteiseen mediaan] oo silleen tarvetta, että sitä onnistuu, sosiaalinen media on siinä niin voimakas, et pystyy keräämään sen kolmesataa ihmistä johonki fiksuun juttuun tekemään jonku asian. (aktivisti, alle 40v)

Suomessa 1960-luvun loppu oli taitekohta, jossa sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat kyseenalaistivat totuttuja auktoriteetteja, ja vasemmistolaiset yhteiskunnalliset näkemykset saivat aiempaa vahvempaa jalansijaa niin politiikassa, hallinnossa kuin julkisessa keskustelussakin. Tästä on edetty kohti myöhäismodernia, ”notkeaa” yhteiskuntaa, jossa identiteetit ovat häilyvämpiä ja ihmisten elämäkokemusta hallitsee jatkuva muutos ja epävarmuus (Kantola 2011, 21). Erityisesti nuorten aktivistien haastatteluista nousee esiin heidän toimintansa projektimaisuus. Osa yhteiskunnallista aktiivisuutta tulee lähelle intohimoista harrastamista. Järjestön luottamustoimet tai työtehtävät limittyvät usealla haastateltavalla määräaikaiseen päivätyöhön, erilaiseen freelancer-toimintaan tai muuhun itsensä työllistämiseen. Sitoutumisen asteet näihin yhteiskunnallisiksi luokiteltaviin ”projekteihin” vaihtelevat, ja toiminnan yhteydessä syntyvät toimijaverkostot ovat löyhiä ja muuttuvia.

Michele Micheletti (2003; sit. Häyhtiö 2010, 32) kuvaa ilmiötä individualisoituneen kollektiivisen vastuunkannon käsitteellä. Se viittaa poliittisen henkilökohtaistumiseen: toiminnassaan yksilöt eivät enää etsi ajatuksilleen järjestöä tai ”henkistä kotia” eivätkä koe, että jokin olemassa oleva rakenne tai ryhmää edustava niin sanottu johtohahmo

pystyisi vaikuttamaan heille tärkeään asiaan. Niinpä yksilöt itse määrittelevät tilanne- ja asiakohtaisesti ne tärkeät aiheet, joista haluavat kantaa poliittista vastuuta, ja myös valitsevat itse kulloiseenkin vaikuttamiseen sopivat kanavat ja toimintatavat. Näin syntyy tilannekohtaisia, muuttuvia toimintaverkostoja, joiden toimintaa on kutsuttu esimerkiksi ad hoc -toiminnaksi tai – lähinnä internetissä – parvosallistumiseksi. Näin poliittisiksi koetut asiat yhdistyvät identiteettien rakentamiseen ja yksilön elämänhallintaan. Tämä ”tee-se-itse-politiikka” on paitsi muuttanut ajatusta siitä, missä ja miten politiikkaa voidaan tehdä, myös sirpaloinut perinteiseen poliittiseen toimintaan liittyviä dikotomioita, kuten oikeisto–vasemmisto tai julkinen–yksityinen. (Häyhtiö 2010, 33.)

Yhteiskunnallisen toiminnan tavoitteet ja palkitsevuus

Edellä kuvattujen poliittiseen toimintaan ”ajautumista” koskevien kertomusten ohella haastatteluissa korostettiin myös yhteiskunnallisten tavoitteiden keskeytyttä aktivoitumisen taustalla. Esimerkiksi haastatellut kansanedustajat korostivat toistuvasti, että heidän tärkein motivaatiotekijänsä on saada korjauksia yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Erilaiset ulkoiset tekijät, kuten kiinnostavien ihmisten tapaaminen, hyvä palkka tai julkisuudessa näkyminen voivat viehättää joitakin, mutta kantava peruste yhteiskunnalliselle toiminnalle on kuitenkin halu saada parannuksia aikaan. Yksi haastatelluista kuvasi tätä jopa ”sisäsyttyiseksi paloksi”. Toinen luonnehti sitä ”hirveän voimakkaaksi tunteeksi”.

Itse asiassa mä luulen että kyllä suurimmalla osalla poliitikkoja on kuitenkin joku sisäsyttyinen palo. Et miksei voi olla niinkin, et lähettään oman tavallaan uranrakentamisen kannalta, et sit ois hyvä palkka tai hieno työ, mut jotenki tuntuu, että kuinkahan pitkälle se

sit kantaa, jos ei oo ihan oikeesti jotakin minkä takia, asia jonka takia haluis lähtee. (politiikko, 40–60v)

No kyllä mä muistan, että on hirveen pitkään ollu semmonen hirveen voimakas tunne siitä, että asiat on pielessä ja et ihmisiin kohdellaan tosi surkeesti tässä maailmassa. (aktivisti, alle 40v)

Monille haastatelluista tärkeä motivaatiotekijä oli sekin, että toiminta tavoitteiden puolesta myös tuottaa tuloksia. Esimerkiksi ammattipoliitikko voi nähdä toimintansa vaikutuksia hyvinkin suoraan:

Et kyl mä voin nimetä asioita, siis sekä kunnallispolitiikassa että eduskunnassa, et mitä mä oon saanut aikaseks. Oon jotain lakejaki saanu aikaseks ja niin edelleen, ja pystyn vaikuttamaan joihinkin määrärahoihin suopeasti ja sillälaila. (politiikko, 40–60v)

Yksilöistä lähtevät tavoitteet yhdistyvät politiikassa suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja vaativat yhteistyötä ja neuvottelua muiden kanssa. Neuvotteluprosessi itsessäänkin voi olla palkitseva. Useat haastatelluista poliitikoista kertoivat nauttivansa väittelystä eivätkä pelkää siihen liittyvää erimielisyyttä. Myös aktivistihaastatelluista voi tehdä sen johtopäätöksen, ettei marginaalissa oleminen tai yhteiskunnallisena vastavoimana kamppaileminen ole pelkästään työlästä ja raskasta: saavutetuista päämääristä osataan iloita, ja haastatellut tuntuvat silminnähdessä myös nauttivan kriittisestä, valtavirrasta poikkeavasta positiostaan.

Valtaa tai vallitsevaa käsitystä vastustavaa asemaa voi pitää voimaannuttavana (empowering) monessa mielessä. Yhteinen ”vihollinen”, vastustettava asia, luo yhteishenkeä ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta (Jasper 1998). Myös osallistumisen itsessään – vaikka se sisältäisikin vastakkainasetteluja tai suoranaisia konflikteja – voi ajatella tuottavan voimaantumiskokemuksen sen myötä, että toimija kokee tekevänsä jotakin häntä huolestuttavalle asialle. Toiminta voi

siten helpottaa omaa oloa ja avuttomuutta ongelman edessä, kuten eräs haastateltukin kuvaa:

Ja siis mä niinku konkreettisesti näin sen että miten, missä jamassa meidän julkinen terveydenhuolto on. (...) Tästä kaikesta seurasi se, etku mä oon ite luonteeltani semmonen, et mä mieluummin toimin kun ahdistun. Et mä ahdistun enemmän siitä, et jos ei voi toimia. Niin sit tavallaan mulle tuli semmonen älynväläys, että no miksi mä en sit menis mukaan sitte semmoseen puolueloimintaan, et jos se on jotenki tehokkaampi tapa hoitaa näitä asioita. (politiikko, 40–60v)

Osa haastatelluista esitti toisenlaisen näkökulman, jossa politiikkaan astutaan mukaan ikään kuin urapolulla etenemällä: erilaisten luottamustehtävien kautta kansanedustajaksi asti. Urapolkunäkökulma ei kuitenkaan tarkoita välttämättä suunnitelmallisuutta, vaan sattumalla on siinäkin sijansa. Harva haastatelluista kansanedustajista oli lähtenyt mukaan politiikkaan uraa tekemään, enemmänkin kyse oli siitä, että politiikka oli vienyt mukanaan.

Tosiasia kuitenkin on, että niin kansanedustajille kuin useimmille haastattelemistamme aktivisteista yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta oli tullut myös elinkeino. Aktivisteissa oli freelance-toimittajia, joilla aktivismi oli osa sitä asiantuntemusta ja brändiä, joka teki heistä juttuja tilaaville viestimille kiinnostavia kirjoittajia. Toiset taas olivat mukana erilaisissa järjestöissä ja kehittämisprojekteissa ja saivat niistä myös elantonsa. Näin yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta oli jossain vaiheessa tullut myös ammantinvalintakysymys ja osallistumisen elinkeinoluonne tärkeäksi osaksi poliittista identiteettiä.

Yleensä varsinkin kansanedustajat korostivat, että raha ei ole keskeinen motivaatiotekijä poliittisen osallistumisen taustalla. Vastaaviin ja parempiin ansioihin pääsisi muissa töissä, ja toisaalta poliittinen ura voi olla työmarkkinoilla jopa rasite:

Et se on niin kuin jotkut sanoo, että no eihän se voi olla este vaikka työnhaussa, mutta jos aattelee, että mulla on täälläkin nyt kokoomuskollega joka jää pois, joka on hakenut töitä, niin hänelle oli sanottu suoraan, että älä hae meille, meille ei valita poliitikko. Jotenkin niin kuin miettii, kyllähän sitä tietynlainen kuva on muodostunut yhteiskunnallisesti siitä, mitä on ammattipoliitikko, ja onks se positiivinen status vai negatiivinen status. (poliitikko, alle 40v)

Toisaalta julkinen osallistuminen ja vaikuttaminen tuo tietyn yhteiskunnallisen aseman, joka vertautuu hyvinkin asiantuntijatyöhön, johon liittyy vankka tietämys. Tästä asemasta on paitsi mahdollista myös usein toivottua osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ja tällaisesta tietämyksestä ja osallistumisesta ollaan joskus myös valmiita maksamaan, minkä eräs haastateltava oli – ehkä hieman yllätykseenkin – omakohtaisesti saanut huomata:

Nythän mulla on tietysti oivallinen auvoinen tilanne, kun mulla on vakiopalkka. (...) Joku taustahan siihen on ollu, (...) ne kaikki prosessit mitä on tehny, laittanu hakemuksia, (...) että mä oon tehny tämmöstä ja tämmöstä ja nyt tekisin tämmöstä ja tämmöstä, annatteko rahaa. (...) Toisin sanoen sullon joku pokka ollu sanoa se, ja sit (...) ne on tavallaan kelannu, et okei tollon pokkaa sanoa, ja me mennään mukaan siihen. (...) Et ei kuka tahansa saa jotain semmosta diiliä, et ne maksaa sulle kaks tonnia kuussa rahaa. (aktivisti, alle 40v)

Persoonallisuus ja tunteet motivaatitekijöinä

Haastatellut tunnistivat selvästi myös oman persoonansa merkityksen yhteiskunnalliselle aktiivisuudelleen. Kaikille se ei suinkaan ollut tärkeä tekijä, ja jotkut kertoivat esimerkiksi ujoudestaan olleen haittaa. Monet kuitenkin mainitsivat tietynlaisen kärsimättömyytensä yhdeksi syyksi aktivisteiksi tai poliitikoiksi ryhtymiselleen. He kertoivat toistuvasti

huomanneensa olevansa se, joka lopettaa jahkailun ja tarttuu toimeen tai joka rohkaistuu sanomaan asioita ääneen muidenkin puolesta. Tämä puolestaan oli johtanut siihen, että he tulivat valituksi erilaisiin toimielimiin. Haastateltavat kuvasivat tätä ikään kuin olisivat tarkkailleet itseään ulkoapäin ja hiukan yllättyneenä havainneet itsessään osallistumiseen johtavia luonteenpiirteitä. Tämäkin on esimerkki siitä, miten yhteiskunnallinen osallistuminen tulee osaksi minäkuvaa ja miten poliittisuus kehittyy ”omaksi jutuksi”.

No mä huomasin, et mul meni hirveen paljo aikaa semmoseen asioihin, joista mä ite oivalsin yhtäkkiä, että näähän kuuluis ikäänku poliitikkojen hoidettaviks. Et mä olin semmoses elämäntilanteessa, et mä olin kahen pienen lapsen äiti. Asuttiin lähiössä ja meni sillai klassisesti aika paljon aikaa kaiken maailman adressien keräämiseen, ja aina huomasin, et olin etunokassa soittelemassa virkamiehille ja vaatimassa audienssia millon mistäkin asiasta. (poliitikko, 40–60v)

Et sillon kun ei ollu kyse poliitikasta, muistan aina ku joku meidän luokka vaikka lukiossa oli tyytymätön jonkun opettajan juttuihin, me kauheesti puhuttiin keskenään, [että] nyt me puhutaan tästä meidän luokanvalvojalle. Sit ku se luokanvalvoja tuli, ni sit se olikin yhtäkkiä minä joka siellä vaan puhu. Et mulla on ollu tämmösiä taipumuksia ehkä luonteeltaan. Ja sit ku se yhdistyy siihen haluun vaikuttaa asioihin, ni se ehkä on sit se yhtälö, miksi olen täällä. (poliitikko, 40–60v)

Toimintaan ryhtymiseen tai poliittiseen aktivoitumiseen tuntuukin usein liittyvän tunnetila, joka herättää toimintaan. Tunnetilan kautta ihmiset esimerkiksi identifioivat itsensä ryhmän jäseniksi. Samoin tunteet voivat syntyä konflikteista ja siten heijastella yhteiskunnassa laajemminkin vallitsevia erimielisyyksiä. (Esim. Pantti & Van Zoonen 2006.) Kansalaistoimijuus voidaan nähdä eleyksi kokemukseksi ja

jatkuvaksi kamppailuksi, jossa ihminen joutuu yhä uudelleen haastetuksi omassa roolissaan (Wahl-Jorgensen 2006).

Et mua rupes turhauttamaan ja suututtamaan se oma rooli et on ikäänku semmosen niinku anojan asemassa. Et pääsee virkamiehen puheille jos virkamies suvaitsee ottaa vastaan. Ja sit virkamies ei kuitenkaan oo vastuussa mistään. Ja jos kirjoittaa yleisönosastolle, niin sitten saa semmosen vastauksen, jonka kans ei voi debatoida, et se loppuu siihen. No sit mä (...) liityin (...) [puolueeseen]. (poliitikko, 40–60v)

Se, miten asiat koetaan, riippuu henkilön persoonallisista piirteistä, hänen tavoistaan suhtautua niin onnistumisiin kuin vastoinkäymiisiinkin. Siinä missä yksi haastateltu kuvasi olevansa tunneihminen, toinen korosti rationaalisen ajattelun merkitystä (ks. luku 2.3). Eräs haastatelluista sanoi olevansa ”insinööriyyppi”, joka haluaa purkaa ongelman osiin selvittääkseen sen syyt ja seuraukset, toinen tunnusti rakastavansa väittelyä ja kolmas painotti yhteistyön merkitystä.

Persoonallisuuseroista huolimatta turhautuneisuuden tunteisiin liittyvät hyvin samankaltaisina haastateltujen kuvailemat kiukun ja epäuskon tunteet. Yhteiskunnallisen osallistumisen kynns ylittyi, kun he huomasivat epäoikeudenmukaiseksi kokemansa asian. Yksi haastatelluista aktivisteista tunnisti ärsyyntymisen johtaneen omaan osallistumiseensa ja arveli ilmiön koskevan laajemminkin yhteiskunnallista osallistumista:

Must jonkinlainen semmonen, joku aika syvä tunnekokemus on mun mielestä melkein järjestään ihmisten taustalla, et joiden kans tota asiaa on keskustellut. Et oikeesti semmonen, joku asia mikä on satuttanut tai minkä on kokenut vääräksi ja semmoiseksi, että se ei nyt, se ei saa olla näin. (aktivisti, alle 40v)

Kärsimättömyyden ja aloitteellisuuden lisäksi vahva oikeudentunto ja vastuullisuus näyttävät olevan ominaisuuksia, jotka saavat ihmisen reagoimaan havaitsemiinsa epäkohtiin. On ryhdyttävä toimeen eikä odotettava, että muut tarttuvat asiaan. Myös intohimo nousi esiin useissa haastatteluissa.

Jos mä aattelen itteni kautta, ni mun mielestä se on vaan se, et on joku intohimo johonkin asiaan, et silloin sitä tehdään. (aktivisti, alle 40v)

Poliittiseen toimintaan ryhtymisen syyt ovat siis varsin moninaisia. Yhteiskunnallisen kontekstin ohella yksilöiden identiteettiin, persoonaan ja kokemuksiin liittyvät tekijät osoittautuivat tärkeiksi. Suuri osa haastatelluista kytki yhteiskunnallisen aktiivisuutensa omaan kasvuympäristöönsä, perheen ja muun lähipiirin vaikutukseen. Yhteiskunnallista osallistumista oli harjoiteltu jo nuorena urheiluseuroissa tai muussa paikallisessa yhdistystoiminnassa, tai sitten poliittinen herääminen oli tapahtunut opiskelun yhteydessä. Monet haastatellut olivat motivoituneet toimintaan jonkin omakohtaisen kokemuksen tai tapahtuman takia. Usein näihin tilanteisiin kytkeytyi myös tunnetiloja, kuten vaikkapa suuttumusta tai turhautumista. Kantavaksi yhteiskunnallisen toiminnan pohjaksi todettiin kuitenkin varsin yksimielisesti halu ja intohimo ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia ja vaikuttaa yhteiskuntakehitykseen. Aktivismiin tai politiikan muunlaista palkitsevuutta pidettiin tähän nähden toissijaisena.

2.3. Tunne ja järki politiikassa ja aktivismissa

Tunteiden roolia yhteiskunnallisessa osallistumisessa koskevassa keskustelussa muodostuu helposti vastakkainasettelu järjen ja tunteen välille. Järkeä puolustavat vetoavat tyypillisesti Habermasin (1996; 2009) ajatuksiin järkipärisen julkisen keskustelun ihanteista, kun taas

tunnetta puolustavat korostavat, kuinka tunne ja järki ovat eri tavoin mukana kaikessa toiminnassa (esim. Goodwin ym. 2001, 9; Richards 2004, 340, Gould 2004). Näin sanoudutaan irti ajatuksesta, että tunne jotenkin väistämättä syrjäyttäisi ajattelun ja toiminnan järkevyyttä tai että tunne olisi järkeä vähäarvoisempaa (esim. Koivunen 2008, 18). Mediatutkimuksessa tunteiden puolustamisessa on tyypillisesti kyse vastareaktiosta laajalle keskustelulle, jossa median ”tunteellistuminen” liitetään kaupallistumiseen ja tabloidisaatioon ja jossa tämän kehityksen nähdään uhkaavan laatujournalismia ja poliittisen julkisuuden rationaalisuutta (Pantti 2010, 169).

Tunteiden ja järjen roolia koskeva tieteellinen keskustelu on tuonut hyvin esiin sen, että tunne ja järki eivät ole saman ulottuvuuden ääripäitä vaan omia ulottuvuuksiaan: järkeviä argumentteja voidaan esittää tunteikkaasti, kun taas heikosti perusteltavissa olevia kantoja on mahdollista esittää täysin viileästi. Keskustelun ongelmana on kuitenkin ollut käsitys, että järkipärisen keskustelun ihanteet (Habermas 1996; 2009) jotenkin vähätelisivät tunteita tai että ne oikeuttaisivat joidenkin mielipiteiden sulkemisen pois keskustelusta liian emotionaalisina. Tässä alaluvussa pyritään osoittamaan, että näin ei ole, vaan päinvastoin vähättelyn ja tunteenomaiseksi leimaamisen kohteeksi joutuneet voivat vaatia oikeutta nimenomaan vetoamalla järkipärisyyden periaatteisiin väitteiden asiallisesta arvioinnista ja kaikkien mielipiteiden huomioidmisesta (esim. Benhabib 1996, 70).²

Tunne ymmärretään tässä yhtäältä hetkelliseksi tunnetilaksi ja ilmaisun tavaksi mutta toisaalta myös pitkäkestoisemmaksi ja syvemmäksi, arvoihin ja identiteettiin kytkeytyväksi kokemukseksi. Ensinnäkin tarkastellaan haastateltujen kokemuksia tunteen ja järjen retorisen käytöstä vallankäytön välineenä. Sen jälkeen pohditaan, kuinka pit-

2. Kysymys tunteen ja järjen roolista päätöksenteossa kytkeytyy laajempaan keskusteluun pohtivasti keskustelemaan (deliberatiivisen) politiikan suhteesta identiteetipolitiikkaan ja tunnistamisen politiikkaan (politics of recognition). Kysymys on paljolti siitä, ovatko kaikille yhteiset tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden normit (esimerkiksi järkipärisyyden vaatimus) kuitenkin jollain tavalla syrjiviä. Tästä debatista laajemmin ks. esim. Taylor 1992; Habermas 1995; Fraser 2000, 2003; McBride 2005; Thompson 2009.

källe arvoihin, päämääriin ja identiteetteihin järkipäinen harkinta ja arviointi voi ulottua ja mistä alkaen kyse yksinkertaisesti on tunteista, identiteeteistä ja intresseistä ja niihin pohjaavasta ”kiistakamppailusta” (Mouffe 2009, 51). Alaluvun lopuksi tunne- ja järkiulottuvuuksista muodostetaan nelikenttä, jonka avulla luonnehditaan tunteen ja järjen erilaisten yhdistymisten merkitystä julkisuudelle ja julkiselle keskustelulle.

Tunteen ja järjen retorinen vastakkainasettelu

Kriittinen ajatus järjen ylivallasta lähtee usein kokemuksesta, että valtaa tosiasiallisesti käyttävät pitävät omia lähtökohtiaan rationaalisina ja pyrkivät sulkemaan muut vaihtoehdot pois väittämällä niitä epärationaalisiksi tai tunteeseen perustuviksi. Esimerkiksi suomalaista talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa on syytetty tällaisesta vaihtoehdottomuudesta ja konsensuaalisuudesta (esim. Kantola 2002; Lounasmeri 2010). Tyypillisesti vallankäytössä itse mukana olevat mieltävät konsensuksen kuitenkin habermasilaisittain järkeväksi harkinnaksi ja sovitteluksi, kun taas konsensusta ulkopuolelta kritisoivat kokevat sen pikemminkin vaihtoehdottomaksi vallankäytöksi (Kunelius ym. 2009, 229–243).

Tätä tutkimusta varten tekemissämme haastatteluihin myös monille kansanedustajille oli tuttua tiettyjen kantojen oikeuttaminen ikään kuin rationaalisina ja toisten torjuminen tunteenomaisina, vaikka ulkopuolelta arvioiden molempiin kantoihin liittyisi yhtä lailla sekä järki- että tunneperäisiä perusteita. Tällaisista kokemuksista kertoivat esimerkiksi ydinvoimaan tai geenimanipulaatioon kielteisesti suhtautuvat edustajat. Aktivisteista vastaavia kokemuksia oli erityisesti naisten oikeuksien ja monikulttuurisuuden puolustajilla. Lisäksi arveltiin, että naisten esittämiä näkemyksiä leimataan helpommin tunteenomaisiksi kuin miesten esittämiä.

Mä istuin ympäristövaliokunnassa ja kuuntelin sata asiantuntijaa ja olisin koska vaan pitäny tunnin luennon ydinvoiman puolesta, sitä vastaan tai en ota kantaa. Asiantuntija-argumentit löyty molemmilta puolilta. (...) Ni mä olin hirveen kiukkunen, koska itse satuin oleen ydinvoiman vastustaja, et mulla oli vaan tunne, ja joku joka kannattaa, nii hän on järki. (poliitikko, 40–60v)

Et miten feministit halutaan nähdä. (...) Et sit siitä tulee et on kiihkoilija. (...) Voiko olla kiihkeästi faktojen puolesta? Kysymyshän on aina siitä, et mitkä faktat valitaan ja mikä asema millekin faktalle annetaan. (aktivisti, alle 40v)

Kuten yllä esitetyt lainaukset osoittavat, ongelmallista tunteen ja järjen retorisisessa vastakkainasettelussa ei niinkään ole se, ettei tunnetta arvosteta, vaan se, että järkipäisen keskustelun kriteereitä ei noudateta. Esimerkiksi ydinvoima- ja geenimanipulaatiokysymyksissä erimielisillä osapuolilla epäilemättä on mielipiteidensä taustalla erilaisia arvo- ja tunnesitoumuksia, mutta molemmilla on myös rationaalisia perusteita kantojensa tueksi. Kun siis tunteenomaiseksi leimattu vaatii, että hänen näkemyksensä ja perustelunsa otettaisiin tasaveroisesti huomioon, hän nimenomaan haluaa, että asiasta keskusteltaisiin järkipäisesti. Jos ydinvoiman vastustaminen leimataan tunteenomaiseksi suoralta kädeltä ja vastustavia argumentteja aidosti arvioimatta, tunteenomaista on luultavasti ainakin tuo leimaaminen.

Järkipäisen harkinnan rajat ja mahdollisuudet

On ilmeistä, että monia poliittisia tavoitteita on vaikea perustella loppuun asti järjellä, koska kyse on viime kädessä siitä, mikä kenestäkin tuntuu tavoittelemisen arvoiselta. Yhdet haluavat monikuluttuurista Suomea, kun toiset kokevat sen epämukavaksi. Yhdet haluavat, että tulonjakoa tasataan voimakkaasti, kun toiset haluavat että ahkeruus

ja onnistuminen palkitaan. Yksi haastatelluista aktivisteista tiivisti tunteen ja järjen suhteen siihen, että tavoitteet tulevat tunteista ja se miten niihin päästään tulee järjestä.

Ihmiset ei yleensä mun mielestä osaa ite sanoo, et miks ne on jotain mieltä. Ne voi yrittää jotain tapahtumia, että no minulla on semmoinen ja tommoinen ja tämmöinen tapahtuma. Mut ne on silti tehneet, tai antaneet ikään kuin aivojensa muodostaa jonkun tunteen, olla jostain asiasta tietty mieltä. Se on vaikee purkaa palasia, et mistä se tulee. Mut hyvä. Se on siellä, mulla on joku kokemusmaailma, joka sen on varmaan tehnyt. Se vois olla toisenlainen. Minusta on aina ihan virkistävää ajatella, että voisin olla ihan täsmälleen päinvastaista mieltä. (aktivisti, alle 40v)

Haastatellun mukaan tunne siis on voimakas motivaatiotekijä, mutta hänkin tarkensi, että ”toki järki pitää pitää siinä, että ei kaikki asiat oo semmosia minkä perässä kannattaa juosta”. Lainaus kuitenkin tukee ajatusta, että yhteiskunnalliset näkemykset liittyvät kiinteästi ihmisten identiteetteihin, arvoihin, lojaalisuuksiin ja niihin kytkeytyneisiin pitkäkestoisiin tunnesiteisiin. Tällaisia poliittisia identiteettejä voi olla hyvin vaikea perustella järkiperaisesti. Ne ovat osa persoonaa, ja yhteiskunnallisia kysymyksiä tarkastellaan näistä lähtökohdista. Kansanedustajilla tällaiset arvo- ja identiteettitekijät kytkeytyivät usein heidän omaan puolueeseensa.

Mulle tämä Kokoomuksen arvopohja, ja ne ihan voin sanoo myöskin ne perinteiset hyvät arvot, jotka nyt muut, jotkut muut ovat vaalikampanjassaan omineet, ne on mulle tärkeitä. Ja kyl se on se tämä, tämmöinen moniarvoisuus, yksilön terveellä tavalla korostaminen, kyllä mulle niin suuria arvoja, että minun on miltei mahdotonta kuvitella mitään muuta poliittista kotia. (poliitikko, yli 60v)

Ja sä puhut vaikka jossain Sdp:n puolueosaston 100-vuotisjuhlassa, ni ei se oo ollenkaan paha et hersyttää sitä, et meidän liike, meidän suutari ja räätäli ja agitaattori taistelivat meille yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden tai jotain tällasta. Ni onks se paha asia? Ei, must se on hyvä asia. Sillonhan joku tietynlainen tarkoitus täytyy, eli ihmiset kokee yhteenkuuluvuutta ja tietynlaista ylpeyttä siitä, et kuuluu tähän liikkeeseen. (poliitikko 40–60v)

Yllä esitetyn perusteella olisi helppo ajatella relativistisesti, että tavoitteet ja arvot olisivat tunnepohjaisia, vaikeasti perusteltavia ja epärationaaleja. Tästä voitaisiin päätyä siihen, että perimmäisistä arvoista ja tavoitteista ei kannata keskustella. Tavoitteet voitaisiin äänestää kumoon, mutta niiden oikeutusta ei voisi kiistää. Näin ei kuitenkaan ole muun muassa siitä syystä, että sinänsä oikeutetuilla tavoitteilla voi olla ikäviä seurauksia, ja näiden arviointiin tarvitaan järkiperaistä keskustelua. Rock-muusikko Andy McCoy viittasi tähän problematiikkaan lentävässä lauseessaan: ”Sun täytyy varoo mitä sä haluat, koska sä saat sen.” Jürgen Habermas puolestaan on mallintanut diskurssi- ja lakietiikassaan filosofista pohjaa tällaiselle yhteiselle ja järkiperaiselle tahdonmuodostukselle (Habermas 1996, 159–168).

Chantal Mouffe (2009) esittää suositun kritiikin Habermasin pohtivasti keskustelevaa (deliberatiivista) demokratiakäsitystä kohtaan ja ehdottaa tilalle omaa kiistelevää (agonistista) malliaan. Molemmissa malleissa on olennaista, että poliittista vastustajaa ei pidetä tuhottavana vihollisena vaan vastapuolena, jonka oikeutta puolustaa ajatuksiaan ei kyseenalaisteta. Samoin molemmissa ideana on sovittelua ”ihmisten yhteiseloä ristiriitaisuuden jatkuvasti uhkaamissa oloissa” (ma., 51). Onkin hieman vaikea nähdä, miten mallit lopulta eroavat toisistaan. Myös Habermasin lähtökohtana on nimenomaan erimielisyys ja erilaiset intressit.³ Hän ehkä kuitenkin Mouffea pidemmälle kehittelee ideaalimallia siitä, *millä tavalla* yhteiseloä näissä oloissa voitaisiin sovi-

3. Myös Karppinen, Moe ja Svensson (2008) kiinnittävät huoniota Habermasin ja Mouffin teorioiden yhteisiin piirteisiin ja näkevät niissä pikemminkin painotuseroja kuin ”aitoa ideologista vastakohtaisuutta”.

tella oikeudenmukaisesti. Ilmeisesti Habermas myös korostaa enemmän mahdollisuutta, että osapuolten väitteet osoittautuvat kestäättömiksi (esim. ristiriitaisiksi tai epätoivoksiksi) ja katsoo tämän edellyttävän kannan tarkistamista, kun taas Mouffe korostaa erimielisyyksien sovittamattomia, poliittiseen identiteettiin liittyviä elementtejä, joita ei voi ratkaista pohtivassa ja järkeen nojaavassa keskustelussa.

Kiistämättä perustavien ja vaikeasti perusteltavien arvojen ja identiteettien oikeutusta, tuntuu kuitenkin tärkeältä myös ottaa perusteltu kritiikki varteen. Jos mielipide tai ”poliittinen identiteetti” perustuu tosiasioiden kieltämiseen, väärinkäsitykseen tai ristiriitaiseen ajatteluun, takinkääntö saattaa olla paikallaan.⁴ Jos ihminen tällaisesta tilanteesta huolimatta haluaa pitäytyä mielipiteissään ja poliittisessa identiteetissään, tämä voi johtua syvään juurtuneista asenteista ja ennakkoluuloista tai kasvojen menettämisen pelosta. Muutamat haastatelluista kansanedustajista tunnistivat tällaisen tunneperäisen vaikeuden ottaa huomioon omaa näkemystä horjuttavia argumentteja tai myöntää erehdystään. Kyse voi olla yksilöpsykologisesta ”kognitiivisen dissonanssin” torjunnasta (ks. Ahokas 2005) tai tarkoitushakuisemmasta (ja tavallaan rationaalisemmasta) maineen ja johdonmukaisuuden varjelusta (vrt. Kunelius ym. 2009, 431–436).

Yksi haastatelluista poliitikoista otti maahanmuuttokysymyksen esimerkiksi teemasta, jossa järkiperäinen keskustelu helposti jää tunnepitoisen ja vahvoihin poliittisiin identiteetteihin nojaavan kamppailun

4. Mouffe (2009) yrittää horjuttaa tällaisen järkiperäisen kritiikin mahdollisuutta vetoamalla Wittgensteinin ajatuksiin kielestä elämänmuotoon perustuvina kielipeleinä. Kielen merkitysten tällainen kulttuurisidonnaisuus ei kuitenkaan tee väitteiden järkiperäistä kritiikkiä mahdottomaksi. Esimerkiksi teoilla on tietyt todennäköiset seurauksensa kielipeleistä riippumatta, ja ristiriitainen päättely on ristiriitaista riippumatta siitä, millaiseen elämänmuotoon käytetty kieli perustuu. Tässä lainatussa artikkelissaan Mouffe keskittyy horjuttamaan rationaaliselle argumentoinnille pohtivasti keskusteleavassa demokratiamallissa annettua vahvaa asemaa. Hämäräksi sen sijaan jää, millaisen painon Mouffe itse antaa järkiperusteille, kun ”yhteiseloä sovitellaan ristiriitaisissa oloissa”. Ero Habermasiin on tietysti suuri, jos järkiperusteisiin ei hänestä voisi tällöin vedota. On kuitenkin vaikea uskoa, että Mouffe todella olisi tätä mieltä, koska silloin sovittelun keinoksi jäisivät oikeastaan vain vahvemman valta, heikomman vastarinta ja tunneperäinen suostuttelu.

jalkoihin. Hän kuitenkin katsoi, että järkipäätös keskustelu ja tosiasioihin nojaaminen olisi tässäkin kysymyksessä periaatteessa mahdollista. Toinen kansanedustaja puolestaan kuvaili, miten vaikeaa jonkin asian yhteydessä muotoutuneesta kannasta ja identiteetistä on luopua, vaikka järkipäätöksen ajatellen kannan tarkistaminen olisi paikallaan.

En mä sano, et ihminen on paha, jos hän kokee uhkaksi vaikka jonkun maahanmuuttajan jostain syystä, vaan ehkä se johtuu vaan jostain, et hänellä on (...) se tunne, että tää uhkaa minua. Ni sen vuoksi just tän tyyppisiä kysymyksissä pitäisi vaan osata mahdollisimman paljon puhua myös niitten asioiden oikeasta laidasta, et mikä se tilanne on, ja se on aika iso haaste. (politiikko, 40–60v)

Sekin on myös taito, jonka joko osaat tai et. Et uskallat myöntää olleesi väärässä. Tai uskallat myöntää, että oot ymmärtänyt asian väärin tai huomannut, että eihän tää ookkaan näin mustavalkoinen juttu tai näin yksinkertainen asia. Ja se ei kyllä meiltä ammattipoliitikoilta hirveen yksinkertaisesti luonnu. Et se on kyllä oikeastaan surullista monta kertaa päätöksenteossa, että täällä on käytetty kyllä puheenvuoroja, omasta suustakin on tullu se, että (...) eikö me voitas myöntää, että me on tehty virhe, oikeen radikaali virhe, tunnustettas se kansalle ja lähettäs sitä kautta korjaamaan asiaa. Niin ei! (...) Seinät kaatu päälle saman tien, että tyhmä idea, ei tehdä. Et tavallaan sen huomaa, et se on tässä organisaatiossa [eduskunnassa] vaikeinta myöntää, että on ollu väärässä. (politiikko, alle 40v)

Tunnepohjaiseen päätöksentekoon voidaan turvautua myös siksi, että päätösten seurauksia ei pystytä ennustamaan. Vaikka päätösten tueksi olisi asiantuntijatietoa, siihenkään ei voi täysin luottaa. Monesti asiantuntijoiden arviot ovat menneet pieleen ja johtaneet huonoihin ratkaisuihin. Sekä konservatismi että populismi vetoavat kokemukseräiseen ja tunnepitoiseen viisauteen, jonkinlaiseen mutu-tietoon, jolla järkipäätös asiantuntijuus voidaan kyseenalaistaa. Samoin kansa-

laisosallistumisen tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota kansalaisten kokemukseräiseen arkitietoon, joka voi mielekkäästi täydentää tai kyseenalaistaa niin sanottua asiantuntijatietao (esim. Bäcklund 2007). Seuraavassa sitaatissa on kaikuja tämän tapaista ajattelusta:

Et jos (...) pystyttäs laskee aina se, että mikä on oikea ratkasu, poliitikkoja ei tarvittais, et sen vois jotkut tietokoneohjelmat suoraan tehdä ihanneyhteiskunnan. Semmonen kun ei oo mahdollista, niin musta politiikassa pitää olla tunteita ja filispohjalta tehdä sitä mikä tuntuu itsestä et on oikein. (poliitikko, alle 40v)

Tunnetta ja järkeä koskevaa keskustelua sekoittaa se, että toimintaa usein moititaan tunteen liiallisuudesta silloin, kun kritiikki itse asiassa kohdistuu järjen vähäisyyteen. Yksi haastateltava esimerkiksi kuvasi tunteen merkitystä politiikassa seuraavasti:

Miten poimitaan tietyt asiat, esimerkiksi miten sanotaan että tuloerot kasvavat Suomessa, miten se markkinoidaan. Onko se hyvin aggressiivisesti ja kovin paljon tunteita mukana, vai onko se hyvin asiallinen, missä voidaan kertoa missä ne on kasvanu, missä ei. Vaan yleistetäänkö että ”kaikki on päin seinää”. Miten kerrotaan, että työttömyys on kasvanut tai ei oo kasvanut, kun tiedämme että pitkäaikaistyöttömyys kasvaa, mutta enemmän ihmisiä on päässy töihin. (...) Ja millä halutaan herättää ihmisten tunteita. Kyllä ihmiset äänestävät tunteilla aika paljon. (poliitikko, 40–60v)

Sitaatissa tulee hyvin esille järkipäisen keskustelun analyttisyys ja ei-järkipäisen keskustelun epäanalyttisyys. Tunnetta voi olla mukana molemmissa, mutta tunteen on ehkä helpompi tarttua epäanalyttiseen kuin analyttiseen puheeseen. Ja vaikka tunteenomaisesti leimaaminen voi itsessään olla tunteenomaista ja ei-järkipäistä, on myös aivan mahdollista, että tunnekuohussa järkipäinen analyttisyys unohtuu. Yksi haastateltu otti tästä esimerkiksi aselain käsittelyn kouluampumistapausten jälkeen:

Ja siinä (...) jäi myös tämmösiä käytännön toiminnan asioita ja myös ihmisten oikeusturvaan liittyviä asioita tutkimatta ja selvittämättä sen takia, et se tunnemaailma oli niin vahvasti siinä mukana. (...) Ja mun oli ainakin häpeäkseni tunnustettava, et monta asiaa oli menny niin kuin huti sen takia, et ne tunteet oli niin kuin myrskynä. (poliitikko, alle 40v)

Usein ensimmäinen reaktio johonkin asiaan on tunneperäinen ja epäanalyttinen. Tunteen laadusta ja voimakkuudesta sitten riippuu, kuinka nopeasti tästä ensireaktiosta voidaan edetä tarkastelemaan asian eri puolia ja vaikutuksia.

Tunteiden huomioimiseen vaikuttaa myös kuulijan ja puhujan välinen suhde. Äänestäjien kannatuksesta riippuvaisille poliitikoille ja monille aktivisteille yleisön hyväksyntä on aina tärkeää, mutta jotkut aktivistit antoivat sille piut paut ja pyrkivät vain esittämään oman näkemyksensä mahdollisimman selvästi.

Mä ajattelen hyvin paljon sitä lukijaa, joka tekstin lukee, että miten, missä moodissa hän on. (...) Et tavallaan kiukkusille ihmisille ei voi esittää uusia ajatuksia, ja että ihmiset ylipäättään voi uskoa sitä että mitä sanot, niin heidän pitää pitää sinusta. (aktivisti, alle 40v)

Mä ite hallitsen omat tunnereaktioni, että mä pystyn tekeen tämmösis-tä asioista ihan vaan rationaalisia analyysejä. Sitte ku muut lukee niitä niin raivostuu, niin ehkä siinä on vähän semmone tietty ylimielisyys, että ite pystyn hallitsee ja muut sit ei pysty lukee sitä asiaa mitä siinä on, vaan (...) [heillä] lyö se tunne läpi ensimmäisenä, et täähän on ihan kauheeta, et ei sitä asiaa pysty ees miettimään sen jälkeen, ku on joku väärä tyyppi. (aktivisti, 40–60v)

Jälkimmäinen haastateltukin siis kertoo tunnekokemuksistaan vaikka sanoo, ettei anna tunteiden vaikuttaa rationaaliin analyyseihinsa. Hän kuitenkin kokee keskusteluun osallistuessaan mielihyvän tunnetta siitä,

että hallitsee omat tunteensa. Tämä tunne puolestaan osaltaan motivoi häntä keskustelun jatkamiseen. Yhteiskunnalliseen osallistumiseen motivoivat tunteet eivät aina ole toisia kohtaan myönteisiä, vaan myös kielteiset tunteet, kuten katkeruus, viha – ja esimerkiksi yllä esitetystä lainauksessa ylimielisyys – voivat motivoida ja ylläpitää niin rationaalista kuin epärationaalistakin osallistumista ja keskustelua.

Tunne ja järki: yhdessä ja erikseen

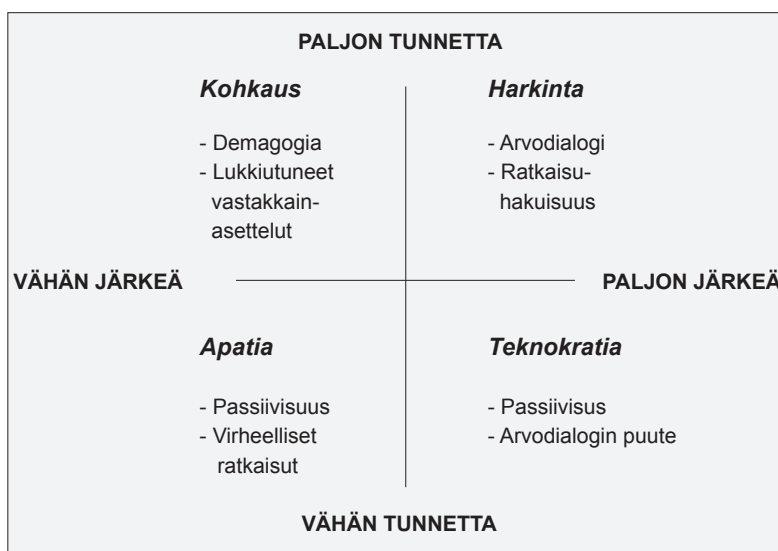
Tunne yhdistettynä järkeen on yhteiskunnallista toimintaa motivoiva ja erimielisyyksien sopimista tukeva yhdistelmä. Ongelmallisempaa sen sijaan on, jos toimitaan yksinomaan tunteen tai yksinomaan järjen vallassa. Yksi haastattelemistamme aktivisteista halusi köyhyys- ja terveyspolitiikkaan enemmän tunnetta, kun taas energiapoliittista keskustelua hän suosi järkipäisyyden puutteesta. Poliittikkohaastateltava puolestaan piti pelottavana sitä, jos tunne irtautuu järjestä ja alkaa ohjata poliittista toimintaa.

Tämmöset köyhyyteen ja köyhien ihmisten toimeentuloon ja siihen, että osa ihmisistä meinaa pudota osittain pois terveydenhuoltojärjestelmän parista, niissä pitäisi ajatella enemmän sydämellä kun järjellä. Niissä sitä järkee ja ratiota käytetään asioiden torjumiseen ja välineenä siihen, ettei tehdä mitään. (...) Ei ydinreaktoriin tai ydinaseeseen tartte suhtautua empaattisesti. Siinä pitäisi katsoa sitä tekniikkaa ja sen erilaisia puolia ihan kylmästi, mahdollisimman rationaalisesti silmästä silmään. (aktivisti, 40–60v)

Kun se tunne irrottautuu siitä ratiosta, järjen käytöstä, niin se on minusta äärettömän pelottavaa, että mua aina kylmää, kun minä näen nämä tunteen kautta suuria massoja liikuttavat poliittiset johtajat, (...) siis jopa kaikki Che Guevarat. Ja että vaikka (...) siel on hyvä

paljon, siis semmosta tosi suurta ja oikeaa, ni sitten siel on aina jotakin semmosta hötöä, joka pelottaa. (poliitikko, yli 60v)

Koska tunne ja järki ovat erillisiä ulottuvuuksia, ne voivat yhdistyä monin tavoin, eivätkä ne välttämättä sulje toisiaan pois. Juuri siksi, että järki ja tunne ovat eri asioita, ei järjellä voi kompensoida tunnetta eikä tunteella järkeä. Tunne on tarpeen poliittisen toiminnan käynnistämiseksi ja ylläpitämiseksi, mutta kohtuullisuuden, oikeudenmukaisuuden ja hyvien tulosten turvaamiseksi tarvitaan myös järkiperaistä harkintaa, argumentteja ja arviointia. Ristiintaulukoimalla järki- ja tunneulottuvuudet saadaan neljä erilaista poliittisen julkisuuden ideaalitulannetta (kuvio 2.1).

Kuvio 2.1. Järki ja tunne poliittisessä julkisuudessa.

Poliittisen julkisuuden kannalta parhaassa tilanteessa tunne ja järki yhdistyvät siten, että motivaatio poliittiseen toimintaan syntyy ja käsillä

olevat asiat selvenevät niin, että todelliset erimielisyydet erottuvat näennäisistä ja keskustelu pääsee etenemään ratkaisuhakuiseseen dialogiin. Ehkä on kulttuurisesti oireellista, ettei sellaista sanaa löytynyt, johon samalla kertaa sisältyisi sekä järkipäin harkinta että innostus ja motivaatio. Tätä ideaalitapausta tyydytään siksi tässä nimittämään harkinnaksi.

Lähinnä vain järkeen nojaava poliittinen julkisuus taas ajautuu helposti teknokratiaksi, jossa vallitsevia arvoja kyseenalaistamatta pyritään tehokkaisiin, toimiviin ja tuottaviin ratkaisuihin. Tilanne on vielä onnettomampi, jos poliittisesta julkisuudesta puuttuu tunteen lisäksi myös järki. Tällöin eivät edes ratkaisujen toimivuus ja tehokkuus ole kritiikille alttiina, ja julkisuutta voi luonnehtia apatiaksi. Ehkä kaikkein vaarallisin vaihtoehto on kuitenkin se, jossa voimakkaat tunteet irtoavat järkevästä harkinnasta. Tässä vaihtoehdossa poliittinen toiminta on aktiivisempaa kuin vähätunteisessa vaihtoehdossa, ja huonosti harkitut toimet johtavat siksi nopeammin ikäviin seurauksiin. Tätä ideaalitapausta kutsutaan tässä kohkaukseksi, joka on siis stereotypia, jonka kohteeksi monet haastattelimamme aktivistit kokivat aiheetta joutuneensa.

Yllä esitetty nelikenttä on tietysti pelkistys ja altis monenlaiselle kritiikille. Se kuitenkin havainnollistaa, kuinka tunne ja järki eivät ole toistensa vastakohtia vaan toisistaan erillisiä ulottuvuuksia. Nelikentän yksi tärkeä puute on se, että siinä tunteita käsitellään kokonaisuutena, vaikka erilaisilla tunteilla voi olla yhteiskunnallisessa osallistumisessa hyvin erilaisia vaikutuksia. Ilo ja empatia tuskin ovat samalla tavalla vaarallisia ilman järjen tukeakaan kuin pelko ja viha. Toiseksi samatkin tunteet voivat eri tilanteissa aiheuttaa erilaisia seurauksia ja niitä voidaan käyttää eri tavoin.

Tunne ja järki voivat siis yhdistyä poliittisessa julkisuudessa monin tavoin, ja molemmilla on siinä oma roolinsa. Vaikka tieto on aina puutteellista ja epävarmaa, siihen perustuva järkipäin argumentointi on ilmeisesti kuitenkin ainoa tapa, jolla erilaisia näkemyksiä voi suhteuttaa toisiinsa. Tunne voi antaa pontta tällaiseen arviointiin ja sovitteluun,

mutta se voi myös tehdä sen vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Järki-peräisen keskustelun idea ei välttämättä ole yksimielisyyden tavoittaminen. Yhtä hyvin järki-peräisen keskustelu voi johtaa erimielisyyden rajojen tarkempaan tunnistamiseen. Ei-järki-peräinen keskustelu taas tyypillisesti toistaa iskulauseita ja osapuolijakoja, joilla rakennetaan joko yksimielisyyttä tai erimielisyyttä muttei kuitenkaan tunnisteta, mistä tarkkaan ottaen ollaan samaa ja mistä eri mieltä.

2.4. Tunteet poliittisessa osallistumisessa: konflikti ja aitous

Kuten yllä havaittiin, poliittinen ja yhteiskunnallinen toiminta ei ole yksin järki-peräistä, vaan siihen liittyy vaihtelevasti myös tunnetta. Ihmisillä on tunnesiteitä erilaisiin arvoperustoihin ja identiteetteihin, ja toisaalta tunteita käytetään hyväksi myös poliittisessa kamppailussa. Tunteen merkitystä asioiden politisoinnissa ja niillä politikoinnissa⁵ analysoidaan tässä yhtäältä konfliktin ja sovun ja toisaalta aitouden ja epäaitouden välisellä ulottuvuudella. Konfliktin ja sovun välinen ulottuvuus on sisäänrakennettuna kaikkeen politiikkaan siksi, että erilaiset näkemykset ja tavoitteet luovat aina potentiaalisti konfliktin, josta politiikan avulla pyritään etenemään jollain tavalla hyväksyttävään sopuun. Konflikti ja sopu ovat jo sinänsä omiaan herättämään osapuolissa tunteita, ja toisaalta tunteiden provosointia ja hillintää voidaan käyttää konfliktin lietsontaan tai sovun edistämiseen.

5. Politisoinnissa on kyse uusien mahdollisuuksien (kontingenssin) avaamisesta uudelleentulkinnan avulla, kun taas politikoinnissa on kyse näillä mahdollisuuksilla pelaamisesta (Palonen 1993). Politisoitaessa siis tuodaan politiikan agendalle uusia vaihtoehtoja, ja politikoitaessa näistä vaihtoehtoista käydään kamppailua yhtäältä haluttujen ratkaisujen saamiseksi ja toisaalta politiikan toimijoiden määrittelemiseksi kulloinkin tarkoituksenmukaisella tavalla. Asioita politisoivat ja niillä politikoivat puolueiden ja poliitikkojen lisäksi myös aktivistit ja ylipäätään kaikki, jotka osallistuvat yhteiskunnallisten toimijoiden ja ongelmien määrittelyyn sekä ratkaisuvaihtoehtoista neuvotteluun.

Aitous ja epäaitous puolestaan liittyvät siihen, millä keinoin sopua tai konfliktia rakennetaan. Kyse on kutakuinkin samasta erottelusta, jonka Jürgen Habermas (1987, 82–91) tekee kriittisen (kommunikatiivisen) ja tarkoitushakuisen (strategisen) toiminnan välille. Kriittisessä toimintamallissa väittely perustuu totuuden, oikeudenmukaisuuden ja rehellisyyden arviointiin (aitous), kun taas tarkoitushakuisessa toimintamallissa pyritään näistä riippumatta saamaan muut toimimaan halutulla tavalla (epäaitous).

Seuraavassa sovun ja konfliktin sekä aitouden ja epäaitouden välisiä ulottuvuuksia ja niihin liittyviä tunteita tarkastellaan erityisesti poliitikkojen keskinäisen kilpailun, opposition ja hallituksen välisen kamppailun sekä erilaisten arvolähtökohtien välisten jännitteiden yhteydessä. Millaisia tunnekokemuksia haastatelluilla on näissä tilanteissa, ja miten he pyrkivät käyttämään niissä tunteita hyväkseen? Millaisia sääntöjä tällaisessa poliittisessa draamassa sovelletaan, ja millaista kollegiaalista tukea poliitikot saavat toisiltaan? Kyse on myös politiikassa vallitsevista tunnesäännöistä ja tunnekuulttuureista, joihin poliittisen keskustelun osallistujat joutuvat sovittamaan käyttäytymistään tullaan otetuiksi vakavasti ja esiintyäkseen vaikuttavasti (Hochschild 1983; 1990).

Poliittisesta sanailusta osataan myös nauttia

Haastattelemamme kansanedustajat tunnistivat konfliktia hakevan ja tarkoitushakuisen poliittisen pelin, jossa kärjistysten ja puolitotuuksien avulla pyritään tukemaan omaa asemaa ja horjuttamaan vastustajaa. Useimmat pitivät sitä yhtenä politiikan tärkeänä osana, ja monet kertoivat myös nauttivansa siitä. Joillekin politiikan juonikas peli oli kuitenkin uran alkuvaiheessa ollut yllätys ja jopa järkytys. Jotta politiikassa pärjäisi, tällaista peliä on opittava pelaamaan. Ainakin on opittava tunnistamaan, milloin poliittinen vastustaja yrittää vedättää.

Mä en oo ollu poliittinen ihminen, ja mä tuun vielä niin pieneltä paikkakunnalta, (...) ni meillä ei oo sen tyyppistä poliittista debattia tai tämmöstä vastakkainasettelua koskaan kunnassa. Mä en oo päässy semmosta käymään, ni se oli säikädyttävä kokemus. (poliitikko, 40–60v)

Aika monta kertaa varsinkin nuorena vanhempien kokeneitten kehäkettujen kanssa huomaa tullessa vedettyä kölin alta aika reippaalla kädellä. Siis (...) varmaan ittelläkin on ollu aika naiivi ajatus siitä, (...) et mennään niin kuin avoimin kortein ja reilusti. No sit tulee aina joku joka vie sulta ne kortit, niin siinä vaiheessa huomaa, että ehkä on jollakin tavalla myös opittava siihen. (poliitikko, alle 40v)

Poliitikoista useimmat korostivat nauttivansa väittelystä ja pitivät palkitsevana, kun onnistuu lohkaisemaan jotain osuvaa. Monet myös katsoivat, että kärkevän debatin ja vastakkainasettelujen avulla politiikasta tulee kiinnostavaa. Vaikka keskustelussa kärjistetään ja esitetään puolitotuuksia, se kuitenkin kirkastaa eri poliittisten suuntausten välisiä eroja ja auttaa ihmisiä näkemään politiikassa vaihtoehtoja.

Se meinas pudota se [toimittaja] siitä tuoliltaan. Ja mä tiän, että siitä tuli miltei lentävä lause sitte siellä Maikkarilla. Että joskus kun tulee tämmönen äkkitilanne ja tulee naseva vastaus, et ei kerkii sitä ajatellaakaan, ni silloin se tuottaa mielihyvää, että osasinpa sanoa oikeessa paikassa oikeeseen aikaan. (poliitikko, yli 60v)

Peli kuuluu ja se tekee mielenkiintoseks. Ja jos on hyvä, älykäs kaveri, jonka kans voi väitellä, niin sehän on suorastaan hauskaa. (...) Koska se on se vastakkainasettelu, joka saattaa horahtaa ihmisen hereille, että ”mäpäs haluunki vähän tätä politiikkaa tehdä”. (poliitikko, 40–60v)

Mut mä tykkään siitä osasta työtä, mikä tapahtuu tuolla salissa, jossa on se poliittinen draama. Jossa tulee debattia, jossa saa kinata Kimmo Sasin tai Ben Zyskoviczin kanssa tai [Jyrki] Kataiselle sanoa jotain. Ni must se on kiva osa tätä työtä juuri siksi, että sen debatin kautta ne poliittiset erot ja se jännite pitäs syntyä. (poliitikko, 40–60v)

Kärjistykset ja hämääminen voivat hämärtää poliittisia vaihtoehtoja

Poliitikot tunnistivat tarkoituksellista väärinymmärrystä ja vastapuolen mollaamista erityisesti hallituksen ja opposition välisissä julkisissa sananvaihoissa. Siinä missä osa haastatelluista piti tätäkin hyvänä ja tarpeellisena poliittisten erojen korostamisena, pitivät toiset tällaista epäaitoa ja tarkoitushakuista draamaa ikävänä ja raskaana. Myös oman profiilin korottaminen näennäisillä julkisuustempuilla saatettiin kokea epämiellyttäväksi.

No tunnustan, et mä olen äärimmäisen huono ilkeilemään tai sillä tavalla rökittämään ketään, tai rummuttamaan jotain tiettyä asiaa josta nyt ehkä en ole sisimmässäni ihan varma, et onko tämä nyt asiallisesti, aidosti näin. (...) Ja tietysti taval se, että tietysti [kun on] itseki ollu hallituspuolueessa ja ollu oppositiossa. Ja ku sen tasan tarkkaan tietää, et joku asia, et ku se on valkoinen nyt, niin sit sen pitäs yhtäkkiä olla musta, niin se ei oo helppoo. (poliitikko, 40–60v)

Puolueet totta kai kaikessa laskelmoi. Ja joskus tuntuu, et se ei oo rehtiä, että oikeesti ei tehdä, vaan ollaan tekevinään, et se näyttäs joltain, vaikka kaikki tietää, et tästä ei tapahu yhtään mitään, vaan annetaan tiedonantoja. (K: Se saattaa käydä vähän luonnolle?) Niin. (poliitikko, 40–60v)

Voi myös olla niin, että vaihtoehtojen kirkastamisen sijaan puolitotutdet, kärjistykset ja ohi puhumiset pikemminkin tekevät vaihtoehtoista

entistä sumeampia. Kun erimielisyyttä esitetään siinä, missä sitä ei aidosti ole, ja kun yksimielisyyttä näytellään siinä, missä erimielisyyttä tosiasiaassa on, alkaa politiikka vaikuttaa yleisöstä vaihtoehdottomalta ja yhdentekevältä. Voikin olla niin, että poliittiset vaihtoehdot kirkastuvat parhaiten mahdollisimman aidolla pyrkimyksellä ymmärtää vastapuolen näkemystä ja katsomalla kuinka paljon aitoa erimielisyyttä enää tämän jälkeen jää jäljelle. Alla olevista lainauksista ensimmäisessä nuoren polven poliitikko toivoi tämääntapaista asioihin keskittyvää dialogia ja kritisoi nykyistä eduskuntakeskustelua tarkoitushakuisesta syyttelystä. Jälkimmäisen sitaatin aktivistihaastateltava oli kriitikkissään vielä kärjekkäämpi:

Mut mä yritän kuitenkin koko ajan tavallaan säilyttää siinä semmonen kunniallisuus, ja et ihmisille herää luottamus siihen, et näihin ihmisiin voi luottaa, ja että nää ihmiset miettii oikeesti sitä yhteiskunnan tulevaisuutta. Koska sitä me mietitään. Ja me viedään omaa uskotavuuttamme sillä, jos me riidellään kovin semmosella naurettavalla, että Lipposen hallitus teki ton väärin, ja te teitte ton väärin, ja kuka teki eniten väärin. (poliitikko, alle 40v)

Et sehän on kuvottavaa katella sitä, et ihmiset [poliitikot] siel kinastelee ja viisastelee. Ja minkälaisen kuvan se antaa koko siit touhusta, et ne (...) antaa sen vaikutelman, et niil on kaikki vastaukset joihinki kysymyksiin, (...) ku et eihän niil oo kuitenkaan. Ja sit (...) ne antaa viel sellasen vaikutelman, et ne on toistensa vastakkaisia. (...) Siis ihme, että siis vielä noinki paljo noit isoi puolueita tai vanhoi puolueita [on] tuolla eduskunnas, et siel ei oo pelkästään sellasii pelleilypuolueita. (aktivisti, alle 40v)

Eduskunnan kollegiaalinen kulttuuri korostaa vain asioiden riitelevän

Vaikka useat poliitikot kertoivat myös ikävistä ja epäreiluista kokemuksista poliittisissa kamppailuissa, tietty hyvä käytös tuntui kuitenkin

olevan ainakin tavoitteena. Suoranaista ilkeyttä ja henkilökohtaisia loukkauksia pyritään välttämään. Etenkin kokeneet poliitikot perustelivat kohteliaisuussääntöjä myös sillä neuvottelutaidon viisaudella, että vastustajaa ei kannata nolata eikä edes tavoitella selkävoittoa, koska se jättää vastustajan hautomaan vastaiskua ja nakertaa luottamusta tulevaisuudessa (vrt. Kunelius ym. 2009, 240).

Mä en koskaan omasta mielestäni pyri siihen, että mä tarkoituksellisesti pyrkisin nolaamaan. Koska aina voit ottaa pienen osavoiton. Et yleensä se tulee sulle negatiivisena jollaki tavalla takasi, jos sä pyrit siihen. (politiikko, yli 60v)

Käsitellään toisia niin kuin haluat, että (...) kaveri käsittelee sinua, et muuten sä joudut siitä ennemmin tai myöhemmin jollakin tavalla kiinni. (...) Kuperkeikkoja kun paljon joutuu tekemään, niin välttämättä ei aina selviydy jaloilleen. (politiikko, yli 60v)

Haastatteluissa korostui tässä yhteydessä poliitikko- ja aktivistiroolin erottaminen henkilökohtaisesta minästä, mikä usein ilmaistiin muisuttamalla, että asiat riitelevät, eivät ihmiset. Eduskunnassa tuntuu myös olevan varsin vahva kollegiaalinen kulttuuri, jossa poliittiset vastakkainasettelut ja siihen liittyvät nokittelut tosiaankin ymmärretään politiikkaan kuuluviksi eivätkä henkilökohtaisiksi. Kollegaa myös tetaan kriisitilanteessa yli puoluerajojen. Yksi haastatelluista poliitikoista kuitenkin kertoi, että hänen on vaikea tehdä eroa poliittisen kiistelyn ja henkilökohtaisempien suhteiden kesken:

Jotkut pystyy ottamaan sen poliittisen debatin sillä tavalla, että täs nyt näytellään tätä draamaa, et ei ota sitä niin henkilökohtaisesti. Mut mä oon huomannu, (...) et mä oon sillai vähä tosikko politiikko. (...) Mä otan sen aika vakavasti, et mitä salissa sanotaan, ja ne syytökset mä otan ihan kirjaimellisesti. (...) Saatan suuttua sillä tavalla, et no ajatelkaa nyt mitä ite olette tehneet ja toihan nyt on ihan kohtuuton

syytös ja näin. (...) Mut et ku mun mielest politiikassa ihmisten pitäis olla niiden asioiden takana, niin sen takii mä aina jotenki hämmästyntä, et miten ihmiset kykenee sit lähteen yhdessä kaljalle sen jälkeen, ku on loukattu toisia verisesti istuntosalissa. (poliitikko, 40–60v)

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa on nykyään ehkä yleisestikin vallalla normi, että lähtökohtaisesti toisiin ihmisiin suhtaudutaan ystävällisesti ja että ideologisiin erimielisyyksiin ja riita-asioihin oteetaan etäisyyttä. Ihmistä, joka jää debatin jälkeen murjottamaan tai joka suhtautuu henkilötasolla vihamielisesti poliittisiin vastustajiinsa voidaan pitää lapsellisena tai vähintään tosikkona. Yllä lainatusta poliitikkositaatistakin voi lukea tiettyä itseironiaa ja tietoista halua puolustaa tosikkoja ja aitoa keskustelua vallitsevassa kepeässä ja tarkoitushakuisuuden kyllästävässä ilmapiirissä. Yksi haastatelluista aktivisteista taas oli omaksunut nykyisen vuorovaikutustyylin ja kertoi hämmentyvänsä, jos joku ei suostukaan lähtemään siihen mukaan:

Et itsellä on tosiaan tämmönen historia siitä, että on nämä tietyt ryhmät, joiden mielestä edustaa jonkinlaista pahaa ja vastapuolta, sellasta vastustettavaa tahoja. (...) Et itse mä sit kuitenkin oon semmonen, (...) et useimpien tällästen henkilöiden kaa mä pystyn sitten tälleen, kameroiden kääntäytyä toiseen suuntaan, niin pystyn hyvinkin silleen lepposasti ja ystävällishenkisesti olemaan. (...) Mut sit ehkä kaikkein eniten itseä hämmentää sit sellaset tilanteet, jossa se toinen osapuoli ei oo valmis tähän. Että kun törmää siihen, et sitten siellä televisio-ohjelman lämpiössä ei ollakkaan valmiita siihen kivaan pikkujutusteluun ja hyvänpäivänkuulumisiin. Et se aina sillon, kun se toinen henkilö ulottaa sen semmoseen, tavallaan sun henkilökohtaseenkin persoonaan, niin se on aina semmonen hämmentävä tunne. (aktivisti, alle 40v)

Kaksi suhtautumistapaa konfliktiin ja sopuun

Politiikka saa elinvoimaa konflikteista. Erityisesti nykykäytäntöjen haastajille konfliktin synnyttäminen on keino saada asiaansa esille ja eteenpäin. Eri tilanteissa sekä konfliktin kärjistäminen tunteita nostattamalla että sen liennyttäminen tunteita hillitsemällä ovat käytettyjä keinoja. Haastatteluissa erottui kaksi erilaista tapaa suhtautua sopuun ja konfliktiin. Yksi korostaa konfliktin motivoivaa ja asioita liikkeelle saavaa voimaa, kun taas toinen tuo esiin konfliktin lukkiuttavia vaikutuksia. Konfliktia puolustavissa lausumissa se nähdään tärkeäksi keinoksi sekä saada omat joukot liikkeelle että poliittinen vastustaja reagoimaan.

No me ollaan oikeestaan ite aika aktiivisesti rakentamassa niitä konflikteja, (...) että se on mun mielestä tapa muuttaa maailmaa. (...) Että mun mielestä semmoset tilanteet, kun pääsee (...) julkisuudessa sitä konfliktia ikään kuin repimään auki ja analysoimaan ja kiihdyttämään, niin se on tosi tärkeä osa sitä koko poliittista projektia. (aktivisti, alle 40v)

Kyl se ainakin omien joukossa, tällasen vastakkainasettelujen luominen on tärkeää motivoida, et me haetaan tämmöstä yhteiskunnallista muutosta ja noi hakee juuri päinvastasta. (...) Viholliskuva on ehkä vähän raju sana, et ei ne oo kuitenkaan henkilöinä vihollisia tai ihmisinä vihollisia vaan niiden ne asiat, joita ne ajaa. Mut et must pitäs politiikas enemmän panna puolueet vastakkain. (poliitikko, alle 40v)

Selvimmän konfliktin ongelmallisuutta korostavat argumentit tulivat esiin kahden aktivistin haastatteluissa:

Mä pyrin sellaseen aitoon dialogiin ja aina kaikissa konflikteissa sen konfliktin rajaamiseen mahdollisimman kapeelle sektorille, eli niihin

asioihin jotka on oikeesti tärkeitä. Koska muuten (...) siihen liittyy sellasena möykkynä kaikkee mahdollista, jollon sen asian käsittely rakentavalla tavalla muuttuu mahdottomaks. (...) Mitä enemmän eri mieltä ja mitä pahempi vastustaja tietyllä tavalla on, sitä kunnioittavammin ja kiltimmin ja kauniimmin siihen pitää suhtautua. (aktivisti, 40–60v)

Mä oon oppinu aika hyväks provosojjaksi, ja sit mä oon tajunnu myös sen, että tää ei oo se, millä asiat liikkuu. (...) Se provokaatio on lähinnä semmosta jonkunnäköstä narsismia, yhteiskunnallista narsismia, et ”sain huomiota”. (aktivisti, alle 40v)

Konfliktia siis tarvitaan silloin, kun halutaan kyseenalaistaa vallitsevia arvoja ja käytäntöjä ja pakottaa vastapuoli reagoimaan. Kuitenkin jotta asioissa päästäisiin eteenpäin, tarvitaan myös yhteistyötä ja sopimista, ja tällöin kovin hyökkäävä ja vastakkainasetteluja korostava tunnelma ei ole eduksi. Vaikka olisi saanut osakseen solvauksia ja vähättelyä, ei saisi itse sortua samaan.

Ja sit vielä, kun ihmisenä ajattelee, että miten sivistymättömiä ja miten oikeesti sydämettämiä ja miten, sanonko vaik mitä, nää jotkut tyytit on, jotka julkisuudessa näistä puhuu, niin hirvee kiusaus on antaa palaa. (...) Että vaikka kuinka tekis mieli sanoa, että äitis oli kun sua teki, niin sitä ei voi mennä niihin samoihin semmosiin halventaviin ja muihin puhetapoihin. (aktivisti, 40–60v)

Et jos huomaa, et yhteisön, yhteenkuuluvuus kohoo tietyistä asioista, he haluavat jotain sanotuksi, he halua että heidän vastapuoli näyttää typerältä, hölmöltä, valehtelee, niin totta kai siihen silloin on aika iso motivaatio, jos samalla jakaa sen yhteisön tavoitteen siitä, että miten asioiden haluttais olevan. (...) Ja se on aika semmonen, ehkä tiedostettu ansakuoppa minkä haluais välttää. (aktivisti, alle 40v)

Konflikti on olennainen osa politiikkaa ja aktivismia. Konflikti syntyy väistämättä, jos on erilaisia intressejä ja mielipiteitä. Haastatteluihin korostuivat keinot, joilla konflikteja voidaan käsitellä niin, että ne eivät käy osallisille liian raskaiksi. Vahvimmin nousi esiin pyrkimys erottaa asiat ja henkilöt toisistaan. Asioista voidaan sanoa kovasti, mutta vastapuoleen pitäisi silti suhtautua kunnioittavasti. Eduskunnassa tuntuikin vallitsevan melko hyvä kollegiaalinen kulttuuri ja tuki. Myös aktivistien keskuudessa tunnustettiin vastapuolta kunnioittavien toimintatapojen tärkeys ja kyky erottaa mielipiteet niiden esittäjistä. Tosin he kertoivat myös kohdanneensa ihmisiä, joilla tällaiseen suhtautumistapaan ei välttämättä ole halua tai taitoa.

Konfliktien yhteydessä tuli esiin myös kysymys niiden aitoudesta tai epäaitoudesta. Osa haastatelluista katsoi kärkevän poliittisen debatin puolittomuksineen ja nokitteluneen ilmentävän aitoja näkemyseroja ja näin selkeyttävän kansalaisten kuvaa poliittisista vaihtoehdoista. Räväkät vastakkainasettelut voivat myös motivoida osallistumaan poliittiseen toimintaan. Toisten mielestä taas keskinäinen syytely ja tahalliset väärinymmärrykset tekevät todelliset erot itse asiassa entistä vaikeammin erottuviksi ja vievät epäaitoudestaan politiikasta lopunkin kiinnostavuuden. Heidän mielestään konflikti pitäisi mahdollisimman tarkkaan rajata vain siihen, mistä aidosti ollaan eri mieltä. Jotkut poliitikot kokivat raskaaksi politikointiin liittyvän epäaitouden myös silloin, kun mielikuvien vuoksi ollaan tekevinään asioita ja annetaan tiedonantoja, vaikka tosiasiallisesti ei ole tarkoituksenaan tehdä mitään konkreettista.

2.5. Persoonallisuus menestyksen ja viihtymisen taustalla

Kuten yllä on jo monessa kohdin tullut esiin, eri ihmiset kokevat yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvät tilanteet eri tavoin. Se mikä

yhdelle on vakava takaisku ja epäonnistuminen, on toiselle vain yksi uusi asia, joka jatkossa on otettava huomioon.

Ihmisten erilaisuutta on pyritty ymmärtämään persoonallisuuden käsitteen avulla. Persoonallisuudella tarkoitetaan ajatusten (kognitioiden), tunteiden (emootioiden) ja käyttäytymisen muodostamaa kokonaisuutta, joka on kullekin ihmiselle luonteenomainen ja melko pysyvä eri tilanteissa ja eri aikoina (Metsäpelto & Feldt 2009, 18). William Revelle ja Klaus Scherer (2009, 304) vertaavat persoonallisuuden ja tunteen suhdetta ilmaston ja sään suhteeseen: tietyt tunnetilat ovat tyypillisiä tietylle persoonallisuudelle vastaavasti kuin tietyt säätilat tietyille ilmastolle.⁶

Tässä tutkimuksessa haastatelluilta kysyttiin, millainen persoona heidän mielestään menestyy ja viihtyy poliitikkona tai aktivistina ja mitkä he kokevat oman persoonallisuutensa vahvuuksiksi ja heikkouksiksi näissä suhteissa. Kysymykset olivat avoimia, joskin joissakin tapauksia vastaajaa tuettiin nimeämällä joitakin mahdollisia persoonallisuuspiirteitä, kuten itsevarmuus tai ulospäin suuntautuneisuus. Keskustelu oli arkikielistä eikä nojannut mihinkään tiettyyn piirreluokitukseen.

Analyysi tehtiin erottamalla haastatteluista ensin jaksot, joissa nimenomaisesti puhuttiin persoonallisuuden merkityksestä politiikassa ja aktivismissa. Tämän jälkeen näistä jaksoista poimittiin kaikki suoraan tai epäsuorasti mainitut persoonallisuuspiirteet.

Lisäksi merkittiin, oliko kyseisen piirteen kohdalla kyse haastatellusta itsestään ja pitikö haastateltu sitä poliitikolle tai aktivistille hyödyllisenä vai haitallisena. Tämän jälkeen maininnat ryhmiteltiin viideksitoista yleisemmäksi piirreulottuvuudeksi. Esimerkiksi kiinnostus ihmisiä kohtaan, helppo lähestyttävyyys, yhteistyöhaluisuus ja

6. Nykykäsityksen mukaan monilla persoonallisuuden ominaisuuksilla, kuten temperamentilla (ks. Keltikangas-Järvinen 2009), on geneettinen perusta, mutta persoonallisuuden muotoutumiseen vaikuttavat myös menneet ja nykyiset kokemukset sekä tulevaisuuden ennakointi (Metsäpelto & Feldt 2009, 18). Niin sanottu Big five -malli erottaa viisi laajaa persoonallisuuspiirrettä, jotka ovat 1) neuroottisuus (tunne-elämän epätasapainoisuus), 2) ekstraversio (ulospäin suuntautuneisuus), 3) avoimuus uusille kokemuksille, 4) sovinnollisuus ja 5) tunnollisuus. Malli jaottelee kunkin persoonallisuuspiirteen edelleen kuuteen kapea-alaisempaan piirteeseen. (Metsäpelto & Rantanen 2009, 76.)

esiintymishaluisuus nimettiin sosiaalisuudeksi. Lisäksi sosiaalisuuteen luettiin myös saman ulottuvuuden vastakkaiset piirteet, joita haastattelussa yleensä pidettiin poliitikoille ja aktivisteille haitallisina. Tällaisia olivat esimerkiksi ujous ja vetäytyvyys. Joitakin piirteitä pidettiin samanaikaisesti sekä hyödyllisinä että haitallisina. Esimerkiksi tunnollisuuden maininnut haastateltu piti sitä periaatteessa hyvänä ominaisuutena poliitikolle mutta katsoi sen toisaalta altistavan uupumukselle. Alla olevassa taulukossa esitetään, kuinka monessa haastattelussa viitattiin kuhunkin piirreulottuvuuteen. Vaikka siis haastattelussa olisi viitattu useisiin samaan piirreulottuvuuteen sijoitettiin persoonallisuuspiirteisiin, piirreulottuvuus luokiteltiin kustakin haastattelusta vain kerran.

Taulukko 2.1. Haastattelussa esiin tulleet aktivistien ja poliitikkojen piirreulottuvuudet.

	Aktivistit	Poliitikot	Yhteensä
	N	N	N
Sosiaalisuus, vetäytyvyys, ujous	9	11	20
Rauhallisuus, temperamenttisuus	6	8	14
Määrätietoisuus	5	9	14
Aitous, johdonmukaisuus, avoimuus	2	10	12
Kunnianhimo, nöyryys	4	6	10
Paineensietokyky	2	7	9
Sanavalmius	1	5	6
Älykkyys	2	4	6
Herkkyys	1	4	5
Huumorintaju		5	5
Ihanteellisuus	1	4	5
Erottavuus		4	4
Empaattisuus		3	3
Optimistisuus	2	1	3
Tunnollisuus		1	1
Yhteensä	35	82	117

Ylivoimaisesti useimmin haastatteluissa mainittiin sosiaalisuus ja kyky tulla ihmisten kanssa toimeen. Kuitenkin yhtä selvästi kävi ilmi sekin, että vetäytyvyys, ujous tai muutkaan persoonallisuuspiirteet eivät estä osallistumista ja menestystä, jos halu vaikuttaa on riittävän suuri. Haastatteluista poliitikoista kaksi ja aktivisteista neljä kertoi etenkin nuorena olleensa hyvin ujoja mutta opetelleensa toimimaan sosiaalisissa tilanteissa niin, että ulkopuoliset eivät ujoutta nykyään juuri edes huomaa. Jotkut poliitikkohaastatteluista luettelivat esimerkkejä menestyneistä, luonteeltaan hyvin erilaisista poliitikoista. Mitään yhtä tiettyä menestyjäpersoonallisuutta ei uskottu olevan olemassa, joskin sosiaalisuuden ja ulospäin suuntautuneisuuden arveltiin tekevän yhteiskunnalliseen keskusteluun ja julkisuuteen osallistumisesta helpompaa.

Ei se oo persoonasta kiinni. Kyl se on siitä ajattelusta ja siis kasvatuksesta ja siitä miten kiinnostunut on maailmasta ja maailman tapahtumista. Miten kokee itsensä siinä yhteiskunnassa ja (...) osana maailmaa. Ja sitten, ei se oo, no tietysti persoonakysymyskin, mutta kun mä oon niin sitä mieltä, että ihminen voi kouluttaa itsensä vaikka mihin. Että niin ujo ja arka kun minäkin oon ollu, joskus 14–15-vuotiaana ja vielä sen jälkeenkin. (aktivisti, yli 60v)

Et jos ajattelee Paavo Lipposta, joka oli äksy joka haukku kaikki, ja sitte jotain [Mari] Kiviniemeä ja [Matti] Vanhasta jotka ei puhua pukahda mitään, että vetäytyy ihan sellasen kuoren sisään. Sit taas [Jyrki] Kataista joka on sellanen ylitsepersuavan... Niit on hyvin erilaisia tyylejä, ja ne puree erilaisiin ihmisiin. (...) No siis varmaan poliitikkona on hankala toimia, jos ei jollain tavalla oo sosiaalisesti taitava, pidä ihmisten kanssa toimimisesta. Toisaalta on semmosii poliitikkoja, niin ku joku Erkki Tuomioja, niin ei se nyt oo kovin sosiaalinen. Ei must oo olemassa mitään, siis ku ajatellaan et ois joku poliitikon karikatyyri minkälaisia kaikki olis, ni on yllättävän erityyppisiä. Jotkut on hyviä suustaan ja sosiaalisesti lahjakkaita, ja toisia arvostetaan jotenkin asiantuntevina. (poliitikko, alle 40v)

Aitous ja johdonmukaisuutta arvostetaan

Ulkopuolisen on vaikea tietää, kuinka paljon esimerkiksi poliitikon julkisissa esiintymisissä on harkittua imagonrakennusta ja kuinka paljon jotenkin luonnostaan kumpuavaa persoonaa. Se mikä näkyy, on luontaisten ja harkittujen piirteiden yhteisvaikutuksesta muotoutuva poliittinen tyyli (ks. Pels 2003). Haastatteluissa kuitenkin toistuvasti korostettiin, että tyylin pitää olla pohjimmiltaan aito. Ihmiset vaistoavat helposti teennäisyyden, ja jatkuva esittäminen käy myös raskaaksi.

Et se on mun vahvuus kyllä, että mä en pelaa teatteria. (...) Ja mä luulen, että politiikassa se on erittäin tärkeää, että ihmiset tietää vaan, että ”okei tuo henkilö ei sovi mulle, se on liian aggressiivinen tai se on liian jotain”. Mä hyväksyn sen. (...) Sellainen henkilö, joka haluaa menestyä politiikassa ja pitkään, niin täytyy olla hyvin johdonmukainen. Niitähän tulee niitä, jotka tulee yhden kysymyksen takia, pääsee framille. Ne ei kovin pitkään ole mukana eivätkä myöskään menesty puolueitten sisällä tai tässä talossa. Et kyllä tää, että sä pysyt linjassa, sä oot määrätietoinen, tuntevat että sä teet mitä sä oot luvannu, pidät siitä kiinni. (poliitikko, 40–60v)

Yllä esitetty sitaatti on hyvä esimerkki siitä, miten aitous yhdistettiin usein johdonmukaisuuteen. Luottamus edellyttää johdonmukaisuutta, ja johdonmukainen näyttelemine käy ajan mittaan raskaaksi eikä välttämättä ole uskottavaa alun alkaenkaan. Johdonmukaisuus koskee paitsi persoonallista tyyliä myös asiakysymyksiin liittyviä linjauksia. Sosiaalisissa tilanteissa poliitikolle voisi olla houkuttelevaa myötäillä keskustelukumppanin mielipiteitä, mutta tällainen tuuliviiriys ei pitemmän päälle toimi. Poliitikolla on oltava kanttia puolustaa näkemystään siltäkin uhalla, että erimielisyys herättää aggressiivisia reaktioita.

Aitous ja johdonmukaisuus tulivat esiin huomattavasti useammin poliitikkojen kuin aktivistien haastatteluissa. Luultavasti tämä johtuu siitä, että aktivisteilla houkutus epäaitoon miellyttämiseen ei ole niin

suuri kuin poliitikoilla, eikä siitä siksi ole tarvetta myöskään sanoutua irti. Aktivistitkaan eivät kieltäneet johdonmukaisuuden ja aitouden tärkeyttä, mutta ainakin kahdessa haastattelussa he mainitsivat yhteen näkemykseen jumittumisen myös riskitekijänä. On paljon esimerkkejä henkilöistä, joilla on yksi tai muutama mielialihe, joita he aina tilaisuuden tullen tuovat esiin kykenemättä lähestymään niitä vaihtoehtoisista näkökulmista.

Esimerkiksi kovin yksisilmäinen oman asian jankuttaminen tai semmonen, [että] silmälaput päällä jankutetaan ja kerrotaan vaan sitä yhtä mantraa, se ei kyl millään tavalla toimi. Ihmiset ei jaksa kuunnella jankkaamista ylipääntään, ja hyvin äkkii semmonen liian tavallaan yhteen asiaan vihkiytynyt ihminen putoo semmoseen ärsyttävä jankkaaja -ansaan. Mun mielestä semmonen tietynlainen pragmaattinen kuuntelija pärjää aika hyvin, joka itse pystyy sanomaan et mitä ite ajattelee, pystyy olemaan ikään kuin riittävän järkkymätön siinä, et mitkä on ne omat asiat, mitkä pitää tärkeinä, pystyy perustelevaan ne muille ja kestäämään sen kritiikin, mikä siitä oman mielipiteen esittämisestä väkisinkin seuraa. Mutta myös sovittamaan se muiden ihmisten tahtoihin. (aktivisti, alle 40v)

Ykkösketjun poliitikolta edellytetään huumoria, älyä, osaamista ja erottuvuutta

Eturivin poliitikolta edellytetään aitouden lisäksi myös älyä, osaamista ja erottuvuutta. Keskinkertaisen harmaa perusmies tai -nainen harvoin nousee ainakaan politiikan ykkösketjuun asti.

Ihmisessä täytyy olla (...) kärsää ja kulmaa että siitä saa kiinni. (...) Sellanen pärjää, joka osaa asiat ja jossa on persoonaa. Siinä täytyy olla mielenkiintoo siinä ihmisessä. Se harrastaa mielenkiintosia asioita, se ottaa kantaa puolesta [ja] vastaan, on värikäs. Jos on liian värikäs,

niin uskottavuus kärsii. Ei joka lauseen pidä olla hauska. (politiikko, 40–60v)

Äly liittyy politiikassa asiaosaamiseen, neuvottelutaitoon ja sanavalmiuteen. Haastatteluissa sanavalmius tuli usein esiin osittain ehkä siksi, että Perussuomalaisen sanavalmiudesta tunnettu puheenjohtaja Timo Soini oli haastattelujen aikoihin kasvattanut huomattavasti kannatustaan.

Myös huumorintaju pidettiin poliitikolle tärkeänä. Aktivistien haastatteluissa huumorintaju sen sijaan ei noussut persoonasta puhuttaessa esiin. Silti jotkut aktivistitkin kertoivat käyttävänsä huumoria tehokeinona kirjoituksissaan ja puheissaan. Huumorintaju liittyy yhtäältä sanavalmiuteen. Nokkelan ja humoristisen esitystavan avulla on helpompi hurmata yleisöään kuin tosikkomaisuudella tai kuivalla asiallisuudella. Toisaalta huumorintaju auttaa kestäämään kritiikkiä, koska huumorin avulla kritiikkiin voi ottaa etäisyyttä ja tarkastella itseään ikään kuin ulkopuolisesta näkökulmasta.

Semmonen ihminen ei pärjää joka on liian totinen, joka loukkaantuu. (...) Ei saa tulla turtaks, mutta (...) ei tuu uni yöllä ollenkaan jos on joka asiasta nokka kippurassa. (politiikko, 40–60v)

Mä luulen, että mun huumorintaju pelastaa paljon. Kun osaa nauraa itselleen, se pelastaa ihan hirveen paljon. Koska usein jos tulee aivan pölkköjä juttuja, tyyliin torkkupeitot, ni herranen, nyt ne luulee et me tilaillaan siellä torkkupeittoja koko aika ja sit me nukutaan ja koisataan, ja mitään muuta me ei tehä ku tilaillaan torkkupeittoja. Ni ehkä se et osaa ottaa sen asian näin, auttaa pirusti. (politiikko, 40–60v)

Temperamenttisuus voi olla sekä vahvuus että heikkous

Temperamenttisuus tuli usein esiin sekä aktivistien että poliitikkojen haastatteluissa. Sillä tarkoitetaan tässä persoonallisuusulottuvuutta, jonka toiseen päähän sijoittuvat sähäkät, nopeasti suutahtavat ja leppyvät ihmiset ja toiseen päähän taas tunnereaktioiltaan maltillisemmat ja hitaammin virittyvät ihmiset. Temperamenttisuus-sanaa siis käytetään tässä arkikielisesti, eikä sillä viitata tieteelliseen temperamentti-käsitteeseen, joka puolestaan kytkeytyy myös muihin tässä käsiteltäviin luonteenpiirteisiin.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että temperamenttisuus ei ole yksiselitteisesti vahvuus eikä heikkous. Sähäkät ja suutahtelevat henkilöt voivat hyödyntää ominaislaatuun yhtä lailla kuin rauhalliset ja viileästi asioihin suhtautuvat. Yksi rauhalliseksi itseään luonnehtiva poliitikko esimerkiksi arveli, että olisi hyvä johtaja hallituspuolueessa mutta tuskin menestyisi oppositiojohtajana. Temperamenttisuus ja suutahtelu nähtiin hyvänä sikäli, että se toisinaan helpottaa kuuluksi tuleamista. Hallitsemattomana se voi kuitenkin aiheuttaa myös torjuntaa. Rauhallisuutta ja maltillisuutta pidettiin yleisesti hyvinä ominaisuuksina, ja monet sanoivat joutuvansa tietoisesti hillitsemään omaa temperamenttiaan esimerkiksi väittelytilanteissa.

Etä toki on myös käyny niitä tilanteita, jolloin se hermostuminen tai raivostuminen tai niin kuin, et aggressio nousee pintaan, et eikö tää asia mee eteenpäin, niin se on myös negatiivisesti vaikuttamassa. Et sit menee ovet kiinni, että älä tuu tänne meuhkaamaan. Et se pitäis osata luovia niin hyvin sitte kuitenkin ja silloin ne pahimmat terät kuitenkin leikata pois. (poliitikko, alle 40v)

Määrätietoisuudessa yhdistyvät kärsivällisyys ja kärsimättömyys

Niin poliitikolle kuin aktivistillekin ehdottoman hyödyllinen ominaisuus on määrätietoisuus. Tätä kuvattiin haastatteluissa tietynlaiseksi

yhdistelmäksi kärsivällisyyttä ja kärsimättömyyttä. Täytyy olla kärsimätön siten, että vallitsevat epäkohdat ja ongelmat alkavat tuskastuttaa ja toisaalta täytyy olla kärsivällisyyttä toimia tavoitteiden saavuttamiseksi siitä huolimatta, että edistys on hidasta tai olematonta.

Mulle on ratkasevaa se, että syntyy päätöksiä ja asiat etenee. En mä halua olla yks kahesta sadasta painamassa nappia. Ei semmoseen intressi riitä millään. (poliitikko, yli 60v)

Eli sun pitää olla helvetin kärsimätön siinä, että tää asia on nyt pielessä, tälle pitää tehdä jotain. Ja sit sä oot kuitenkin ihan sairaan kärsivällinen, et no okei, tää kestää tuhat vuotta, mut tälle pitää tehdä jotain. (aktivisti, alle 40v)

Määrätietoisuuteen tavoitteiden saavuttamisessa liittyvät myös kunnianhimoisuus ja nöyryys. Riittävä annos kunnianhimoa yleensä lisää määrätietoisuutta ja kärsivällisyyttä, ja se tukee sekä poliittisten tavoitteiden että oman uran edistymistä. Kunnianhimon puutteesta haastatellut eivät yleensä soimanneet itseään, mutta jotkut tunnistivat itsessään liiallista itsevarmuutta.

Tais olla ensimmäinen tai toisella kaudella kun huomasin, että mä puhuin asiasta josta en tienny yhtään mitään. Oliko se koirien hännän tyypistämisestä, ja kun havaitsin mitä minä teen, niin mä päätin olla salin ulkopuolella pari päivää ettei vaan sortuis puhumaan sellaista mistä ei tiedä mitään. (poliitikko, yli 60v.)

Edellinen kaupunginhallituksen puheenjohtaja sano mulle kun oli ensimmäinen tämmönen ryhmäkokous, (...) että nythän me saatiin kaikkien alojen asiantuntija tähän kaupunginhallitukseen. Se oli aika fiksusti, viisaasti sanottu, ja mä oon yrittäny sitä pitää mielessäni, et ei pidäkään kuvitella, että tietää kaikista asioista kaiken. (poliitikko, yli 60v)

Kunnianhimo tarvitsee rinnalleen nöyryyttä tunnistaa oman osaamisen rajat ja myöntää tarvittaessa virheensä. Kuten edellä on jo todettu, virheiden tunnustaminen on poliitikoille vaikeaa, ja se tulkitaan helposti kasvojen menetykseksi. Tämä voi liittyä myös aitouden ja johdonmukaisuuden suureen arvostukseen: valitusta linjasta halutaan pitää viimeiseen asti kiinni.

Optimismien tärkeys tuli esiin yhdessä poliitikkohaastattelussa ja kahdessa aktivistihaastattelussa. Optimismista voi ajatella olevan politiikoinnissa ja aktivismissa ainakin kahdenlaista hyötyä. Ensiksikin optimisti luottaa lähtökohtaisesti toisten ihmisten rehellisyyteen ja hyviin pyrkimyksiin ja on siten valmiimpi yhteistyöhön kuin pessimisti, joka helpommin epäilee joutuvansa petetyksi tai kärsimään. Toiseksi optimismi lisää kärsivällisyyttä toimia tavoitteiden saavuttamiseksi silloinkin, kun edistyminen on hidasta tai olematonta. Optimismi ei kuitenkaan saisi olla katteetonta.

Pitää olla optimisti mutta ei saa kuitenkaan olla liian naiivi. Ja siis huumoria tarvitaan, optimismia tarvitaan, mut naiiviutta ei tarvita. (poliitikko, yli 60v)

Mä helposti innostun asioista, niin se varmaan on myös semmonen, joka sit innostaa muita. (...) Ja helppo kattoo asioita positiivisesti, elikkä semmonen positiivinen peruslataus. (aktivisti, alle 40v)

Kovanahkaisuudessa ja herkkyydessä olisi löydettävä tasapaino

Etenkin poliitikkohaastatteluissa puhuttiin paljon poliitikoilta edellytettävästä paineensietokyvystä ja kovanahkaisuudesta. Nämä luonteenpiirteet ovat tarpeen erityisesti, jos joutuu julkisen kohun kohteeksi. Paineensietokykyä tietysti tarvitaan myös politiikan sisäisissä väännoissa ja kiivastahtisissa työtilanteissa. Paineensietokyky ja itsevarmuus ovat vahvuuksia myös aktivisteille, kun täytyy olla lujana tavoitteidensa

puolesta ja kestää myös henkilöön käyvää kritiikkiä. Toiseksi aktivismi hädänalaisten ihmisten tai eläinten puolesta vaatii sekä tietynlaista kovuutta. Aktivismi voi käydä raskaaksi, jos eläytyy liiaksi autettaviensa kohtaloihin.

Niin, et ehkä sitten joku semmonen, hyvä itsetunto auttaa, että mä koen kuitenkin et mä oon aika vahva ihminen. Ja että sitten kun on semmosia jotenkin ehkä taistelutilanteita tai takaiskuja, niin mä oon selvinny niistä, ja sitten mä oon kyenny suuntautumaan jotenkin uudestaan. (aktivisti, alle 40v)

Erityisesti tää ihmisoikeustyö, niin kyllä aika paljon joutuu näkeen ihmisten näitä huonoja tai surkeita ihmiskohtaloita. Et tietysti ne vaatii tietynlaista sietokykyä myös surulle, koska siinä ollaan tekemisissä aika usein ihmisten kanssa, joiden elämä on valumassa täysin käsistä. (aktivisti, alle 40v)

Haastatteluissa paineensietokyky ja kovapintaisuus asetettiin usein vastakkain herkkyyden, empaattisuuden ja ihanteellisuuden kanssa. Poliitikassa tarvitaan sekä kovuutta että pehmeyttä, ja uhkana pidettiin sitä, jos politiikkaan valikoituvat vain kaikkein kovapintaisimmat henkilöt, jotka eivät välttämättä kykene eläytymään empaattisesti ihmisten ongelmiin.

Sillä lailla oon itsekin ollut huolissaan siitä, et jos tää politiikka menee siihen, ettei täällä jaksaa kuin ne kaikista kylmimmät, tai sanotaan nyt semmoset teflonpintasimmat, jotka päästää kaiken, niin kyl ne varmaan jaksaa ne työt paremmin. Mutta kyl ne sitten toisaalta on suuri vaara et menee semmonen tietty herkkyys mitä tarvittais et aistittais heikossa asemassa olevien ihmisten tarpeita tai nähtäis yhteiskuntaa ja tiedettäis mitä se arkielämä on. (poliitikko, alle 40v)

Julkisen kritiikin ja yleisöltä tulevan palautteen ohella ihanteellisuuteen taipuvaiset voivat ottaa raskaasti jo sen, että eivät onnistu toteuttamaan tavoitteitaan. Jotta kovapintaisuuden ja herkkyuden yhdistäminen olisi mahdollista, poliitikkojen ja aktivistien olisi ilmeisesti johonkin mittaan asti kyettävä eriyttämään oma henkilökohtainen minänsä julkisesta roolistaan. Ei pidä ottaa liian henkilökohtaisesti, vaikka olisi esimerkiksi taistellut nuorten toimeentulotuen leikkaamista vastaan ja tullut sitten julkisuudessa haukutuksi, kun tukea kuitenkin leikattiin.

Politiikan tiimityössä idealisteilla ja pelureilla on omat roolinsa

Jotta politiikassa voisi vaikuttaa, on kyettävä yhteistyöhön, laskelmointiin ja kompromisseihin. Liika idealismi voi johtaa paitsioasemaan. Ihanteista tinkiminen poliittisissa väännöissä ei tuota kaikille kansanedustajille samanlaista tuskaa, ja eduskuntaryhmissä muotoutuu erilaisille poliittikotyypeille omanlaisiaan rooleja ja asemia.

Et kaikissa ryhmissä mun mielestä on tämmösii ihanteiden ja ideologisii tyyppejä ja sit pelurityyppejä. Ja sit on näitä johtajia ja puurtajia. (...) Yks mitä politiikas pitää just välttää, on tavallaan semmonen, et ajautuu siinä omassa ryhmässä semmoseen persona non grata -lokeeroon. Et jos on liian ihanteellinen ja sitten tekee vaan niinku itestä tuntuu, niin sitä helposti silleen marginalisoituu. Ja sit sulla ei oo luottamusta siinä sun ryhmässä, ja sit sulle ei uskota mitään tärkeitä tehtäviä, ja sä et saa suunvuoroa sit julkisuudessa ja niin edelleen. (...) Tietyssä mielessä politiikassa on kaikkein helpointa olla silloin, jos pystyy (...) joustamaan omista periaatteista ja olemaan sillä tavalla enemmän semmonen vallankäyttjä ja neuvottelija. (poliitikko, 40–60v)

Poliitikot joutuvat siis hakemaan paikkaansa ja vaikutusvaltaansa paitsi julkisuudessa ja puolueiden välisissä väännöissä myös oman puolueensa

sisällä. Vaikka politiikan viimeaikainen trendi on puoluekeskeisyydestä kohti tietyillä asiakokonaisuuksilla profiloituvia poliittikopersoonia, politiikointi on kuitenkin edelleen tiimityötä, ja päätösten sisältöihin vaikutetaan ennen muuta neuvottelemalla ja osallistumalla päätösten valmisteluun (Kunelius ym. 2009, 250–254; Hakala 2011). Niin kansanedustajien kuin toimittajienkin piirissä arvostetaan tällaisia joukkuepelaajia. Liika ihanteellisuus ja joustamattomuus voi vaikeuttaa poliittista vallankäyttöä. Joillekin ihmisille taas juuri pelaaminen, sopiminen ja junailu on politiikassa kiehtovaa ja palkitsevaa. Poliitikassa on tilaa monenlaisille ihmisille, mutta johtoasemiin pääsy edellyttää määrätietoista pyrkyä, ja tämä taas on helpompaa jos se on itselle luontevaa ja innostavaa.

Täytyy olla valtava kantokyky politiikassa, jos meinaa pärjätä. Muuten luhistuu. Ja politiikan huipulla, niin sitä on ihan turha sanoa, että sinne on ajautunut ja vahingossa. Ei missään puolueessa vahingossa pääse puolueen puheenjohtajaksi, se on aivan höpöpuhetta (...) Kannatusta, määrätietoisuutta, sopiva annos pyrkyä ja nostetta. Niin se vaan on. (poliitikko, 40–60v)

Kaikkiaan haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että poliitikko-
na ja aktivistina toimimista helpottaa, jos on luonteeltaan ulospäin
suuntautunut, sosiaalinen ja viihtyy hyvin ihmisten kanssa. Tämä ei
kuitenkaan ole menestymisen edellytys, vaan myös ujut ja epäso-
siaaliset voivat menestyä, jos tahto vaikuttaa ja osallistua on riittävän
suuri. Tosikkous ja herkkänahkaisuus ovat ainakin poliitikoille huo-
noja ominaisuuksia, jotka tekevät niin menestyksen kuin tehtävässä
jaksamisenkin vaikeaksi. Tärkeäksi koettiin myös se, että persoonassa
on jokin omintakeinen piirre tai särmä, jolla erottuu muista ja johon
ihmiset voivat tarttua.

2.6. Yhteenvetoa

Politiikassa ja aktivismissa on kyse paitsi vallasta, intresseistä ja arvoista myös erilaisten persoonallisuuksien välisestä vuorovaikutuksesta ja tähän vuorovaikutukseen kytkeytyvistä tunteista. Haastatteluissa tunne nähtiin tärkeäksi toimintaan motivoivaksi tekijäksi, mutta samalla korostettiin järjen, analyysin ja harkinnan tärkeyttä. Myös konflikti nähtiin olennaiseksi osaksi politiikkaa ja aktivismia. Monet haastatteluista tuntuivat allekirjoittavan Mouffen (2005) näkemyksen, että konflikti ja vastakkainasettelut rakentavat ihmisissä poliittista identiteettiä, joka puolestaan motivoi yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Taistelu yhteisten arvojen ja tavoitteiden puolesta luo yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja saa kokemaan, että on ”omiensa joukossa”. Haastatteluista kävi kuitenkin myös ilmi, että poliittisen identiteetin rakentaminen konflikteilla ja vastakkainasetteluilla ei yksin riitä, vaan lisäksi tarvitaan kykyä osapuolirajat ylittävään yhteistyöhön ja halua ymmärtää myös toisten näkökantoja.

Poliittisen identiteetin rakentuminen näyttää liittyvän sekä yhteisöön samastumiseen että muista erottumiseen. Poliitikoilla oma puolue oli usein yhteisöllinen viiteryhmä, johon samastuttiin, kun taas haastateltujen aktivistien joukossa oli myös individualisteja, joilla nimenomaan itsenäinen ajattelu ja oman näkemyksen marginaalisuus tuntui motivoivan yhteiskunnalliseen osallistumiseen: oma looginen argumentaatio ja toisten provosoituminen tuottivat tällöin mielihyvää. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys ovat myös kaksi eri suuntaa, joista poliittinen identiteetti voi kehittyä. Osa haastatteluista oli ensin löytänyt viiteryhmänsä, ja oma poliittinen identiteetti oli kehittynyt ikään kuin yhteisölähtöisesti. Toisilla taas aktiivisuus oli lähtenyt omista pohdinnoista, epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista ja turhaumista, ja oma yhteisö oli löytynyt myöhemmin, esimerkiksi internetin keskusteluryhmistä. Hyvin monet liittivät yhteiskunnallisen aktiivisuutensa myös perhetaustaansa: vanhemmat tai lähisukulaiset olivat olleet politiikassa mukana tai muuten aktiivisia. Tärkeimmäksi motivaatiotekijäksi kui-

tenkin koettiin jonkinlainen sisäsyntyinen kärsimättömyys tai palopuuttua epäkohtiin.

Haastatelluilla oli hieman erilaisia käsityksiä siitä, kuinka järkipäristä poliittisen konfliktin virittämisen ja sen hallinnan olisi oltava. Osa katsoi kärkevän nokittelun puolitotuuksineen kirkastavan poliittisia eroja, kun taas toisten mielestä keskinäinen syytely ja tahalliset väärinymmärrykset itse asiassa hämärtävät eroja ja tekevät politiikasta turhauttavaa. Useimmat haastatelluista kertoivat nauttivansa poliittisista väittelyistä, joskin muutamat kokivat raskaaksi nimenomaan poliittiseen nokitteluun ja hallitus–oppositio -asetelmaan usein liittyvän epäaitouden ja tarkoitushakuisuuden. Kuten yksi kansanedustaja sanoi: ”Tunnustan suoraan, et on vaikea tilanne ruveta väittämään valkosta mustaks ja päinvastoin.”

Haastatteluissa tuli esiin tuttu kritiikki siitä, miten tunteenomaiseksi leimaamista käytetään vallan välineenä. Tietyt mielipiteet, kuten ydinvoiman tai geenimanipulaation vastustus, torjutaan väittämällä kantaa tunteenomaiseksi, vaikka rationaalisia perusteita on runsaasti sekä puolesta että vastaan. Akateemisessa maailmassa tämä kritiikki on yleistetty jopa järkipäristeen sopimiseen sinänsä: koska järkipäristyyden ehdot ovat kulttuurisia ja elämänmuotoon sitoutuneita eivätkä siis absoluuttisia, järkeen vetoaminen on torjuttava vallankäytön muoto. Tästä tosin joudutaan umpikujaan, koska järki ja siihen perustuva kritiikki ovat ainoita mahdollisuuksia, joilla erilaisia näkemyksiä ylipäätään voidaan suhteuttaa toisiinsa. Vaikuttaa ilmeiseltä, että tunteenomaiseksi leimatutkaan eivät lopulta niinkään halua hyväksyntää tunteenomaisuudelleen kuin että heidänkin argumenttinsa otettaisiin vakavasti ja niitä arvioitaisiin ja kritisoitaisiin järkipäristesti. Demokratian näkökulmasta kysymys on siitä, miten ”ihmisten yhteiselo ristiriitaisuuden jatkuvasti uhkaamissa oloissa” (Mouffe 2009, 51) pystytään parhaiten sovitteluun. Tässä päädyttiin Habermasia mukailevaan näkemykseen, että parhaiten se onnistuu edellyttämällä kaikkien kantojen tasapuolista, kriittistä ja järkipäristä arviointia. Tämä ei mitenkään sulje pois vaatimusta, että päätöksenteossa tulee tunnistaa ja

ymmärtää erilaisia kulttuurisia lähtökohtia ja identiteettejä sekä niistä juontuvia perusteluja. Päinvastoin, tasapuolinen, kriittinen ja järkipärisäinen arviointi tarkoittaa juuri tätä (ks. McBride 2005, 499). On kuitenkin myös arvoja ja mielitymyksiä, joita on mahdoton perustella, ja silti niistäkin joudutaan sopimaan. Näissä tapauksissa järkipärisäinen ja kriittinen keskustelu voi täsmentää todellisten erimielisyyksien rajoja ja selvittää erilaisista ratkaisuista koituvia seurauksia.

Yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvät tunteet voivat olla myönteisiä ja palkitsevia mutta myös kielteisiä. Vastaiskut julkisesti esitettyihin mielipiteisiin ovat joskus aggressiivisia ja yltyvät henkilökohtaisiksi solvauksiksi. Itseltään niin haastatellut aktivistit kuin poliitikotkin kertoivat kuitenkin edellyttävänsä kunnioittavaa suhtautumista myös vastustajiin. Usein korostettiin, että mielipiteet ja henkilöt pitää osata erottaa toisistaan. Eduskunnassa tämä tuntuikin toimivan melko hyvin. Kiivassanaisten väittelyjen jälkeen osapuolet saattavat lähteä yhdessä rentoutumaan kahvilaan tai tuopin ääreen.

Kollegiaalisuudesta huolimatta kansanedustajat kuitenkin joutuvat kamppailemaan asemastaan paitsi julkisuuden ja äänestäjien suuntaan myös eduskunnan sisällä. Eduskuntaryhmissä vaikuttaa ryhmädynamiikka, jossa erilaiset poliitikkotyypit valikoituvat erilaisiin asemiin. Yksi haastatelluista kansanedustajista erotti ihanteisiin sitoutuneet tyypit, pelurit, johtajat ja puurtajat. Hänen mukaansa kaikissa puolueissa johtaviin asemiin valikoituvat ihmiset, jotka pitävät vallankäytöstä, sopimisesta ja ”tietynlaisesta kähmimisestä”. Sen sijaan ihanteellisemmat ja herkemmat eivät edes halua aivan vallan huipulle. Heille poliittiset neuvottelut, juonimiset ja kompromissit voivat olla raskaita ja turhauttavia.

Poliitikkona menestymisen kannalta tärkeänä pidettiin henkilökohtaista aitoutta ja johdonmukaisuutta. Opetellun roolin esittäminen käy ajanoloon raskaaksi, ja se tuskin vaikuttaa kovin uskottavalta alun alkaenkaan. Aitouden lisäksi poliitikolta edellytetään erottuvuutta. On oltava ”kärsää”, josta ihmiset saavat kiinni. Omaa persoonaa pitää avata

yleisölle sopivasti mutta ei liikaa. On myös eduksi, jos on ulospäin suuntautunut ja kiinnostunut ihmisistä. Huumoria tarvitaan, mutta herkkänahkaisuus on pahasta. Tunteita voi näyttää ja koskettavia esimerkkejä kertoa, mutta myös niiden pitää vaikuttaa aidoilta.

Kaikkiaan haastattelujen perusteella vaikuttaa ilmeisesti, että luonteenpiirteet vaikuttavat sekä siihen ketkä valikoituvat poliitikoiksi ja aktivisteiksi että siihen ketkä sellaisina viihtyvät ja menestyvät. Vetäytyvälle tai herkkänahkaiselle ihmiselle julkinen toiminta on vaikeaa ja raskasta, ja siksi osallistumisen motivaation on oltava kova, jotta siihen kaikesta huolimatta ryhtyy. Samalla haastattelut kuitenkin vahvistivat, että esimerkiksi ujous ja herkkyyt eivät estä osallistumista tai menestystä, jos kiinnostus yhteiskunnalliseen toimintaan on riittävän suuri.

Haastatteluissa kannettiin huolta yhtäältä herkkien ja toisaalta julkisuudessa huonosti viihtyvien tai menestyvien syrjäytymisestä yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Suomalainen henkilökeskeinen poliittinen järjestelmä suosii julkisuudesta jo ennestään tuttuja ja ylipäättään julkisuudessa edukseen esiintyviä. Pelkkä asiaosaaminen ja asiakysymyksiin keskittyvä määrätietoisuus eivät välttämättä riitä. Poliittisen kilpailun kovuus, skandaaleihin liittyvä mediaryöpytys sekä yleisöltä tuleva, epäreilulta tuntuva kritiikki ja suoranaiset solvaukset saavat monet harkitsemaan, onko julkisen osallistumisen henkilökohtainen hinta kuitenkin liian suuri. Vaikka yksi haastatelluista poliitikoista piti vaarana, että politiikkaan enenevästi tulee yhtäältä lähes ”psykoopaattisen” paksunahkaisia ja toisaalta ”tomppelikaartia”, useimpien mielestä ainakin toistaiseksi politiikkaan tullaan tavallisimmin siksi, että ”halutaan edistää omasta mielestä hyviä asioita”. Lisäksi uskottiin, että kansanedustajien ”enemmistö on aina kuitenkin semmoinen, että pystyy järkeviä päätöksiä tekemään”.

Demokratian näkökulmasta kysymys valikoivuudesta persoonallisuuspiirteiden perusteella palautuu lopulta siihen, muodostavatko politiikassa ja aktivismissa heikosti menestyvät luonteet sellaisen väestönosan, jonka pitäisi olla edustavasti vaikuttamassa yhteiskunnalliseen

päätöksentekoon. Erilaisten persoonallisuuksien välille muotoutuvaa poliittista ristiriitaisuutta ei tiettävästi ainakaan toistaiseksi ole tunnistettu. Esimerkiksi Heikki Paloheimo (2008) luettelee oikeisto–vasemmiston, kasvukeskukset–syrjäseudun, kansallisen–kansainvälisen, suomenkieliset–ruotsinkieliset, yhtenäiskulttuurin–moniarvoisuuden, ekologisuuden–kulutuksen ja eliitin–kansan muttei esimerkiksi ujoja–rohkeita, herkkiä–paksunahkaisia tai älykkäitä–tyhmiä. Ongelmaa lieventää se, että eri persoonallisuudet jakautuvat luultavasti aika tasaisesti Paloheimon luettelemien varsinaisten poliittisten ulottuvuuksien suhteen. Silti voi ajatella, että tyhmät, arat ja herkät jäävät systemaattisesti rohkeita ja fiksuja heikompaan asemaan. Terveellä ja nuorella on motivaatio puolustaa sairaiden ja vanhojen asemaa, koska todennäköisesti on itse ennen pitkää sairas tai vanha. Mikä motivaatio sen sijaan älykkäillä ja rohkeilla on puolustaa tyhmien ja arkojen etuja?

3.

POLIITTINEN MEDIAKULTTUURI JA OSALLISTUMISKOKEMUS

Media on nykyisin olennainen osa yhteiskunnallista vaikuttamista, ja se on otettava toiminnassa huomioon, halusi tai ei. Kuten yksi suomalaispoliitikko median valtaa koskevassa tutkimuksessa totesi, media on tullut äänestäjän ja poliitikon väliin, eikä se siitä pois lähde (Kunelius ym. 2009, 374). Päättäjät myös pitävät mediaa ympäristönä, jossa toimitaan erilaisin pelisäännöin kuin päättäjien keskinäisessä kanssakäymisessä: mediassa asioita pitää pelkistää ja kärjistää ja mediaa on osattava käyttää tarkoitushakuisesti hyväksi (mt., 436).

Median ja politiikan kietoutuminen toisiinsa on osa medioitumiseksi kutsuttua ilmiötä, jossa media yhtäältä itsenäistyy instituutiona, omaksuu oman toimintalogiikan ja nivoutuu osaksi toisten instituutioiden toimintoja (Hjarvard 2008, 113; Kunelius & Reunanen 2012). Medioituminen kytkeytyy yhteiskunnan yleisempiin muutoksiin, kuten taloudellisen sääntelyn purkamiseen, kaupungistumiseen ja mediateollisuuden markkinaperustaisuuden kasvuun (Nieminen & Pantti 2004; Kunelius ym. 2009). Poliitikassa kehitys on kulkenut varhaisesta parlamentaarisesta demokratiasta puoluevetoisen demokration kautta kohti ”yleisödemokratiaa”, jossa kansalaisten identiteetit ovat aiempaa epäselvempiä ja poliittisten johtajien henkilökohtaisten

ominaisuuksien ja mediajulkisuuden merkitys on korostunut (Borg & Paloheimo 2009, 14–16). Kehitystä on luonnehdittu myös modernin yhteiskunnan ja julkisuuden ”notkistumiseksi”: suhteellisen pysyvät yhteiskunnalliset jaot ovat muuttuneet epävakammiksi, yksilön vastuu omasta elämästään on kasvanut, ja koventunut kilpailu yleisöistä on tehnyt mediasta aiempaa aggressiivisempaa ja skandaalihakuisempaa (Kantola 2011).

Vaikka kansalaisten osallistuminen ja kiinnostus puolueiden toimintaan on yleisödemokratian aikakaudella heikentynyt, tämä ei kuitenkaan ole merkinnyt epäluottamusta demokratiaa kohtaan sinänsä. Esimerkiksi suomalaisista yli 90 prosenttia pitää demokratiaa muita hallitusmuotoja parempana. Luottamus demokratian toimivuuteen on 2000-luvulla jopa lisääntynyt, samoin kuin politiikkaa kohtaan tunnettu kiinnostus. (Paloheimo & Borg 2009, 359–361.) Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus lisääntyi hieman, ja vaalien jälkeen useat puolueet kertoivat saaneensa runsaasti uusia jäsenhakemuksia.

Median kasvava rooli politiikassa kuvataan usein julkisuuden rapautumistarina, jossa asiakaskeinen ja informoiva julkisuus saa antaa tilaa viihteelliselle, pinnalliselle ja henkilökeskeiselle julkisuudelle. Esimerkiksi Brantsin ja kumppaneiden (2010) kyselyyn vastanneista hollantilaisista kansanedustajista 65 prosenttia piti journalisteja liian sensaatiolahakuisina, 80 prosenttia katsoi toimittajien kiinnostavan liian vähän huomiota politiikan sisältöihin ja 71 prosenttia katsoi mediajulkisuuden johtavan luottamuspulaan politiikkaa kohtaan. Samalla 74 prosenttia vastaajista arvioi poliitikkojen tekevän ”mitä tahansa” saadakseen mediahuomiota. Suomalaisista päättäjistä taas 91 prosenttia katsoo, että ”asiajournalismi viihteellistyy ja ’vaikeat’ ja ’raskaat’ asiat jäävät syrjään” (Kunelius ym. 2009, 300). Brants ja kumppanit tulkitsevat, että tällainen kehitys lisää poliitikkojen painetta esiintyä yleisödemokratiassa autenttisina, empaattisina, populistisina ja viihdyttävinä, ja mieluiten vielä tätä kaikkea yhtä aikaa. Samalla he

olettavat poliitikkojen kokevan tämän ärsyttäväksi ja vastenmieliseksi. (Brants ym. 2010, 31.)

Medioituminen viittaa ajalliseen muutokseen median ja muiden instituutioiden suhteissa. Ajallisesti vertailevia empiirisiä tutkimuksia medioitumisesta on kuitenkin vähän. Elmelund-Præstekær ja kumppanit (2011) vertasivat vuosina 1980 ja 2000 tanskalaisille kansanedustajille tehtyjä kyselyjä. Niiden mukaan edustajat esiintyivät vuonna 2000 mediassa useammin kuin vuonna 1980, ja aiempaa suurempi osa vastaajista piti mediaa itsenäisenä poliittisena toimijana. Sen sijaan median aiheuttamia politiikalle haitallisia piirteitä ei korostettu aiempaa enempää, ja omaan mediajulkisuuteen oltiin vuonna 2000 jopa tyytyväisempiä kuin kahta vuosikymmentä aiemmin. Tulokset viittaavat siihen, että median ja politiikan suhde on jo pitkään ollut jännitteinen, eikä media välttämättä nykyään ole poliitikoille sen huonompi kumppani kuin aiemminkaan. Poliitiikan journalismin henkilöityminen, viihteellistyminen ja pinnallistuminen ovat nekin varsin suhteellisia ilmiöitä. Journalismilla näyttää olevan aiempaa enemmän kykyä pitää esillä yksittäisiä skandaaleita, ja asioita tarkastellaan aiempaa useammin persoonien kautta. Kuitenkin suomalaisen politiikan journalismin valtavirta aamulehdissä ja televisiossa on edelleen hyvin asiakeskeistä. Esimerkiksi poliitikkojen yksityiselämää käsitellään niissä vain noin kahdessa prosentissa politiikan jutuista. Iltaapäivälehdissä osuus on kuitenkin selvästi suurempi, noin kaksikymmentä prosenttia (Berg ym. 2009, 53).

Poliitikkojen ja aktivistien toimintaympäristöä kutsutaan tässä poliittiseksi mediakulttuuriksi. Kyse on erityisesti poliitikkojen, aktivistien, median ja yleisön keskinäissuhteista sekä niihin liittyvistä toimintatavoista ja käsityksistä. Nämä kaikki vaikuttavat olennaisesti siihen, millaiseksi poliitikkojen ja aktivistien kokemus omasta toiminnastaan muodostuu. Tässä luvussa selvitetään tekemiemme haastattelujen nojalla, millaiseksi poliitikot ja aktivistit mieltävät nykyisen poliittisen mediakulttuurin ja miten he siinä viihtyvät. Aluksi katsotaan, mihin

poliitikot ja aktivistit kokevat tarvitsevansa mediajulkisuutta. Tämän jälkeen kuvataan, millaisia erilaisia julkisuusstrategioita haastateltavat ovat omaksuneet, miten he suhtautuvat toistensa strategioihin ja miten he viihtyvät erilaisissa mediajulkisuuksissa.

3.1. Mediajulkisuus brändityön ja vaikuttamisen välineenä

Mediajulkisuuden keskeisyys politiikassa ja aktivismissa tuli haastatteluissa selvästi esiin. Julkisuutta tarvitaan sekä yhteiskunnallisten päämäärien edistämiseen että oman uran ja vaikutusvallan tukemiseen. Nämä tavoitteet tietysti liittyvät myös toisiinsa.

Poliitikoille on itsestään selvää, että vaalimenestys edellyttää näkyvyyttä mediassa, ja monilla aktivisteilla yhteiskunnallisessa toiminnassa on samalla kyse omasta elinkeinosta ja asiantuntija-asemasta. Julkisuuden avulla vahvistetaan omaa brändiä ja pyritään turvaamaan työmahdollisuuksia tulevaisuudessakin. Tunnettu aktivisti on kysytynpi kolumnisti, bloggari tai järjestöjohtaja kuin aktivisti, jota ei tunne juuri kukaan. Kuten aiemmassa tutkimuksessa on käynyt ilmi, tunnettuus tuo mukanaan uskottavuutta ja painoarvoa, jotka puolestaan auttavat myös yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämisessä (Kunelius ym. 2009, 380–388).

Nyt tekemämme haastattelut täsmentävät kuvaa siitä, millä tavalla media palvelee poliitikkoja ja aktivisteja brändityön ja vaikuttamisen välineenä. Lisäksi haastatteluissa tuli selvästi esiin myös haastateltavien ideaalikäsitys ratkaisuhakuisesta ja demokraattisesta julkisesta keskustelusta. Muutamissa haastatteluissa viitattiin myös siihen mahdollisuuteen, että julkisuuteen pääsy olisi nautinnollista ja tavoite sinänsä. Yleensä tällöin kuitenkin oli puhe toisista poliitikoista. Haastateltavat itse katsoivat esiintyvänsä julkisuudessa lähinnä saadakseen edistetyksi joitain tärkeämpiä tavoitteita.

Julkinen keskustelu vaikuttamisen välineenä ja itseisarvona

Haastattelut vahvistavat Davisin (2007, 60) havainnon, että media-puheenvuoroja ei suunnata ainoastaan suurelle yleisölle, vaan niiden avulla pyritään vaikuttamaan myös toisiin päättäjiin. Mediajulkisuus antaa ikään kuin sivustatukea erilaisissa päätöksentekoverkostoissa ja lobbauksessa. Median antamassa sivustatuessa on paljolti kyse yleisen mielipiteen tuottamasta moraaliseen paineeseen ja niistä ”mediatoituksista”, jotka koetaan järkeviksi ja uskottaviksi perusteluiksi (vrt. Kunelius ym. 2009, 388–397). Päättäjät näkevätkin runsaasti vaivaa sen miettimisessä, miten tehdyt ratkaisut myydään julkisuuteen. Yksittäiset ratkaisut liittyvät laajempiin kokonaisuuksiin, ja päättäjien näkökulmasta ongelmana on usein kritiikki, jossa näitä kokonaisuuksia ei oteta huomioon. Poliitikoille mediajulkisuus on tärkeä tällaisen legitimaation väline ja myös jatkuva harmin lähde, kun viestimet eivät aina tyydy päätösten tekijöiden tarjoilemiin tulkintakehyksiin.

Pitäisi miettiä, että aina kun päätetään, niin samalla sitten sen jälkeen, et mitenkä tää myydään ja tiedotetaan. (...) Jos asiat tulee [yksittäin], ja ne on huonosti taustoitettu, ja toimittajat ei tiedä, niin silloin tulee huonoo jälkee, ja kansalaisille tulee siitä päätöksestä vinoutunut kuva. (poliitikko, yli 60v)

Poliitikot joutuvat kamppailemaan itsensä kanssa siitä, esittääkö julkisessa keskustelussa näkemyksiä jotka kokee oikeiksi, mutta joiden tietää herättävän tuhtunutta vastustusta ja ehkä myös epäsuosiota oman äänestäjäkunnan keskuudessa. Tällöin houkutus kerätä suosiota puolitotuuksilla voi olla suurempi kuin halu ilmaista kantansa juuri niin kuin oikeasti ajattelee. Poliitiikan kentällä melko pitkälle hyväksytään julkisten puheenvuorojen pelkistykset ja tarkoitushakuisuus (Kunelius ym. 2009, 436–437). Nyt tekemissämme haastatteluissa tuli kuitenkin yllättävänkin selvästi esiin kriittisyys tällaista tarkoitushakuisuutta kohtaan. Yksi veteraanipoliitikko otti esimerkiksi blogikirjoituksensa,

jossa hän perusteli, miksi tietyn sosiaalietuuden leikkaaminen köyhiltä ei välttämättä olekaan epäoikeudenmukaista. Odotettavissa oli kielteistä palautetta ja syytöksiä, mutta oikean kuvan esittämiseksi hän halusi kantansa julki. Nuorempi poliitikko puolestaan piti valitettavana, että aitoa julkista keskustelua on vain vähän.

Siis mä aattelin, että mulla on varaa kirjottaa se totuus. (...) En halunnut missään nimessä provosoida. Ja jos mä oisin ollu ensimmäisen kauden kansanedustaja, niin mä en taatusti näin ois kirjottanu, vaan mä oisin saattanu kirjottaa miten kauheeta se on, että tällöinen [etuus] leikkaa toimeentulotukea. (poliitikko, yli 60v)

Aika vähän käydään semmosta ratkaisukeskeistä keskustelua, mitä mä haluisin. Et esimerkiks nyt äsken puhuttiin tuolla välikysymyskeskustelussa perusturvasta. Ja sit mä haluisin keskustelua siitä, että mitä pitäisi jatkossa tehdä. (...) Niin meillä se on vaan sitä, et demarit oli pahempia kun demarit oli hallituksessa, ja tää hallitus tekee näin ja näin ja näin. Et älyllinen perspektiivi on aika lyhyt, ja tutkijat osallistuu aika vähän siihen keskusteluun myös. (poliitikko, alle 40v)

Lainauksissa piirtyy selvästi ihannekuva julkisesta keskustelusta eräänlaisena ”totuuden metsästyksenä” (Renvall & Reunanen 1999) tai deliberaationa (Habermas 1996; 2009), joskin samalla niistä käy selvästi ilmi myös se, että nykyisessä poliittisessa kulttuurissa nämä ihanteet eivät kovin hyvin toteudu.

Erityisesti muutamalla aktivistihaastateltavilla korostui tarve saada esiin ja tunnustetuksi jokin näkökanta, jonka he kokivat jääneen julkisuudessa paitsioon. Kun huomaa, että vallitseva näkemys on väärä tai vinoutunut, syntyy halu tuoda korjaavaa näkemystä esiin. Kyse ei ole pelkästään tarpeesta saada kannattajia omalle näkemykselleen vaan myös kamppailusta sen puolesta, että saisi esittää oman näkemyksensä tulematta leimatuksi huonoksi ihmiseksi.

Eli tavallaan täs on semmonen kamppailu, et sais legitimiteetin niistä jutuista. Oon mä sitten yrittäny Hesariin, kun on tää mikä Sunnuntai-näkökulma (...) mut se ei menny sinnekään lävitse. Et se on väärä, se on arvomaailman vastainen jotenki (...) niin siihen ei auta yhtään, vaikka yrittäis kuinka hienosti päätellä, täämösiä esittää loogisia päättelyketjuja, se saa jotenki ihmiset vaan niin vihasiks. (aktivisti, 40–60v)

Haastatellun kokemus on hyvä esimerkki siitä, kuinka tärkeää ihmisille voi olla se, että heidät tunnustetaan ja tunnustetaan tasaveroisiksi julkisen keskustelun osapuoliksi. Kyse on tunnustamisen politiikasta (politics of recognition),¹ jota käydään erilaisten ryhmien ja näkökantojen kesken. Cillian McBride (2005) erottaa tästä kaksi erilaista tulkintaa. ”Autenttinen” tunnustamisen politiikka pyrkii turvaamaan ryhmäidentiteettejä edellyttämällä, että muut hyväksyvät ryhmän näkemykset ja elämäntavan ryhmän omin ehdoin. ”Tasa-arvoinen” tunnustamisen politiikka taas mukailee deliberatiivista demokratiakäsitystä ja korostaa erilaisten identiteettien ja katsantokantojen tasaveroista ja kriittistä dialogia (vrt. edellä luku 2.3). Vaikka yllä lainattu haastateltu kokee olevansa marginaalissa, hän ei tunnu niinkään kaipaavan suojatua asemaa omalle erityiselle identiteetilleen ja erityislaatuisuudelleen (autenttinen tunnustaminen) kuin tunnustettua asemaa järkipäisen ja kriittisen keskustelun osapuolena (tasa-arvoinen tunnustaminen). Toinen aktivisti koki edustamansa ajattelutavan jo ylittäneen tällaisen tasa-arvoisen tunnustamisen kynnyksen:

Mutta kyllä sen tietynlaiset synnytyssivut tossa on ollut, että alkuun oli vaan muutama, ja he saivat sit osakseen kaiken sen, kaikki kiukunpuuskat ja loanheiton sit tavallaan, heit tuli lisää. Ehkä kiukunpuuskien määrä pysyi samana, mutta sitten taas jakajien määrä kasvoi. Ja mun mielestä kyllä tossa oli jossain kohtaa aika semmonen selvä

1. Recognition-käsitteessä yhdistyy suomen kielen sanojen tunnistaa ja tunnustaa merkityksiä. Kyse on toisen tunnustamisesta mutta myös hänen oikeutuksensa tunnustamisesta.

tavallaan uusi vaihe, että ikään kuin (...) tuli yleisesti hyväksytyksi se, että kritiikki on olemassa, ja et sitä on vielä aika laajalti. (...) Että pitää olla niitä ihmisiä, jotka sanoo, että tämä asia on nyt olemassa ja siihen pitää ottaa kantaa. Ja jos he jatkavat sitä pitkään ja ovat va-kuuttavia, niin sit se ikään kuin otetaan mukaan yhdeksi tällaiseksi, ikään kuin politiikan rakennuspalikaksi. (aktivisti, alle 40v)

Yllä lainatut kommentit havainnollistavat, kuinka kulttuurissa ja julkisuudessa muotoutuvat ”totuudet” vaikuttavat yhteiskunnallisessa keskustelussa (vrt. Kunelius ym. 388–394). Valtavirran näkemyksiä on vaikea haastaa, vaikka omasta mielestä tähän olisi hyviäkin perusteita. Daniel Hallin (1994, 53–55; ks. myös Lounasmeri 2010, 28–30) on kuvannut tätä dynamiikkaa jakamalla julkisen keskustelun konsensuksen, legitiimien erimielisyyksien ja ei-legitiimien näkemysten ja toimijoiden kehiin. Konsensuksen kehälle sijoittuvat näkemykset, joita pidetään yleisesti itsestään selvinä tai riidattomina, eikä journalismisakaan katsota tarpeelliseksi tasapainottaa näkemyksiä vaihtoehtoisilla kannoilla. Legitiimien erimielisyyksien alueella toimittajat taas pyrkivät ottamaan mukaan erilaisia näkemyksiä edustavia lähteitä. Ei-legitiimille kehälle taas sijoittuvat ne poliittiset näkemykset ja toimijat, joita val-tamedian journalismit pitävät arvottomina julkisuuteen. Hallin käytti esimerkkinä Vietnamin sodan alkuaikoja, jolloin journalistit määritteli-vät sodanvastaisen liikkeen asemaa legitiimin ja ei-legitiimin poliittisen toiminnan välillä. Samalla kyse oli tunnistamisen politiikasta, jossa sodanvastainen liike tavoitteli asemaa tasaveroisena yhteiskunnallisen keskustelun osapuolena.

Mediajulkisuus brändityön välineenä

Julkisuus on kumuloituvaa niin, että tunnetun henkilön tai järjestön on helpompi saada lisää julkisuutta kuin tuntemattoman. Jotta saisi asiaansa esiin on oltava ”joku”, ja osa aktivisteista puhuikin avoimes-

ti tähän tähtäävästä brändityöstä. Osalle haastatelluista brändityö on tärkeää myös oman uran ja elinkeinon näkökulmasta. Modernin yhteiskunnan nykyiseen ”notkeaan” vaiheeseen (ks. Kantola 2011) kuuluu sekkin, että yhä suurempi osa ihmisistä työskentelee freelance-reina ja lyhytaikaisissa projektitöissä. Tämä edellyttää oman osaamisen tuotteistamista ja markkinointia. Yhteiskunnallinen aktivismi ja siihen liittyvä julkisuus sosiaalisessa ja perinteisessä mediassa on yksi tällainen mainepääoman keräämisen alue.

Kyllähän siis fakta on kuitenkin se, että (...) [kun] esiintyy toimittajana tai on tämmönen brändijuttu ja muu, niin onhan se myös ollut kannattavaa freetoimintaa. (...) Että se on myös semmonen osa, mitä ehkä aika harva tulee ajatelleeks, mutta minä ajattelen sitä kyllä ihan silleen paljonkin. (aktivisti, alle 40v)

Asioiden edistämisen, julkisen keskustelun virittämisen ja oman aseman vahvistamisen lisäksi haastatteluissa tuli esiin myös kokemuksellinen motiivi tavoitella julkisuutta: jotkut yksinkertaisesti nauttivat esillä olost ja hakeutuvat julkisuuteen myös siitä syystä. Enimmäkseen haastateltavat tunnistivat tällaista ”narsismia”, ”pätemisen tarvetta” tai ”julkisuushakuisuutta” toisissa, mutta muutamat olivat havainneet sitä hiukan itsessäänkin.

Mutta kyl se siis jonkunlainen pätemisen tarve [nauraa] on ihan selvästi mukana. Mulla ainakin on. Jotenkin mä, siis kyl mä sen tunnustan, että on, ja joskus on joidenkin tuntemattomampien ihmisten kanssa myös törmännyt siihen, et ne pitää sua itseasiassa ihan oikeesti omahyväsenä kusipäänä suorastaan. (aktivisti, alle 40v)

Poliitikkojen ja aktivistien haastatteluissa tulee tarkoitushakuisen julkisuuden käytön lisäksi yllättävänkin selvästi esiin myös ihanteellisempia ajatuksia julkisuudesta avoimen keskustelun tai ”totuuden metsästyksen” areenana. Median valtaa koskevaan tutkimukseen (Kunelius ym.

2009, 436–447) haastatellut päättäjät eivät tällaiseen mahdollisuuteen juuri viitanneet vaan pitivät järkiperaiselle ja ratkaisuhakuiselle keskustelulle sopivampana areenana keskinäisiä työryhmiään ja toimielimiään. Voi olla, että ero selittyy sillä, että valtatutkimuksessa mediaa käsiteltiin konkreettisten poliittisten kysymysten yhteydessä ja korostaen kunkin haastatellun taustaorganisaation intressejä. Tässä tutkimuksessa taas julkisuutta tarkasteltiin henkilökohtaisemmasta näkökulmasta eikä puhe kiinnittynyt niin paljon yksittäisiin konkreettisiin tilanteisiin. Toisaalta tässäkin tutkimuksessa julkisen keskustelun ideaali tuli esiin nimenomaan ideaalina, jota nykytilanteen katsottiin varsin huonosti vastaavan.

3.2. Poliitiikan tyrkyt, tähdet, turhat ja työteliäät

Päättäjien suhtautuminen mediaan on aiemman tutkimuksen mukaan ristiriitaista. Esimerkiksi Risto Kuneliuksen ja kumppaneiden haastattelemat (2009) suomalaispäättäjät kuvasivat yleisellä tasolla median kehitystä tyypillisesti pinnallistumiseksi ja sensationalisoitumiseksi mutta luonnehtivat omaa kanssakäymistään median edustajien kanssa huomattavasti myönteisemmin. Arvioissa korostuivat ajatukset molemminpuolisesta hyödystä, luottamuksesta ja ammattimaisuudesta. Juha Herkmanin (2008) haastattelemat presidenttiehdokkaat, kampanjatyöntekijät ja toimittajat taas suhtautuivat politiikan medioitumiseen, henkilöitymiseen ja viihteellistymiseen niin kriittisesti, hyväksyvästi kuin leikkisestikin. Salli Hakala (2011) puolestaan erotti poliitikoista kolme sukupolvea, joista nuorimmat toimivat selvästi vanhempia kollegojaan yksilöllisemmin, panostavat tyyliinsä ja käyttävät julkisuutta luovasti.

Pitkänen ja kumppanit erottavat erilaisia politiikan journalismeja, jotka mahdollistavat poliitikoille erilaisia julkisuusprofileja. Poliittisen journalismin valtavirta on edelleen asiakeskeistä, politiikan tapahtumiin

ja vireillä oleviin kysymyksiin liittyvää. Sen rinnalla erottuvat kuitenkin poliittinen seremoniajulkisuus ja viihdejulkisuus, joista ensimmäisessä korostuu symbolinen vallankäyttö (esim. presidentin puheet ja valtiovierailut) ja jälkimmäisessä poliitikkopersonat ja heidän yksityiselämänsä. Poliitikot voivat eri tavoin osallistua näihin journalismin lajeihin ja vaikuttaa siten oman julkisuusprofiilinsa muotoutumiseen. (Pitkänen ym. 2009, 231–236.)

Politiikan julkisuuden eri ulottuvuudet liittyvät myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja demokratian erilaisiin muotoihin. Kyse on yhtäältä siitä, kuinka merkittäviksi erilaiset puoluejärjestelmän ulkopuoliset kansalaisosallistumisen muodot mielletään ja toisaalta siitä, kuinka tärkeänä ylipäätään pidetään kansalaisten roolia päätöksentekijöinä (ks. Paloheimo & Borg 2009, 370–372). Jos ajatellaan, että kansalaisten rooli on tärkeä, asiakysymyksistä argumentoinnin pitäisi painottua poliittisessa julkisuudessa. Jos taas ajatellaan, että demokratia perustuu asiantuntijatietoon ja poliitikkopersonoien kansalaisilta saamaan luottamukseen, asiakysymyksiä tärkeämmäksi tulee ”poliittinen tyyli” (Pels 2003), jolla poliitikko kokonaisvaltaisesti ”persoonana” vetoaa tiedotusvälineissä yleisöönsä.

Suhtautuminen viihdejulkisuuteen jakaa erityisesti poliitikkoja

Haastattelemamme aktivistit ja poliitikot eivät kyseenalaistaneet mediajulkisuuden roolin kasvua yhteiskunnallisessa osallistumisessa eivätkä myöskään poliittisen mediajulkisuuden muutosta henkilöivämmäksi ja viihteellisemmäksi. Esimerkiksi yhden haastatellun mukaan julkisuus on muuttunut kymmenen vuoden kuluessa ”enemmän iholle tulevaksi” ja kansanedustajat elävät nyt ”eri maailmassa” kuin ennen. Henkilökohtainen julkisuus on vaalimenestyksen takia tärkeää, ja siksi poliitikkojen keskuudessa julkisuuden suuren määrään sijaan ongelmaksi koetaan tyypillisemmin se, että mediajulkisuutta ei riitä kaikille. Johtaville poliitikoille sitä on tarjolla yllin kyllin, kun taas toimittajien

kiinnostus rivikansanedustajia kohtaan on huomattavasti vähäisempää (vrt. van Aelst ym. 2010).

Kaikkein selvimmin erityisesti poliitikkoja jakoi suhtautuminen henkilöivään viihdejulkisuteen. Kansanedustajien keskuudessa tuntui vallitsevan yllättävänkin voimakas jaottelu ”meihin asiaosaajiin” ja ”niihin julkisuushakuisiin”. Asiaosaajia arvostetaan enemmän kuin edustajia, jotka ovat ”myyneet itsensä julkisuudelle”.

No tietysti se on varmasti houkuttelevaa, ja se julkisuus on, jotta tähän taloon pääsee, niin jollakin asteella sitä pitää olla. Omalla paikkakunnallaan tai sit valtakunnallisesti, miten nyt sitte, mikä missäkin riittää. Mut et kyllä tässä talossa on (...) paljon narsisteja, voin sanoa ihan suoraan. Ja on sellasii henkilöitä, jotka eri tilanteissa pomminvarmasti löytyy eturivistä ja ensimmäisenä ja sopivasti, jotka ovat äärimmäisen julkisuushakusia, jotka on sieltä kameran takana sitten toimittamassa mitä millonkin. Et se on jopa huvittavaa joskus. (poliitikko, 40–60v)

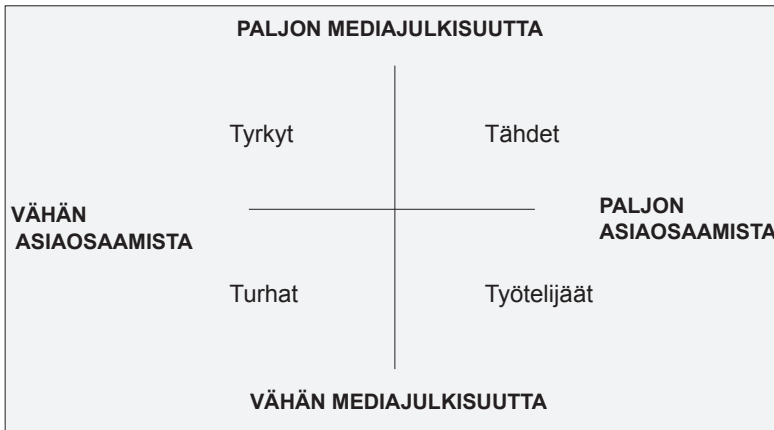
Haastatteluissa tuli siis esiin hieman eri tavalla ”protestanttinen” asennoituminen julkisuuteen kuin median valtaa koskevassa tutkimuksessa (Kunelius ym. 2009, 409–412). Kun vallankäytön yhteydessä poliitikot pitivät torjuttavana houkutuksena mediajulkisuuden myötäilyä päätöksenteossa, näyttää vastaava protestantismi liittyvän myös liian innokkaaseen median hyödyntämiseen. Eduskuntatalon sisältä katsoen politikoinnissa erottuu näin kaksi toisistaan suhteellisen erillistä aluetta: yhtäältä asiakysymyksistä neuvottelun ja niihin liittyvän osaamisen alue ja toisaalta mediajulkisuudessa esiintymisen alue. Mediajulkisuus on välttämätöntä vaalimenestyksen takia, mutta tehokkaampi – ja kunniallisempi – tapa ajaa omia tavoitteita on ahkera perehtyminen asioihin ja aktiivinen osallistuminen eduskunnan omissa toimielimissä.

Kaikki haastatellut poliitikot selvästikin katsoivat kuuluvansa asiaosaajiin, joskin yksi koki, että jotkut muut poliitikot ja erityisesti muutamat politiikan toimittajat suhtautuvat häneen väheksyvästi

siksi, että hän esiintyy myös viihdejulkisuudessa. Poliitiikan toimittajien tällainen kriittisyys ”julkisuushakuisia” poliitikkoja kohtaan tuli esiin myös Anu Kantolan tekemissä toimittajahaastatteluissa. Kantola (2011, 131–132) arvelee asenteen voivan juontua osin siitä, että ”politiikan kovat journalistit” ovat ärsyyntyneet menetettyään asemiaan naistenlehtien julkisuudelle sekä siitä, että toimittajat laatujournalismin perinteiden mukaisesti kokevat tehtäväkseen valvoa, etteivät poliitikot pääse pitkälle pelkin julkisuustempuin. Toisten poliitikkojen kitkeryydessä viihdejulkisuudessa esiintynyt poliitikko taas on aistunut hiukan kateuttakin:

Koska kaikki haluais ja kaikki tarvis sitä julkisuutta, ja sit kun kaikki ei sitä saa vaikka ne haluais, tai niitä ei bongata, (...) niin sitten, totta kai, se aiheuttaa myös vähän semmosta kateellisuuttakin, ja mikä sit jossain näkyy piikkeinä. Ja ehkä sit on näitä, jotka korostaa kovasti kollegatkin, että (...) eihän me kyllä mentäis, ja no en ikinä ole ollut ees tommosis jutuis. No ok, mutta jos ei oo ikinä pyydettykään, niin silloin on ehkä ollut helpompi pysyy myös syrjässä. (poliitikko, alle 40v)

Vaikka ”asiaosaajiin” ja ”julkisuushakuisiin” liittyvästä puheesta voi syntyä vaikutelma, että kyse olisi yhden ulottuvuuden ääripäistä (henkilö on joko asiaosaaja tai julkisuushakuinen), asiaosaavuus ja julkisuushakuisuus ovat kuitenkin erillisiä ulottuvuuksia. Seuraavassa kuviossa on ulottuvuudet ristiintaulukoimalla luotu neljä poliitikon ideaalityyppiä, joita kutakin luonnehditaan tarkoituksellisen kärjistävällä nimityksellä. Nimitykset eivät ole peräisin haastateltavilta, mutta ne havainnollistavat haastatteluista välittyntä tapaa, jolla kansanedustajat arvioivat toisiaan. Kiinnostavaa kyllä, arviointiperusteet ovat samantapaisia kuin erityisesti vanhemman polven politiikan journalisteilla (ks. Kantola 2011).

Kuvio 3.1. Poliitiikan tyrkyt, tähdet, turhat ja työtelijät.²

Vähiten arvostettuja poliitikkojen keskuudessa ovat tyrkyt ja turhat, kun taas tähdet ja työtelijät saavat enemmän hyväksyntää osakseen. Ratkaisevaa on asiaosaaminen. Jos sen katsotaan olevan kunnossa, niin viihteellisenkin mediajulkisuus ei vie arvostusta. Päinvastoin, taitava mediajulkisuuden hyödyntäminen voi tällöin jopa vahvistaa poliitikon kollegiaalista asemaa. Kansanedustajan on siis huolehdittava imagostaan paitsi kansalaisten ja äänestäjien suuntaan myös poliitikkokollegojen suuntaan, ja menestymisen ehdot näissä kamppailussa ovat osin erilaiset.

No, on tää trendi olemassa, että julkisuusvetoisuus on suurempaa. Mutta toisaalta koko poliittinen järjestelmä mä luulen et reagoi sitä vastaan hiukan sillä, että ne jotka myy itseään eniten medialle, niin siis meidän kollegiaalisessa yhteisössä niin heitä ei arvosteta kauheen paljon, koska se osoittaa tietynlaista puutteellista harkintakykyä. Et yleensä semmonen henkilö ei sit pysy siinä pinnalla kauheen kauan. Et

2. Kuvio vertautuu luvussa 2.3 esitettyyn, järjen ja tunteen suhdetta kuvaavaan nelikenttään (kuvio 2.1.) Voi ajatella, että asiaosaaminen rinnastuu järkeen ja mediajulkisuus tunteeseen. Vaatisi kuitenkin lisäanalyysiä selvittää, tekevätkö haastatellut puheessaan tällaisen kytkennän.

se jota nostetaan kovasti, niin kyllä se sieltä alaskin tulee. Et asiaosaaja arvostetaan kuitenkin sitten politiikan sisällä niin, et mä luulen et se pitää tän jollain tavalla balanssissa. Ja puolueet ehkä halua kuitenkin sit ministereiksi luotettavia puurtajia enemmän kuin näitä kaikkein tunnetuimpia julkisuuden henkilöitä. Vaikka se voi joskus aiheuttaa sit tietty ristiriitaa, et miks valittiin toi eikä toi, ja ei voi sanoa syytä ääneen. Mut et monet parhaimmat poliitikot, niinku joku Alexander Stubb, niin osaa tietysti yhdistää molemmat. (poliitikko, alle 40v)

Se tosiasia, että julkinen tunnettuus on poliitikolle elinehto, on poliitikoille ristiriitainen asia. Suhtautumiseen voi vaikuttaa se, mistä poliittisessa toiminnassa poliitikon mielestä perimmältään on kysymys ja millaiseksi hän näkee kansalaisten roolin poliittisessa julkisuudessa. Onko kansalaisten tarkoitus perehtyä syvällisesti asiakysymyksiin, vai riittääkö että äänestäjä löytää vaaleissa ehdokkaan, jonka hän kokee omakseen? Yhdestä näkökulmasta poliitikko on ikään kuin kansalaisen asettama edustaja, joka ajaa niitä asioita, jotka kansalainen on hänen ajettavakseen antanut. Poliitikon luonteenpiirteillä, ulkonäöllä tai mediaesiintymisten luontevuudella ei tällöin ole kovin suurta väliä. Toinen tapa on ajatella poliitikot ikään kuin tuotteiksi, joista äänestäjät voivat valita itseään miellyttävän. Kyse on tällöin Dick Pelsin (2003) kuvaamasta ”poliittisesta tyylistä”, jossa keskeisiä tekijöitä ovat poliitikon persoonallisuus, ulkoinen olemus ja sellaiset arvolähtökohdat, jotka äänestäjä voi kokea omakseen. Tämän ajattelutavan mukaan on epärealistista olettaa, että kansalaisten näkemys voisi jotenkin autenttisesti heijastua poliitikkojen toiminnassa. Poliitiikan sisällöt muotoutuvat asiantuntijoiden välisessä kanssakäymisessä, eikä keskivertokansalaisen aika ja kiinnostus riitä näiden asioiden pätevään tiedolliseen arviointiin. Pelsin mukaan arvioinnin onkin perustuttava pikemmin kansalaisten intuitiiviseen kokemukseen ja tunneälyyn, joiden nojalla ”politiikaksi kutsuttua mediashowta” seuraavat kansalaiset voivat passiivisuudestaan ja jopa välinpitämättömyydestään huolimatta reagoida asianmukaisesti ja pätevästi edustajiensa tekemisiin (ma., 60). Tällöin tietysti on tärkeää,

että poliitikot tuovat mediassa esiin myös persoonaansa ja antavat näin kansalaisille kiinnekohtia intuition ja tunneällyn tueksi.

Tähän tutkimukseen haastatellut poliitikot suhtautuivat henkilökeskeiseen mediajulkisuuteen paljon Pelsiä kielteisemmin vaikka tunnistivatkin sen merkityksen vaalimenestyksen kannalta. Haastateltujen demokratiakäsitystä ei suoraan kysytty, mutta asiapitoisen julkisen keskustelun arvostus ja epäluulo kevyttä pintajulkisuutta kohtaan viittaavat siihen, että ihanteena pidetään demokratiaa, jossa myös kansalaiset arvioivat edustajia nimenomaan asiakysymysten ja niihin kytkeytyvän asiantuntemuksen perusteella. On ilmeistä, että edustajat eivät usko kansalaisten intuition ja tunneällyn (Pels 2003, 60) riittävän parhaiden ehdokkaiden valitsemiseen. Lisäksi monet pitivät suomalaisen henkilövaalijärjestelmän huonona puolena sitä, että se lisää yksittäisten ehdokkaiden julkisuuspainetta ja pakottaa puolueet asettamaan listoilleen julkisuudesta jo valmiiksi tunnettuja henkilöitä. Kriitikin perustana oli yhtäältä se, että julkis ehdokkaalla ei välttämättä ole riittävää asiaosaamista ja toisaalta se, ettei hän tunne puolueen toimintatapoja ja sen tekemien linjausten taustoja. Henkilövaali voi myös houkutella ehdokkaita kosiskelemaan yleisön ääniä kannoilla, jotka eivät vastaa puolueen linjaa. Ruotsissa ja monissa muissa maissa kansalaiset äänestävät puoluekohtaisia ehdokaslistoja, joissa puolueet ovat etukäteen määrittäneet ehdokkaidensa järjestyksen. Yhden haastatellun mukaan Ruotsissa politiikkaan valikoituukin taitavia substanssiosaajia ja aatteellisia ajattelijoita, kun taas Suomessa vaarana on, että politiikkaan tulee liikaa taitavia julkisuudenhallitsijoita mutta liian vähän substanssiosaajia ja aatteellisia osajia.

Ainoastaan yksi haastatelluista poliitikoista selvästi puolusti viihdejulkisuudessa esiintymistä ja kritisoi käsitystä, että viihdejulkisuus tekisi poliitikosta kevytsarjalaisen tai osaamattoman. Hän piti tällaista leimaamista kiusallisena ja loukkaavana. Poliitikot voivat osallistua viihteellisiin ohjelmiin ja tapahtumiin ja silti hoitaa varsinaisen edustajatyönsä hyvin. Haastatellun mukaan politikointi yksinkertaisesti on nykyään aiempaa henkilökeskeisempää eikä paluuta vanhaan ole.

Ihmiset äänestävät hänen mukaansa entistä useammin pikemminkin hyviä tyyppejä kuin puoluetta ja siksi he tarvitsevat myös poliitikkojen persoonaa luonnehtivaa julkisuutta. Haastateltu piti kehitystä valittavana mutta katsoi sen olevan tosiasia, joka ei haluumalla muuksi muutu.³

Me eletään aivan erilaisessa maailmassa. Ihmiset vaatii avoimuutta. (...) Persoonan kautta tehdään kauheen paljon politiikkaa, et se ajatus siitä, et me voitais jättäytyä johonkin kivikautisiin toimintatapoihin, niin ei vaan enää päde. Ja mä itse koen, et mä oon ollu yks esitaistelija tässä. En todellakaan aino, mutta joka ehkä on hakenut sitä rajaa, ja nyt kun puoluejohtajat ja muutkin esiintyy paljon enemmän tällönessä kevyemmässä maailmassa, myös viihdemaailmassa tällä hetkellä (...), niin se tulee varmaan löytymään se viiva mihin se tulee asettumaan johonkin tähän keskivaiheille. Mutta missään nimessä se ei palaa sinne, minkä mukaisesti jotkut poliittiset toimijat kokee et pitäis toimia. (poliitikko, alle 40v)

Sama poliitikko piti kevyttä julkisuutta myös aidosti hyvänä tapana saada yhteys kansalaisiin ja nostaa esille myös asiakysymyksiä. Suuri osa ihmisistä ei jaks seurata politiikan sisältöjä, eivätkä he aina tiedä mitkä puolueet ovat hallituksessa tai miten politiikkaa oikeasti tehdään. Yhteyden saamiseksi tällaisiin ihmisiin viihteellinen julkisuus voi olla ainoa keino, ja luultavasti se tukee myös vaalimenestystä.

3. Kyselyjen mukaan ehdokkaan merkitys puolueeseen verrattuna on kasvanut suomalaisten äänestyspäätöksissä parin viime vuosikymmenen aikana, mutta muutos on ollut vähäinen. Vuonna 2007 48 prosenttia vastaajista piti puoluetta ehdokasta tärkeämpänä äänestyspäätöksensä kannalta. Trendi kuitenkin taittui vuoden 2011 vaaleissa, joissa osuus kasvoi 55 prosenttiin (Bengtsson 2012, 144). Osasyynä puolueen merkityksen korostumiseen oli todennäköisesti Perussuomalaisten saama laaja kannatus. Usko puolueiden merkitykseen päätöksenteossa taas näyttää hieman kasvaneen 2000-luvulla. Vuonna 1998 kaksi kolmasosaa vastaajista katsoi, että on samantekevää, mitkä puolueet ovat hallituksessa. Vuonna 2007 tätä mieltä oli enää kaksi viidesosaa vastaajista. (Paloheimo & Borg 2009, 359.)

*Akivistit suhtautuvat
viihdejulkisuuteen poliitikkoja käytännöllisemmin*

Akivistiteille viihdejulkisuus ja median henkilöityminen ei näytä olevan niin selkeä mediasuhdetta jäsentävä tekijä kuin poliitikoille. Haastattelussa heillä ei ollut yhtä suurta tarvetta sanoutua irti ”vaatekaappi-journalismista”. Yksi syy tähän voi olla se, että akivistit eivät kilpaile keskenään niin selvästi kuin poliitikot. Poliitikoilla yhden sama ääni on toiselta pois. Toiseksi haastattelemamme akivistit myös elävät toisistaan erillään, eikä siten helposti synny sellaista kollegiaalista kulttuuria, joka eduskunnassa näyttää vallitsevan. Kolmanneksi monet haastattelemamme akivistiteista ovat sen verran vähän tunnettuja, ettei heidän yksityiselämänsä mediaa juuri kiinnostaisikaan. Haastattelemamme akivistit tarkastelivat viihde- ja henkilöjulkisuutta poliitikkoja selvemmin omista lähtökohdistaan eivätkä puhuneet niistä toisista, jotka ”myyvät itseään julkisuudelle”. Muutama akivistiteista halusi suojata omaa yksityisyyttään vähentääkseen mahdollista häirintää tai koska eivät yksinkertaisesti halunneet levitellä omia asioitaan julkisuudessa. Viihteellistymistä ja henkilöitymistä olennaisemmaksi kysymykseksi akivistihaastattelussa nousi julkisen hyväksynnän saaminen oman asian oikeutukselle sekä omalle asiantuntijuudelle ja uskottavuudelle. Tässä kuitenkin henkilökohtainen näkyminen julkisuudessa koettiin tärkeäksi. Useimmat haastatelluista akivistiteista suhtautuivat henkilöiväänkin julkisuuteen käytännöllisesti ja moralisoimatta.

Yks miksi sitten itse oon päätenyt siihen, että oon valmis myös toimimaan semmosena puhuvana päänä, et tietää et niiden asioiden esilletuominen vaatii semmosia yksilöitä ja yksilötarinoita. (...) Just tyypit ja niiden uskot ja tarinat. (aktivisti, alle 40v)

Mut pääsääntöisesti mä oon yrittäny vastata myönteisesti kaikkiin pyyntöihin, (...) tai mä oon vaan aina kertonu niin paljon kaikkee semmosta, mistä jutun saa aikaan, mikä liittyy näihin asiakysymyksiin

ja marginalisoinu kaiken sen, joka liittyy mun omaan elämään tai meidän perheeseen. Ne jutut on sitten painottunu niihin asiakysymyksiin myös silloin, kun toimittaja ois ehkä halunnut jotakin muuta. (aktivisti, 40–60v)

Kuten yllä esitetyistä sitaateista näkyy, mediajulkisuuden henkilöivyyys on monivivahteinen ilmiö. Julkisuus ei ole yksioikoisesti joko tiukkaa asiaa tai sitten parisuhdepohdintoja ja kevätmuotia. Sen sijaan henkilöivissä jutuissa käsitellään usein yhteiskunnallisia kysymyksiä siltä kannalta, miten niihin liittyvät arvot ja kokemukset ovat osa haastateltavan henkilön persoonaa ja identiteettiä (Ruoho & Saarenmaa 2011). Tällainen lähestymistapa voi hyvinkin olla poliittisesti relevantti, ja tällaisessa julkisuudessa menestyminen vaatii aktivistilta ja poliitikolta jälleen omanlaistaan harkintaa ja osaamista. Toiseksi politiikan julkisuuden muutosta on hieman harhaanjohtavaa kutsua henkilöitymiseksi, koska politiikkaa on aina tarkasteltu johtavien poliitikkojen tekojen ja pyrkimysten kautta. Muutoksessa on ehkä enemmänkin kyse henkilöivän tarkastelutavan lavenemisesta koskemaan laajemmin poliitikkojen persoonaa ja yksityiselämää. Kuten Herkman (2011, 34) ehdottaa, kehitystä olisikin osuvampaa kutsua intimoitumiseksi. Tosin tällaisenkin muutoksen osalta tutkimustulokset ovat ristiriitaisia (Van Aelst ym. 2012).⁴

Journalistinen asiamedia on sekä poliitikoille että aktivisteille mieluinen esiintymisareena, mutta sinne pääsy ei aina ole helppoa, ja journalistit varsin pitkälle määrittävät, millä ehdoilla julkisuutta on tarjolla (Strömbäck & Nord 2006). Journalismin näkökulmasta kiinnostavia ovat uudet, ennen julkistamattomat tiedot jostain yleisöä koskettavasta ja konkreettisesta asiasta. Sen sijaan poliitikkojen tai aktivistien mielipiteet heille tärkeistä kysymyksistä eivät useinkaan kiin-

4. Van Aelst ja kumppanit (2012) jakavat henkilöitymisen individualisoitumiseen ja privatisoitumiseen. Individualisoituminen tarkoittaa henkilöiden korostumista mediajulkisuudessa puolueiden ja instituutioiden kustannuksella. Privatisoituminen puolestaan tarkoittaa poliitikkojen persoonan ja yksityiselämän korostumista eli samaa, mitä Herkman kutsuu intimoitumiseksi.

nosta mediaa, koska ne eivät suoraan kerro konkreettisista päätöksistä, ja niissä on harvoin mitään olennaista uutta. Julkisuus tuntuu olevan etenkin poliitikolle taitolaji. Sitä pitää olla, mutta sen hankkiminen ei saisi näyttää liian epätoivoiselta.

3.3. Mediajulkisuuden suosikit ja inhokit

Poliitikkojen ja aktivistien pyrkimys saada itseään ja tavoitteitaan esiin asiamediassa ja hieman ristiriitaisempi suhtautuminen viihdemediaan on aiemmankin tutkimuksen havaitsema ilmiö. Esimerkiksi keväällä 2009 tehtyyn kyselyyn vastanneista poliitikoista puolet piti myös viihteellisessä ja henkilökeskeisessä julkisuudessa esiintymistä itselleen tai organisaatiolleen hyödyllisenä, kun taas toinen puoli oli tästä toista mieltä (Kunelius ym. 2009, 288). Myös kansalaistoimintaa edustaneilla vastaajilla jakauma oli suurin piirtein sama. Vähemmän tietoa on siitä, miten poliitikot ja aktivistit kokevat esiintymisensä erilaisissa yhteyksissä ja missä määrin he suostuvat sellaiseenkin julkisuuteen, joka tuntuu heistä epämukavalta.

Harva haastatelluista oli juurikaan ajatellut julkisuutta poliitikoksi tai aktivistiksi tullessaan. Osalla se myös oli edelleen melko vähäistä, eikä tarvetta julkisuuden erityiseen säätelyyn tai hallintaan siksi ollut. Toiset taas kertoivat henkilökohtaisen mediajulkisuuden tulleen suorastaan järkytyksenä. Suurimmalla osalla julkisuus oli kuitenkin lisääntynyt vähitellen. Alkuvaiheessa mediaesiintymisiin liittyy jännitystä, mutta kokemuksen karttuessa siitä tulee päivittäistä rutiinia. Silti myönteinen mediajulkisuus ja omat onnistumiset tuottavat mielihyvää konkareillekin:

Kyllähän (...) tietysti mieliala oli erittäin korkealla aamulla, kun luin [oman alueen lehteä]. Viisi palstaa tulee siitä kampanja-avauksesta.

Ja sitten vielä paremmin, jos saa sen asiankin siihen mukaan. Että saa oikeesti sanottuu, niin silloin: jess. (poliitikko, 40–60v)

Osalle poliitikoista ja aktivisteista julkisuudessa esiintyminen on helppoa ja mieluisaa, kun taas toisille julkisuudessa selviäminen on opeteltu taito. Esimerkiksi yksi julkisuudesta jo pitkään tunnettu haastateltu totesi ykskantaan, että hän ei esiinny milloinkaan mielellään julkisuudessa mutta että hän on ymmärtänyt julkisuuden kuuluvan poliitikon työhön.

[Julkisuus] on ollut se kaikkein kiusallisin osa mun elämästä. Mä oon kuitenkin luonteeltani aika ujo, toisin kun varmaan monet luulee. Jotenkin se on mulle tosi hankalaa. (poliitikko, yli 60v)

Kyseinen poliitikko on siis ollut paljonkin esillä eri yhteyksissä ja sanoo osallistuvansa melko rajoituksetta silloin, kun kyse on asioista joihin hän haluaa olla vaikuttamassa. Toinen konkaripoliitikko puolestaan sanoi kokevansa helpotukseksi sen, että voi julkisuudessa esiintyä puolueensa edustajana ja pitää omat mielipiteensä taustalla. Hän ei erityisemmin halua kameroiden eteen muttei myöskään koe sitä kovin kiusalliseksi.

Älyllisyys, autenttisuus ja asiapitoisuus viehättävät

Kaikki mediajulkisuus ei ole yhtä houkuttelevaa, ja haastatteluissa toistuivat hyvin pitkälti samat suosikit ja inhokit. Esiintymisten miellyttävyyttä näyttäisi lisäävän niiden älyllisyys ja asiapitoisuus. Poliitikot mainitsivat lähes järjestään suosikeikseen poliittiset keskustelut ja väittelyt, joissa pääsee argumentoimaan omien näkemystensä puolesta. Väittelyissä poliitikko voi esittää nokkeluuttaan ja perustella näkemyksiään. Haastatteluissa poliitikoilta taas kysytään usein jo moneen

kertaan kaluttuja asioita. Kiinnostavuutta lisää, jos toimittaja keksii tuoreen, älyllisesti haastavan näkökulman:

Siis mä pidän vaikeista kysymyksistä. Et se on semmonen haaste, että sillon kun tulee nää rutiinikysymykset niin se on: ”Okei taas, no joo” – se sama litania. Et enemmän mä pidän siitä, jos toimittajalla on joku uusi kysymys, joku uusi lähtökohta, et mä joudun itse miettimään ihan oikeesti, et mitä mieltä mä oon. (poliitikko, 40–60v)

Jotkut haastatelluista mainitsivat miellyttäväksi myös tilanteet, joissa on mahdollista syventyä rauhassa johonkin asiakokonaisuuteen.

Et tavallaan sit yleensä pidän semmosista ohjelmista tai haastatteluista, joissa on enemmän aikaa työstää niitä asioita ja keskustella syvällisemmin. Mut totta kai sit ku itse on paljon median kaa tekemisissä, niin myös nopeat kommentit päivän uutisaiheisiin, tai joista leikataan kaksi virkettä lähetykseen tai sitte tän tyyppiset, ne on totta kai kaikki myös osa sitä ja ihan mukavia omalla tavallaan. (aktivisti, alle 40v)

Älyllisyyden ohella myös autenttisuus tuntui lisäävän julkisuuskokemuksen miellyttävyyttä. Ensiksikin haastateltavat kokivat tärkeäksi, että heidän ajatuksensa välittyvät julkisuuteen sellaisina kuin he ovat tarkoittaneet. Tämä toteutuu parhaiten suorissa lähetyksissä. Toimittajat ja lähteet kamppailevat siitä, miten tekeillä oleva juttu kehystetään ja millainen näkökulma siihen valitaan. Lähteet voivat vaikuttaa lopputulokseen sillä, mitä he haastattelussa sanovat, mutta lopulliset muotoilut tekee toimittaja (Strömbäck & Nord 2006). Joskus lopputulos on haastatellun näkökulmasta turhauttava (ks. Kunelius 2000). Toisaalta jotkut aktivistit myös vierastivat suoraa lähetystä, koska siinä helposti jää sanomatta asioita, jotka olisi pitänyt muistaa sanoa. Ainakin suoraan lähetykseen on hyvä valmistautua huolella.

Tykkään kaikkein eniten olla suorassa lähetyksessä, koska silloin tietää et sitä omaa, et itse tulee itsenä esille ja se sanoma tulee kokonaisuudessaan, eikä tuu mitään kummallisia painotuksia tai toimittajan ekstrakommentteja, joita sitten lukija ei ehkä ymmärrä, et se on toimittajan sävyä, eikä sitten haastatellulta tulevaa. (aktivisti, alle 40v)

Puhe- ja vaalitulaisuuksissa esiintyminen on tavallaan vielä suoraa lähetystäkin autenttisempaa, ja useimmat haastatelluista poliitikoista kertoivat pitävänsä niistä.

Siis minä tykkään vaalipaneeleista ja tykkään myöskin yleisötilaisuuksista, kun saa kertoa että mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja miten tämä voisi olla toisin, ja niistä siis voin sanoa että melkein nautin. (...) Vastenmielisiä, no ei oikeastaan niitä ei löydy. No ehkä seistä... No en sitäkään tiedä, kyllä se kans kun on vaalit ja sä oot jossakin torilla (...) ja tulee mummoja ja vähän laskee niitten kanssa leikkiä ja ottaa kädestä ja ottaa karkkia kädestä ja antaa niille ja sanoo et älä kerro kenellekään, ja ne tykkäävät, tykkäävät hirveesti. (poliitikko, yli 60v)

Haastateltu ilmeisesti aikoo ensin sanoa, ettei pidä vaalimainosten jakamisesta torin laidassa mutta päättää sitten tuoda esiin senkin myönteiset puolet. Poliitikolle suora kontakti äänestäjiin on mieluista, mutta kuten sanottu, media on tullut siihen väliin eikä pois lähde.

Toisarvoisuudet ja muiden tekemisten kommentointi ärsyttävät

Myös esimerkit epämiellyttävästä julkisuudesta olivat haastatelluilla samantapaisia. Monet mainitsivat viestinten jostain toisarvoisesta asiasta tekemät kiertokyselyt. Niissä usein pyydetään kommentoimaan toisten tekemisiä, mikä sek in koettiin epämiellyttäväksi. Poliitikoilla on kuitenkin

tarve osallistua sellaiseenkin julkisuuteen, jota he eivät arvosta tai joka on heille vastenmielistä, koska julkisuus tuo tunnettuutta ja tunnettuus tuo ääniä. Joskus yhteistyöstä kieltäytymisestä voi myös seurata ikävää julkisuutta ja imagotappioita. Yksi haastatelluista esimerkiksi mietti pitkään, voiko olla vastaamatta iltapäivälehdessä kyselyyn siitä, ovatko edustajat joskus elämänsä aikana saaneet tuomion rikoksesta:

No mulla ei oo mitään, mutta silti päätin että en vastaa, koska se on niin hölmö kysymys. Mutta tarkoitus on tietysti se, että tehdään otsikoita: ”Nää ja nää kansanedustaja eivät vastanneet. Nämä ja nämä kansanedustajat olivat rehellisiä ja kertoivat, ja me etsimme nämä tapaukset itse.” Et nyt mää mietin taas avustajan kanssa vielä tänään, et pitäsköhän mun vastata: ”Ei ole taustalla mitään.” (poliitikko, 40–60v)

Esimerkki kuvaa hyvin median ja politiikan valtasuhdetta nykyisessä poliittisessa mediakulttuurissa. Poliitikon on mietittävä, onko hänellä varaa olla vastaamatta kyselyyn vai onko hänen viisaampi tukea lehteä sellaisessa toiminnassa, joka hänestä itsestään ehkä tuntuu hurskastelevan moralistiselta ja epäasialliselta. Asetelmaa mutkistaa vielä poliitikkojen keskinäinen kilpailu. Ne edustajat hyötyvät, jotka ajattelevat omaa lyhyen tähtäimen etuaan ja vastaavat kyselyyn. Ne taas kärsivät, jotka jättävät edustajien yhteisen pitkän tähtäimen edun nimissä vastaamatta.

Mediajulkisuudessa esiintymisen miellyttävyyteen vaikuttaa luonnollisesti se, onko julkisuus myönteistä vai kielteistä. Erityisen hankalalta tilanne tuntuu silloin, jos syytökset ovat epäoikeudenmukaisia ja mahdollisuudet puolustautua ovat vähäisiä. Tällaiseksi tilanteensa ovat kokeneet erityisesti skandaalien kohteeksi joutuneet poliitikot. Kohun silmässä olleiden poliitikkojen tarinoissa toistuvat ajohardin ja voimattomuuden kokemukset (Saari 2010). Virheiden oikomisyrittäykset tuntuvat vain ruokkivan julkisuusmyllyä ja pahentavan tilannetta. Ja vaikkei varsinaisen skandaalin kohteeksi joutuisikaan, mediassa

muotoutuva imago vaikuttaa siihen, miten poliitikon tekemisiin suhtaudutaan. Kuten kansanedustaja Eero Heinäluoma Saaren kirjassa toteaa, ”oikea ihminen voi tehdä vääriä asioita, mutta väärä henkilö ei saa tehdä oikeitakaan asioita” (mt., 146). Jos poliitikko on onnistunut luomaan hyvät suhteet keskeisiin politiikan toimittajiin ja nauttii tässä yhteisössä arvostusta, tämä suojaa myös hänen ulkoista mediakuvaansa. Toisaalta jos toimittajien ”tulkintayhteisö” kollektiivisesti kääntyy poliitikkoa vastaan, tällä voi olla huomattava vaikutus poliitikon asemaan (Davis 2010, 96).

Useimmilla tähän tutkimukseen haastatelluilla poliitikoilla ei ollut omakohtaista kokemusta suuren mittaluokan skandaaleista, mutta edustajatovereihin tai kansanedustajiin kollektiivisesti kohdistuneet kohut ja skandaalit koettiin kuitenkin yleisesti raskaiksi ja työskentelyilmapiiriä masentaviksi. Skandaaleihin liittyvät kokemukset olivat samantapaisia kuin Saaren haastattelemissa poliitikoillakin. Yksi haastatelluista mainitsi vaalirahakohun yhteydessä sananmukaisesti voimattomuuden tunteen ja epäoikeudenmukaisuuden ja sanoi jossain vaiheessa julkisuuden äityneen niin massiiviseksi, että myönteisetkin jutut tekivät olon huonoksi. Toinen haastateltu muisteli journalismin sopulimaisuutta 1980-luvulla syntyneessä kohussa.

Mä olin ihan kypsä, ja silloin mä kieltäydyin tosi monista jutuista, haastattelupyynnöistä, ja oli semmonen vaihe, et mulle tuli ihan fyysisestikin oksettava olo aina kun mä näin jonkun jutun, (...) vaikka se olis ollut ihan positiivinenkin. (...) Mutta semmonen epäoikeudenmukaisuus on ollut tosi vahva tunne viime aikoina. (...) Et silloin jos joutuu hampaisiin, niin kyllä sä aika voimaton oot myös, et miten sä pystyt puolustautuun ja miten sä pystyt kertoon asioista. (poliitikko, alle 40v)

Se levis tietenkkin, niin kun sopulismissa parhaimmillaan alkaa tarina leviää, niin se levis sitten ihan kaikkiin medioihin. (...) Se oli helvetin pitkä prosessi. Siinä oli selvästi tämmönen halu ajaa ulos, suoraan

sanottuna, minua tästä tehtävästä. (...) Sen muistaa enemmän kuin pitkään ja enemmän kuin hyvin. (poliitikko, yli 60v)

Kaikkiaan kuitenkin niin haastatelluilla poliitikoilla kuin aktivisteilakin omakohtainen kokemus mediaesiintymisistä oli pikemminkin myönteinen kuin kielteinen. Kielteiset kokemukset mediasta olivat poikkeuksia tai ne liittyivät yleisemmin median kielteisiin poliitikko- ja aktivistimielikuviin tai sen vinoutuneiksi koettuihin tapoihin kehystää yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Mulla on ehkä semmonen suhtautuminen, et henkilökohtasella tasolla se on ollu plussan puolella, et omat haastattelut on yleensä menny aika hyvin, eikä oo tullu semmosia vakavia fiiliksiä, et mua käytettiin väärin tai muuta. Mut silloin varsinkin kun olin mukana aluks tässä järjestötoiminnassa, (...) et tavallaan se tiedotusvälineiden toiminta tuntu niin epäreilulta ja tavallaan koko ajan havainnoi semmosia tilanteita. (aktivisti, alle 40v)

Mä koen et mua henkilönä, (...) et vaikka mä sanon että puoluetta mun mielestä [on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti], ni mua henkilönä (...) ihan kohtuullisesti on tasapuolisesti kohdeltu kuitenkin. (poliitikko, alle 40v)

Haastatteluissa toistui samantapainen kaksijakoinen suhtautuminen mediajulkisuuteen kuin taannoisessa median valtaa koskevassa tutkimuksessa (Kunelius ym. 2009): yhtäältä todettiin median muuttuneen sensaatiohakuiseksi ja tulleen aiempaa enemmän ”iholle”, mutta kuitenkin omat kokemukset toimittajien kanssa työskentelystä ja omista mediaesiintymisistä olivat pääosin myönteisiä. Tässä ehkä näkyy kulloistenkin totuuksien vahva asema ihmisten ajatuksissa ja puheissa. Kun julkisuudessa ja kollegoiden kesken kuullaan puheita median muutoksesta henkilöivämmäksi ja skandaalihakuiseksi, tämä alkaa vaikuttaa vallitsevalta tilanteelta, vaikka omat kokemukset

eivät käsitystä suoraan vahvistaisikaan. Toisaalta kiistatonta lienee, että mediaskandaalien määrä ja intensiteetti on kasvanut ja että mediajulkisuudesta on tullut vaikeammin ennakoitavaa (Kantola & Vesa 2011). Ehkä poliitikkoja jäytää pelko siitä, että milloin vain voi itse joutua mediakohun ja -skandaalin kohteeksi vaikka yhteiselo median kanssa olisikin toistaiseksi sujunut hyvin.

Sekä aktivisteja että poliitikkoja mediassa ärsyttää sen taipumus stereotyyppittää ihmisiä ja kehystää sanomisia niin, että ne eivät enää vastaa sanojan tarkoitusta. Ylipäättäänkin haastateltuja tuntuivat miellyttävän tilanteet, joissa he itse pystyvät kontrolloimaan omia sanomisiaan ja joissa toimittajien editoiva rooli on mahdollisimman vähäinen.

3.4. Avautumisen rajat

Vaikka haastateltavien mielestä kohujen keskellä on melkeinpä turha yrittää oikoa virheellisiä väitteitä, on henkilökohtaisen mediajulkisuuden hallinta heidän mielestään normaalitilanteissa kuitenkin melko hyvin omissa käsissä. Julkisuuden ehdoista on mahdollista neuvotella toimittajien kanssa. Haastateltavat eroavat toisistaan erityisesti sen suhteen, kuinka tarkasti he suojaavat yksityiselämäänsä. Yhdellä ryhmällä tällaista suojaustarvetta ei ole, koska media ei ole heistä erityisen kiinnostunut. Toinen ryhmä on yksityiselämän suhteen jyrkkä: he antavat medialle vain työhönsä liittyviä kommentteja ja pitävät henkilökohtaisen elämänsä mahdollisuuksien mukaan kokonaan pois julkisuudesta. Kolmas ryhmä taas antaa rajoitetusti myös henkilöön keskittyviä haastatteluja mutta yrittää saada juttuihin ”asiakin” mukaan. Tämä yksityisjulkisuuden ehdoista neuvotteleva ryhmä on laajin, ja sitä edustavilla haastatelluilla on suuria eroja siinä, kuinka paljon he esiintyvät henkilökeskeisessä julkisuudessa ja kuinka intiimejä asioita itsestään tai perheestään he suostuvat kertomaan.

Median melko vähäisen kiinnostuksen takia avointa julkisuuslinjaa pitäviä oli sekä poliitikoissa että aktivisteissa. Yleensä kuitenkin ajateltiin, että jos media jostain syystä kiinnostuisi enemmän, julkisuuden rajaaminen voisi tulla ajankohtaiseksi:

Tähän mennessä mulle on tehty kotona tuttavallisesti [kaupunginosaalehden] haastattelu, että mun mielestä mä oon sellanen ihminen, joka tämmösessä ympäristössä voin hyvin näkyä, et ei mua haittaa et mun kissa kuvataan kun hän istuu ikkunalla kotona, silloin kun kyseessä on [oman kaupunginosan lehti], ja se on harvinaista et ylipäättään näitä. Mutta sitten voin kuvitella, et semmoset ihmiset, (...) tyyliin just vaikka Jutta Urpilaista, niin (...) luulen et toimin samalla tavalla, et asettaisin tietyt rajat siihen, että kuinka pitkälle se media tulee sinne kotiin. (poliitikko, 40–60v)

Emmä niitä oo silleen lähteny rajottamaan, mut kyl varmaan jos olis enemmän erilaisia pyyntöjä tai jotain erilaista tapahtumista, että tuuksä siihen ja tuuksä tähän vai onkse sitä ja onkse tätä nyt sitten. (aktivisti, alle 40v)

Kaksi aktivistia perusteli avointa suhtautumistaan kaikenlaiseen mediajulkisuuteen tavoilla, joista ensimmäistä voi ehkä luonnehtia jonkinlaiseksi ”sanavapausfundamentalismiksi” (ks. Kunelius 2007) ja jälkimmäisellä voi nähdä yhteyksiä ideoihin avoimesti saatavilla olevasta tiedosta ja sen tuottamista hyödyistä (ks. Poikola ym. 2010). Heitä kumpakaan media ei juuri ahdistele haastattelupyynnöillä, joten siitäkkin syystä avoin julkisuuslinja on mahdollinen.

Kyllä mä (...) annan [haastattelun] ihan minne vaan, ja kirjottakoon mitä juttuja kirjottaa, ja mää sitte kirjotan, jos mul on sanomista, nii ite takasin. Että mä oon ehkä semmosen sanavapauden, ja että mä en halua kauheesti rajottaa toisten sanomisista, mutta mä sitten ite sanon takasin. (...) Niin jotenki tykkään semmosesta, että yks heittää

yhen heiton ja mä heitän jotain takasin, ja katotaan sitten mitä tulee.
(aktivisti, 40–60v)

Et mä oon suht avomielisesti suhtautunu kyl kaikennäköiseen julkisuuteen. (...) Mä yleensä laitan kaiken jakoon, se on mun toimintamalli. Mä en sit tiedä miten se skaalautuu, jos jostain syystä mediajulkisuus, jos päätyy olemaan enemmänkin semmosissa rooleissa, niin pitääaks sitä silloin miettiä uudelleen, et sitä ei oo tosiaan tullu mulle vastaan.
(aktivisti, alle 40v)

Kategorisesti kaikesta henkilöön tai yksityiselämään liittyvästä julkisuudesta kieltäytyi haastatelluista vain kaksi – molemmat aktivisteja.

No siis se, et jos lähestytään ja pyydetään jonnekin, niin mul on ollu se periaate, että mä en mee sinne itsenäni vaan mä meen sinne poliittisena toimijana. Ja jos siihen julkisuuteen osallistuminen on poliittisesti tärkeätä, niin silloin se vaan tehdään. Et kyl muistan, et on ollu muutamia haastatteluja, missä toimittajat on halunnu tunkee sitä yksilöä ja persoonaa ja sitä mun yksityisyyttä, niin se on mulla ihan ehdoton. (aktivisti, alle 40v)

Siis yks on se, että oman yksityiselämän irti pitäminen näistä. Ja se on ollut jo joskus vaikeeta. Et mä oon joutunut menee joissain tapuksissa, että kun ei oo toimittajan kanssa joku asia toiminut, niin sit mä oon joutunut menee päätoimittajaan asti ja sanonut, että nyt tää, että tästä tulee nyt paha soppa, jos ei tätä mun toivetta kunnioiteta.
(aktivisti, 40–60v)

Enimmäkseen haastatellut kertoivat harkitsevansa yksityiselämää koskevia juttuehdotuksia omien kriteeriensä mukaisesti. Useimmat poliittikkohaastateltavat pitivät persoonan jonkinasteista avaamista julkisuudelle hyvänä mutta varoittivat kontrolloimattomasta avoimuudesta. Toiset antavat henkilöön keskittyviä haastatteluja useammin, toiset

harvemmin, ja monet haluavat pitää perheensä niistä kokonaan pois. Yksi konkaripoliitikko tosin kertoi helposti lipsauttavansa toimittajalle lastensa lukumäärän mutta saavansa tästä pyyhkeitä kotona.

On näytettävä että tuntuu ja on oltava aito ja sinut sen kanssa, mutta ei siitä tuu mitään jos koko sisuksensa levittää, että kaikki sun asiat voidaan lukee Facebookista, Twitteristä tai Seiskasta. Menneen talven lumia oot sillonkin. (poliitikko, 40–60v)

Ihanne olisi se, että sä oot avoin mut ei liian avoin kuitenkin, et sinusta tulee pian lörrpö. (poliitikko, yli 60v)

Perheen lähtökohta on niin, et heitä ei käytetä eikä heitä mainita, ja sitä mä [en tahdo] oikein oppia, et mä helposti sanon, et mul on vaimo ja [monta] lasta. Niin he eivät välttämättä pidä siitä. Ja yleensä vaimo sanoo aina, et muista pysyy pois kameroiden edestä. (poliitikko, yli 60v)

Poliitikoilla on ilmeinen tarve esittäytyä äänestäjille myös ihmisinä, joihin on helppo samastua ja luottaa. Tästä näkökulmasta kertomukset oman perheen arjesta tai ainakin viittaukset siihen, että perhettäkin on, voivat tuntua tarpeellisilta. Useimmat kansanedustajat esimerkiksi kertovat perhetilanteensa nettisivuillaan, ja joillakin on sivuillaan myös perheenjäsenten kuvia. Vaikka yleisvaikutelma poliitikkohaastatteluisissa oli, että henkilöivään vaatekaappijournalismiin suhtauduttiin halveksivasti (ks. luku 3.2.), persoonaan keskittyvä julkisuus on nykyään kuitenkin osa poliitikkojen ammattimaistuvaa julkisuuskuvan hallintaa. Haastatteluihin suostutaan, koska ne ovat osa ”persoonapolitiikkaa”, jonka avulla poliitikko voi yrittää muuttua ”teknokraatista ihmiseksi” (Herkman 2011, 101). Niin tähän tutkimukseen haastateltujen poliitikkojen kuin naistenlehtitoimittajienkin (Ruoho & Saarenmaa 2011, 79) mukaan poliitikot kuitenkin suostuvat henkilöhaastatteluihin usein vain, jos he saavat jutussa kertoa myös yhteiskunnallisista näkemyksis-

tään. Jotkut poliitikoista ovat valinneet tietyt teemat, joiden yhteydessä he suostuvat käyttämään omaa elämäänsä esimerkkinä. Tällaisia ovat tyypillisesti perhepolitiikkaan liittyvät kysymykset.

On ollu sellanen pelisääntö että (...) ei anneta perhehaastatteluja, (...) ja kerrotaan vain sellasia henkilökohtaisia asioita, joilla on yhteiskunnallista relevanssia. (...) Puhutaan oman arjen järjestämisestä ja (...) lapsiperheen vanhempien arjen, et sitä kautta voi sit maalata myös sitä, mikä on omasta mielestä poliittisesti [relevanttia]. (...) Ja lapsista persoonina, ihmisinä (...) ei sanota mitään, koska he on omia ihmisiä, niin he ei oo julkisuuden henkilöitä. Lapset ei oo ollu haastatteluissa muutoin kun tavallaan taustalla kuvissa. Et (...) ollaan yritetty olla siin tarkkoja, et lapset ei oo kuvissa sillee et esitellään lapsia. (poliitikko, alle 40v)

Julkisuudesta jo ennen poliittista uraansa tunnettu haastateltu puolestaan piti luonteavana, että myös hänen yksityiselämäänsä käsitellään julkisuudessa:

Et tosiaan sinne taustaani viitaten, (...) niin tietyllä tavalla mä olen hyväksynyt sen, että mä olen julkinen henkilö. Mun perheeni on ollu julkisuudessa, mun lapseni. Et tietysti sillen alkuvuosina jotkut poliitikot anto neuvoa, että pidät sitte pois (...) sen yksityisyyden. Mut jotenkin tuntuu, että se on nyt kuitenkin osa mua, ja jollaki tavalla musta ois hankalaa, tai mä en tiedä miks mä nyt hirveesti rupeisin rajaamaan sit yhtäkkiä poliittikkona sitä julkisuutta sillä tavalla. Et kyllä mä nyt uskon, että aika [hyvin olen] kuitenkin pystynyt suht positiiviseen sävyyn tuomaan sitä, eikä nyt perhettä hirveesti oo revitty. Et toki tietysti elämässä on tapahtunu asioita, jotka sit on tahtomatani ollu julkisuudessa ja näin. Mut siihenkin asiaan tietenkki [olen] pyrkinyt vaikuttamaan sitten sillä, [etten] itse ruoki sitä keskustelua juurikaan. (poliitikko, 40–60v)

Toinen yksityiselämän asioista paljon esillä ollut kansanedustaja taas oli hyvin tietoinen siitä, että toisinaan kirjoitetaan myönteisesti ja toisinaan ikävästi. Hän piti ymmärrettävänä, että siitäkin kirjoitetaan kun elämässä menee huonosti mutta toivoi kuitenkin tähän ”vuoristorataan” jonkinlaista kohtuutta. Yksityiselämän kriisien käsittely julkisuudessa voi hänen mukaansa olla satuttavaa – eikä yksin juttujen kohteille vaan myös niitä kirjoittaville toimittajille:

Ja se on kyllä semmonen median etiikkaan liittyvä puoli, (...) että missä menee ne rajat, et kuinka ihminen joka on haavottuvimmillaan silloin, kun elämässä on jotakin vaikeutta, niin onko oikein et silloin [lyödään]? Se tapa millä uutisoidaan ja se tapa millä lähestytään, voi kyllä olla todella haavoittava. Ja mä väittäisin, [että] sillä voi olla ihmiseen kyllä aika iso vaikutus, niin sille joka on kohteena mut myös sille joka kirjottaa. Et ei se voi [olla jättämättä] jälkee, jos toisesta kirjottaa jotakin sellasta silloin, kun tietää et sen täytyy musertaa sitä ihmistä. (poliitikko, alle 40v)

3.5. Yhteenvetoa

Haastattelut vahvistavat aiemman tutkimuksen tuloksia politiikan medioitumisesta, viihteellistymisestä ja intimisoitumisesta. Sekä kansanedustajille että aktivisteille media on tärkeä tekijä niin yhteiskunnallisten tavoitteiden kuin oman aseman ja ”brändin” edistämisessä. Viihteellistymisen ja intimisoitumisen suhteen aineisto ei kuitenkaan ensisijaisesti todista niihin kytkeytyvän mediajulkisuuden suuresta määrästä tai määrän kasvusta. Sen sijaan se todistaa viihde- ja henkilöjulkisuuden olevan yllättävänkin tärkeä tekijä siinä, miten erityisesti poliitikot arvioivat toisiaan ja rakentavat mainettaan kollegiaalisessa yhteisössään. Pelkästään viihde- ja henkilöjulkisuuden avulla yleisöä koskiskelevia kansanedustajakollegoita ei arvosteta, ja tutkimushaastat-

teluissa edustajat korostivat toistuvasti asiantuntemusta arvostuksen kestäväenä perustana. Analyysissä erottui näin kaksi poliitikon kollegiaalista asemaa määrittävää ulottuvuutta: mediajulkisuuden ulottuvuus ja asiaosaamisen ulottuvuus. Näiden ulottuvuuksien suhteen nimettiin neljä poliitikkojen ideaalityyppiä, joista paljon asiaosaamista omaavat ”tähdet” ja ”työteliäät” nauttivat enemmän arvostusta kuin vähän asiaosaamista omaavat ”tyrkyt” ja ”turhat”.

Asiaosaamisen ja mediajulkisuuden ulottuvuudet liitettiin kahden erilaiseen demokratiakäsitykseen. Yhtäältä voidaan ajatella, että poliitikot edustavat äänestäjiensä näkemyksiä yhteiskunnallisista kysymyksistä, ja näitä kysymyksiä koskeva asiantuntemus ja argumentaatio ovat niin politiikassa kuin sitä koskevassa julkisuudessa olennaisinta. Tästä näkökulmasta poliitikon persoonaan liittyvä julkisuus on toisarvoista. Voisi olla parempi vaaleissakin siirtyä Ruotsin mallin mukaisiin pitkiin listoihin, jolloin puolueiden linjat korostuisivat ja poliitikkojen tarve henkilökohtaiseen julkiseen pätemiseen vähenisi. Haastateltujen keskuudessa tällainen ajattelu vaikutti vallitsevalta.

Toisen demokratiakäsityksen mukaan poliitikon suhde äänestäjään taas on pikemminkin symbolinen ja esteettinen. Poliitikko on muiden julkkisten tavoin ”yksi meistä” mutta kuitenkin ”eri maailmasta” (Pels 2003, 59), ja hänen kuuluukin tuoda esiin nimenomaan persoonallista tyyliään. Ainoastaan yksi neljästätoista haastatellusta poliitikosta selvästi puolusti tällaista henkilökeskeisempää lähestymistapaa. Silti ”persoonapolitikointikin” vaikutti hyväksytyltä, jos poliitikko vain hoitaa tonttinsa myös asiakysymyksissä. Näytti jopa siltä, että poliitikkojen arvostamaan tähtikategoriaan nouseaan nimenomaan yhdistämällä vankka asiapolitikointi taitavaan poliittisen tyylin rakentamiseen.

Aktivisteilla ei ollut yhtä suurta tarvetta sanoutua irti ”vaatekaappijournalismista” kuin poliitikoilla. Tämä johtuu ehkä siitä, että aktivistit eivät yhtä selvästi kilpaile keskenään. Toisaalta kaikkein ehdottomimmin omaa yksityisyyttään julkisuudelta suojaaneet haastatellut olivat aktivisteja, eivät poliitikkoja. Tässä ehkä näkyy ero aktivismin ja politiikan medioitumisen asteessa: poliitikoilla ei yksinkertaisesti ole

varaa kieltäytyä kaikesta henkilöön käyvästä julkisuudesta, kun taas aktivisteille tämä on vielä mahdollista. Silti poliitikotkin rajoittavat yksityiselämäänsä koskevaa julkisuutta. Erityisesti halutaan suojata muita perheenjäseniä. Tällaista neuvottelua julkisuuden ehdoista myös pidettiin täysin mahdollisena. Omasta parisuhdetilanteesta tai lasten koulumenestyksestä ei ole pakko avautua medialle jos ei halua. Aina ja kaikille tämäkään sääntö ei päde. Esimerkiksi Matti Vanhanen ei pääministerivuosinaan voinut estää yksityiselämänsä käsittelyä julkisuudessa.

Haastatteluaineisto suhteellistaa viimeaikaista keskustelua median skandaalihakuisuudesta ja poliitikoista mediajahdin kohteina. Poliitikot kyllä tunnistivat mediassa kyynistä tarkoitushakuisuutta ja epäluuloa poliitikkoja kohtaan. Myös viimeaikaisia skandaaleja he pitivät ilmapiiriä masentavina. Kuitenkin omalla kohdallaan he kokivat mediakäsittelyn olleen pääasiassa asiallista ja reilua. Ikävät kokemukset olivat poikkeuksia. Mieluisinta julkisuutta heille on sellainen, jossa pääsee esittämään omia näkemyksiään asiakysymyksistä niin, että toimittaja valikoi ja muokkaa sanomisia mahdollisimman vähän. Myös esiintymisten älyllisyys koettiin palkitsevaksi. Haastatellut kertoivat pitävänsä väittelyistä ja kysymyksistä, joihin vastatessa joutuu itsekin pohtimaan, mikä oma kanta asiaan on.

Haastatteluissa nousi yllättävän selvästi esiin ihannekuva sellaisesta julkisesta keskustelusta, jossa erilaiset poliittiset näkemykset ottavat mittaa toisistaan ja jossa aidosti etsitään ratkaisuja yhteiskunnallisesti tärkeisiin kysymyksiin. Vaikutelma poikkeaa siitä itsestäänselvyydestä, jolla päättäjät median valtaa koskevassa tutkimuksessa (Kunelius ym. 2009) kertoivat käyttävänsä mediaa tarkoitushakuisesti omien tavoitteidensa edistämiseen. Ero voi johtua siitä, että valtatutkimuksessa tarkasteltiin haastateltujen mediasuhdetta konkreettisten poliittisten kysymysten yhteydessä, ja haastateltujen henkilökohtaiset ihanteet jäivät taustalle. Tässä tutkimuksessa taas keskiössä oli nimenomaan haastateltujen henkilökohtainen motivaatio ja kokemus poliittisesta toiminnasta.

On myös mahdollista, että temahaastatteluissa haastateltavat tulkitsevat asioita omalta kannaltaan parhain päin ja sanovat arvostavansa asioita joiden uskovat olevan yleisesti arvostettuja. Tällaiseen viittasi tässä erityisesti se, että haastatellut tyypillisesti kritisoivat oman toimintansa sijasta toisten poliitikkojen toimintaa. Myös asiapitoisen julkisen keskustelun arvostus ja vastenmielisyys viihdejulkisuutta kohtaan saattoivat joiltain osin juontua ihannekuvien myötäilystä. Silti analyysissä lähdettiin siitä, että haastateltavien puhe kuvaa heidän käsityksiään. Jos haastateltava sanoo, että hän pitää asiapitoisesta väittelystä, tähän on syytä uskoa, ellei puheen ristiriitaisuus tai jokin muu osoitettavissa oleva seikka todista päinvastaisesta.

4.

JOURNALISTINEN JA SOSIAALINEN MEDIA JULKISUUDEN AREENOINA

Suomalainen politiikka elää valtakunnallisen uutismedian kanssa paljolti samassa rytmissä. Poliitikot ja heidän avustajansa seuraavat tarkkaan uutispäivän kulkua, ja vastaavasti politiikan journalistit seuraavat johtavien poliitikkojen lausuntoja kulloinkin ajankohtaisissa kysymyksissä. Myös poliitikkojen ja toimittajien taustoittavat keskustelut ja spekulatioiden vaihto ovat olennainen osa politiikan arkea. Uutismedian avulla poliitikot kamppailevat kulloisistakin mediatotuuksista, orientoituvat tulevaan ja pitävät yllä reagointivalmiuttaan. (Kunelius ym. 2009.) Aktivistien toimintaa media ei seuraa samalla intensiteetillä kuin päivänpolitiikkaa, eikä se myöskään rytmitä samalla tavalla heidän toimintaansa. Silti aktivisteillekin journalismi on kanava, jonka kautta he pyrkivät nostamaan itselle tärkeitä asioita päätöksenteon agendalle ja vaikuttamaan niitä koskeviin tulkintoihin.

Sen lisäksi että journalistisessa mediassa käydään kamppailua asiakysymyksistä, vastaavaa kamppailua käydään myös identiteeteistä. Yhteiskunnallisen liikkeen kehityksen ja vaikuttavuuden kannalta onkin olennaista, millaiseksi sen identiteetti tulee julkisuudessa määritellyksi (Juppi 2004, 98). Ilman toimittajien arvostamaa taustayhteisöä tai statusta aktivistin voi olla vaikea saada ääntään julki valtamediassa

(Kunelius ym. 2009, 323). Poliitikoilla julkinen identiteetti taas vaikuttaa sekä omaan vaikutusvalttaan päättäjien keskinäisissä väännoissä (mt., 381–388) että kykyyn vedota äänestäjiin (Pels 2003; ks. edellä luku 3).

Viime vuosina internet ja sosiaalinen media ovat tulleet poliitikoille ja aktivisteille yhä tärkeämmiksi toimintaympäristöiksi journalistisen median rinnalle. Ne tarjoavat mahdollisuuden markkinoida itseä ja aatetta ilman toimittajien väliintuloa, mutta samalla ne myös uudella tavalla altistavat tuntemattomien ihmisten välittömille kommenteille. Mikael Böök (2000) jakaa internetin merkityksen kansalaisaktiiveille kahteen keskeiseen tehtävään: yhtäältä se on *logistinen väline*, joka tekee organisoitumisen ja yhteydenpidon aiempaa helpommaksi, ja toisaalta se on *media*, jonka avulla liike voi rakentaa valtamediasta riippumatonta julkisuutta. Sosiaalinen media onkin osoittanut logistisen voimansa monenlaisten mielenilmausten organisoimisessa. Myös vaihtoehtoisena mediana internet on osoittautunut merkittäväksi erityisesti liikkeiden oman identiteetin, näkemysten ja yhteisöllisyyden vahvistajana, vaikkakin vaihtoehtoisten näkemysten saattaminen laajasti kansalaisten tietoisuuteen edellyttää edelleen myös valtamedian huomiota (Juppi 2004, 96). Verkkoyhteisöjen sisäänpäin lämpiävyyttä on pidetty myös huolestuttavana, koska sen on pelätty radikalisoivan liikkeiden jäseniä, lisäävän ryhmien välisiä vastakkainasetteluja ja vihapuhetta sekä saattavan johtaa väkivaltaisuuksiin.¹

Internetin ja sosiaalisen median hyödyntämisessä ikäpolvi on edelleen merkittävä tekijä. Vuonna 2009 suomalaisille päättäjille tehdyn kyselyn mukaan internetin keskustelufoorumeja, sähköpostilistoja tai sosiaalisen median palveluja käytti vähintään viikoittain vain noin neljännes yli 50-vuotiaista mutta tätä nuoremmista noin puolet. Enintään 40-vuotiaiden päättäjien keskuudessa osuus oli peräti kolme neljänestä (Kunelius ym. 2009b). Samassa tutkimuksessa tehdyissä haastatteluissa päättäjät katsoivat internetin avaavan mahdollisuuksia vuorovaikut-

1. Tällaista keskustelua käytiin internetissä ja sanomalehdissä esimerkiksi Oslossa heinäkuussa 2011 tehdyn joukkomurhan jälkeen.

teiselle demokratialle, mutta käytännössä verkon vuorovaikutteinen hyödyntäminen oli kuitenkin vähäistä, ja osa haastatelluista pelkisti poliitikkojen hankkiman verkkojulkisuuden hömpäksi ja internetin käytön ”netissä hortoiluksi” (Kunelius ym. 2009, 275).

Tässä luvussa kuvataan poliitikkojen ja aktivistien käsityksiä journalistisesta mediasta ja sosiaalisesta mediasta julkisuuden areenoina. Miten he luonnehtivat erityisesti politiikan journalismia julkisen keskustelun järjestäjänä, ja millaista mediakritiikkiä he esittävät? Millaista yhteiskunnallinen keskustelu taas on internetissä ja erityisesti sen sosiaalisessa mediassa? Miten aktivistit ja poliitikot käyttävät sosiaalista mediaa, ja millaiseksi he sen kokevat?

4.1. Journalismin toimintatavat: haastateltujen mediakritiikki

Suomalaisten päättäjien käsitykset journalistisesta mediasta ovat aiemman tutkimuksen (Kunelius ym. 2009) mukaan varsin kriittisiä. Erityisesti päättäjiä tuntuu ärsyttävän journalismin taipumus poimia viireillä olevista asioista tunteita herättäviä yksityiskohtia, jotka kärjistävät osapuolten välisiä vastakkainasetteluja, lukkiuttavat neuvotteluasemia ja uhkaavat päättäjiä kasvojen menetyksellä (mt., 444). Päättäjät myös katsovat median muuttuneen aiempaa viihteellisemmäksi, pinnallisemmaksi ja sensaatiohakuiseksi. Tälläkin he näkevät kielteisiä seurauksia: median kyky aidosti haastaa päättäjien ajatuksia heikkenee ja samalla skandaalinkäryisen ja henkilökeskeisen politiikkakuvan uskotaan heikentävän kansalaisten luottamusta poliittiseen järjestelmään (mt., 300–306). Toisaalta omakohtaisemmat kokemukset journalismista ja toimittajista ovat usein myönteisiä: yhteistyö toimittajien kanssa sujuu varsin hyvin, tietoa saadaan puolin ja toisin, ja sovitut pelisäännöt yleensä pitävät (mt., 348–349).

Samat kriittiset näkemykset ovat toistuneet myös suuressa osassa muuta aiempaa tutkimuskirjallisuutta. Kielteisinä trendeinä on pidetty erityisesti viihteellistymistä ja ”tabloidisaatiota” (esim. Pietilä 2007) sekä tarkoitushakuisen kielteistä ja kyynistä asennoitumista politiikkaan ja poliittikkoihin (esim. Barnett 2002; Patterson 1994). Nämä näkemykset toistuivat myös tätä tutkimusta varten tehdyissä poliitikko- ja aktivistihaastatteluissa. Samalla kun mediajulkisuus keskittyy toisarvoisuuksiin, olennaiset kysymykset jäävät kritiikin mukaan vähälle huomiolle tai kokonaan huomiotta. Journalismissa koettu pinnallistumisen ja viihteellistymisen trendi liitettiin useissa haastatteluissa viestinten kaupallisiin tavoitteisiin ja toimittajien kiireeseen. Jotkut tosin mainitsivat myös toimittajien laiskuuden. Heidän katsottiin etsivän myyviä tarinoita ja olevan vähemmän kiinnostuneita asioiden syvällisestä analysoinnista.

Sillä viikolla meil oli päätetty Naton nopean toiminnan joukoista, (...) meil oli valtiontalouden kehykset koko loppukaudelle, (...) elikkä tosi isoista rahavirroista päätettiin, ja sit vielä liikennepoliittinen selonteko. Niistä mistään ei ollut kuin semmosia ihan pieniä juttuja lehen nurkassa, ja tää Kanervan tekstiviestikohu oli, ja ihmiset tulee kysymään että, ”etteks te tee mitään oikeeta asiaa siellä?” (K: Tulkit-senko mä nyt oikein, et tää vähän tuntuu epäoikeudenmukaiselta?) Se tuntuu, et mediassa ei välttämättä keskustella niistä asioista, mitkä oikeesti on tärkeitä, koska jos on vähänkin vaikeempi asia, niin se ei myy niin hyvin. (poliitikko, 40–60v)

Täällä on 200 kansanedustajaa, julkista ihmistä, ja laiskat toimittajat. Kun ne tulee tänne aamulla, niin ne kehittää siinä joka päivälle juttuja. Täällä on yli sata akkreditoitua (...) toimittajaa. Eikä ne minnekään muualle oikein viitti lähteekään tosta. Eikä ne mitään isoja juttuja halua, tarinoita, tämmöset henkilöasiat myy. (poliitikko, yli 60v)

Journalismi toistaa stereotyyppioita eikä aina osu olennaiseen

Toinen tyypillinen journalismiin kohdistuva kritiikki koski asioiden journalistista kehystämistä. Journalismin katsottiin olevan kangistunut omiin tulkintatapoihinsa niin, että kuva asioista ja henkilöistä vääristyy. Kyse voi olla yksittäisistä uutistilanteista, joissa toimittaja poliitikon mielestä poimii jutun kärkeen epäolennaisen asian. Toiseksi kyse voi olla henkilöön liittyvästä mielikuvasta tai tarinasta, joka toistuu jutuissa jopa vuodesta toiseen siitä huolimatta, että se joko on voimakas yksinkertaistus tai ei pidä paikkaansa lainkaan. Kolmanneksi kyse voi olla yleisemmistä yksipuolisista yhteiskunnallis-kulttuurisista käsitteellistämistavoista, joita media toistaa ja vahvistaa.

Yksittäisissä jutuntekutilanteissa erityisesti poliitikkoja tuntui ärsyttävän, jos toimittaja jo etukäteen tietää, millaisen lausunnon hän poliitikolta haluaa. Tätä sitten tivataan niin kauan, että etukätestulkinnalle saadaan jostain sivulauseesta riittävästi katetta. Tällaiset tilanteet kuitenkin ovat poliitikkojen mukaan poikkeuksia. Yleensä lausunnot esitetään kutakuinkin niin kuin ne on sanottu, joskin jutun kokonaisnäkökulma ja keskeiseksi nostettu asia on usein eri kuin mitä poliitikko itse olisi pitänyt tärkeimpänä.

Jokaisella lehdellä, jokaisella ohjelman vetäjällä, niillä on oma agenda, ja mä oon kokenut sen niin monta kertaa, että vaikka yritän sanoa jotain, niin ne palaa siihen alkuperäiseen kysymykseen, koska mä en oo vastannu oikein. Et niillä on se oma agenda, ja siihen ei pysty kyllä kukaan vaikuttamaan, mutta olkoot niin. Mä vastaan niin kun mä oon itse vakuuttunu, että tätä mieltä mä olen. Jos se ei kelpaa heille, niin no ei sitten. Sitten mua ei tarvita siinä haastattelussa. (poliitikko, 40–60v)

On kahdenlaista asiaa joka voi häiritä. Se et toimittaja ei pidä sun aatellisesta [näkemyksestä] ja väkisin yrittää saada haastatteluja sellasiks, et se ei vastaa sitä mitä mä oon halunnu. (...) Toinen ärsyttävä piirre

on semmonen, (...) tämmösiä innokkaita kannataja-symppaavia toimittajia, jotka haluais kovasti ajatella, et sä oot sanonut jotain mitä he itse kannattaa, ja sit ne laittaa niitä sun suuhun. Sekään ei oo kauheen hyvä asia. (K: Mut onks nää vähän semmosia poikkeuksia?) On. Mä oon päällisin puolin, ei mul oo mitään valittamist toimittajienkaan suhteen. (poliitikko, alle 40v)

Niin poliitikkoja kuin aktivistejakin kiusaava asia on myös journalismin taipumus käsitellä asioita ja henkilöitä yksipuolisten ja yksinkertais-tavien mielikuvien kautta. Julkisuuden henkilöt opitaan tuntemaan muutaman heihin liitetyn ominaisuuden tai asian perusteella, eikä näin syntynyt mielikuva vastaa käsitystä, joka henkilöllä on itsestään. Mediassa henkilöä koskevissa luonnehdinnoissa näihin samoihin piirteisiin ja tarinoihin viitataan yhä uudestaan. Tällaisia ”urbaaneja legendoja” voi yrittää oikoa, mutta se on melko toivotonta, koska tarinat ja mielikuvat ovat alkaneet elää omaa elämäänsä. Toisaalta yksinkertaistavat mielikuvat ovat poliitikoille myös tärkeitä menestymisen edellytyksiä. Kuten edellisessä luvussa todettiin, poliitikossa on oltava ”kärsää”, johon yleisö voi tarttua ja joka erottaa hänet massasta. Poliitikot ja aktivistit voivat myös tietoisesti korostaa tällaisia piirteitään omaa tai taustaryhmänsä brändiä luodessaan.

Osa stereotyyppioista koetaan kuitenkin ärsyttäväksi. Esimerkiksi naisasia-aktivisti ei välttämättä halua esiintyä aggressiivisena miesvihaajana tai eläinoikeusaktivisti militanttina tihutyöntekijänä. Henkilöivässä journalismissa toisinaan tukeudutaan tällaisiinkin mielikuviin, jotta juttuihin saadaan iskevyyttä ja särmää.

Mut kyllähän siel on ollut, (...) et lähinnä menee vähän sinne huvittavan puolelle, mut jonkun kerran sillon ihan alkuaikoina oltiin hyvin pettyneitä, kun mä menin haastatteluun, että mä näytin niin normaalilta, et kun he ois halunnut, et tulee joku jännittävän näkönen, jolla on lävistyksiä. (...) Sitten tällästen stereotyyppioiden ja odotusten kanssa kamppaillaan. (aktivisti, alle 40v)

Vaikka journalismi tuottaa uutisia ja nostaa esille uusia näkökulmia, se samalla tuottaa myös ”vanhasia”, koska jutussa uudeksi määritelty asia tehdään kiinnostavaksi ja merkittäväksi liittämällä se tuttuihin asioihin ja totuttuihin käsityksiin. Jutusta tulee ymmärrettävä, kun se rakentuu tutuista elementeistä. Henkilöihin, liikkeisiin ja organisaatioihin liittyvien stereotyyppien lisäksi asiat hahmottuvat myös totuttujen roolitusten mukaisesti. Yksi haastatelluista otti esimerkiksi Ilkka Kanervan ja Johanna Tukiaisen tekstiviestikohun:

Kyllä mä sitä tavallaan ymmärrän, että median on myytävä. Ei se voi tehdä semmosia näkökulmia tai juttuja, joissa on väärä näkökulma. Tietyssä uutisoinnissa, esimerkiks Kanerva–Tukiainen, jotenkin se mies näyttäytyy semmosena pahiksena. (...) Sitä voi sanoo vaikka tarinalinjaksi. Siinä on se pahis, ja sit on se uhri, ja sit on ratkasija. (...) Median tarinan [pitää] osua siihen olemassaolevaan roolitukseen. Jos se tehdään se roolitus jotenkin aivan päinvastoin (...) – ei sellasia juttuja ole mediassa – ihmisillä menis aivan sekasin. (aktivisti, 40–60v)

Sama aktivisti toi esiin myös journalismin sidonnaisuuden omiin juttugenreihinsä. Tietyt asiat eivät yksinkertaisesti vain sovi tietyn lehden konseptiin. Itseään hän piti niin torjuttuna hahmona, että esimerkiksi naistenlehdet eivät voisi tehdä hänestä henkilöjuttua.

Sellasta henkilöä, jolla on liian väärä mielipide, niin sitä ei voi inhimillistä tai tehdä mitään semmosta, (...) että ”tässä näin [haastateltava] esittelee vaatekomeronsa ja kertoo lemmikeistä, kissoistaan”. (...) Se on vähän niin ku että Hitleristä tehtäs semmonen, et Hitler esittelee kissansa tai jotain tämmöstä. Mut sitte toisaalta ei naistenlehdet voi tehdä semmosia negatiivisiakaan juttuja oikeestaan, koska se ei kuulu niitten genreen. (...) [Ne] on hyvin positiivisia lehtiä, et niissä on aina semmosta ilosta, elämäniloa ja kaikkee, laihdutusta ja muuta. (aktivisti, 40–60v)

Joitakin poliitikkoja ärsytti myös se, että riippumattomiksi itseään kutsuvat viestimet kuitenkin suosivat tiettyjä poliitikkoja tai aatesuuntia (vrt. Kunelius ym. 2009, 292–298):

Se tuntuu tietysti hirveen väärältä, et suositaan tiettyjä poliitikkoja, tietyn värisiä poliitikkoja esimerkiksi. Et tota, kaikki tietää et puoluelehdet on sellasii mut että sit kun on näitä yleisempiä median edustajia, jotka selvästi kuitenkin suosii joitakin tahoja. Ja sit on tietysti tää ilmiö, et nostetaan selvästi joitakin kansanedustajia ja joitakin ei nosteta. Mut en mä henkilökohtasesti oo kokenu, että mun kohdalla ollaan varmaan, asiamedia, oman alueen media, on ollu kyl hirveen kivasti siis semmonen, et mä koen et mua on kohdeltu ihan hyvin. (poliitikko, alle 40v)

*Journalismi luottaa vakiintuneisiin lähteisiin
ja myötäilee eliittikonsensusta*

Mediajulkisuudella on oma toimintalogiikkansa, joka asettaa ehtoja mediaan pääsulle ja siinä toimimiselle. Samalla media on myös osa yleisempää kulttuuriympäristöä, ja siellä toistuvat samat kulttuuriset käsitykset ja tulkintamallit kuin muuallakin yhteiskunnassa. Mikä on vallitseva käsitys yhteiskunnassa on vallitseva käsitys mediassa ja päinvastoin. Erityisesti monet haastatelluista aktivisteista kokivat median vaihtoehdottomaksi ja yksipuoliseksi. Mediassa toistuvat vallitsevat tulkintakehykset, eikä harjoitettavan politiikan perusteita kyseenalaisteta. Joillekin aktivisteille tämä oli ollut keskeinen syy aktivistiksi ryhtymiselle.

Muistan kihisseeni kiukusta, [kun] (...) Maikkarin uutistenlukija, vaan niin kuin (...) höpöttää suoraan jenkkien joltain sotapropagandakoneistolta tullutta tekstiä. Ja ei mitään muuta. Ja kun tiesi että se oli, tai no tiesi ja tiesi, kaikki on subjektiivista. Mutta sen koki

vääräksi, niin sen takia se oli väärää, ja mä en voinut sietää sitä, että valehdellaan päin naamaa. (aktivisti, alle 40v)

Joitakin aktivistihaastateltuja vaivasi journalismin pyrkimys löytää juttuihin virallisen aseman tai statuksen omaavia haastateltavia. Journalismin näkökulmasta tämä on ymmärrettävää, sillä asema tai status asettaa haltijansa yksityishenkilöitä vahvemmin vastuuseen sanomisistaan. Toiseksi aktivismillakin on tekijänsä, ja vaikka kuinka periaatteessa toimittaisiin tasa-arvoisesti, joukosta erottuvat aina ne, jotka muita enemmän määrittävät toiminnan suuntaa ja tavoitteita. Journalismin tehtäväksi voi ajatella näiden henkilöiden löytämisen ja nimeämisen organisoijiksi tai johtajiksi. Johtajiksi nimetyistä tämä taas voi tuntua kohtuuttomalta ja toimintaa haittaavalta. Esimerkiksi spontaanin mielenosoituksen yhteydessä jonkun osanottajan nimeäminen perustajaksi tai johtajaksi voi viedä motivaatiota muilta osanottajilta. Yksi aktivisti piti mediajulkisuutta tästä syystä jopa haitallisena ja luotti enemmän sosiaaliseen mediaan.

Aseman ja statuksen arvostus ja yleistävän näkökulman tarve voi johtaa myös näkökulmien suppeuteen. Tutkimukseen haastateltu maahanmuuttaja-aktivisti esitti tästä esimerkiksi median taipumuksen etsiä suomalaisia asiantuntijoita puhumaan vähemmistöjen puolesta. Sama kritiikki on toistunut suuressa osassa maahanmuuttajien media-käsittelyä koskevaa tutkimusta (esim. Raittila 2005).

Jotkut aktivisteista liittivät median yksipuolisuuden yleisempään suomalaiseen konsensuskulttuuriin. Erilaisten näkemysten rohkean esittelyn sijaan poikkeaviin ajatuksiin suhtaudutaan epäillen tai vihamielisesti. Yksi pitkän linjan aktivisti katsoi tiedotusvälineiden varsin tietoisestikin tukevan joitakin yhteiskuntapoliittisia linjauksia. Hän otti tästä esimerkiksi Suomen liittymisen Euroopan Unioniin 1990-luvulla.

Musta suomalaisen julkisen keskustelun suurin ongelma usein on, että meillä kuitenkin on semmonen tietty nomenklatuura kaikkiaan

olemassa, joka aika usein erilaisissa asioissa päättää itse ensin, miten asiat on, ja sen jälkeen kun päätös on tehty, niin aletaan käydä julkista keskustelua, ja se on puhdasta teatteria sen jälkeen. Semmosissa tilanteissa tavallaan monien keskeisten tiedotusvälineiden, ei YLEn mutta monien isojen lehtien ja aikakauslehtien päätoimittajat on värvätty mukaan hyvin varhasessa vaiheessa. Sillon yritykset saada ainakaan todellista julkista keskustelua joistakin asioista, jotka on jo päätetty, johtaa helposti negatiiviseen julkisuuteen. EU:sta puhuminen tai tän globalisaation vaaroista varottaminen 90-luvun lopulla oli semmonen, et siinä sai helposti myös turpiinsa. (aktivisti, 40–60v)

Väite median osallistumisesta vallitsevan politiikan legitimointiin ja vaihtoehtojen tukahduttamiseen on tuttua mediakritiikkiä, jota voidaan perustella esimerkiksi suomalaisella konsensushistorialla (esim. Boxberg & Heikka 2009; Lounasmeri 2010) tai viestinten taloudellisilla sidoksilla ja intresseillä (esim. Herman & Chomsky 1988). Totta on, että journalismi on riippuvaista tietävistä lähteistä, ja talouden, hallinnon ja politiikan eliitit paljolti tuottavat niitä näkökulmia, joista mediadebattia käydään. Totta on myös se, että Suomessa erikoistoimittajilla ja päällikkötoimittajilla on hyviä henkilökohtaisia kontakteja politiikan ja talouden eliittiin. Esimerkiksi viidennes äskettäiseen kyselyyn vastanneista suomalaispäättäjistä kertoi käyvänsä ”luottamuksellisia keskusteluja päällikkötoimittajien kanssa siitä, miten heidän viestimensä pitäisi suhtautua johonkin vireillä olevaan kysymykseen tai hankkeeseen” (Kunelius ym. 2009, 328). Tämäkään ei kuitenkaan vielä todista päätoimittajien ja valtaeliitin salaliitosta, eivätkä päätoimittajien kanssa keskustelevat päättäjät välttämättä edes odota kovin suoria vaikutuksia viestinten sisältöihin. Silti päättäjien kokemukset viittaavat siihen, että hyvin ajoitettu yhteydenotto voi monipuolistaa tai hillitä julkista keskustelua (mt., 329), ja eliittien keskinäinen yhteydenpito on tietysti omiaan vahvistamaan yhteisiä ajatustapoja ja tulkintakehyksiä.

Ainakin jossain määrin Bennettin (1990) niin sanottu indeksointihypoteesi ilmeisesti pitää nyky-Suomessakin paikkansa: uutismedia pitäytyy siinä mielipiteiden kirjossa, joka nousee esiin valtavirran poliittisessa keskustelussa. Journalismi on riippuvaista päätöksentekoon osallistuvista lähteistä, ja jos ne sopivat asiat keskenään konsensuaalisesti esittämättä erilaisia vaihtoehtoja julkisuudessa, media ei juuri kykene itsenäisesti nostamaan erilaisia näkökulmia esiin. Poliitikot toisaalta kokevat usein, että myöskään he eivät riittävästi pääse tärkeinä pitamiensä asioiden tiimoilta julkisuuteen. Asiajournalismia kiinnostavat lähinnä kärkipoliitikot ja päivänpoliittiset riidat ja viihdemediaa poliitikkojen henkilökohtainen elämä. Yhteiskuntapoliittinen keskustelu politiikan vaihtoehtoista jää vähälle. Yksi haastatelluista kuitenkin myönsi, että jos poliitikolla on omaperäistä ja kiinnostavaa sanottavaa, palstatilaa yleensä löytyy:

Joillakin kansanedustajilla on hillitön tarve profiloitua itse ja kokea koko ajan suurta vääryyttä, et miksi minä en ole ollut esillä tässä asiassa. Mä nään, että tässä asiassa media on kuitenkin aika tasapainoinen. Et olkoonkin taso keskimäärin poliittisessa journalismissa alhainen, niin se on sillä tavalla reilu, et sun pitää olla kiinnostava ja sun pitää osaa asioita sanoa kiinnostavalla tavalla, ja siinä pitää olla joku uusi näkökulma. Et mun mielest mua on kohdeltu ihan reilusti, ja silloin kun mulla on ollut jotain järkevää, niin kyllä se yleensä jossain muodossa on läpi mennyt. Ja silloin kun aina ei oo välttämättä ollut niin omaperäsiä puheenvuoroi, niin ne ei sit oo läpi mennyt. (poliitikko, alle 40v)

Paitsi konsensuskulttuuriin ja median ja rahan liittoon, vaihtoehdottomuus liitettiin joissakin haastatteluissa myös journalistisiin käsityksiin objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta. Totuttuja näkökulmia ja tulkintakehyksiä pidetään neutraaleina, kun taas totutusta poikkeavat näkökulmat mielletään intressisidonnaisiksi. Erityisesti freelancer-toi-

mittajina ja kolumnisteina toimivat aktivistit ovat joutuneet pohtimaan kysymystä omasta sitoutuneisuudestaan ja sitoutumattomuudestaan.

Et kyl mä oon kokenut, et (...) jotkut toimittajat, tai samalla alalla olevat ihmiset, niin haluu vetää tosi tiukat rajat aktivismin ja ammattipuolen välille, et se ei oo sama asia, eikä niitä voi yhdistää: ethän sä voi olla aktivisti ja toimittaja. Ja se et journalismi täällä aina on tasapuolista ja se ei voi olla yksäänistä eikä yksilmästä, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että esmes taloustoimittajat toistaa samaa virallista liturgiaa ja jargonia kuin esmes ekonomistit tai talouspoliitikot. Se on heille sitä tasapuolisuutta. Sen sijaan että jos sä puhutkin aktivismin äänellä tai puhutkin Brasilian maaorjien äänellä tai Kongon kaivosalueella elävien ihmisten äänellä, niin sit sä et oo tasapuolinen etkä objektiivinen journalisti vaan aktivisti. Näinhän se oikeesti menee. (...) Jos sä kirjoitat ikään kuin vaikuttaakses siihen, et miten se asia on tai miten se nähdään, niin sit sä oot heti aktivisti ja sit sä et voi olla asiantunteva etkä tasapuolinen etkä toimittaja vaan sit sä oot kohkaaja. (aktivisti, alle 40v)

Aktivistien keskeinen mediakritiikki on siis se, että näkemyksellisyys helposti tulkitaan mediassa puolueellisuudeksi, eikä näkemyksen perustana olevaa asiantuntemusta tunnusteta. Näin koetaan olevan erityisesti silloin, jos näkemys poikkeaa senhetkisestä valtavirrasta. Kritiikin mukaan aktivistit voidaan myös leimata yhden asian puolesta kohkaajiksi, jotka eivät oikein kykene ottamaan tasasuhtaisesti huomioon kaikkia asiaan vaikuttavia seikkoja.

Naisten ja miesten mediakäsittelyssä on eroja

Haastattelujen perusteella miehillä ja naisilla näyttää olevan hieman erilaiset kriteerit julkisuuteen pääsyssä ja siellä menestymisessä. Erityisesti

naispoliitikoille ja -aktivisteille naistenlehdet ovat mahdollinen julkisuuskanava, kun taas miehet joutuvat hakemaan tilansa enimmäkseen muista viestimistä. Tosin naisillekin naistenlehtien konseptit asettavat omat ehtonsa (ks. Ruoho & Saarenmaa 2011, 78–88):

Kyllähän naistenlehtijulkisuus, mä en tiedä kuinka paljon he sitä itse myöntäisivät, mutta kylhän se suosii tietyntyyppejä. Että vaikka siellä toisaalta on elämäntarinoita erilaisista ihmisistä, eikä se oo nyt sinänsä ihan kategorinen, niin kyllä siellä tietyntyypinen, jonkinlaista semmosta perusnaisihannetta vastaava nuorehko nainen varmasti saa enemmän niitä palstamillimetrejä. Helpompi sitä kautta vaikka saada sitä poliittista julkisuutta myös. (aktivisti, alle 40v)

Paitsi naistenlehdissä, sukupuoleen liittyvät arvotukset ja tottumukset ovat merkittäviä myös yleisemmin mediassa ja politiikassa. Tätä kysymystä kommentoineiden haastateltujen käsitykset olivat varsin yhdenmukaisia: varsinkin nuorten naispoliitikkojen on miehiä helpompi saada erityisesti henkilöivää julkisuutta, mutta toisaalta taas asiakysymyksissä naisilla voi olla suurempi työ vakuuttaa media osamisestaan. Myös ulkonäkö todettiin naisilla miehiä olennaisemmaksi: ulkonäköä kommentoidaan enemmän, ja kauneus myös helpottaa mediaan pääsyä.

Niin ne halus haastatella tietysti yhtä naista, kun kaikki muut oli miehiä, et mä sain ihan ilmaista palstatilaa vaikka kuinka paljon. Mutta itsepä päättivät. Minä en sitä ratkaisua tehnyt, mutta käytin sen kyllä. (poliitikko, 40–60v)

Silloin arvioitiin, ei sitä et onko minulla kykyä ja osaamista hoitaa (...) tehtävää, vaan sitä, miltä minä näytän. Ja se oli oikeestaan aika raadollinen kuva siitä, mitä naiselta politiikassa edellytetään. (poliitikko, alle 40v)

No, meiän poliittinen journalismi on jonkun verran vielä keski-ikästen vanhanaikasten miesten hallitsemaa, et kyl mä nään, et naisilla on asiaosaajina enemmän todistettavaa. (...) Sit toinen jännä piirre, (...) niin täällähän [eduskunnassa] alle neljäkymppisistä valtaosa on naisia. Siis miehissä luotettavuus, kokemus, johtajuus, osaaminen on meriittejä, joita ihmiset hakee. Ja sitten nuoret äänestäjät haluu usein raikasta vaihtoehtoo ja nuoret miehet voi äänestää myös naista. (...) Ja sit ne nuoret naiset saa myös julkisuutta aika hyvin (...). Näyttäviä, älykkäitä, asiaosaajia myös, mutta siis myös julkisuustaitoisia. Niin siis nuoret naiset saa kohtuuttomasti huomiota verrattuna keski-ikäsiin asiantunteviin naisiin, jotka on voinu olla täällä monta kautta (...). Ja sit taas miehille on vaikee päästä eduskuntaan, mut sit kuitenkin, kun miehet pääsee eduskuntaan, niin miehillä on tää vanha etunsa siitä, et miehillä on kuitenkin vahvempi asema tässä suomalaisessa yhteiskunnassa, työelämässä. (poliitikko, alle 40v)

Mediajulkisuudessa sukupuoli, ikä ja ulkonäkö näyttävät siis olevan merkittäviä tekijöitä mutta eivät yksiselitteisesti etuja tai haittoja. Naispoliitikoille nuori ikä ja hyvä ulkonäkö ovat resursseja, joilla voi hankkia näkyvyyttä ja menestystä niin mediassa kuin vaaleissakin. Vastaavasti ikääntyminen ja huono ulkonäkö ovat naisille suurempi rasite kuin miehille.

Poliitikot allekirjoittavat journalismiin kohdistuvan kyynisyyskritiikin

Missä aktivistien mediakritiikissä korostui vallitseviin tulkintakehyksiin jumiutumisen ja kohkaajaksi leimaaminen, siinä poliitikkojen selvästi voimakkain kritiikki kohdistui journalismin kielteiseen ja kyyniseen asenteeseen politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan. Tätä kritiikkiä on politiikan julkisuutta koskevassa tutkimuksessa puitu paljon. Journalismin kyynisyyden poliitikkojen tarkoituksperiä kohtaan on uskottu rapauttavan demokratiaa ja vieraannuttavan ihmisiä politiikasta (esim.

Andersson ym. 1994, 139; Cappella & Hall Jamieson 1996; Barnett 2002). Toisaalta on myös muistutettu, että journalismin pitääkin olla kriittistä, ja kehitys on ollut myönteistä ainakin siinä mielessä, ettei journalismi enää tyydy vain toistamaan valtaapitävien sanomisia sellaisenaan (Schudson 2003, 112–114).

Haastattelemamme poliitikot toki hyväksyivät toimittajien terveen epäluulon ja kriittisyyden, mutta useimmat katsoivat toimittajien kielteisyyden olevan kuitenkin usein kohtuutonta ja epäolennaisuuksiin kohdistuvaa. Hyvin usein mainittiin esimerkiksi toimittajien into seurata edustajien taksikuitteja ja kokousläsnäoloja, vaikka hyvin tiedetään, että kuuliainen kokoussalissa istuminen ei välttämättä ole tehokkain tapa hoitaa kansanedustajan tehtävää.

Välillä tuntuu, et (...) tietyn tyyppinen media ruokkiikin sitä väärää käsitystäkin tästä työstä, eikä suinkaan kerrota sitä, et mitä täällä oikeesti tehdään, kuinka pitkiä päiviä, kuinka tärkeitä asioita ajetaan ja kuinka aktiivista porukkaa täällä on ja ahkeraa ja muuta, niin sitä ei kyllä kerrota. Eikä kerrota sitä, et (...) kun ei salissa kaikki kōkōtā paikallaan, niin ei kerrota sitä, et täällä joka paikassa on monitorit, et jos huoneessa tekee töitä, kirjoittelee kolumnin, niin sä voit samalla seurata mitä salissa tapahtuu ja niin pois päin. Et paljon tämmöstä niinku vaiettua, et jos sitä avattais ihmisille, ne ymmärtäis paremmin, ja ehkä tahalleenkin pidetään vähän pimennossa tiettyjä asioita. (poliitikko, alle 40v)

Poliitikkojen mielestä journalismin kuuluu seurata kansanedustajien aktiivisuutta ja aikaansaavuutta, mutta arvioinnin mittarit eivät välttämättä ole parhaita mahdollisia. Esimerkiksi kansanedustajien aloitteiden tai puheenvuorojen määrä ei kerro siitä, kuinka syvällisesti kyseinen edustaja on asioihin perehtynyt ja kuinka perusteltuja aloitteet ja puheenvuorot ovat. Sekin on jäänyt vähälle huomiolle, että oppositio luonnollisesti tekee paljon enemmän eduskunta-aloitteita kuin

hallituspuolueet, minkä takia hallituspuolueiden edustajat näyttävät tilastoissa opposition edustajia passiivisemmilta.

Edustajien aktiivisuuden valvontaan liittyvien ongelmien lisäksi edustajat allekirjoittivat yleisemminkin journalismiin kohdistetut kielteisyyss- ja kyynisyysyökset. Heidän mielestään journalistiseen kulttuuriin ei tunnu mahtuvan ajattelutapa, että poliitikot voisivat vilpittömästi etsiä ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin, vaan että toiminnan taustalla oletetaan ensisijaisesti aina olevan oman edun tavoittelu ja ”jotain hämärää”.

No siis ylipäättänsä mun mielestä (...) poliitikkoja kohtaan on usein julkisuus aika kyynistä. Siis sillä lailla jotenkin lähtökohtaisesti, et aina et on joku, et ei uskota siihen että ollaan, et voidaan vilpittömästi jotain asioita tuoda, vaan et aina ihan ku siin ois jotain muuta taustalla. (poliitikko, alle 40v)

Mun mielestä on ihan oikein, että poliitikot pistetään koville. (...) Mut mä en tykkää sellasesta journalismista, jossa lähtökohta on se, että poliittinen päättäjä on rikollinen. Ja jos hän on, niin tietysti silloin se pitää paljastaa. (poliitikko, 40–60v.)

Poliitikot eivät siis ainakaan myönnä, että he kritisoisivat journalistien kriittisyyttä ja tiukkuutta sinänsä. Sen sijaan kielteisyys ja epäluuloisuus koetaan haitalliseksi silloin, jos siitä tulee rutiininomainen asenne, jota sovelletaan poliitikkoihin aiheettomastikin. Yksi haastatelluista toivoi politiikan journalismilta samantapaista innostusta politiikkaa kohtaan jota hänestä kulttuurijournalismilla on kulttuuria kohtaan:

Et jos sä oot hyvä kulttuuritoimittaja niin sä et ainoastaan kerro siitä että paljoko oli väkee kattomassa jotain teatteriesitystä, (...) vaan et jos sä oot hyvä kulttuuritoimittaja, niin sä saat (...) ihmiset kiinnostumaan siitä. Et sä osotat, et sä oot kulttuurin puolella, ja sit ihmiset menee katsomaan näytelmiä. (...) Mutku (...) lukee politiikan sivuja,

niin tulee semmonen tunne, että ne toimittajaksi on tavallaan poliitikkaa vastaan. Et ei nekään oo demokratian puolella. Koska jos ne ois demokratian puolella, niin ne pyrkis avaamaan niitä, niinku just näitä eroja ja puutteita vaikka nyt lainsäädännössä ja niin edelleen. Avaamaan niitä ihmisille ja yrittäs saada ihmiset kiinnostumaan siitä, et mitä siellä tapahtuu. Mut päinvastoin musta tuntuu, et se kirjoittelu on usein just silleen lannistavaa, et siinä yritetään jotenkin jopa niinku tappaa se ihmisten kiinnostus siihen poliittiseen järjestelmään. (poliitikko, 40–60v)

Haastateltujen mielestä politiikan journalismin pitäisi siis mennä syvemmälle asiakysymyksiin ja politiikan osapuolten niihin liittyviin näkemuseroihin sen sijaan että nostatetaan kohua kansanedustajien torkkukeitoista, tilastoidaan poissaoloja tai keskitytään eduskunnan täysistunnoista raportoitaessa vain mojovimpiin lohkaisuihin ja pikkittelyihin. Journalismin koettiin kehittyneen kielteisempään ja skandaalinkäryisempään suuntaan, ja haastatelluilla oli tästä paljon yleisiä ja joitakin omakohtaisia esimerkkejä. Kuitenkin kysyttäessä ovatko nämä ikävät esimerkit tavallisia vai poikkeuksellisia, haastatellut yleensä katsoivat niiden olevan pikemminkin poikkeuksia. Yleisesti, ja ainakin omalla kohdalla, mediakäsittely oli ollut enimmäkseen asiallista. Journalismin ongelmalliset piirteet kohdistettiin joskus myös tiettyihin (nimeltä mainitsemattomiin) toimittajiin tai viestimiin, ja vastaavasti esitettiin (nimet mainiten) esimerkkejä toimittajista, joiden työt arvostettiin. Kritiikin taustalla varmasti oli 2007 alkaneen eduskuntakauden toisiaan seuranneet skandaalit, jotka peittivät mediassa alleen eduskunnan arkista lainsäädäntötyötä. Skandaalien tuoma kielteinen palaute selvästi ahdisti kansanedustajia ja vaikutti eduskuntatyön tunnelmaan. Tämä osaltaan nosti haastatteluissa pintaan kielteisiksi koetut esimerkit ja kehityspiirteet.

4.2. Sosiaalinen media ja julkinen keskustelu

Sosiaalisessa mediassa toimimiseen liitetään usein sanoja kuten yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen, sisällön tuottaminen, tasavertainen pääsy ja avoimuus. Optimistisimmat näkevät sosiaalisessa mediassa uudenlaisten demokraattisten toimintatapojen mahdollisuuden, vertaisverkon, jossa voidaan luoda vaihtoehtoista julkisuutta, ratkoa yhteisiä ongelmia ja harjoittaa kansalaislähtöistä, ruohonjuuritason politiikkaa. Toisaalta taas sosiaalisen median nähdään pirstovan julkisuutta toisistaan irrallaan oleviksi samanmielisten sisäpiireiksi, jotka entisestään etäännyttävät kansalaisia yhteisten asioiden käsittelystä ja pahimmillaan mahdollistavat yhteiskuntaa uhkaavan käyttäytymisen, kuten vihapuheen tai terrorismiksi luettavan toiminnan.

Tutkimushaastatteluissa kysyttiin niin poliitikoilta kuin aktivisteiltakin heidän kokemuksiaan sosiaalisesta mediasta: miten he itse käyttävät sosiaalista mediaa ja millaiseksi julkisuudeksi he sosiaalisen median kokevat. Näin tutkimuksen kohteena olevasta haastattelupuheesta muodostui varsin käytännönläheistä. Haastatellut kuvasivat omaa toimintaansa ja siihen liittyviä näkemyksiään sekä määrittelivät taitojaan ja suhdettaan sosiaaliseen mediaan ja verkkopalveluihin. Toisaalta he kuitenkin myös yleistivät kokemuksiaan sosiaalisen median ominaisuuksiksi ja yleisiksi käyttötavoiksi sekä vertailivat omia, ehkä poikkeukselliseksi kokemiaan sosiaalisen median käyttötapoja tavallisemmiksi olettamiinsa käyttötapoihin.

Mä en oo mikään sosiaalisen median himokäyttäjä. Mulla on nyt Facebook-sivu, semmonen ryhmän tekemä sivu näitä vaaleja varten. Mut mä en oo semmonen bloggaaja. Mulla on semmonen vuorovai-
kutteinen kotisivu johon mä kirjotan. (poliitikko, yli 60v)

Sosiaalisen median käyttämisestä kysyttäessä monet haastatellut aloitivatkin määrittelemällä *kuinka paljon* he sosiaalista mediaa käyttävät

ja jatkoivat sitten kuvailemalla käyttämiään välineitä: *mitä ja mihin tarkoitukseen* he mitäkin sosiaalisen median sovellusta käyttävät.

Haastateltujen joukossa oli sekä sosiaalista mediaa paljon käyttäviä että varsin vähän käyttäviä. Suurin osa haastatelluista asettui tälle välille. Poliitikoista valtaosa kertoi käyttävänsä sosiaalista mediaa melko vähän, kun taas aktivisteista monet sanoivat käyttävänsä sosiaalista mediaa melko paljon.

Osa haastatelluista myös arvioi taitojaan, joskus esimerkiksi suhteessa tiettyihin ikäryhmiin. Etenkin vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat tuntuvat oletavan, ettei heidän ikäisillään ole juurikaan taitoja käyttää sosiaalista mediaa, kun taas nuorempiin ikäryhmiin kuuluvat pitivät sosiaalisen median käyttöä luonnollisena ja arkisena taitona. Silti päinvastaisiakin esimerkkejä oli:

Mun täytyy myöntää, että vaikka edustan nuorempaa politiikan sukupolvea, niin mä en oo kuitenkaan varsinaisesti mikään hirveen aktiivinen enkä edistyksellinen sosiaalisessa mediassa ollu tähän työhöni liittyen. Että tottakai blogia pidin ennen aktiivisemmin, nyt sekun on aika lailla jäänyt, ja tota Facebookit ja muut, niin ne on kyllä aika nimellisiä itselle. Et mä en siellä vietä aikaa, en käy siellä keskusteluita ja sitten vältän kaikin keinoin keskustelupalstoi et mitä netissä on, et ne on niin hirveitä. (poliitikko, alle 40v)

Sosiaalista mediaa ei haastattelukysymyksissä määritelty sen tarkemmin, vaan haastateltavien annettiin itse tuoda esiin sosiaalisen median sovelluksia ja verkkoalustoja. Haastatteluissa saattoi havaita muuallakin yleistyneen tavan puhua Facebookista sosiaalisen median synonyyminä. Facebook on Suomessa niin tunnettu, että se asettuu edustamaan koko sosiaalista mediaa – myös niiden mielissä, jotka eivät ole itse liittyneet Facebookiin.

K: Entäs toi sosiaalinen media, että miten sä siellä ite oot mukana toimijana?

V: No siis mä en, Facebookissa mä en oo ollenkaan mukana toista-seks. Mut siis blogimaailmassahan mä oon ollu ja keskustelupalstoilla netissähän mä varsinaisesti kirjoitan. Mähän en varsinaisesti tee oikeen mitään, kun mä en oo siinä mielessä poliittinen toimija, että mä osallistusin mihinkään toimintaan. (aktivisti, 40–60v)

Facebookin nostamisessa tunnetuksi ilmiöksi on valtamedia ollut aktiivisesti mukana uutisoimalla Facebookin käytöstä ja uudistuksista sekä esittelemällä Facebookin sisältöjä ja erilaisia ryhmiä muun uutisointinsa yhteydessä (ks. Ridell 2011, 229).

Sosiaalinen media koettiin haastatteluissa yleisesti ”välttämätömäksi” ja ”pakoksi”, johon on osallistuttava, vaikka ei niin olisi innostunutkaan. Toisaalta tämän pakollisen läsnäolon kautta haastatellut olivat saaneet hyvää palautetta ja kokeneet vuorovaikutuksen kansalaisten kanssa suoraksi ja välittömäksi. Muutama haastatelluista arvioikin, että sosiaalinen media on madaltanut kansalaisten yhteydenottokynnystä poliitikkojen suuntaan ja ylipäänsä auttanut julkiseen keskusteluun osallistumista.

No se on siis, kaikki tää sosiaalinen media, niin kyl se on välttämätöntä tänä päivänä, se on jotain välttämätöntä, ja kyl se blogi, sä pidät yhteyttä, mulla on lukijoita tommonen mitä mä sanoisin, 500 päivässä. (poliitikko, yli 60v)

[Sosiaalinen media] on tosi tärkeä, ja kyl mä jotenki kokisin, et se on ehkä jopa, no ne on, nojoo, ei nyt semmosen ison päälehden juttuu tietenkään mikään voita, et se on hetken enemmän olemassa, mut se että jos on tarkoitus kuitenkin vaikuttaa ihmisiin, ei ainoastaan ikään kun nostaa puheenaihetta vaan pitää niit yllä ja kehittää niit juttuja, niin sillonhan se sosiaalinen media on ihan erilainen. Siinä ei oo välissä sitä toimittajaa, jonka pitää sanoo sit jotain. (aktivisti, alle 40v)

Yllä lainattu haastateltava perustelee kuvaamaansa sosiaalisen median ”erilaisuutta” ja ”vaikuttavuutta” sillä, että sosiaalisesta mediasta puuttuu toimittajan läsnäolo. Sen sijaan sosiaalisessa mediassa ihmiset viestivät suoraan. He paitsi kirjoittavat henkilökohtaisista asioistaan myös antavat suoraa palautetta, mikä osaltaan paljastaa, että ihmiset käyttävät aktiivisesti sosiaalisen median palveluita myös toisten käyttäjien viestien seuraamiseen ja lukemiseen.

*Poliitikkojen pääasialliset sosiaalisen median käyttötavat:
kotisivusta keskusteluun*

Vain kourallinen haastatelluista käyttää sosiaalista mediaa monipuolisesti, paljon ja innokkaasti, ja lähes kaikki näistä ovat nuorehkoja aktivisteja. Kansalaisjärjestöjen ja erilaisten ruohonjuuriliikkeiden toiminnassa internetiä onkin hyödynnetty jo kauan ja tehokkaasti joukkojen kokoajana ja niin sisäisen kuin ulkoisenkin tiedonvälityksen kanavana. Uudemmissa sovelluksissa erityisesti Facebook ja Twitter ovat osoittaneet voimansa suurten ihmisjoukkojen yhteenkokoajina, kuten vaikkapa talouden valtaa vastustavan Occupy Wall Street -liikkeen esimerkki osoittaa (ks. esim. Hintikka 2010).

Monille haastatelluista aktivisteista sosiaalinen media on työväline tai toimintaympäristö siinä missä muutkin, ehkä vielä monipuolisempi ja ainakin monella tapaa tavoittavampi julkisuuden kannalta kuin muut vaikuttamiskanavat. Joillekin sosiaalinen media on suuri innoituksen lähde, mutta joukossa oli niitäkin aktivistihaastateltuja, jotka pysyttelevät etäämpänä sosiaalisesta mediasta, vaikkakin käyttävät vaikkapa sähköpostia toiminnassaan:

Mä käytän kyl tosi paljon sitä [sosiaalista mediaa]. Et siinä on se hyvä puoli, [että] (...) ihmiset saattaa suoraan pistää palautetta kiertoon, onks ne jostain innostunu. Ja sit aika usein paljastuu, et kyl ihmiset niitä aika paljon lukeekin, jos ne käyttää

silleen aktiivisesti, ja ikään kun hyvin, et on tällanen palvelumedia. Ja sitten tietenkin se kansainvälinen aspekti mikä siin on, et pääsee sit ikään kun ulkomaille viestitteleen. (aktivisti, alle 40v)

No kyllä [sosiaalisella medialla] varmaan on aika iso rooli tiedon levittäjänä, mut muuten mä en itse sillä tavalla nää, että se myöskään on mitenkään supervallankumouksellinen. (...) Se on niin vaikeeta, et [ei] se ihan suju pelkästään vaan sillä, että tehdään sosiaalisen median kautta, koska ainakin ne projektit, mitä mä oon tehnyt, niin niissä on hyvin konkreettisesti kyseessä yhteiskunnan valtarakenteet. (...) Jossain vaiheessa sun niskassa on poliisit ja niin edelleen, et se ei vaan kyllä tapahdu verkossa. Mutta mä oon itse vähän huono sanomaan tästä sen takia, et mä en myöskään oo itse sosiaalisen median käyttäjä, ja mun verkkokäyttöprofiili on hyvin suppea, voisin kuvitella verrattuna muihin esimerkiksi oman ikäluokan ihmisiin. (aktivisti, alle 40v)

Facebookin keskeinen asema nykyisessä sosiaalisen median kentässä sekä erityisesti poliitikkoahaastatteluissa esiin noussut, ei niin kovin innovatiivinen tapa toimia verkossa saattavat haitata uusien ja toimivien muotojen löytämistä kansalaisten ja poliitikkojen väliselle yhteiskunnalliselle keskustelulle.

Varsin monessa poliitikkoahaastattelussa vuorovaikutuksesta kansalaisten kanssa käytettiin termejä tiedottaminen tai palaute, ja vuorovaikutuksen muotoina toimivat valtaosin sähköposti tai melko monella haastateltavista blogi, kotisivu tai niiden yhdistelmä. Näitä haastatellut kutsuivat usein ”poliitikkosivuksi”. Tällaisessa sosiaalisen median käyttötavassa yhdistyy tiedottaminen ja imagonrakennus. ”Poliitikkosivu” päivittyy aktiivisen blogin avulla, ja poliitikko voi sivun asetusten avulla päättää, voiko yleisö kommentoida blogia. Jos kommentointimahdollisuutta ei anneta, aktiivista vuorovaikutusta yleisön kanssa ei synny, vaan lukijat jäävät pelkästään vastaanottavaksi yleisöksi.

Monella haastatelluista poliitikoista on Facebookissa erikseen yksityinen ja julkinen profiili. Yksityisessä profiilissaan he jakavat henkilökohtaisia asioita rajatulle joukolle ”ystäviään”, joita heitäkin on yleensä useita satoja. Täysin avoimen ”poliitikkosivun” avulla taas pidetään yhteyksiä yleisöön laajemmin. Facebook mahdollistaa vuorovaikutuksen ja sijaitsee ”siellä missä ihmisetkin”:

Mun sosiaalinen media on lähinnä se Facebook. Mulla on sekä oma henkkoht sivu että semmonen poliitikkosivu. Siellä käyn jonkun verran poliittista keskustelua ihmisten kanssa. Mulla on sellanen tapa, et mä joskus päivitän statukseeni hyvin arkisia ja henkilökohtasia, tyyliin että olin luistelemassa ensimmäistä kertaa 20 vuoteen, mitä mä oon messunnu koko viikonlopun, kun se oli mulle niin hirveen iso juttu. Mutta sitte jos joskus laittaa jonkun poliittisemmän, tyyliin ”Kokoomus on viemässä meitä NATOon”, niin totta kai se herättää sillon Facebookissa ja sosiaalisessa mediassa keskustelua. (poliitikko, 40–60v)

Kyllä mä joo käytän jossaki määrin sosiaalista mediaa. (...) Mulla on semmonen poliitikkoprofiili, johon ihmiset liittyy jotka haluaa tukea mua, semmonen niinku fanisivu. Ja sit mulla on tämmönen oma henkilökohtanen Facebook-profiili. Mut et mä jossain määrin valikoin, et ketä mä otan ystävikseni. Et mä yritän pitää kuitenkin sen oman Facebook-sivuni semmosena, missä ei käydä ikäväsävystä poliittista keskustelua. Koska mä koen, et mä en jaksa sitä, et se on myös mulle vapaa-aikaa se sosiaalinen media. Kyllä mä vähän niinku rajotan sitä. (poliitikko, 40-60v)

Jälkimmäinen haastatelluista kuvailee kuitenkin miten käyttää aktiivisesti myös Facebookin ”poliitikkosivuaan”. Se ei siis ole hänelle pelkkä julkisivu, vaan hän esiintyy sillä aktiivisena nettitoimijana kuten henkilökohtaisella Facebook-sivullaankin:

Ja sit mä ite koen, et se on hirveen hyvä semmonen (...) tapa lisätä sitä politiikan avoimuutta. Et kyllä mä oon käyttänyt siis Facebookia ihan siis silleen tietosesti sillä tavalla, että mä kerron mun Facebook-statusissa, että mitä on tänään töissä agendalla ja keitä oon tavannu ja mitä on sosiaali- ja terveystieteiden listalla jotain tärkeitä asioita. Et se on tavallaan mulle semmosta tiedottamista mun työstä. (...) Etku mä huomasin silloin kun mä aloitin kansanedustajana, et ihmisillä on ihan käsittämättömiä käsityksiä siitä, että minkälainen kansanedustajan työ on. (...) Et mä kerron siitä esimerkiksi päivän pituudesta tai... Et yritän saada semmosta niinku realistista käsitystä läpi ihmisille, et mitä kansanedustajan työ on. (politiikko, 40-60v)

Sosiaalisen median uhkat ja mahdollisuudet

Sosiaalisella medialla arveltiin olevan vaikuttavuutta, vaikka se toisaalta koettiin viihteelliseksi ja myös arvaamattomaksi areenaksi. Haastateltuja pohditutti rajanveto yksityisen ja julkisen välillä ja se, miten ”netti on ikuinen” ja ”sieltä ei saa mitään pois”. Sosiaalisen median arvaamattomuutta alleviivasivat haastatteluissa siihen liitetyt piirteet, kuten nopeus, anonymisuus, provosointi ja kielteisyys.

Haastatellut poliitikot pohtivatkin paljon omaa esiintymistään sosiaalisessa mediassa. Tämä on ymmärrettävää, koska internet on heille myös merkittävä pr-kanava erityisesti vaalien alla, ja sosiaalisen median arvaamattomuus voi tuottaa yllätyksiä huolellakin julkisuusstrategiansa suunnitteleville.

Erityisesti blogien osalta haastatellut, niin poliitikot kuin aktivistitkin, miettivät suhdettaan moderointiin. Osa oli ratkaissut asian niin, ettei moderoi kommentteja lainkaan, mutta myös muilla oli varsin salliva linja: kovin herkästi kommentteja ei blogista poisteta. Ilmeisesti ajatus vastakkaisten mielipiteiden sietämisestä ja tietynlaisesta kovanahkaisuuden vaatimuksesta, joka nettikeskusteluihin liitetään, väljentää moderointia.

Sosiaalista mediaa pidettiin parhaimmillaan kohtaamispaikkana ja vaihtoehtojulkisuutena, jonka voima kaikessa suuruudessaan on osin vielä näkemättä. Erityisesti sosiaalisen median vahvuutena pidettiin sen omaehtoisuutta: sosiaalisessa mediassa poliitikko, aktivisti tai järjestö voi esittää asiansa juuri niin kuin haluaa, ilman että toimittaja muokkaa sanottavaa. Sosiaalisessa mediassa toteutuu siis poliitikkojen ja aktivistien arvostama ”autenttisuuden” ideaali paremmin kuin journalistisessa uutismediassa (ks. luku 3.3).

No mä oon sosiaalisessa mediassa hyvin aktiivinen, ja mä nään et se on, sosiaalinen media on mun mielestä hirveen kiitollinen, koska se on sitä itse luotua julkisuutta. Et välillä mä koen sosiaalisen median myös tavaksi luoda sitä oikeesti itsen näköstä julkisuutta ja oikeesti järjestön näköstä julkisuutta, koska muualla se aina välittyy jonkun toisen kautta, mut sosiaalisessa mediassa sekä yksittäiset henkilöt että järjestöt pystyy luomaan sitä, valita itse ne painotukset ja miten näyttäytyy siellä. Mun mielestä se tavallaan tasapainottaa kivasti sitä, et joku taho ei joudu olemaan vaan median armoilla, vaan voi itse luoda sitä kuvaa myös. (aktivisti, alle 40v)

Sosiaalisen median voiman nähtiin olevan myös ”monistuvuudessa”, siinä miten asia saa netin verkostoissa jaetuksi tullessaan volyyymia ja tavoittaa monia. Yksi poliitikkohaastateltava piti sosiaalista mediaa hyvänä myös siksi, että sitä seuraamalla tavoittaa trendejä, jotka muualla julkisuudessa ovat vasta nousussa. Avoimeksi maininnassa jäi, seurataanko näitä trendejä jonkin siihen tarkoitettun tietoteknisen sovelluksen avulla vaiko vain sosiaalisen median ilmapiiriä haastelemalla:

Mut se sosiaalinen media, se on pirun tärkeä. Koska tavallaan se täytyy tietää mitä siel on. Ei yksityiskohtia mut trendit. Samoin sitten, herkäät ihmiset aistii tulevat muutokset. Kun rupee puhelin soimaan ja on erinäköstä herkkää ihmistä, ne tajuu, ne on aikasia oivaltajia. Niitä on aina markkinoilla ja politiikassakin. (poliitikko, 40–60v)

Aktivistihaastattelut puolestaan mainitsivat sosiaalisen median paitsi oman toiminnan välineeksi myös ammatillisen brändäyksen kanavaksi: sen kautta voi profiloitua haluamallaan tavalla ja saada tunnettuutta, mikä ehkä on avuksi tulevissa ammattikuvioissa.

No kyl mä sitä ammatillisena brändäyskanavana käytän, siis toimittajana. Kyl mä sen myönnän ihan täysin, et mä sitä, siis puffaan omaa duuniani siellä, ja sillä tavalla yritän tavallaan saada... Kyl se on ihan silleen mainoskanava siinä mielessä kyllä, semmosta on ihan turha mennä kieltämään sitä. (...) Mutta kun aina ei musta irti saa sitä roolia lopullisesti, ja sit kun se peruskysymys on se, et onks se julkista vai ei. Että mihin se raja vedetään, miten se määritellään, et mikä on julkista ja mikä on yksityistä. Niin se on se, mikä musta on kiehtova ja monimutkanen kysymys. (aktivisti, alle 40v)

Sosiaalisen median mainittiin olevan myös tärkeä tietolähde, ja Facebook nostettiin muutamassa haastattelussa esiin erityisesti uutisvälineenä. Esimerkiksi Seija Ridell (2011, 85–87) kuvailee Facebook-tutkimuksessaan, miten Facebook hahmottuu uudenlaiseksi ja merkittäväksi arjen mediaksi. Ihmiset linkittävät profiileihinsa ja erilaisiin ryhmiin uutisia ja muita tietolähteitä. Ihmiset toimivat näin tiedon välittäjinä: valikoivat tärkeäksi katsomiaan linkkejä, jakavat niitä verkostoilleen kommentoiden tai kritisoiden ja tarjoten samalla muille käyttäjille mahdollisuuden keskustella tai jakaa aineistoa eteenpäin omille kontakteilleen. Myös toimittajien tekemät uutiset ovat saman jakamisen ja kommentoinnin kohteena. Käyttäjät ottavat sosiaalisen median areenoilla myös vallan asettua julkisesti vastustamaan uutisaihetta – tai sen tehnyttä toimittajaa – ehkäpä tekevät uutisesta ironisia muunnoksia sosiaalisen median työkaluilla tai muilla tavoin kyseenalaistavat journalismin sisältöjä.

Käyttäjät saattavat aktiivisesti vinkata poliitikoillekin aiheellisiksi ja tärkeiksi kokemiaan linkkejä Facebookin kautta:

No mä [nään], et sosiaalinen media on koko ajan tärkeempi semmonen ajatuspallojen heittäjä. Että mulla on omat sivut Facebookissa ja sit mulla on poliitikkosivut. (...) Ja siinä näkee, et mitä, koska mun tuttavapiirissä on paljon ihmisiä, jotka kirjottaa ajankohtaisista asioista, niin siitä on tullut semmonen niinku monille muillekin mä luulen mun sukupolven ja nuoremmille ihmisille. Et se on niinku tiedonvälitystoimisto myös. (poliitikko, alle 40v)

Sosiaalisen median positiiviseksi puoliksi nousi sen toimiminen eri ryhmiä yhdistävänä kohtaamispaikkana ja toisaalta vertaisverkostona, jonka kautta yhteiskunnallista keskustelua ja toimintaa syntyy spontaanisti sekä ajallisen että paikallisen etäisyyden yli. Tällainen yhteisöllisyys ja oman ryhmän löytäminen netin keskustelupalstoilta tai oman blogin vakikommenttoijista oli kipinä kahden aktivistihaastateltavan ryhtymisessä niin sanotuksi julkiseksi toimijaksi.

Ja se oli mun mielestä hirveen hieno paikka ja sellainen, et sinne jotkut, sitten jotka oli pidempään siellä olleet, niin heistä tuli tietynlaisia guruja, niin kuin jonkun asian kiistattomia osajia. Ja ylipäätään se ajatus siitä, että myös omalla nimellään voi kirjoittaa, niin tulee varmaan sieltä. Ja mä pidin, no siis ihan tällaista yleistä keskusteluryhmäkirjoittelu (...). Ja sitten kun havaitsin, että kirjoitan ihan hyvin, ihmiset ylipäätään tykkää ja ihan (...) vastakkaista mielipidettä olevienkin kanssa kuitenkin tulee oikeinkin hyvin juttuun. (aktivisti, alle 40v)

Muutamassa haastattelussa kuitenkin nousi esiin sosiaalisen median yhteisöllisyyden kääntöpuoli: heimottuminen samanmielisten porukoiksi, joissa ennakkoluulot ja vihapuhe saavat helposti valtaa.

Toki siinä on vähän aina se, ettei itse sitten vajoa siihen täyden propagandistin tai tommosen yksilmäisyyden ansaan että. Mikä tietysti hirveen helposti käy. (...) Mutta kun se on taas sitten se, mistä se

oma ärsytys lähti, että kun niin tehdään. Tää ei oo mikään uusi ilmiö. (...) Varmaan jostain antiikin Kreikasta asti on nähty tää sama ilmiö. Et tavallaan, vastapuolet hyvin äkkii alkaa muistuttaa toisiaan, tai ne tulevat samoiksi. (...) Jotta noin ei kävisi, niin sitä yrittää ainakin ite torpata sillä, että ei täydellisesti, tai itse asiassa ollenkaan, eristäydy siihen omaan porukkaan, vaan et vaihtaa ajatuksia sit ihan mahollisimman laajan piirin kanssa. (aktivisti, alle 40v)

Haastatteluissa selviteltiin paitsi sosiaalisen median käyttäjyyteen liittyviä kokemuksia myös niitä ikäviä ilmiöitä, joihin haastatellut olivat törmänneet sosiaalisessa mediassa. Suurin osa heistä tuntui olevan sinut tai ainakin jollakin tapaa alistunut siihen, että negatiiviset kommentit kuuluvat nettikeskusteluihin ja että ne vain täytyy ohittaa tai kestää.

Siis kyllä se on varmaan jonkin verran vaan, et pitää asettaa itsensä alttiiksi. (...) Että millään valistuskampanjalla tai tällasella en usko, et ihmiset rupee olennaisesti muuttamaan sitä kirjoitustapaansa. Että tietysti jos joku nyt syöllistyy johonkin selkeästi rikokseen, niin sit pitää tää langettaa. Tai rangaista ja tuomita. Ja uhkauksia toivottavasti ei tule. Mut et (...) vähän semmosta ilkeämielistä kirjoittamista sitä nyt tulee, ja jokainen joutuu, joka julkisuudessa on, niin joutuu kyllä tottumaan siihen. (aktivisti, alle 40v)

Sosiaalinen media on tietysti, se on varsin raadollinen paikka sillä tavalla, että sen kanssa täytyy ymmärtää se, että kun (...) siellä se interaktiivisuus on täysillä mukana, niin et sieltä voi tulla mitä tahansa, hyvässä ja pahassa. Ja sitten myös se, että itellä on joku kontrolli siihen hommaan, että tajuaa sen, että ei sinne voi ihan mitä tahansa kirjottaa tai kertoa ittestäs tai näin. Tai jos ajattelet naiivisti, että nyt tässä on vaan mun sata parasta ystävää, et mä kerron että... Eikä se kuitenkaan normielämässä oo niin, että sulla olis sata parasta ystävää. Et myös sitten se, että tänä päivänä haetaan myös täältä sosiaalisesta mediasta niitä juttuja. (poliitikko, alle 40v)

Keskustelujen saama ikävä sävy ja ilkeä kommentointi olivat kuitenkin aiheuttaneet joillekin haastatelluista niin pahan olon, että he katsoivat parhaaksi pysytellä mahdollisimman kaukana nettimaailman keskusteluista:

Et jos halua itsensä surulliseksi tai ahdistuneeksi tai pahalle mielelle, niin sit kannattaa lukee sieltä. (...) Se on kyllä omanlainen ihmisryhmä joka kyllä käyttää aika ronskia kieltä ja aivan kohtuuttomalla tavalla lyö. Lyö ihmisiä, toisia ihmisiä siellä, että koitan kiertää ne kaukaa. (poliitikko, alle 40v)

Välttely tuntui olevan varsin yleinen nettistrategia haastatelluilla, kun kyseessä ovat keskustelufoorumit, erityisesti jo etukäteen ”ala-arvoisiksi” tiedetyt areenat. Muutamalla haastatelluista oli myös esimerkkejä harkitsemattomista, ”yön tunteina” syntyneistä yhteydenotoista, mutta niille lähinnä naureskeltiin. Huumorin puolelle – ainakin haastateluissa – käännettiin myös vakavammat ilmiöt, kuten esimerkiksi Facebookin henkilöön käyvät ”uhkailuryhmät”:

Ne rupes niitä nettisivuja tekemään aakkosjärjestyksessä, niin ilmeisesti mullakin oli ihan oma Facebook-ryhmä, että mä en muista et miten se oli, ammutaan [nimi poistettu] vai mikä se on. Kato ku nehän rupes tekee näitä järjestyksessä, mut ne vissiin poistettiin. Et ei oo koskaan ollu mitään semmosta uhkailua. (poliitikko, 40–60v)

Haastatellut tietävät hyvin, miten vaikea netissä tapahtuviin rikkomuksiin on käytännössä puuttua. Myös aktivisteille sosiaalisen median kautta tapahtuva häirintä oli tuttua:

Mutta totuushan on se, että eihän hirveesti oo resursseja poliisilla tähän. Ja hirveen harvasta sit tapauksista kuitenkin tutkinta varmaan tehään ja ne mihinkään johtaa ja muuta. Että en tiää, siis tää on kuitenkin suhteellisen nuori ilmiö tää tämmönen nettiviha ja muu, että

(...) onks se sit se tie, et me jotenkin opitaan sen kanssa, siedetään sitä, tai sitten et se jää jonnekin vaan, on siellä. (aktivisti, alle 40v)

Yllä haastateltu aktivisti uskookin, että sosiaalisessa mediassa yleistynyt vihapuhe ja se, ettei siihen puuttumiseen ole selkeitä keinoja, saa ihmiset miettimään tarkkaan miten haluavat toimia sosiaalisen median julkisuudessa – ja haluavatko lainkaan.

4.3. Yhteenvetoa

Haastateltujen kritiikki journalismia kohtaan kohdistui erityisesti uutisjournalismin tapoihin yksinkertaistaa ja henkilöidä juttuja. Koska journalismin tulee myydä, se ei haastateltujen mukaan analysoi ja erittele, vaan nostaa esiin epäolennaisuuksia, on toisteista ja pelaa stereotyypeillä. Jälkimmäiset olivat erityisesti poliitikkojen julkisuuskuvan painolastina. Haastateltuja sen sijaan jakoi ajatus journalismin objektiivisuudesta. Toisia häiritsi se, miten jutuista on luettavissa toimittajan asenne aiheeseen, esimerkiksi jonkin aatesuunnan suosiminen. Aktivistien piiristä taas nousi esiin ajatus siitä, miten toimittajat varovat liiallisestikin puolueellisuutta, mikä johtaa esimerkiksi kansalaisaktiivien asiantuntijuuden huomiotta jättämiseen, kun toimittajat ajattelevat heidän näkemystensä julkaisemisen olevan aktivistien puolelle asettumista.

Sosiaalisen median käyttäminen näyttäytyi ennemminkin pakkona ja välttämättömyytenä kuin mahdollisuutena erityisesti poliitikkohaastatelluille. He käyttivät lähinnä kotisivu- tai blogityyppisiä palveluita omassa tiedotuksessaan, Facebook oli tunnetuin sosiaalisen median palvelu, jossa erityisesti yksityisen ja julkisen rajat pohdituttivat haastateltuja. Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet kyllä tunnistettiin, mutta johtuen esimerkiksi omien taitojen riittämättömydestä,

niitä ei käytetty niinkään hyväksi. Poliitikoille sosiaalinen media tuntui kuitenkin tarjoavan uudenlaisen yhteyden kansalaisten elämään.

Aktivistihaastateltujen joukossa oli muutama sosiaalisen median niin sanottu ”lead user”, ja moni aktivisteista käytti sosiaalisen median sovelluksia monipuolisesti ja aktiivisesti toiminnassaan. Poikkeuksia-kin kuitenkin oli. Lisäksi muutamalle aktivistille keskustelupalstojen yhteisöllisyys oli ollut merkittävä syy yhteiskunnalliseksi toimijaksi ryhtymiselle: he olivat löytäneet netistä oman vertaisryhmänsä.

Haastatteluista käy ilmi, että netin negatiivisävytteistä ja ilkeää kommentointia, jopa jonkinlaista uhkailua siedetään pakon edessä. Sosiaalisen median yhteisöllisyyden ja ”vapaan” julkisuuden kääntöpuoleksi sekä avoimen vuorovaikutuksen uhkaksi näyttäytyykin netin hallitsematon luonne, jonka vuoksi mikä tahansa lausuma, esiintyminen tai teko voi tuottaa tekijälleen valtavan määrän ennalta-arvaamatonta negatiivista julkisuutta. Tämä mahdollisuus olikin saanut haastatellut selvästi miettimään sosiaalisen median strategioitaan ja yksityisyytensä rajoja.

5.

JULKISEN OSALLISTUMISEN SEURAUKSET

Julkinen osallistuminen politiikkaan tai aktivismiin on henkilökohtainen ratkaisu, jolla on seurauksensa. Julkisuus voi tuoda arvostusta ja vaikutusvaltaa (Kunelius ym., 381–388), mutta toisaalta se asettaa alttiiksi kateellisille, katkerille tai jollain muulla tavalla vihamielisille reaktioille. Ruotsissa poliitikkoihin kohdistuva häirintä, uhkailu ja väkivalta on koettu siinä määrin vakavaksi, että hallitus asetti komitean selvittämään ilmiön laajuutta, syitä ja sen vaatimia toimenpiteitä (SOU 2006). Komitean teettämän kyselyn mukaan noin kolme neljäsosaa kansanedustajista ja kolmannes paikallispoliitikoista oli joutunut häirinnän, uhkailun tai väkivallan kohteeksi vuosien 1988 ja 2005 välisenä aikana (mt., 74).

Rikoksista tietysti ovat vastuussa rikosten tekijät, mutta myös yhteiskunnallisella ilmapiirillä ja siihen kytkeytyvällä poliittisella mediakulttuurilla on oma vaikutuksensa siihen, millaisia henkilökohtaisia seurauksia julkisesta osallistumisesta aiheutuu. Yksi ilmeinen vaikuttava tekijä on se, kuinka henkilöihin keskittyvää poliittinen julkisuus on. Nykyinen poliittinen mediakulttuuri odottaa, että poliitikot tulevat äänestäjille tutuksi myös persoonina, ja poliitikot ovat vaihtelevassa määrin avanneet mediassa myös yksityiselämänsä (ks. luku 3).

Tällainen julkisen elämän henkilökohtaisuus on omiaan lisäämään osallistujan haavoittuvuutta (Eriksson 2005).

Toinen osallistumisen seurausten kannalta tärkeä tekijä on se, miten poliitikoihin ja aktivisteihin mediassa suhtaudutaan. Haastattelemamme poliitikot toistivat sen usein esitetyn kritiikin, että journalismissa poliitikoihin toisinaan suhtaudutaan lähtökohtaisen kielteisesti, ikään kuin heidän toimintansa tähtäisi vain oman edun tavoitteluun ja suhmurointiin (ks. luku 4.1). Tämä journalismin piirre alkoi Suomessa kehittyä 1970-luvulta, kun ammattikunnassa alettiin omaksua Yhdysvalloista kriittisen journalismin ihanteita ja katsoa, että toimittajien tehtävä on oikeista päättäjien omakehuvia ja tarkeitushakuisia puheita ”korjauskertoimella”, jotta yleisö saa asioista oikean kuvan (Aula 1992). Sittemmin median on nähty kehittyneen jonkinmoiseksi ”skandaalikoneeksi”, joka tuottaa kohuja entistä herkemmin ja pitää niitä yllä aiempaa sitkeämmin (Kantola & Vesa 2011, 59–61). Poliitikojen kohtaamaa häirintää ja väkivaltaa käsittelevässä kirjassa ruotsalaistutkijat ja -toimittajat puolestaan tuovat esiin median taipumuksen nostaa esiin yksittäisiä henkilöitä, jotka nimetään vastuullisiksi tai syyllisiksi virheisiin ja ongelmiin (Johansson 2005) sekä taipumuksen kärjistää erilaisten kansalaisryhmien ja päättäjien vastakkainasettelua ja asettua kriitikkömästi ”kansalaisten” puolelle päättäjiä vastaan (Lindqvist 2005). Tällaisen mediailmapiirin voi ajatella luovan maaperää myös poliitikkojen saamalle vihapostille ja häirinnälle. Kyselytutkimuksen mukaan noin kolme neljännessä ruotsalaiskansanedustajista katsoo, että median tapa raportoida poliitikoista myötävaikuttaa luottamushenkilöihin kohdistuvaan häirintään ja uhkaan (SOU 2006, 112).

Kolmas olennainen tekijä yhteiskunnallisen osallistumisen seurausten kannalta on internetin kehitys (ks. luku 4.2). Kun aikaisemmin aktivistit ja poliitikot saivat kansalaisten julkista palautetta lähinnä yleisönosastokirjoituksissa, heidän tekemisistään kommentoidaan nykyään monenlaisilla yhteisösivustoilla, keskustelupalstoilla ja sosiaalisen median sovelluksilla. Kommentointi elää niillä omaa elämäänsä, ja

jokin yksittäinen tapahtuma voi herättää valtavan vihapuheen tai fanituksen aallon. Sähköposti puolestaan on paljolti korvannut kansalaisten kirjeet ja postikortit, ja samalla palautteen ja vuorovaikutuksen määrä on lisääntynyt.

Tässä luvussa kuvataan, millaisia kokemuksia ja seurauksia haastattelemlamme aktivisteilla ja poliitikoilla on ollut julkisesta toiminnastaan. Millainen politiikan ja aktivistin maine on nykyään, ja millaista on kantaa tätä mainetta? Millaista palautetta aktivistit ja poliitikot saavat toiminnastaan, ja miten he saamansa palautteen kokevat? Miten se, että on tunnettu henkilö, vaikuttaa poliitikkojen ja aktivistien arkeen? Mitä seurauksia julkisuudesta on perheelle ja muulle lähipiirille? Kuinka usein poliitikot ja aktivistit joutuvat suoranaisen häirinnän, uhkailun tai väkivallan uhreiksi, ja miten he siihen reagoivat? Miten poliitikkojen ja aktivistien saama palaute ja julkiset reaktiot vaikuttavat heidän toimintaansa poliitikkoina ja aktivisteina?

5.1. Poliitiikan ja aktivismin maine

Haastattelujen perusteella politiikan maine tuntuu olevan huomattavasti suurempi ongelma poliitikoille kuin aktivismin maine aktivisteille. Poliitikkoja rasittavat erityisesti mediajulkisuuden ylläpitämät kielteiset mielikuvat poliitikoista oman edun tavoittelijoina tai ”turhana joukkona”. Silti poliitikkojenkaan maine ei ole yksiselitteisesti huono. Poliitikkoja myös kunnioitetaan ja ihailaan, ja päivittäisissä kohtaamisissa ihmisten suhtautuminen on haastateltujen mukaan enimmäkseen kiinnostunutta ja arvostavaa.

Haastatelluista kansanedustajista monet arvioivat maineen muuttuneen vuosikymmenten aikana huonommaksi, ja erityisen huonoksi sen sanottiin menneen 2007 alkaneen vaalikauden aikana. Kehityksen syyksi nähtiin erityisesti vaalikautta rasittaneet skandaalit, kuten vaalirahoituksen väärinkäytösepäilyt sekä ulkoministeri Ilkka Kanervan

tekstiviesteistä syntynyt kohu. Osa eduskunnasta pois jättäytyvistä edustajista perusteli ratkaisuaan politiikan huonolla maineella. Kansanedustaja Hannes Mannisen Iltalehdessä (21.10.2010) esittämä toteamus, että ”41 vuotta julkisena kusitolppana riittää”, muodostui lentäväksi lauseeksi, jota tämänkin tutkimuksen haastatteluissa kommentoitiin.

[Politiikan maine] on muuttunu hyvin paljon. Se on paljon enemmän kielteistä nykyään kuin [1990-luvulla], kun tulin eduskuntaan. [Silloin] kansanedustaja oli jotain. Arvostettu työ, luottamustehtävä: ”Vau sä oot yks kahdestasadasta.” Nyt se on enemmän: ”Miten sä viittit?” (poliitikko, 40–60v)

Aikasemmin, esimerkiksi joku kahdeksan vuotta sitten, niin jos jossain oli se negatiivinen myllytys jonkun aikaa, niin sitten tuotiin tavallaan väliin jotakin positiivista, joka nosti myös tän talon uudelleen jonkunlaiseen asemaan tai asentoon, mutta tällä hetkellä se tilanne on se, että politiikan arvostus on muodostunut kokonaan sen mediajulkisuuden kautta. Et nyt se on, jos menee turuille ja toreille, niin käsitys poliitikoista on, että te vaan valehtelette ja te huijaatte ja keräätte vaan rahaa omaan taskuun. (poliitikko, alle 40v)

Skandaalien lisäksi jotkut näkivät politiikan arvostuksen heikkenemisen taustalla myös politiikan viihteellistymisen ja julkisuusuhakuisuuden. Poliitiikan arvostusta on heidän mielestään heikentänyt se, että poliitikot ovat julkkiksina rinnastuneet viihde- ja urheilumaailman tähtiin ja että politiikkaan pyrkii entistä useammin myös ihmisiä, joita kiinnostaa enemmän pintajulkisuus kuin syvälinen halu kehittää yhteiskuntaa.¹ Toinen arvostusta heikentävä tekijä voi olla se, että politiikkaa ylipääntään ei nähdä yhtä tärkeäksi valtatekijäksi yhteiskunnassa kuin ennen. Päätösvaltaa on siirtynyt ylikansallisille elimille, ja politiikasta on tullut

1. Tässä näkyy jälleen, kuinka voimakkaasti suhtautuminen viihdejulkisuuteen jakaa kansanedustajia ja vaikuttaa edustajien keskinäiseenkin arvostukseen (ks. luku 3.2).

konsensushenkistä taloudellisiin pakkoihin sopeutumista (ks. esim. Kunelius ym. 2009, 39–42; Kantola 2002). Haastatteluissa tähän selitykseen viitattiin kuitenkin vain harvoin, ja silloinkin korostettiin, että eduskunta on edelleen merkittävä vallankäyttäjä. Yksi haastateltu piti politiikan arvostusta alentavana kuitenkin sitä, että eduskunta säätää liikaa lakeja, joita ei käytännössä pystytä toteuttamaan:

Viime vuonna 10 000 pykälää säätö eduskunta, ja sehän on ihan sietämätön järjestelmä. Tästä on tullu lakitehdas. (...) Se vähän maldtaa myös politiikan arvostusta ja lakien arvostusta. Monella tavalla kehityksen suunnat on minusta huolestuttavia. Kuitenkin eduskunta päättää. (...) Täällä voi aidosti vaikuttaa asioihin ja isoihin asioihin kansakunnan kannalta, kun tämä on pieni maa. (poliitikko, yli 60v)

*Poliitikot pitivät mainettaan ristiriitaisena
ja paljolti median synnyttämänä*

Poliitikkojen maine nähtiin kaksijakoisena ainakin kolmessa mielessä. Yhtäältä osa ihmisistä halveksii poliitikkoja ja toiset arvostavat. Tämän lisäksi suhtautumista pidettiin kaksijakoisena siten, että yleisellä tasolla ja julkisuudessa poliitikkomielikuva on kielteinen, kun taas yksittäisten ihmisten suhtautuminen yksittäisiin poliitikkoihin on pääosin myönteinen. Kolmanneksi voi ajatella, että ihmisten mielissä politiikan ja poliitikkojen maine on pohjimmiltaan ristiriitainen ja häilyvä: yhdessä tilanteessa vitsaillaan sarkastisesti poliitikkojen korruptoituneisuudesta, kun taas toisessa tilanteessa iloitaan vilpittömästi oman puolueen vaalimenestyksestä.

Erityisesti kokeneista miespoliitikoista osa piti politiikan huonoa mainetta liioiteltuna ja lähinnä vain mediassa vaikuttavana ilmiönä. Heidän puheestaan on luettavissa ajatus, että poliitikon työhön kuuluu

ottaa vastaan myös kielteisiä tunteita ja kritiikkiä eikä odottaa, että ”meitä nyt jatkuvasti pitää paapoa tai ylistää tai kehua”.

Musta [politiikan huono maine on] liioittelua. (...) Persoona haluaa perustella jollakin tavalla miksi hän lopettaa, niin hänen on vaikeeta sanoa, että tuli tehtyä virhe, kun tuli lähdettyä tällaiseen työhön. Ja nämäkin kaikki, jotka näin nyt on sanonut, niin ne ei nyt oo ollut ihan välttämättä edes kaikkein kovimmassa koulussa. (...) Että mä en oikein ymmärrä heitä. Musta tää on ammatinvalintakysymys, ku tähän... (K: Et se pitää tavallaan ne semmoset tuohtuneet puuskahdukset vaan sietää?) Joo joo. Mehän ollaan ihmisiä kaikki, samallaisia. (poliitikko, yli 60v)

Poliitikkojen maineen huonoutta korostaneet kansanedustajat taas kokivat väsyttäväksi ja epärealistiseksi, että heitä pidetään oman edun tavoittelijoina, suhmuroijina, turhanpäiväisinä tai kansasta vierastuneina. Huono maine tekee työstä raskasta, mutta siihen on pakko sopeutua.

Mut silloin mä muistan, kun tää torkkupeitto just oli aikeella Iltä-Sanomissa tai Iltalehdessä, ja mä istuin junassa tulossa Helsinkiin ja luin kaiken sen, mitä siihen juttuun kuvattiin meitä. Niin siinä vaiheessa mä aattelin, et nyt mä turhaudun ihan täysin, mä en jaksa, et jumalauta. Se oli ihan hirveä. (...) Ei kaikki ihmiset niin ajattele, eikä kaikki niitä usko. Moni sanoo, että te teette hirveän raskasta työtä, mä en ikinä jaksais tehdä tollasta. Mut osa on sitte: ”Nii ku säkin vaa sitä palkkaa nostat, kaks kertaa vuodesta sä nostat omaa palkkaa.” Ne ei oo kivoja, mut ne on vaan kestävä. Ja kuten sanottu, niin koska me olemme tällanen... Haudankaivaja tais olla (...) arvostetumpi kuin kansanedustaja. Niin jos näin on, ja tähän haluaa, niin se vaan täytyy kestä, ja huumorintajulla pärjää. (poliitikko, 40–60v)

Ja sit kun ne kyseenalaistaa, niin kun joku kirjoitti tässä äsken et ”sulla kun ei oo mitään kokemuksia tavallisesta elämästä”. Ja mä oon kuitenkin tehnyt niin paljon muuta ennen kuin mä tulin tähän taloon; ollut (...) laivoilla töissä, ollut kotona lapsen kanssa, ollut työttömänä. Et se, että ihmiset lähtee siitä, et me ollaan niin kun broilereita kaikki, niin se ottaa kipeetä – oikeesti. (poliitikko, 40–60v)

Yksi haastatelluista piti samanaikaista arvostuksen ja halveksunnan kohteena olemista jopa uhkana poliitikon mielenterveydelle.

No siinä on aina mun mielestä tavallaan kaksi puoltansa. Et kyllähän ihmiset hirveen paljon arvostaa poliitikkoja toisaalta. Et etenkin niinku heti vaalien jälkeen sen jotenkin koki hirmu voimakkaasti, et ihmiset onnitteli kauheesti siitä, et on saanu sen luottamuksen. (...) Mutta sitten taas toisaalta (...) yhtä aikaa sen arvostuksen kanssa kuuluu niihin kahteensataan valtakunnan vihatuimpaan ihmiseen. (...) Se on hirveen semmonen skitsofreninen tilanne. Et miten sä kestät tavallaan sen, et sulla on sitä valtaa ja arvostusta ja sitten samaan aikaan ihmiset halveksii sua enemmän siis kun suunnilleen mitään tän maan päällä. Niin kylhän siinä on tavallaan tekemistä kenellä hyvänsä, että säilyttää mielenterveytensä. (poliitikko, 40–60v)

Muutamassa haastattelussa pohdittiin mahdollisuutta, ettei poliitikon kohtaama arvostus olisi aitoa, vaan kyse olisikin siitä, että arvostavasti suhtautuva yrittäisi vaikuttaa poliitikkoon saadakseen hänet toimimaan itselle edullisella tavalla. Poliitikot myönsivät tällaisen eduntavoittelunkin vaikuttavan kohteluun, mutta silti he korostivat, ettei arvostuksessa ole kyse yksinomaan poliitikon mielistelystä.

Kansanedustaja Helsingissä [ja] kansanedustaja [maakunnassa] on varmaan eri juttu, koska [maakunnassa] kun on juhlia ja muita, niin kansanedustajat on kuitenkin siellä kutsulistojen etupäässä. Ja kyllä minä luulen, että kansanedustajia arvostetaan muun muassa tämän

edunvalvonnan näkökulmasta. Ja sit tietysti ollaan myöskin äärimmäisen kriittisiä siinä, että onko onnistuttu. (poliitikko, yli 60v)

Siis väitetään että mejän tuota imago on alhainen ja meitä halveksitaan ja niin edelleen, mutta mun täytyy kyllä sanoa, että se ei pidä paikkaansa. Jos sää meet johonkin kuntaan kuntavierailulle tai johonkin laitokseen vierailulle, niin kyllä meitä kohdellaan tavattoman hyvin. (...) (K: Siinä varmaan on sitten se, että kun on valta-asemassa täällä päättämässä ja säättämässä ja myöntämässä, niin vaikuttaa tietenkin?) Se vaikuttaa joo. Mut ihan sama koskee, jos sää käyt jossakin koulussa tai tuota vanhustenkodissa tai jossakin laitoksessa, tuomioistuimessa, (...) niin kyllä kaikkialla, siis se ei pidä paikkaansa tuo, ainakaan (...) mun kohdalla, että halveksittaisiin. (poliitikko, yli 60v)

Yleisimmin esiin tullut selitys poliitikkojen huonon maineen taustalla olivat median nostattamat ja ylläpitämät skandaalit. Poliittisen mediakulttuurin tällaisen ”skandaloitumisen” (Kantola & Vesa 2011) lisäksi politiikan halveksunnan taustalla voi nähdä myös kulttuuriin syvälle juurtunutta herravihaa. Poliitikot ovat osa eliittiä, ja kansan suhtautuminen eliittiin on iät ajat ollut samanaikaisesti sekä ihailevaa että halveksivaa. Toisaalta suomalaisessa yhteiskunnassa on viimeistään kansalaissodasta lähtien vaikuttanut porvareiden ja työväen välinen vastakkainasettelu, johon on liittynyt myös katkeruuden, halveksunnan ja vihan tunteita. Näistä jakolinjoista ei systemaattisesti kysytty haastateltavilta, mutta yksi vasemmistopoliitikko viittasi niihin arvioidessaan poliitikkojen mainetta:

Osa arvostaa hyvin paljon, osa halveksii, osa suhtautuu vihamielisesti, vähän riippuen et mitkä on omat poliittiset arvot. Sehän vaihtelee hirveen paljon. (K: Sä näät et se aika paljon omalla kohdalla on nimenomaan täää, et on vasemmiston edustaja, niin se on merkittävä tässä?) Kyllä, kyllä. (K: Enemmän kun se, että poliitikko versus muut

kansalaiset?) Niin, mä nään et se on enemmän nimenomaan tää, että mitä poliittista linjaa edustaa. (poliitikko, alle 40v)

Haastateltava siis korosti vasemmiston ja oikeiston välistä jakolinjaa sen sijaan, että poliitikot ylipäätään olisivat kansan halveksunnan kohteena. Hieman myöhemmin haastattelussa hän kuitenkin palasi tähän teemaan ja tarkensi, että myös vasemmistopoliitikkoja pidetään ”herroina”, ja suhtautuminen voi olla sen mukaista:

Suomessa ei herroihin oo koskaan suhtauduttu mitenkään... Ja poliitikot, vaikka ne olis vasemmistopoliitikkoja, niin niihin suhtaudutaan jollain tavalla herroina, että siihen varmaan liittyy sitä. Ja johonkinhan se yleinen tyytymättömyys yhteiskuntaan kohdistetaan, niin se on helppo kohdistaa kansanedustajiin ja poliitikkoihin. (poliitikko, alle 40v)

Voi kuitenkin ajatella, että haastateltavan yllä kuvaama oikeisto–vasemmisto -jako olisi menettänyt merkitystään 1970-luvun jälkeen, ja hallitseva konsensuspolitiikka (ks. esim. Kunelius ym. 2009, 229–243) sekä journalismin uudella tavalla kriittinen asennoituminen poliitikkoihin (ks. esim. Aula 1992) olisi voimistanut ajattelutapaa, että ”poliitikot ovat kaikki samanlaisia” ja että he kuuluvat samaan omaan etuaan ajavaan eliittiin kuin virkamies- ja talouseliititkin. Vasemmiston retoriikalle ominainen vasemmiston samastaminen kansaan ja oikeiston herroihin olisi näin menettänyt merkitystään, ja samalla kansan ja herrojen välinen vastakkainasettelu olisi saanut uusia muotoja. Esimerkiksi Perussuomalaisten voittoa kevään 2011 eduskuntavaaleissa tulkittiin monissa kommenteissa ilmaukseksi herravihasta.² Puolueen edustajat itse luonnehtisivat sitä ehkä mieluummin ”populismin”

2. Esimerkiksi historiantutkija Mikko Majander MTV3:n uutisissa 18.4.2011 [<http://www.mtv3.fi/uutiset/vaalit/index.shtml/arkistot/kotimaa/2011/04/1315063/tutkija-herravihaa-ja-elitisminvastaisuutta>] (luettu 7.9.2011) ja Vihreiden Osmo Soininvaara 17.4.2011 Iltalehdessä [<http://www.iltasanomat.fi/vaalit2011/soininvaara-herraviha-selittaa-tuloksen/art-1288383439630.html>] (luettu 7.9.2011)

voitoksi ”vanhoista puolueista”.³ Joka tapauksessa Perussuomalaisen menestys tietyllä tavalla vahvisti kansan ja herrojen vastakkainasettelua puolueiden välisenä jakolinjana ja retoriikkana. Nähtäväksi jää, kuinka pysyväksi tämä jako jää ja mitä vaikutuksia sillä on politiikan maineelle yleisemmin.

*Aktivisteilla huoli maineesta liittyy
uskottavuuteen ja asiantuntemukseen*

Aktivisteilla maineen ongelmat kiteytyvät kysymykseen vakuuttavuudesta: aktivistiksi määrittymisen voi luoda mielikuvan ”yhden asian kohkaajasta”, joka ei kykene järkevästi punnitsemaan kaikkia asiaan vaikuttavia tekijöitä. Toiseksi yksittäiset aktivistit saattoivat pitää omaa mainettaan heikkona, mutta tämä liittyi enemmänkin aktivistin omaksuman näkökannan epäsuosittuuteen kuin aktivistin rooliin yleensä. Ja kuten edellä jo todettiin, aktivismin maine ei ole aktivisteille yhtä suuri ongelma kuin politiikan maine poliitikoille:

Ei [aktivistin maine] mulle oikeestaan [ole] ongelma. (...) Meillä on aika moninaisia rooleja, et me käydään puhumassa, ja sit toisaalta me järjestetään miekkareita. Se ei oo niin rajottava, tai mä en ite koe sitä aktivisti-nimitystä rajottavana. (...) Ehkä eniten mua siinä aktivistisanassa ärsyttää se, et se yhdistetään jonkinlaiseen tämmöseen tyhjään tai sisällyksettömään humanismiin. Et (...) mä en siitä kuvasta kyllä itteeni tunnista, mut en mä oikeen tiedä sitten mikä olis parempikaan sana. (aktivisti, alle 40v)

Ajatus aktivistista yhteen asiaan sitoutuneena kohkaajana tuli esiin useissa aktivistihastatteluuissa. On ymmärrettävää, että tällainen asennoituminen ärsyttää, jos sen takia kieltäydytään kuuntelemasta argumentteja ja leimataan puhe pelkkään tunteeseen tai asenteeseen

3. <http://timosoini.fi/> (luettu 7.9.2011)

perustuvaksi.⁴ Toisaalta toiminta aktiivisesti jonkin asian puolesta väkisinkin johtaa tiettyyn yksipuolisuuteen ja aktivismin kohteena olevan asian merkityksen korostamiseen. Päätöksistä vastaavien virkamiesten ja poliitikkojen näkökulmasta aktivistit rinnastuvat tällöin etujärjestöihin ja muihin oman asiansa ajajiin. Yksi haastatelluista kertoi huomanneensa selvän eron suhtautumisessa, kun hän aktivismin sijasta tekikin palkattua konsulttityötä samasta aihepiiristä. Aktivistien ja viranomaisten vastakkainasettelun sijaan hän kaipasi toimintamalleja, joissa asioita voitaisiin edistää yhteisvoimin:

Nii se oli mulle valaisevaa, kuinka erilainen suhtautuminen siihen oli, et nyt mua ihan tosissaan kuunneltiin. (...) Mä haluisin, et syn-tyis tämmösiä hyväksytyjä lobbausrakenteita, (...) vähän tämmösiä välimuodon malleja, missä annetaan sit oikeesti roolia niille, jotka on jonkun asian puolesta, koska ne on myös usein asiantuntijoita. (aktivisti, alle 40v)

Maine näyttäisi siis olevan poliitikoille ja aktivisteille eri tavalla merkittävä. Poliitikka on maineeltaan ristiriista, sekä arvostettua että halveksittua, ja maine osaltaan vaikuttaa poliitikkojen saamaan palautteeseen ja heidän kokemuksiinsa poliitikon työssä. Kielteinen maine näkyy poliitikkojen mukaan mediasisällöissä ja mielipidetiedusteluissa, mutta arkisissa kohtaamisissa ihmisten kanssa painetta tuovat pikemminkin odotukset siitä, että poliitikot saisivat toivottuja asioita edistettyä. Aktivisteilla maineen ongelmat taas eivät niinkään liity yleiseen arvostukseen tai halveksuntaan vaan vakuuttavuuteen julkisessa keskustelussa. Aktivisti-leiman koettiin joissakin yhteyksissä määrittelevän argumentoinnin yksisilmäiseksi kohkaukseksi, vaikka aktivisti itse kokisi itsensä pikemminkin oman alansa asiantuntijaksi.

4. Tässä on jälleen kyse tunnistamisen politiikasta (luku 3.1) sekä tunteen ja järjen retorisesta vastakkainasettelusta (luku 2.3).

5.2. Näkyvillä oleminen, julkkiksena olo

Julkiseen osallistumiseen liittyvä henkilökohtainen tunnettuus on keskeinen tekijä osallistumisen kokemukselle. On eri asia kulkea kaupungilla yhtenä monista kuin julkkiksena, jonka vastaantulijat tunnistavat. Haastattelemistamme poliitikoista osa on lähes koko kansan tuntemia ykkösjulkkiksia, osa taas tunnetaan lähinnä kotiseudullaan. Useimmat sijoittuvat johonkin näiden ääripäiden välille. Aktivistihaastatelluista vain muutamat ovat laajasti tunnettuja. Heillä henkilökohtaiseen tunnettuuteen liittyvät kokemukset olivat vähäisempiä mutta muuten samantapaisia kuin poliitikoilla. ”Julkkismaisen” tunnettuuden raja vaikutti olevan yllättävänkin korkealla. Jotkut kansanedustajista sanoivat voivansa kulkea Helsingissä, tai jopa kotimaakuntansa pääkaupungissa, ilman että juuri kukaan tunnistaa. Useimmat kuitenkin kertoivat ihmisten hiukan tuijottelevan. Kontaktia otetaan etenkin juovuksissa.

Poliitikoille tunnettuus on enimmäkseen luontevaa ja hyödyllistä

Poliitikot kuvailivat omaa tunnettuuttaan eräänlaiseksi työkaluksi: tunnettuus tuo ääniä, ja tunnetulle poliitikolle ihmiset osaavat tulla kertomaan mielipiteitään. Lisäksi tunnettuus helpottaa myös poliitikoita, kun tämä ottaa kontaktia ihmisiin. Kun on tuttu kasvo, ihmiset tietävät kuka heitä lähestyy. Tällaiset kohtaamiset tuntemattomien ihmisten kanssa koettiin usein miellyttäväksi.

[Kotimaakunnassa] olisin pettynyt, jos ihmiset eivät tunne. (...) Et se on ihan luonnollista, [että Helsingissä] ei tunneta yhtä lailla, mut mä toivon todella, että [kotimaakunnassa] tunnetaan. (K: Ja se on miellyttävä kokemus pikemminkin kuin kiusallinen?) Se on miellyttävä, kyllä joo. Lihatiskillä voi tulla kertomaan, että ”tuo tie ei oo aurattu tai että onpa joku asia huonosti”. Se on ok. Et se on ongelma, jos ih-

miset eivät lähesty minua. Silloin mä oon epäonnistunut. (poliitikko, 40–60v)

Piti mennä yhteen paikkaan, mutta kun mä en sitä löytäny, niin kadulla (...) käveli sit nainen, ja mä pysähdyin ja kysyin, ja hän katteli ja sanoi: ”Jaa, [kansanedustaja] naapurikaupungista.” Mä sanoin, et no tuu kyytiin. ”No uskallanko mä tulla?” Tuu tuu, ja sitten vein hänet sinne minne hän oli menossa, kun hän neuvo mulle sen paikan. Erttä ei, tuohan on aika mukavaa. (poliitikko, yli 60v)

Tunnettuus siis saa ihmiset ottamaan kontaktia ja kertomaan ajatuksistaan, mutta joillekin se voi myös aiheuttaa varautuneisuutta. Kaikki eivät ehkä uskalla sanoa asioita vapautuneesti, jos ”julkkis” on lähistöllä, tai käyttäytyminen voi muuten muuttua epäluontevaksi. Yksi haastatelluista poliitikoista kertoi joskus huomanneensa tällaista teennäisyyttä, mutta yleisesti ottaen ihmiset suhtautuvat häneen samalla tavalla kuin ennen kansanedustajaksi tuloa.

Tunnettuus ja sen tuoma asema ovat omalla tavallaan myös imar-televia. Monet myönsivät kokeneensa tällaisiakin tunteita etenkin uransa alkuvaiheessa. Sittemmin useimmat kuitenkin sanoivat tottuneensa julkisuuteen niin, ettei se sinänsä enää tunnu juuri miltään. Tunnettuus koetaan luonnolliseksi osaksi poliitikon ja aktivistin työtä. Myönteiset reaktiot ja kannustuksen osoitukset koetaan osoituksiksi onnistumisesta.

Ja kyllähän politiikassa kuitenkin onnistumiset mitataan myös sen kautta, et kuinka hyvin tunnetaan ja kuinka paljon on julkisuudessa, niin se vaikuttaa suoraan koko puolueen kannatukseen, et sitä kautta. Ja kyllä se, että kun ihmiset näyttää peukkuja tai et hyvää meininkii, niin kyllä siitä tulee hyvä mieli. Ja sillon tietää, et on jossain onnistunut. (poliitikko, alle 40v)

Jatkuva tarkkailun kohteena oleminen kuitenkin rasittaa

Tunnettuuden tuomat ongelmat tiivistyivät haastatteluissa kahteen asiaan: ihmisten huonosti tilannetajuisiin kontaktinottoihin ja jatkuvaan tarkkailun alaisena olemiseen. Vaikka siis se, että ihmiset tulevat kertomaan näkemyksiään politiikan kysymyksistä, on poliitikoista periaatteessa hyvä asia, se toisaalta on myös rasite. Monet haastatteluista kertoivat, ettei heidän puolisonsa suostu tulemaan esimerkiksi ostoksille mukaan, koska kauppareissu aina venyy hihasta vetäjien takia ennalta arvaamattomasti. Aina myöskään poliitikko itse ei jaksaisi alkaa selittää työhönsä liittyviä asioita, eivätkä kaikki tilanteet ole sopivia keskustelulle. Toisaalta monet sanoivat, että suomalaiset ovat kuitenkin sillä tavalla varovaisia, että usein asioillaan saa liikkua myös aivan rauhassa.

Mut sit joskus kauppojen hyllyjen välissä, niin sit joskus rasittaa, et mä oon vaan ostamassa tavaroita, ja sitten: ”Voiko puhua eläkkeistä?” Enhän mä nyt oikeestaan voi sanoa, et ei. Ja siinä välissä sitten lapset kyllä turhautuu, kun meinaa joka kadunkulmaan jäädä kiinni. (poliitikko, 40–60v)

Tulee ihan ventovieraita ihmisiä tuolla kaupungillakin moikkaamaan ja sanoo, et on tuttu naama televisiosta ja toivottavat yleensä hyvää jatkoa. Ei se minua hirveesti häiritse. (...) Jos mä oon esimerkiksi jonkun ystäväpiirin kanssa illallisella ravintolassa, niin silloin tietysti toivoisi, että ihmiset ymmärtäisivät, että (...) sitten ei tulla taputtelemaan olkapäälle tai tekemään mitään muutakaan. (poliitikko, yli 60v)

Mäkin kuljen metrolla joka päivä töihin (...), niin harvemmin ihmiset tulee suoraan puhumaan. Kyl se suomalaisiin liittyy se, et yleensä silloin ollaan humalassa jos tullaan puhumaan. (poliitikko, alle 40v)

Suoranaisia kontaktinottoja ehkä salakavalammin rasittavaa on tietoisuus siitä, että kaikki tekemiset pannaan merkille, ja jos sattuu tekemään jotain tavallisuudesta poikkeavaa, jutut voivat lähteä kiertämään ja päätyä myös mediajulkisuuteen. Tähänkin monet sanoivat jo tottuneensa mutta kokivat sen silti jonkinlaiseksi stressitekijäksi.

Kiusallista mennä vaatteita sovittamaan, jo niin se on pikkasen kiusallista, ja myöskin kaupassa. En mä käy esimerkiksi tämmösessä päivittäistavarakaupassa kuin täällä Helsingissä tossa Siwassa. (...) Mikä on ehkä kiusallisinta, että sä et voi oikein olla omaa itteäsi. Et voi, no kyllä sä melkein voit sanoa mitä tahansa, mutta et kuitenkaan voi ihan. (...) Et kyllä se jonkin verran rajoittaa. (...) Mutta en mä sano, että se nyt niin hirveesti vaivaa. (poliitikko, yli 60v)

Että onhan se aika inhottavaa, kun on mennyt semmonen yksityisyys erittäin kapeelle, et aina saa pelätä, et koska on joku bikinikuva josain. Tai kaupassa asioilla, et mitä ostat, tai ikinä et oo niinku täysin (...) vapautuneesti niin kuin muut ihmiset voi, niin kyl se siis, totta kai, on rasittavaakin. (...) Mieluummin järjestelee matkan itse kuin menee pakettimatalle, tai jos menee pakettimatalle, niin ei ainakaan mee mihkään retkille siellä eikä mihkään infojuttuihin, et sillä lailla varoen. Mieluummin aina vähän hakeutuu muualle, kuin missä ne suomalaisturistit on. (poliitikko, alle 40v)

Toisaalta ulkomaanmatkat voivat olla myös helpottavia kokemuksia:

Mentiin Meksikoon ja oltiin siellä semmosella hotellialueella, jossa oli tuhansia ihmisiä. (...) Oltiin ainoat suomalaiset siellä. Oli aika rentouttava kokemus. (poliitikko, yli 60v)

Kuulin yheltä kaverilta tarinan, että se oli nähnyt pahimpana laman aikoina Iiro Viinaseen syömässä hampurilaista New Yorkissa onnellinen

ilme päällä. Niin se tajus, et ”jumankauta, sitä ei tunne tuolla kukaan!”
Ja täällä se oli, että ”saatanan Viinanen”. (poliitikko, 40–60v)

”Jos ihmiset tunnistaa asian kautta, niin se on ihan ok”

Yksi haastatelluista poliitikoista yhdisti tunnettuuden rasitukset poliitikon itsensä omaksumaan julkisuusprofiiliin. Hänen mielestään politiikan asiakysymyksistä kumpuava tunnettuus ei ole yhtä raskasta ja haavoittavaa kuin henkilöön keskittyvästä julkisuudesta kumpuava tunnettuus.

Et jos ihmiset tunnistaa asian kautta, niin se on mun mielest ihan ok. Et ihmiset voi tulla sit sanomaan vaikka et hei, että mä oon eri mieltä sun kaa siinä kysymyksessä tai että oli hyvin sanottu, (...) että oon täsmälleen samaa mieltä. (...) Musta tuntuu, et mä en henkisesti ehkä jaksais tehdä tätä työtä, jos mä oisin paljastanut itsestäni liikaa naistenlehdille. Et se on myös semmosta yksityisen tilan varjelemista ja sitten perheen varjelemista. (poliitikko, 40–60v)

Kiinnostus henkilöä kohtaan on ilmeisesti kumuloituvaa siten, että mitä tunnetumpi henkilö, sitä suuremmaksi niin yleisön kuin mediankin kiinnostus kasvaa. Joillekin tällaisen huomion kohteena oleminen voi olla miellyttävää, mutta toisille se taas voi olla uhkakuva, jonka takia aktivistiksi tai poliitikoksi ei uskalleta ryhtyä.

On paljon ihmisiä, jotka voisivat kokea tällaisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen, tietystä elämäntilanteesta esimerkiksi jonkunlaisena määräaikaisena projektina mielenkiintoseksi, mut kyllä mulle käy aika monet sanomassa, et kun se on mennyt tuollaseksi. Niin kynnsy asettaa ittesä siihen likoon on kasvanut kyllä selvästi korkeemmalle. (K: Ja silloinko viitataan nimenomaan tähän mediakäsittelyyn?) Kyllä. Siihen, että ihmiset ei hirveesti tykkää siitä, että ne altistuu paitsi

omana itsenään niin myöskin sukuineen. Saatetaan kahden kolmen sukupolven yli käydä tonkimassa jotakin ihmisten yksityisasiota, levitellään niitä. Niin kyllä se semmoinen kokonaisvaltaisen luupin alle joutuminen monia saa ainakin vakavasti harkitsemaan sitä, että kannattaako tuohon lähteä. (poliitikko, yli 60v)

Ihmiset muodostavat poliitikoista ja aktivisteista mielikuvia julkisuuden perusteella, ja myös tämän jotkut poliitikot ja aktivistit kokivat kiusalliseksi.

Kyllä mulla tietynlainen haaste on ollu sit myös hyväksyä omassa päässä se, että aina jokaisella ihmisellä on mielipide, niin kuin minusta ihmisenä, huolimatta siitä tuntevatko he tai ei. (poliitikko, alle 40v)

On vaikea reagoida siihen, et jos joku ihminen, joka on sulle tuntematon, (...) et niillä on jotain semmosta outoo tietoo, sellasta joka ei tuu siltä sun kaverilta, joka on teidän yhteinen kaveri, vaan että jostain muualta, ja (...) kun yhteiskunnalliset asiat on kuitenkin sellasii, et ne on luonteeltaan moraalisia, nii sit mä [en] tiää, et oonks mä nyt tuominnut sitä ihmistä vai en, et mä oon saattanut olla sillä tavalla, että sä oot väärässä tai (...) jopa, että elät väärin. (...) Et se ei oo kyl hirveen kivaa. (aktivisti, alle 40v)

Jälkimmäinen lainaus on hieman vaikeaselkoinen, mutta siinä on kyse julkisuudessa esitetyn vaikutuksista ihmisten kohtaamisessa. Haastateltu on ehkä lausunut julkisuudessa jotain esimerkiksi ekologisesta elämäntavasta, ja tämä vaikuttaa sitten siinä tilanteessa, kun hän tapaa jonkun uuden ihmisen. Välttämättä hän ei haluaisi aloittaa tutustumistaan uuteen ihmiseen moittimalla tämän epäekologisuutta, mutta julkisilla puheenvuoroillaan hän on tullut tehneeksi niin jo etukäteen.

Kaikkiaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen sisältyvä julkisuus siis koettiin sekä miellyttäväksi että rasittavaksi, ja stressaavimpana

siinä pidettiin jatkuvaa tarkkailun kohteena olemista. Kuten yksi haastatelluista sanoi, ”mitä ikinä sä elämässäsi teet, niin varaudu siihen, että se voi olla lehdessä”. Tunnettuuden kuitenkin katsottiin kuuluvan poliitikon työnkuvaan, ja sen kanssa oltiin opittu tulemaan toimeen. Aktivisteilla tunnettuus oli vähäisempää, mutta sen seurauksia he arvioivat samaan tapaan kuin poliitikotkin.

5.3. Vaikutukset lähipiiriin

Julkinen osallistuminen on poliitikon tai aktivistin oma ratkaisu, ja useimmat haastatelluista haluavat suojata perhettään ja läheisiään siihen liittyvältä julkisuudelta. Tästä pääsäännöstä tehdään kuitenkin poikkeuksia. Esimerkiksi poliitikko voi haluta vahvistaa itsestään mielikuvaa perheenisänä tai perheenäitinä ja herättää näin äänestäjissä luottamusta ja samastumismahdollisuuksia. Monet kansanedustajista ainakin jossain määrin esittelevät perhettään kotisivuillaan. Edustajat myös eroavat toisistaan sen suhteen, kuinka paljon he avaavat yksityiselämäänsä medialle (ks. luku 3.4). Aktivisteilla vastaavaa motivaatiota persoonan esiintuomiseen ei niin selvästi ole, eivätkä useimmat haastattelemistamme aktivisteista kokeneet, että myöskään media olisi erityisemmin kiinnostunut heidän perheestään tai yksityiselämästään. Muutamat aktivisteistakin tosin kertoivat joutuneensa joitakin kertoja tiukasti kieltäytymään puhumasta toimittajan kanssa yksityiselämäänsä liittyvistä asioista.

Julkisuuden vaikutuksia perheeseen ja lähipiiriin ei voi kuitenkaan kokonaan välttää. Useat haastatellut toivat esiin, kuinka itseen kohdistunut ikävä julkisuus loukkaa ja surettaa perheenjäseniä jopa enemmän kuin heitä itseään.

Perheellähän ei ole sitä tietynlaista kuorta, joka kestää ne iskut, mitä sieltä tulee, että perhe on se pullataikina, johon uppoo kaikki ja jotka

(...) myötäelää ja kokee sen tuskan paljon vahvempana sitten kuin monta kertaa itse. (...) Ja sit joutuu muistuttamaan sen, että julkisuus on osa tätä työtä ja kritiikki on osa tätä työtä, ja kaikkea ei voi ottaa itteensä eikä pidä ottaa. (...) Että siinä joutuu välillä toimimaan itsekin niin kuin siltana median ja perheen välillä, että saa [perheen] ymmärtämään sen, että kaikki ei ole välttämättä niin mustavalkoista, eikä kaikesta tarvii pahoittaa mieltään. (poliitikko, alle 40v)

Osa haastatelluista kertoi saavansa perheenjäseniltään ja läheisiltään tukea ikävän julkisuuden kohdatessa sekä myös arkisempaa kommentointia esiintymisistä. Toisilla perhe taas ei erityisemmin jaks seurata politiikan tapahtumia, ja erityisesti maakuntien kansanedustajilla elämä voi jakautua melko jyrkästikin poliitikkoelämään Helsingissä ja siitä irralliseen yksityiselämään kotipaikkakunnalla.

Poliitikot yleensä sanoo, et eihän tätä muuten jaksaisi, mutta kun perhe tukee. Niin mä luulen, et aika vähän semmosia perheitä on, jotka sillä tavalla tukee. (K: Jossain kriisitilanteessa tietenkin?) Totta kai. Mut mulla on semmonen elämäntilanne ollu aina, et kun mä oon täällä, niin mä elän tätä elämää, ja kun mä perjantaina lähden, niin mä yritän unohtaa. No, ei oo koskaan semmosta päivää, etteikö joku toimittaja kysyis jotain, mut sekään ei häiritse. Et mulla on ihan toinen maailma, kun mä lähden pois. (poliitikko, yli 60v)

Kyllä vaimo jatkuvasti antaa kommentteja, sekä kielteistä että myönteistä. Enemmän siis asiallista kommenttia, ja joskus että pitkö sinun noin sanoa, olisit sanonut näin. Ja sit kun keskustellaan joistakin asioista, niin kyllä hän on sanonut, että älä sano sitten niin vaan sano näin. Eli kyllä me aika paljon keskustelemme siitä. (poliitikko, yli 60v)

Et kyllä mä oon saanut tukea lähipiiriltä ja ystäviltä sinänsä. Sillon kun (...) on kirjoitettu vähän kurjasti tai vääriä asioita, niin kyllä se

tietysti [on] ollut tämmöstä lämmintä ja positiivista se palaute ja jaksamisen toivottelua ja muuta. (poliitikko, alle 40v)

Vanhempien tunnettuus vaikuttaa myös lapsiin

Poliitikon tai aktivistin tunnettuus voi muuttaa ihmisten suhtautumista myös heidän perheenjäseniinsä. Tämä näkökulma tuli esiin lähinnä vain poliitikkohaastatteluissa, ja poliitikot kantoivat huolta erityisesti lapsistaan. Yksi haastatelluista otti esimerkiksi lapsensa esiintymiset harrasteryhmässä. Esityksissä ihmiset alkavat heti etsiä katseellaan, kuka esiintyjistä on katsomoon tulleen tunnetun poliitikon lapsi. Lapsi itse puolestaan on oppinut välttämään tällaisissa tilanteissa katsekontaktia vanhempiinsa, jotta suhde ei paljastuisi. Julkisuus siis tuo lapsellekin erityisyyden leiman, johon hänen on jollain tavalla sopeuduttava. Tässä haastatellut korostivat hyvän itsetunnon tärkeyttä.

Nythän on puhuttu ihan vaikka näitten oikein valtakunnan ykkös-julkkisten, et minkälaista on olla Marko Ahtisaari tai näin, mutta että ihan samaahan se pienemmässä mittakaavassa on varmaan jokaisella kansanedustajalla. Että kun mä tuun niin hirveen pieneltä paikkakunnalta, niin totta kai ”kansanedustajan lapsi” ja ”no hyvähän se on sun” tai, et varmaan niilläkin [lapsilla] täytyy olla itsetunto kohallaan, et se menee sitten, ja ei saa nousta sillai kusta päähän kellään koko perheessä, jos meinaa siellä pienyhteisössä pärjätä. (poliitikko, 40–60v)

Olennaista lasten kohtelussa on myös se, millainen politiikan maine ylipäätään on ja millainen on vanhemman julkisuusprofiili. Yksi haastatelluista uskoj lastensa pääsevän helpommalla kuin edellisen sukupolven poliitikkojen lapset.

Kyllä mä oon nähny sen myös aikanaan [edeltävän polven poliitikojen] lapsista. (...) Kyl mun lapset pääsee helpommalla. Se aika oli toinen. Ja se vihamielisyyys. Ei minuun suhtauduta vihamielisesti. (poliitikko, 40–60v)

Haastateltu viittaa 1960- ja 1970-lukuihin, jolloin hän koki suhtautumisen ainakin hänen omaan puolueeseensa olleen vihamielisempää kuin nykyisin. Luultavasti silloin poliittiset vastakkainasettelut olivat jyrkempiä ja ”väärän puolueen” tai yhteiskuntaluokan ihmisiin – jopa lapsiin – saatettiin suhtautua aggressiivisesti. Nykyään tilalle on ehkä tullut jossain määrin ajatus poliitikoista ylipäätään etuoikeutettuna ja omaa etuaan ajavana ryhmänä, mikä sekin tietysti voi heijastua lapsiin-kin. Yksi haastatelluista ajatteli, että pitäytyminen asiapolitiikoinnissa ja onnistuminen pysymään pois skandaalijulkisuudesta tekee myös lasten aseman helpommaksi.

Et sitä mä eniten ajattelen, että jos mulla on semmonen tavallaan asiapolitiikon rooli, et mä oon semmonen poliitikko, joka ajaa hyviä asioita ja lapset voi olla musta silleen ylpeitä, et äiti ei oo niinku ryvettynyt (...) millään tavalla ikävästi julkisuudessa, ja se ajaa hyviä juttuja. Niin mä ajattelen, et lapsia vähemmän kiusataan mun takia. Enkä mä oo itse asiassa tähän mennessä kuullut, et niitä ois kiusattu koulussa sen takia, et äiti on kansanedustaja. (poliitikko, 40–60v)

Suhteet lähimpiin ystäviin ovat yleensä säilyneet

Monet haastatelluista korostivat, että tunnettuus ei ole muuttanut ystävien tai läheisten suhtautumista, koska myöskään he itse eivät ole muuttuneet ja ovat kavereille edelleen ”se sama Pena tai Mari” kuin aina ennenkin. Joillakin haastatelluista oli tästä kuitenkin huonojakin kokemuksia. Kansanedustaja voi joutua tuttavapiirissä ikävällä tavalla erityishuomion kohteeksi tai jopa menettää suhteen sukulaiseen tai ystävään.

Menin yksille synttäreille hyvän kaverini luokse. (...) Mä menin vähä myöhässä sinne, ja niillä oli semmonen ohjelmanumero siinä käynnissä. (...) Kun mä tulin siihen ovenpieleen, niin ”ai nyt meille saapui kansanedustaja, keskeytetään tää”. Niin mä aattelin, että ”ei voi olla totta”, että kun mä meen kaverina kavereitten joukkoon – vaikka totta kai siellä oli tuntemattomiakin ihmisiä – mutta joskus tulee semmosii hassuja tilanteita. (poliitikko, 40–60v)

Tän (...) kohun yhteydessä mä oon menettänyt yhden läheisen perhesuhteen (...) sen vuoksi, että uskottiin, että mä oon tavallaan vaan ollut nimellisesti mukana ja nostonut palkkiot enkä oo ollut kiinnostunut tehtävästä. Elikkä (...) todella surullinen esimerkki. (poliitikko, alle 40v)

Myös poliitikon työn luonne ja kiireisyys vaikuttaa perhe-elämään ja muuhun sosiaaliseen elämään. Kun illat täyttyvät kokouksista ja matkustamisesta, perheelle ei riitä niin paljon aikaa kuin olisi tarpeen. Toiseksi työn luonne edustustilaisuuksineen ja tapaamisineen on sellainen, että vapaa-ajalla ei enää välttämättä jaksa seurustella ihmisten kanssa. Työhön liittyvä puolivirallinen seurustelu ja small talk vie näin sen energian, joka toisenlaisessa työssä jäisi henkilökohtaisemmille, työhön liittyvistä rooleista ja intresseistä vapaammille ihmissuhteille.

Muistan ensimmäisellä kaudella, niin [erään kokeneen kansanedustajan] puoliso oli sanonut mun vaimolle, että kyllä tää poliitikon elämä perheelle merkitsee paljon kielteistä. Että se on niin raskasta ja se on väsyttävää, että se porukka, se ystäväpiiri jonka kanssa sä seurustelet, se pienenee. (...) Niin ku meikäläinen, niin voi sanoa niin vierailimme jossakin tai jotkut vierailivat meillä. Se oli siis, voi sanoa siis valtava piiri, joka oli koko ajan enemmän tai vähemmän yhteydessä. No sitten kun yksi on poissa, eli minä olen viikot Helsingissä, et sä viikonloppuna jaksa, sä et jaksa minnekään mennä, etkä sä halua että ketään tulisi. Sä haluat vaan olla kotona silloin kun on vapaa-aikaa.

Sillon kun puhelin soi niin melkein suutut. Kun ovikello soi niin pelästyt. Vähän tämmöstä se on ollut. (poliitikko, yli 60v)

Lähipiiri ei aina hyväksy aktivistiksi ryhtymistä

Aktivistihaastateltavilla lähipiirin reaktiot riippuivat paljolti suhtautumisesta asiaan, jonka puolesta aktivisti oli alkanut toimia. Yksi haastatelluista kertoi käyneensä ystäviensä kanssa pitkiä keskusteluja aktivisminsa kohteena olevasta asiasta, toinen taas piti surullisena sitä, ettei hänen äitinsä hyväksy hänen aktivismiaan. Molemmista kommenteista kuitenkin oli tulkittavissa ajatus, että aktivismi edellyttää rohkeutta esiintyä ja toimia tärkeäksi koetun asian puolesta silläkin uhalla, että kaikki ystävät tai sukulaiset eivät sitä hyväksy tai ainakin ovat asiasta eri mieltä.

Osa ystävistä on hyvin voimakkaasti samaa mieltä. Ja sitten löytyy myös pari, jotka oli aivan toista mieltä, ja ehkä juurikin näiltä kahdelta ystävältä sai kaikkein voimakkainta kritiikkiä, mitä on tähän mennessä mistään saanut. Käytiin hyvin pitkii keskusteluja, semmosia metrin mittaisia meilejä vaihdettiin ja todettiin, että ollaan eri mieltä ja jatketaan. Mut sitten mitä nyt on joskus kuullut ihmisiltä, että on ihan tullut tällaisia kiukun puuskia, ystävyyksien irtisanomisia, niin ei. (...) Toki he on hyvin kiinnostuneita, et mitä se nyt oikein puuhaa. Kauheen moni ei (...) tietenkään sano olevansa kiinnostunut ja seuraavansa, mutta kyllä se on ilmeistä että he niin tekee, ja sit se tulee jonain pienenä vihjeenä esiin. (aktivisti, alle 40v)

Suurin ja vakavin ja kaikkein ahdistavin backlash on ollut se, että (...) mun äiti ei ymmärrä eikä oikeen hyväksy eikä (...) haluakaan tavallaan ymmärtää enempää eikä tavallaan käydä sitä keskustelua että ymmärtäisi enemmän. Jotenkin silleen niin kuin torjuu. (...) Et siinä on tavallaan tajunnut sen, et ehkä se mitä tässä nyt tekee ja et

on jonkunlainen julkinen osuus siinä ja kaikki, niin on tarkottanut sitä, että on kasvettu aikuiseksi, tehdään sitä omaa juttua. Ja se on aika tavallaan aika vahva se oman jutun vakavuus, et mitä mä haluan tehdä, mitä mä haluan tässä elämässä tehdä, et mihin juttuihin mä keskityn. (aktivisti, alle 40v)

Jotkut aktivisteista taas kertoivat, ettei lähipiiri suhtaudu itse aktivismiin oikein mitenkään mutta saattaa silti noteerata julkiset esiintymiset.

No läheltä tulee sellasta vaan epämäärästä kannustusta, tai että teette hyvää työtä, ja sitten (...) jotkut tämmöset vähän etäisemmät, (...) niin saatetaan kommentoida vaan sitä julkisuudessa olemista, mutta ei lainkaan sitä, että miksi. (aktivisti, alle 40v)

Ja harrastusryhmästä (...) jengi huomasi mut silleen vähän niin kuin ”jee jee”, vähän ”sukua julkkikselle” -tyyppisesti. Et ei missään mielessä erityisesti hyvällä eikä pahalla, vaan silleen et ”ahaa, olitpas lehdessä” -tyyppisesti. (aktivisti, alle 40v)

Julkisuus tekee poliitikoista ja aktivisteista jollain tavalla erityisiä ja asettaa heidät erityisen huomion kohteeksi. Tästä erityisyydestä saavat osansa myös perheenjäsenet. Kielteinen julkinen palaute loukkaa perheenjäseniä usein enemmän kuin poliitikkoa tai aktivistia itseään, ja vaikeissa vaiheissa perheeltä ja läheisiltä voi saada tukea. Tunnettujen henkilöiden lapset joutuvat erityisen huomion kohteeksi, mutta ainakaan tämän tutkimuksen haastatellut eivät kertoneet, että lapset olisivat tulleet tästä syystä kiusatuiksi. Vanhempien tunnettuuden seuraukset lapsille on kuitenkin aihe, joka selvästi askarruttaa erityisesti poliitikkoja.

5.4. Kansalaispalautteen määrä, rooli ja hyöty

Internetin kehittyminen on muuttanut olennaisesti yhteiskunnallisesti aktiivien suhdetta suureen yleisöön. Kun aiemmin palautetta sai lähinnä kasvokkain, puhelimitse, lehtien yleisönosastoissa, kirjeissä ja postikorteissa, nykyään suuri osa palautteesta tulee sähköpostilla sekä kommentteina blogeihin ja Facebook-sivuille. Palautteen määrissä on suuria eroja. Tunnetuimmilla poliitikoilla sähköpostiviestien ja muiden kommenttien määrä luonnollisesti on suurempi kuin rivikansanedustajilla tai useimmilla aktivisteilla. Aktiiviset blogikirjoittajat saavat enemmän palautetta kuin ne, jotka eivät pidä blogia.

Haastatteluissa ei ollut aikaa käydä kovin täsmällisesti läpi kansanedustajien ja aktivistien saaman palautteen määrää, mutta useat kansanedustajat arvioivat saavansa päivittäin noin sata sähköpostiviestiä. Näistä kuitenkin suuri osa on ammattipostia erilaisilta organisaatioilta, ja lopulta yksityisiltä ihmisiltä tulevan sähköpostin määrä ei välttämättä ole kovin suuri. Tällöinkin kommentoidaan usein ajankohtaisia asioita, ja vain osa viesteistä liittyy edustajan henkilöön tai toimintaan. Edustajan jokin yksittäinen kirjoitus, esiintyminen tai vireillä oleva asia kuitenkin tyyppillisesti lisää palautteen määrää. Näin on varsinkin, jos puheenvuoro liittyy kiistelyyn tai muuten tunteita nostattavaan aiheeseen. Esimerkiksi kannanotot Yleisradion mediamaksun puolesta olivat kahden haastattelun mukaan tuoneen heille runsaasti yleisöpalautetta.

Yleisöltä tulevan palautteen voi haastattelujen perusteella jakaa seuraaviin seitsemään tyyppiin. Alla kuvataan näistä kuutta ensimmäistä ja luonnehditaan samalla, mitä mahdollista hyötyä tai haittaa tällaisesta palautteesta on saajalleen. Tämän jälkeen kuvataan, miten palautteen saajat kokevat saamansa myönteisen tai kielteisen palautteen ja millaisia tunteita ne heissä herättävät. Seitsemättä palautetyyppiä eli häirintää käsitellään erikseen seuraavassa alaluvussa.

- 1) **Asioihin liittyvä analyttinen kommentointi.** Palautteen antaja esittää samanmielisiä tai erimielisiä argumentteja mutta yhtä kaikki esittää joitain relevantteja näkökohtia aiemmin esitetyn lisäksi.
- 2) **Kysymykset ja avunpyynnöt.** Palautteen antaja esittää joko itseään koskevan tai yleisemmän asian, johon hänen mielestään pitäisi puuttua, ja pyytää aktivistia tai poliitikkoa toimimaan sen puolesta tai kysyy mitä asialle aiotaan tehdä.
- 3) **Asioihin liittyvä epäanalyttinen kannustus tai tuki.** Palautteen antaja kertoo olevansa asiasta samaa mieltä, kiittelee hyvistä näkemyksistä ja siitä, että edustaja tai aktivisti vie niitä eteenpäin.
- 4) **Asioihin liittyvä epäanalyttinen erimielisyys ja moite.** Palautteen antaja kertoo olevansa asiasta eri mieltä ja moittii edustajaa tai aktivistia siitä, että hän toimii väärän asian puolesta.
- 5) **Henkilöä koskevat myönteiset ja kehuvat kommentit.** Palautteen antaja kertoo aktivistin tai poliitikon esiintyneen edukseen. Kommentit liittyvät pikemminkin henkilöön kuin asiaan, ja niissä voidaan puuttua ahkeruuteen, esiintymisen sujuvuuteen, ulkonäköön ja luonteenpiirteisiin.
- 6) **Henkilöä koskevat kielteiset ja solvaavat kommentit.** Palautteen antaja kertoo aktivistin tai poliitikon esiintyneen huonosti tai epämiellyttävästi, nimittelee tai muuten kertoo hänestä kielteisen mielipiteensä. Kommentit liittyvät pikemminkin henkilöön kuin asiaan, ja niissä voidaan puuttua ahkeruuteen, esiintymisen sujuvuuteen, ulkonäköön ja luonteenpiirteisiin.
- 7) **Häirintäpalaute.** Palautteen antaja häiritsee toistuvilla viesteillään tai esiintyy aggressiivisesti ja uhkailee.

Asioihin liittyvissä analyttisissä kommenteissa palautteen antaja esittää kriittisiä tai tarkentavia näkökohtia tai konkreettisia esimerkkejä siitä, miten päätökset käytännössä vaikuttavat. Palaute voi liittyä vireillä olevaan päätöksentekoon tai sitten poliitikon tai aktivistin esittämiin mielipiteisiin. Haastatellut pitivät tällaista palautetta tarpeellisena, ja kansanedustajat sanoivat sen myös vaikuttavan heidän toimintaansa. Kielteinenkin palaute on hyödyllistä, jos se sisältää järkeviä perusteluja. Useimmat kertoivat myös mahdollisuuksien mukaan vastaavansa itselleen osoitettuihin viesteihin. Sen sijaan ryhmäpostituksiin suhtaudutaan välinpitämättömämmin, ja ne jätetään usein myös lukematta.

Mulla on ainakin se periaate, että jos on asiallinen palaute, olipa se hyvä tai huono, niin mä vastaan. (...) Mut onhan se totta, et et sä nyt kaikkee, jos aina Matti Mäkäräinen kirjottaa sulle ja haukkuu sut joka viikko säännön mukasesti, ni et sä nyt varmaan aina jaksu laittaa, että kiitos palautteesta, että olipa mukava kuulla. (poliitikko, alle 40v)

Varsinkin ihmisten elämäkokemuksia, et miten joku laki tai joku päätös vaikuttaa yhden perheen elämään, tai yhden vanhan ihmisen elämään tai yhden yksinhuoltajan elämään. Että ”tiesitkö muuten että, kun kävin Kelassa, niin nyt kävi näin.” Et ne on aika hyviä kommentteja kyllä. Ja sitten pyritään selvittämään. Kyllä mää aina paan avustajan selvittämään, että pitääkö tää paikkansa. (poliitikko 40–60v)

Ja sit tulee hyvin asiallista. Semmosta (...) et pidin esityksestä ja kiinnitin huomiota tähän näin, et tätä voisitte vielä tarkentaa, siis tän tyyppistä. (poliitikko, alle 40v)

Tietysti musta on tärkeätä ottaa kritiikki siinä mielessä vakavasti, ennen kun sen siirtää hyllylle, niin sen tsekkaa ja analysoi mielessään,

et onks siinä jotain tärkeätä, jotain semmosta josta voi oppii jotain, mikä on totta. (aktivisti, 40–60v)

Jotkut kansanedustajat korostivat asiakysymyksiin liittyvän palautteen tärkeyttä myös siksi, että sen avulla edustaja saa tietää, miten hänen toimintansa ja lausuntonsa on kentällä ymmärretty. Ja vaikka ensin vaikuttaisi siltä, että palautteen antaja on ymmärtänyt asian väärin, voi tarkemmin pohtien ollakin niin, että kyse on aidosti erilaisesta tavasta hahmottaa asia. Asiat näyttävät kansalaisen arjessa erilaisilta kuin lainsäätäjän arjessa. Tämän eron tunnistamisessa ja hyväksymisessä palautteella on tärkeä tehtävä, jota jotkut haastatelluista korostivat.

Ja sit miettii tosissaan sitä, että kuinka saa pidettyä ittensä kiinni siinä reaaliarjessa ja ymmärtää sen arjen kautta myös sen palautteen ja kaiken, et jotenkin suhteuttaa niitä asioita. (...) Niin ainakin toivos, että (...) ite pystys säilyttämään, et huomaa myös, et (...) mä toistan tätä samaa virhettä, tai niin kuin en osannu avata ajatusmaailmaani tai antaa jotakin vaihtoehtoa mulle ees esittää. Et emmä tiä onko se laitostumista vai mitä se on, mut niinku riski. (poliitikko, alle 40v)

Täällähän kuvitellaan, et kun tehään joku hieno poliittinen operaatio, ni kansa hurraa tuolla. Eihän ne ees oo kuullu niistä operaatioista mitään. Elikkä siinä mielessä se elävä yhteys: ole kentällä, tapaa ihmisiä, ota palautetta, tee siitä johtopäätöksiä, vie viestiä, suunnataan puolueen tavoitteita. (...) Se on hirmu tärkeätä. (poliitikko, yli 60v)

Ihan hyvä että tulee ulkopuolelta niitä muistutuksia siitä, että ei sitten ajaudu johonkin ihan omaan päänsisäiseen maailmaan. (aktivisti, alle 40v)

Osa kansanedustajista käyttää sosiaalista mediaa ja blogikirjoituksiaan myös tietoisesti tiedon- ja palautteenhankinnan välineenä. Kun edustaja kertoo ideoistaan tai vireillä olevista asioista, hän voi saada niihin

hyödyllisiä kommentteja. Tällaista aktiivista tiedonhankintaa ja yleisön osallistamista kutsutaan ”joukkoistamiseksi” tai ”crowd sourcingiksi” (ks. esim. Aitamurto 2010; Vehkoo 2011).

Jos mä nyt vaikka kirjotan, et nyt sosiaali- ja terveystieteiden kunnassa käsitellään uutta perhehoitolakia. Niin sit ihmiset laittaa, et ajjaa, teil on nyt se perhehoitolaki, et mä oon töissä siellä ja siellä ja ottakaa huomioon tää ja tää, ja onks teille tulossa asiantuntijaa sieltä ja sieltä. Et kyllä mä oon ite kokenut sen myös tosi hyödylliseksi. Ja kyllä mä joskus käytän sitä myös sillai ihan tarkoituksella, et jos mä ajattelen, et mä haluan saada ihmisten evästystä tai kokeilen, että tulisko siis neuvoja johonkin asiaan, et jos laittaa että nyt käsitellään tätä ja tätä. (poliitikko, 40–60v)

Kysymykset ja avunpyynnöt kattavat suuren osan kansanedustajille tulevista yhteydenotoista. Kyseessä on tyypillisesti jokin epäkohta, joka voi liittyä konkreettisesti palautteen antajan omaan elämäntilanteeseen tai se voi olla jokin yleisempi asia. Useat haastatelluista edustajista kertoivat saavansa paljon tällaisia viestejä ja myös ottavansa niissä mainittuja asioita selvitetäväkseen.

Ehkä ainakin puolet, enemmän kun puolet [palautteesta] on semmosia, jossa toivotaan, että mä voisin myötävaikuttaa. Ihmiset on menettäneet toivonsa, melkein viimeinen oljenkorsi. Kun ne tietää, että mä oon kuitenkin semmonen, että otan vakavasti asioita ja pyrin kuitenkin asioita ratkomaan. (poliitikko, yli 60v)

Hirveen paljon tulee, ihmiset ottaa yhteyttä epäkohdista, että mitä teet tälle, tai mitä tälle voi tehdä ja voitko auttaa jotenkin. (...) Sähköpostin kautta, verrattuna kuitenkin sosiaaliseen mediaan, niin tulee hyvin paljon yhteydenottoja, joiden pohjalta tehdään kirjallisia kysymyksiä ja autetaan ihmisiä, ollaan yhteydessä viranomasiin. Se

on oikeestaan hyvin keskeinen osa työtä kuitenkin myös. (poliitikko, alle 40v)

Myös aktivistit voivat saada omaan alaansa liittyviä avunpyyntöjä. Aktivistihaastatelluista kuitenkin vain yksi toi esiin tällaiset yhteydenotot, ja hänkin koki tehtävänänsä olevan pikemminkin vaikuttamisen yleisellä tasolla kuin avunannon yksittäisille ihmisille tai puuttumisen kaikkiin toivottuihin asioihin.

Ja semmosia odotuksia tulee sit kans joskus, että ihmiset saattaa ajatella, että kun toi on nyt sitä tai tätä tehnyt tai sanonut, niin sit se varmaan auttaa tässä ja tässäkin asiassa. (...) Että ei niin, että niitä tulis nyt tossa joka viikko, mutta vuosien mittaan niitä on tullut aika paljon. (...) Ja sit nyt on ihan se, että ois työrauha, niin nyt oon hirveen paljon sanonut ei moniin juttuihin, ihan sen takia. (aktivisti, 40–60v)

Asioihin liittyvän argumentoinnin, ehdotusten ja avunpyyntöjen yhteydessä tai niistä erillään aktivistit ja poliitikot saavat myös **epäanalyyttisempää kannustusta tai moitetta mielipiteistään ja tekemisistään**. Kansanedustajien ja aktivistien saamaan palautteeseen tuntuu pätevän sama piirre kuin julkiseen keskusteluun yleisemminkin: erimielisten osapuolten kannat lukkiutuvat helposti (ks. esim. Pietilä 2002, 144, 151; Harju 2002, 166), ja aidosti dialogisen keskustelun sijaan puheenvuoroilla pikemminkin ilmaistaan samanmielisyyttä yksien ja erimielisyyttä toisien kanssa kuin varsinaisesti esitetään uusia näkökoh-
tia puheena olevaan asiaan. Myönteistä tai kielteistä palautetta tulee erityisesti esiintymisten tai kirjoitusten jälkeen. Useimpien mukaan myönteistä palautetta tulee enemmän, mutta yhden haastatellun mukaan asia on päinvastoin: silloin kun menee hyvin, ei reagoida, mutta sitten kun menee pieleen, ilmaistaan tyytymättömyyttä.

Mä oon yrittäny joihinkin lehtiin ottaa tämmösiä uusia avauksia ja ihan semmosia periaatteen, siis ihan jotain uutta ja joskus niistä tulee palautetta paljonkin. Ja yleensä silloin kun tulee palautetta, niin kumma kyllä se on myönteistä. Se ei ole kielteistä. (poliitikko, yli 60v)

No enimmäkseenhän ihmiset laittaa palautetta silloin, kun ne on tyytymättömiä tai vihasia jostain asiasta. Niin silloin tulee palautetta, ja silloinhan se on enimmäkseen tietenkin negatiivissävytteistä. Se on kyl hirmu jännä juttu kans tässä työssä, että joskus jos onnistuu, saa läpi jonku asian, tai kokee olleensa aivan superhyvä ja näin, niin sitä palautetta ei juuri tuu. Et sitä seuraa semmonen radiohiljaisuus. (...) Et sit se palaute tulee vaaleissa, et se pitää ajatella, et palaute seuraa perästä. (poliitikko, 40–60v)

Muutamit haastatelluista kertoivat saavansa myös palautetta, joka vaikuttaa jollain tavalla ”masinoidulta”. Vastakkaisen poliittisen tai aatteellisen leirin ihmiset lähettävät kielteistä postia, kun jotain heidän intressipiiriinsä liittyvää on ollut esillä. Lisäksi useat haastatelluista kertoivat yksittäisistä ihmisistä, jotka viestittävät jatkuvasti eivätkä kovin asiapitoisesti. Heidät opitaan tunnistamaan sähköpostiosoitteesta tai puhelinnumerosta, eikä heidän viestejään välttämättä lueta tai heidän puheluihinsa vastata. Poliittisten tavoitteiden lisäksi tällaisen viestittelyn taustalla arveltiin olevan huomion tarvetta ja halua päästä purkamaan mieltä. Yksi kansanedustajista olikin kerran yhdistänyt kaksi soittelijaa keskustelemaan keskenään.

Sittenhän on politiikassa myös se omituinen piirre, että eri ryhmitymien ihmiset masinoi omiaan kommentoimaan. Jos seuraat jotain uutista, ni kyllä sieltä näkee, että jaaha, tuolla on kokoomusnuoret ollu vähän kommentoimassa ja tuolla persujen porukka. (...) Et jos tulee tämmösiä, (...) ”painu Ambomaalle sosialisti”, niin sen tietää, et ei ehkä tavallinen ihminen niin ilkeesti sano. (poliitikko, 40–60v)

Melkeen mihin vuorokaudenaikaan tahansa, et kun jonkun kirjoituksen laitat, niin samat ihmiset kommentoi. Mut et siellä on joukko sellasii ihmisii, jotka oikeen päivystää siellä ja esiintyvät (...) rehellisinä veronmaksajina. Mut tuntuu lähinnä olevan aikaa kirjoittaa sitten. (aktivisti, alle 40v)

Monesti sitten kun tulee tämmöstä, ei häirintätyyppistä, mut että huomaa että yksinäisyys on hirveen iso ongelma suomalaisille. Että ihan huvikseen [olen] ruvennu tekemäänkin sellasta, et kun (...) tuntuu, et siellä toisessa päässä on ihminen, joka haluis lähinnä terapeuttia tai keskustella, mutta on sitten joku asia josta se haluaa keskustella, ni mä oon ihan tehny, että semmosta et joo [toisella paikkakunnalla] oli kuule samasta asiasta tällanen ihminen, ja sit soitan sille ja yhdistän kaks ihmistä. Siellä ne saa (...) pähkiä samaa asiaa sitten ja ovat onnellisia. Hirveen hyvää palautetta. Tätä pitää sitten ruveta enempikin tekemään. (poliitikko, 40–60v)

Aktivistit ja poliitikot saavat myös **henkilöön käyvää myönteistä ja kielteistä palautetta**. Palautteessa voidaan kiitellä sujuvaa esiintymistä, miellyttävää olemusta tai hyvää ulkonäköä. Vastaavasti kielteinen palaute voi kohdistua johonkin olemuksen piirteeseen, joka ärsyttää palautteen antajaa.

Sit tulee kyllä hyvin paljon myöskin semmosta palautetta, että olitpa hyvä siinä ja siinä ja niin edelleen. (...) Ja se (...) viesti mitä tulee tuolla kentällä, että (...) on ees hyvä että on yksi poliitikko, joka pyrkii puhumaan semmosta kielteistä, jota tavallinen ihminen ymmärtää. Että ei piiloudu sen poliittisen jargonin taakse vaan yrittää sanoa niin kuin se asia on. Siitä tulee aika paljon hyvää palautetta. (poliitikko, yli 60v)

Ja sitten tulee näistä ihan turhanpäiväisistä asioista niinku ulkonäöstä palautetta, että en mä ikinä aikasemmin ajatellu, että mä oisin jo-

tenkin erityisen kaunis, mutta kyllä (...) todella paljon [olen] saanut kuulla tämmöstä positiivista myös tän työn myötä. Mutta aina kun on julkisuudessa, on joku juttu, haastattelu, niin silloin yleensä tulee joitakin positiivisia palautteita ja sit sinne tulee suhteos niihin, niin huomattavasti vähemmistöinä, mut sit tulee aina muutama inhottava viesti. (poliitikko, alle 40v)

Myönteinen palaute kannustaa ja auttaa jaksamaan

Vaikka epäanalyttinen, asioihin tai henkilöön liittyvä palaute ja kommentointi ei varsinaisesti tuo uusia näkökohtia, se on kuitenkin merkityksellistä aktivismin ja politiikan kokemuksellisuuden kannalta. Myönteinen palaute kannustaa ja tuo hyvää mieltä, kielteinen palaute voi turhauttaa ja lannistaa sekä herättää ärtymystä ja aggressiota.

Myönteiseen palautteeseen liittyvät tunnekokemukset vaikuttavat haastattelujen perusteella jokseenkin ongelmattomilta ja yksinkertaisilta. Palaute kertoo onnistumisesta, tuottaa mielihyvää ja kannustaa jatkamaan aktivismin ja politiikan parissa. Myönteiseen palautteeseen liittyviä kokemuksia ei kovin paljon spontaanisti kuvailtu. Lähinnä kerrottiin, millaisista asioista, millaisissa yhteyksissä ja kuinka paljon myönteistä palautetta tulee.

No kai jokainen tykkää positiivisesta palautteesta, et ei siinä nyt mitään ihmeempää oo. Tietenkin aluks varsinkin tuntui tosi erikoiselta, et tuli viestejä johonkin semmoseen asiaan, mikä oli aivan toissijainen tän (...) työn kannalta, niin kuin johonkin vaatteisiin tai johonkin ulkonäköön. (poliitikko, alle 40v)

Kyl se radio-ohjelman se palaute mitä siitä pääasiassa tuli oli tosi hyvää ja semmosta, et se oikeesti oli inspiroivaa ja rohkasevaa. Ja myöskin sitten, et jos on kirjottanut johonkin jotain ja sit on siitä saanu palautetta tai kuullu toisen käden kautta, niin nekin on ollu

kyllä yleensä aina tosi myönteisiä juttuja. Et kyllä silleen on tuntunut, et on onnistunu luomaan sellasen jonkunlaisen roolin, joka jotenkin herättää ihmisissä vastakaikua. Tai on siis osannu sanoa sellasia asioita tai sillä tavalla, että se on herättänyt vastakaikua, jotenkin saanu hyväksyntää tai jotenki semmosta huomiota osakseen sillä hyvällä tavalla. (aktivisti, alle 40v)

Mutta ehkä se yleisesti auttaa kaikkein eniten se, et se palautteen määrä tai tasapaino on plussan puolella. Se siihen on varmaan ratkaseva, et jos sais koko ajan kauheesti vaan negatiivista palautetta, niin se ois varmaan aika raskasta, mut koska tulee koko aika niin hirveesti kiitosta ja kannustavaa palautetta, se on varmaan kaikkein keskeisin asia. (aktivisti, alle 40v)

Muutamissa haastatteluisa samantapainen kannustavuus ulotettiin myös kielteiseen palautteeseen: huolestuttavinta olisi, jos mitään palautetta ei tulisi. Yksi aktivisteista oli mielissään jopa hyökkäävästä palautteesta, koska se osoittaa, että sanoma on mennyt perille ja ymmärretty.

Ja kyllä mä sillä tavalla niin kuin luottavaisin mielin asioihin oon suhtautunut sitä kautta, että viikoittain tulee sekä hyvää että huonoa palautetta. Ja mä nään, että se on kuitenkin merkki siitä, että ihmiset seuraa mitä se edustajantuutero siellä touhuaa. Et olisin enemmän huolestunut siitä, jos kukaan ei laittaisi, että olipa pöljä kommentti tai äänestipä nyt aivan typerästi tai miksi (...) et ollut siinä ja siinä paikalla, kun televisiokamera kuvasi sinun istumapaikkaa. (poliitikko, alle 40v)

Et totta kai idiootit meillä on aina keskuudessamme, et osahan [palautteen antajista] on täysiä hulluja, mutta sitten sieltä erottuu myös semmonen poliittinen kritiikki. Et joskus niistä palautteista tajuu, et ei vitsi, et me ollaan todella tehty tää juttu, koska toi tyyppi on

tajunnut, mitä me ollaan tekemässä, ja nyt se inhoo meitä, ja se on tavallaan, se on myös hyvä, että sitä tulee, koska silloin tajuu, että se viesti on mennyt ulos ja perille. (aktivisti, alle 40v)

*Huonona päivänä kielteinen palaute masentaa,
mutta hyvänä päivänä siitä voi ottaa opiksi*

Paljon myönteistä enemmän haastatteluissa käsiteltiin kielteistä palautetta ja sitä, miten siihen pitäisi suhtautua. Yksi tärkeä suhtautumiseen vaikuttava tekijä on se, sisältyykö palautteeseen jokin järkevä ajatus. Jos sellainen on löydettävissä, useimmat haastatelluista sanoivat yrittävänsä jaksaa analysoida, millä tavoin kritiikki pitäisi ottaa huomioon.

Ihan samalla [tavalla] kuin kaikilla muillakin, niin poliitikoillakin on hyvät ja huonot päivänensä. Eli jos se huono palaute sattuu hyvälle päivälle, niin sen osaa ottaa niin kuin oikealla tavalla ja ajatella, että no, tällanen palaute. Ja myös sitten silloin, jos siinä on jotain raketavaa osiota tavallaan, että siinä kritisoidaan jotain semmosta, mitä voi itekin sitte miettiä, että onko toiminu järkevästi ja pystyykö perustelemaan sen oman kantansa. Mut sitten kun sattuu huono päivä ja se palaute on aivan järjetöntä, siis posketonta sillä tavalla, (...) et [ei] pysty oikeen mihinkään tarttumaan, että onko se vaan jonkun raivonpurkaus jostakin, niin siinä voi hyvin tunnustaa olevansa, niin kuin leuka rintaan, matkalla kohti uusia pettymyksiä jonkun aikaa. (poliitikko, alle 40v)

Jotkut haastatelluista pitivät järkeviä moitteita jopa raskaampina, kuin täysin asiatonta solvausta ja suunsoittoa. Näin saattoi olla siinäkin tapauksessa, että ”asialliset moitteet” olivat saajan mielestä perusteettomia

Se olis tietysti varmaan ikävämpää jos tulis semmonen olo ittelleenki, et olis pitänyt tehdä enemmän jonku asian hyväksi. Et tavallaan rankempaahan vois olla semmonen, että ihmiset toivoo, että mä tekisin jotain, saavuttaisin jotain tuloksia jossain asioissa, ja sit ne ois kovasti pettyneitä, ja minäkin olisin kovasti pettyne, jos niit ei saada. Tottakai sen tyyppistä palautetta itse asias tulee kanssa jonkun verran. (poliitikko, alle 40v)

Ne jotka (...) kirjottaa paluulipusta [ulkomaille], niin se ei enää ota kipeetä. (...) Mutta ne jotka ihan oikeasti kirjoittaa jollakin tasolla asiallisesti, niin se tietysti sattuu. (poliitikko, 40–60v)

Yllä lainatussa sitaatissa tulee jälleen esille politiikan maineeseen ja poliitikkostereotypioihin liittyvä epäoikeudenmukaisuuden kokemus (ks. luku 5.1). Kun poliitikot omasta mielestään tekevät ahkerasti töitä hyvien asioiden puolesta, tuntuu väärältä ja turhautavalta, kun yhä uudestaan saa kuulla olevansa elämästä vieraantunut, omaa etuaan ajava turhake. Eduskuntaan hankituista torkkupeitoista syntynyt kohu tuli esiin useissa haastatteluissa esimerkkinä tällaisesta turhautumista ja ärtymystä aiheuttavasta tapauksesta. Myös aktivisteilla heihin liitetyt stereotyypit voivat aiheuttaa samantyyppisiä tuntemuksia.

Feministirooli on ehkä vähän semmonen, että halutaan tulla kauheesti haastamaan, et aina ei sitten jaksaisi. Ja sitten se on jotenkin semmosta vähän jännää, että testataan huumorintajua hirveesti. Et tyyppillisesti vielä olemalla jotenkin törppö tai kertomalla jotain idioottimaisia sovinistivitsejä. Ja sitten jos ei niille naura tai jos ei lähe siitä heti semmoseen kevyeen ja mukavaan ja humoristiseen jutusteluun, niin on tosikko. Ja se joskus väsyttää silleen. (aktivisti, alle 40v)

Törkyposti deletoidaan lukematta eikä siitä juuri piitata

Osa kielteisestä palautteesta on sillä tavalla painokelvotonta, että välttämättä palautteen antaja itsekään ei ole täysin kirjoittamansa takana. Tällaista palautetta esitetään anonyymisti keskustelupalstoilla, ja lisäksi on ihmisiä, jotka toistuvasti lähettävät tällaista sähköpostia tai tekstiviestejä. Melkein järjestään poliitikot ja aktivistit kertoivat pyrkivänsä sivuuttamaan tällaisen lokapostin: viestit deletoidaan lukematta. Aluksi ilkeämieliset viestit olivat saattaneet järkyttää, mutta enää niistä ei juuri piitattu.

Aluks se, et sä luet ittestäs aika ikäviä kirjoituksia yleisönosastosta, ei ne siellä muuta tee ku ajaa mustilla autoilla, ja itte ei löytäny itseensä tämmösisistä kirjoituksista, ja haukuttiin. Ni silloin se oli aluks aika rankkaa. Mut sitten hirveen nopeestihan siihen tottui, et jos on näin etuoikeutettu, et saa olla tällasessa työssä, niin pitää kestää myös se, et tulee ja lujaa. Siihen oppi suhtautumaan. (poliitikko, 40–60v)

Tottakai [lokapostiakin] tulee, mutta kyllä se on aika vähäistä. Ja sä opit. Ne tulee aina samoilta henkilöiltä, et sä opit sen aika nopeasti. Deletoit heti. (K: Niin ettei sillain kosketa?) Ei ei. Ei mua ainakaan. (poliitikko, yli 60v)

Semmosen tavallaan täysin vulgaarin kommentoinnin, se ehkä sit menee, et sit on vaan silleen enemmän vaan rasittunut siitä. Samalla tavalla kun sillonkin, kun lukee yleisesti Hesarin keskustelupalstaa, et miksi maailma on täynnä näin paljon idiotismia. Mut et sillon, jos ne suoraan kohdistuu suhun tai jotain, niin sit tietenkkin, varmaan yks mun keino [on] semmonen, et (...) mä vaikka jossain blogissa yritän jaksaa käydä siellä oikomassa ja tavallaan ottaa se semmosena julkisen keskustelun areenana, et pääsee vielä laajemmin esittelemään niitä omia ajatuksiaan, joihin sit uskoo kuitenkin, et niissä on joku järki. (aktivisti, alle 40v)

Täysin immuuneiksi haastatellut eivät kuitenkaan olleet muuttuneet. Viestit deletoidaan lukematta osittain juuri siksi, että niistä tulee ahdistunut olo ja että ne ärsyttävät ja voivat jäädä ”pähän muhimaan”. Vaikuttaa ilmeiseltä, että yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvien on jollain tavalla opittava puhdistamaan mielensä itseensä kohdistuneista hyökkäyksistä. Vain yksi haastatelluista selkeästi linjasi, että solvaavat kommentit eivät liikuta häntä mitenkään ja että hän reagoi vain argumentteihin.

Mut siis sen mä otan silleen lunkisti, et täs työssä nyt vaan on opittava siihen, et semmosii asioita, niihin ei saa tartuu. Tai siis sillä tavalla, et ei saa jättää pähän muhimaan. (poliitikko, alle 40v)

Mäkin luulin, että on kovat hermot, että kun niitä luki, niin se ei vaikuta. Se vaikuttaa alitajusesti tunnetasoon, vaikka järjen tasoon ne ei. Sit tulee semmonen mieli, et pitäsköhän tohon vastata. Ja vaikka osaisikin harhauttaa, niin ei kannata. (...) Siellä on ihan hirveetä paskaa tuolla. (...) Sen oon tehny tietosen päätöksen, et mä en lue, koska mä huomasin, että alitajunnassa sit rupee kieputtaan. (poliitikko, 40–60v)

Mua ei hetkauta mihinkään suuntaan oli siinä mitä kommenttia tahansa. Että tässä on ollut vähän semmosta, että monet on hyvin herkkiä, et jos heillä on oma blogi ja sinne tulee vähänkin poikkipuolistia, niin sitä käydään seuraava kuukausi terapiassa. (...) Jos ihmisellä on sanottavaa, että ”ootpas sä paskapää” tai tämmöstä, että sanokoon sitten. Että jokaisella on oma motiivinsa kirjoitella ja tehköön se heidät autuaaksi. (...) Et enemmän mä moderoin semmosia tyhjänpäiväisiä kommentteja. Sitten taas kun menee tämmöseen haukkumiseen tai muuhun, niin ei se mua haittaa. (aktivisti, 40–60v)

Kansalaisten antaman palautteen avulla poliitikot ja aktivistit saavat tietää, mitä ihmiset ajattelevat heistä ja heidän ajamistaan asioista. Eri-

tyisesti palaute tuo tietoa siitä, miten ratkaisut ja suunnitelmat voivat konkreettisesti vaikuttaa erilaisten ihmisten elämään. Kokemuksellisuuden näkökulmasta palaute jakautuu karkeasti kahtia: myönteiseen ja kielteiseen. Myönteinen palaute kannustaa ja tuo hyvää mieltä, kun taas kielteinen palaute voi ahdistaa ja masentaa. Käsitys julkisuudessa pitkään toimiville kehittyvästä ”teflon-pinnasta” sai haastatteluista sekä tukea että horjutusta. Erityisesti kevyesti heitellyt ja asiattomat haukut opitaan vuosien mittaan jättämän omaan arvoonsa. Sen sijaan rasittavammaksi osoittautui jollain tavalla tosissaan esitetty mutta perusteettomaksi koettu kritiikki esimerkiksi poliitikoista oman etunsa ajajina tai aktivisteista yksisilmäisinä kohkaajina. Ja vaikka asiaton loanheitto osataan järjellä ajatellen sivuuttaa, sitäkin pidettiin silti ankeana ja sen koettiin rasittavan mieltä tunnetasolla.

5.5. Häirintä, uhkailu ja väkivalta

Argumenttien, kehujen ja moitteiden lisäksi julkisuudessa esiintyvät voivat joutua myös vakavamman häirinnän tai viharikosten kohteeksi. Ruotsalaisessa tutkimuksessa luottamushenkilöihin kohdistuvat rikokset jaettiin kolmeen tyyppiin: häirintään, uhkailuun ja väkivaltaan. Häirinnäksi (trakasserier) katsottiin muun muassa toistuvat yhteydenotot puhelimella tai kirjeitse, panettelu ja juorujen levittely, herjaus ja solvaus, sekä kiusanteko, kuten tavaroiden tilaaminen kiusatun nimissä tai vahingonteko. Uhkailuksi (hot) katsottiin millä tahansa rikollisella toiminnalla uhkaamista (kuten vahingonteolla tai väkivallalla) ja väkivallaksi (våld) henkilöön kohdistuva fyysinen väkivalta, kuten pahoinpitely. Kyselytutkimuksen kohteena olivat kaikki kansanedustajat (ministereinä toimivia lukuun ottamatta) sekä otos alue- ja paikallispoliitikoista. (SOU 2006, 73.)

Ruotsalaisista kansanedustajista 62 prosenttia kertoi joutuneensa ainakin joitakin kertoja häirinnän, 53 prosenttia uhkailun ja 7

prosenttia fyysisen väkivallan kohteeksi vuosien 1999–2005 aikana.⁵ Paikallispoliitikoilla osuudet olivat huomattavasti pienempiä. (SOU 2006, 75–78.) Suomessa ei vastaavaa selvitystä luottamushenkilöiden kohtaamasta häirinnästä ja väkivallasta ole tietävästi tehty. Tähän tutkimukseen haastatelluista kansanedustajista melkein kaikilla oli jonkinlaisia kokemuksia häirinnästä ja monilla myös yksittäisistä uhkauksista. Aktivisteilla kokemukset häirinnästä riippuivat paljon siitä, minkä alan aktivistista oli kyse ja kuinka tunnettuja he olivat julkisuudesta. Häirinnän kohteeksi tuntuivat joutuvan erityisesti eläintensuojelun ja monikulttuurisuuden puolesta toimivat. Kiusalliseksi koettuja häirinnän muotoja olivat muun muassa häirinnän kohteen nimissä toimiminen tai julkiset solvaukset. Näistä oli kokemusta useilla haastatelluilla.

Varmaan todennäköisesti se vastaava henkilö sitte joskus kirjotti mulle sivublogin, et mä jouduin sulkee tietyn blogiosoitteen. (...) Joskus hän lähetti minun nimissä sähköposteja pitkin viranomasia. Ne on hirveen kiusallisia. Semmosia on tullu muutamia. (poliitikko, 40–60v)

Mulla on ollut esimerkiksi oma blogi, joka ei oo suinkaan mun tekemä, niin siellä jo vuosia. (...) Et kyllähän (...) sähköpostiä tulee. Paketteja jokunen vuodessa. On tullut paketteja, erilaisia. (...) Mutta kyllä se netti on se isoin. (aktivisti, 40–60v)

Suoranaiset uhkaukset olivat haastateltujen keskuudessa harvinaisia, ja niistäkin suurin osa oli sellaisia, joita ei pidetty vakavasti otettavina. Vielä harvemmat kertoivat koskaan joutuneensa edustajantyönsä tai aktivisminsa takia fyysisen väkivallan kohteeksi. Jotkut kertoivat tilanteista, joissa humaltunut ihminen oli hermostunut ja yrittänyt hyökätä päälle.

5. Kansanedustajien prosentit on laskettu edustajien kokonaismäärästä (poislukien ministerit). Noin neljännes edustajista jätti vastaamatta kyselyyn, joten heidän mahdollisesti kohtaamansa häirintä, uhkailu ja väkivalta puuttuu luvuista.

Mä luulen, että tää päällekkarkaus oli enemmän (...) ajattelemattomuutta. Tää henkilö oli hieman humaltuneessa tilassa ja (...) hikeentyi totaalisesti. Kyllä hän säikähti ittekin sitä tilannetta. Mutta (...) on tunnustettava, että ei minusta ollut jääjäksi sinne kadulle enää sen jälkeen, että kyllä se sen verran säikäytti. (poliitikko, alle 40v)

Kerran on ollu semmonen tilanne, et oli humalainen porukka ja yks sieltä alko haastaa riitaa. Ne toiset repi sitä pois. Sit kun se tuli vieläkin päälle, niin yks niistä omista vetäs siltä palleasta ilman pihalle, että ”ei tää näköjään muuten loppu, me viedään tää pois”. (poliitikko, 40–60v)

Ruotsalaistutkimuksessa edustajien kohtaama uhka jaoteltiin neljään tyyppiin, joilla voi jäsentää myös suomalaisten poliitikkojen ja aktivistien kohtaamaa uhkaa ja häirintää (mt., 177–179):

- 1) **Päätäjät yleisesti vihaavat häiriköt** (stalkare) ovat henkilöitä, jotka syystä tai toisesta kokevat katkeruutta vallanpitäjiä kohtaan ja ovat usein jollain tavalla häiriintyneitä. He saattavat ottaa jonkun julkisuudesta tunnetun henkilön (tai useita henkilöitä) kohteekseen ja alkaa kostaa kärsimäänsä vääryyttä tai ilmaista vihaansa yhteiskunnan etuoikeutettuja kohtaan. Häiriköinnin kohde joutuu tällöin yleisemmän vihan tai katkeruuden kohteeksi ikään kuin symbolisesti.
- 2) **Henkilöön leimautuneilla häiriköillä** (stalkare) pakkomielle liittyy nimenomaan häirinnän kohteeksi joutuvaan henkilöön. Häirikkö voi kokea olevansa rakastunut tai sitten hän voi kokea julkisuudesta tunnetun henkilön isä- tai äitihahmokseen. Tässäkin tapauksessa myös katkeruus ja kosto voivat olla häiriköinnin motiiveina.
- 3) **Poliittisista päätöksistä tai suunnitelmista vihastuneet ”tavalliset” kansalaiset.** Kyse voi olla esimerkiksi kuntaliitoksista, luonnonsuojelualueiden perustamisesta, koulun lakkauttamisesta tai vastaavista

hankkeista, jotka herättävät kansalaisprotesteja. Jotkut ihmiset voivat tällaisissa tilanteissa suuttua siinä määrin, että alkavat hyväksyttävän protestoinnin lisäksi häiriköidä tai uhkailla päättäjiä. Tavoitteena on oman mielenilmauksen lisäksi saada päättäjät peräytymään suunnitelmistaan.

- 4) **Poliittiset ääriryhmät ja organisoitu rikollisuus.** Militantit aktivistit tai ryhmittymät sekä rikollisjärjestöt voivat solvata ja pelotella kanssaan eri mieltä olevia päättäjiä, jotta nämä eivät uskaltaisi edistää vastenmieliseksi koettua politiikkaa tai lopettaisivat poliittisen toimintansa kokonaan.

Tekemissämme poliitikko- ja aktivistihaastattelussa viitattiin organisoitua rikollisuutta lukuun ottamatta kaikkiin yllä mainittuihin häirintämotiiveihin. Kansanedustajat puhuivat ehkä eniten päättäjille yleisesti katkerista häiriköistä, joilla poliitikkoja solvaava viestittely ”jää päälle” tai yltyy uhkailuksi. Poliitiikan huonosta maineesta juontavaa vihapuhetta on internetin keskustelupalstoilla loputtomasti, mutta silloin kun teksti käy erityisen törkeäksi, viesteihin liittyy selviä uhkauksia tai yksittäisiä poliitikkoja häiritään jatkuvilla puhelinsoitoilla ja tekstiviesteillä, ärsytyksen kynnyksensä ylittyy. Tällöin haastatellut yleensä myös ajattelivat, että häirikkö on jollain tavalla mieleltään järkkynyt. Tällainen henkinen tasapainottomuus tekee häiriköstä arvaamattoman ja siksi myös pelottavan. Yksi haastatelluista kansanedustajista kertoi saaneensa tappouhkauksen, koska uhkaaja oli saanut käsityksen, että edustaja on laiska eikä hoida tehtävänsä kunnolla. Toinen kansanedustaja kertoi eduskuntaryhmälleen sekä itselleen ja puolueen puheenjohtajalle tulleista uhkauksista:

Tää tappouhkaus oli selkeesti suunniteltu, et oli selvittänyt missä mä asun, oli samasta maakunnasta, oli kaikki välineet, systeemit. Ja tuota mieleltään sen verran järkkynyt, että olis voinut. (K: Ja tää henkilö tiedetään, et kuka se oli?) Joo, joo. Ja hän on, siis mä en halunnut

hänelle mitään tuomiota. Mä halusin, että hän saa hoidon. (poliitikko, alle 40v)

Meillehän on tullut semmosia viestejä (...) esimerkiksi meidän kesäkousten alla, että varokaahan ku ootte torilla, että mitä tapahtuu. Ja sit [puheenjohtajalle] ja minulle on varmaan tullut semmosia yhteisiä uhkauksia. Se on vähän hankala juttu. Osahan niistä on varmaan ihan täysin harmittomia. Mutta voi olla myöskin ihmisiä, jotka on jollakin tavalla sairaita. Ja sitten voi olla myöskin niin, että sitten jos otetaan joitakin lääkkeitä, aineita ja muita, niin saattaa olla riski, et jotakin tapahtuu. Mut ei. En mä voi sanoo, et niitä tulis hirveen paljon. Ne on äärimmäisen harvinaisia. (poliitikko, yli 60v)

Muutamit kansanedustajat kertoivat myös henkilöön leimautuneista häiriköistä. Kaksi naiskansanedustajaa kertoi seksuaalisen häirinnän tyyppisestä viestittelystä ja toinen heistä myös pahantahtoisestä yksityiselämän seuraamisesta. Yksi mieskansanedustaja kertoi naisista, jotka sähköpostitse liian innokkaasti. Näissäkin tapauksissa häirikön tulkittiin olevan jollain tavalla henkisesti tasapainoton.

No on tullu jotain, just nimettömiä puheluita tai tekstareita, jotka on ollu tämmösiä niinku, tavallaan niinku seksuaalista häirintää. (poliitikko, 40–60v)

Mut sitten sen ihmisen joissain kirjeissä oli sit jotakin sellasia (...) omaan yksityiselämäni liittyvii kohtia, jotka ei ollu kyllä ihan paikansapitäviä eli totta mut semmosia, et mä aattelin et miten se tietää ton, niin sillen heräs vähän sellasta pelonkin tunnetta, et mikä tää, kuka tää on, tai jostain läheltä joku, ja miksi se tekee näin. (...) Mut siis niihin liittyi aivan sairasta, just tommosta keksittyä, et ihan hirveetä tekstii. (...) Et just tälläsii, mis on esitetty, et tullaan pilaamaan mun elämää ja muuta. (poliitikko, alle 40v)

Kolmas häiriköinti- ja uhkatyyppi liittyy konkreettiin päätöksiin ja ratkaisuihin. Ruotsalaispoliitikoille tehdyssä kyselyssä noin puolet vastaajista arveli kohtaamansa häirinnän tai uhkailun motiiviksi halun vaikuttaa toimenpiteeseen tai päätökseen asiakysymyksessä (SOU 2006, 88). Tekemissämme haastatteluissa ei systemaattisesti pyydetty vertailemaan häirinnän motiiveja, mutta ainakaan spontaanisti yksittäisiin päätöksiin liittyvät häirintätapaukset eivät korostuneet. Kaksi konkaripoliitikkoa muisteli vuosikymmenten takaisia tapahtumia ja yksi nuorempi kertoi saaneensa aggressiivisia palautetta otettuaan kantaa paikallisesti kiistanalaiseen hankkeeseen.

Nehän tuli tänne, siis tällainen kapinaliike. Henkeähän uhattiin useita kertoja. Sillon kun se tuli se bussilasti sieltä [Itä-Suomesta], niin ne anto sieltä välillä, että ne ampuu minut, tuli tällaisia viestejä eduskuntaan. Se oli aika jännittänyt se tunnelma, kun ne tuli sitten tänne siihen yöistuntoon, jossa tätä asiaa käsiteltiin. (poliitikko, yli 60v)

Jotain vihaviestejä on tullut just jostain, et on puolustanu jotain [paikallisesti kiistelyä asiaa], ja sit on tullut jotain tällaisia aggressiivisiä viestejä. (poliitikko, 40–60v)

Poliitikkoihin ja päättäjiin yleisesti kohdistuvan vihamielisyyden ohella toinen eniten esiin tullut motiivi liittyi ideologisiin kysymyksiin. Tällaisiksi nimettiin erityisesti ruotsin kielen asema, maahanmuuttopolitiikka ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat. Vaikka näissäkin on osittain kyse konkreettisista päätösasioista, niihin liittyvä häirintä ja vihapuhe on kuitenkin yleisempää ja liittyy laajemmin arvoihin ja yhteiskuntakehitykseen. Näille teemoille on tyypillistä, että niissä eri kantoja edustavat ryhmittymät voimaannuttavat itseään omilla internet-sivustoillaan ja myös kärkkäästi puuttuvat toisenmielisten tekemisiin ja sanomisiin internetin keskustelu- ja kommenttipalstoilla. Joiltain osin sanankäyttö on solvaavaa ja herjaavaa ja voi antaa pontta häiriköintiin taipuville

ihmisille. Vain harvat haastatellut kertoivat kuitenkin saaneensa tällaisistakaan lähtökohdista kumpuavia uhkauksia.

Tämmönen heimottuminen ja muu niin se on jännä, että ne on solidaarisempia tämmösille nettikavereille kun omille perheenjäsenille, vaikka ei oo ees tavannu heitä. (...) Mä oon ehkä vieläkin noilla [netti]sivuilla yks haukutuimmista poliitikoista. (...) Mutta paskaa paketissa ei oo tullut. Jokunen kirje, mutta henkeä varsinaisesti ei oo uhattu. (...) Joskus tulee humalaisten huutelua mutta yllättävän vähän. (poliitikko, 40–60v)

On tullut semmosia näitten äärioikeistolaisiksi luonnehdittavien ihmisten sähköposteja, jotka on vähä siinä rajoilla. (...) Mutta en mä niissäkään oo huomannut suoranaisia uhkailuja mun mielestä koskaan. Siitä on tosi monta vuotta aikaa, kun mun mielestä tuli joku oikee uhkailuviesti. (...) Et on tämmösiä, jotka ovat poliittisesti hyvin eri mieltä. (...) Ja yks kaveri viestittää hyvin ärsyttäviä näkemyksiään, tai siis silleen tyylilajiltaan ärsyttävästi, jolla on sit taas jotain uskonnollisia näkemyksiä asioista, abortista ja mistä kaikesta, homojen oikeuksista, mistä hän on syvästi eri mieltä. Et onks se sitten ahdistelu, et tämmöset tyypit lähettää viikonloppusin monta tekstiviestiä, niin en mä tiedä. (poliitikko, alle 40v)

Tästä mun erityisalasta johtuen niin niitä on tullut kaikenlaisia uhkailuja ja muita, jotka ei oo ainoastaan itseen kohdistuvia vaan perheeseen. (aktivisti, 40–60v)

Esimerkiks Lapissa jos menee kapakkaan, ei kannata siellä kauheen korkeella profiililla esiintyä ympäristönsuojelijana, jos on kello liian paljon ja ihmiset liian kännissä. (...) Mut semmosta ei oo koskaan Suomessa ollut, mikä ois oikeesti tuntunu pelottavalta. (aktivisti, 40–60v)

Erityisesti poliitikoilla tuntui olevan käsitys, että heidän kohtaamansa häirintä osaltaan juontuu median paisuttelemisesta, poliitikkoihin kohdistuvista skandaaleista ja mediassa elävästä mielikuvasta, jonka mukaan poliitikot lähinnä tavoittelevat vain omaa etuaan. Toisaalta monet myös korostivat, että median kielteinen yleiskuva ei suoraan heijastu siihen, miten ihmiset suhtautuvat poliitikkoihin (ks. luku 5.1). Samoin ymmärrettiin, että merkittävä asema ja tunnettuus ylipäättään lisäävät todennäköisyyttä joutua häirinnän kohteeksi. Suorempi kasvualusta häiriköinnille ovat internetin keskustelu- ja kommentointialueet, joilla kielenkäyttö julkisuudesta tunnettuja henkilöitä kohtaan on usein halventavaa ja aggressiivista.

Sen verran mulla on näitä assareita, että ne vilkasee, että onks siellä [netissä] jotain sellasta, mikä uhkaa henkeä ja terveyttä. (...) Jos Suomessa tapahtus jotain ikävää poliitikolle, à la Anna Lindh, tai jotain muuta, niin ei niitä hahmoja montaa oo. Ne kohdistuu yleensä pääministeriin tai sitten oppositioihmiseen. Mulla ei mitään sellasta kokemusta oo, mutta jos joku sekopää on, niin sehän ottaa jonkun tämmösen korkeeprofilii-ihmisen. Ei se mitään rivi-ihmistä tuolla ota. Se on vaarallista, koska tää nimimerkillä kirjottaminen, se raaiastaa. (...) Siihen on niin helppo lähteä mukaan. (poliitikko, 40–60v)

Kyllä tässä taas tuli yks tappouhkaus tänne ja muuta, et kyl tämmöset sitte tulee mulle asti tietoon. Mut et sitten samaan aikaan kun esimerkiksi itse blogimaailmassa just kirjottaa, niin se on varmaan se, (...) missä saa kaikkein eniten semmosta ikävää palautetta. (aktivisti, alle 40v)

*Kielteisiä tunteita on otettava vastaan,
mutta uhkailuja ja väkivaltaa ei hyväksytä*

Poliitikkojen ja aktivistien suhtautuminen itseen kohdistuvaan häirintään ja uhkailuun vaikutti rauhalliselta, ja sietokynnys tuntui olevan

melko korkealla. Haastatteluista syntynyt vaikutelma vastasi melko hyvin ruotsalaisille kansanedustajille tehdyn kyselyn (SOU 2006) tuloksia. Kaksi kolmasosaa ruotsalaisista kansanedustajista katsoi, että luottamushenkilön on oltava henkisesti valmistautunut häirintään ja uhkailuun (mt., 105) ja puolet heistä uskoi kansalaisten odottavan, että luottamushenkilöt sietävät tietyn määrän heihin kohdistuvaa häirintää ja uhkailua (mt., 107). Yllättävää tutkimuksessa oli, että peräti viidennes vastaajista katsoi, että luottamushenkilön on oltava valmistautunut myös itseensä kohdistuvaan (fysiseen) väkivaltaan (mt., 106). Vastauksista ei käy ilmi, pitävätkö edustajat altistumista häirinnälle, uhkailulle ja väkivallalle myös oikeutettuna ja ikään kuin luottamushenkilön velvollisuutena, vai pidettiinkö sitä ikävänä tosiasiana, johon on sopeuduttava mutta joka ei ole hyväksyttävää (mt., 185).

Omissa haastatteluissamme kansanedustajat kokivat kielteistenkin tunteenpurkausten kuuntelemisen johonkin mittaan asti velvollisuudekseen. Sen sijaan uhkailuja ja väkivaltaa ei hyväksytty. Useimmat uhkailuja saaneista uskoivat myös osaavansa arvioida, milloin kyse on vakavasta uhkauksesta ja milloin vaarattomasta suunsoitosta. Tapauksia, joissa häiriköstä tai uhkailuista olisi ilmoitettu eduskunnan turvallisuusviranomaisille saati poliisille oli haastatelluilla vain muutamia tai ei lainkaan.

[Olen saanut] tappouhkauksiakin, mutta mä en oo ottanu niitä hirveen vakavasti. (...) Et mä en oo järjettömän herkkä sellaselle ihan uhkailulle tai muulle, koska kyl must sen pystyy aika äkkiä lukeen kuitenkin, (...) et kuinka realistinen toi uhka on, et onks se nyt raivopäissään just nyt sanottu vai oisko sillä jotakin vakavempaa yhteyttä. (poliitikko, alle 40v)

[Ei ole tullut sellaisia uhkauksia] että ne tarttis viedä eteenpäin tai menettää päiväuniaan. Jos joskus joku soittaa ja sanoo, et sut pitäis tappaa, niin mä sanon niin, että ootsä tosisas ton kanssa. Että sanot

nyt saman tien, et ootsä tosissas, et jos oot, niin mä soitan poliisille, tai sitten pyydät anteeksi. Et ihmiset ei vihaspäissään aina ymmärrä, et mitä ne sanoo, et niiltä pitää heti kysyä, et ootsä tosissas. (poliitikko, alle 40v)

Mulla on tuntuma siihen, minkälaisia oikeesti vaaralliset tyypit on. Ja tavallaan se, että joku ääliö kannipäissään soittaa, niin vaikka se sanois mitä, vaikka se ois teoriassa niin sanottu tappouhkaus, niin kyllä sen nyt yleensä tietää, ettei se oikeesti tarkoita juuri mitään. Se on projektio. Sillä on vaimo lähteny tai tullu potkut tai jotain tämmöstä. Se vaan pitää purkaa johonkin, ja se nyt on millon mitäkin mikä sattuu tulemaan vastaan. (aktivisti, 40–60v)

Vakavista uhkauksista niin edustajat kuin aktivistitkin kertoivat tekevänsä ilmoituksen poliisille tai eduskunnan turvallisuusyksikölle. Sen sijaan häiriköinnissä käytännöt vaihtelivat. Joillakin kynnys oli hyvin korkealla, toiset taas tekevät ilmoituksen, jos häiritä on jatkuva. Yleisin strategia vaarattomaksi koettua häiriköintiä ja vihapostia kohtaan kuitenkin oli se, että viestit poistettiin niitä edes lukematta. Ärsytyskynnyksen ylittävissä tapauksissa häiriköinti usein loppui siihen, kun turvallisuusviranomaiset ottivat häirikköön yhteyttä. Internetin vihapostittelijoita ei kuitenkaan aina tavoiteta.

Emmä kommentoi semmosia [aggressiivisia viestejä] millään tavalla. (...) Enkä kerro kellekään muullekaan (K: Elikkä katsot, että ei oo aihetta ...) oikeusprosessia ruveta nostaan tai jotain tämmöstä?) Ei tulis mieleenkään. (...) Mä oon oppinut siihen, että voidaan käydä tämmöstä kovaakin kriittistä keskustelua tämmösessä asenteessa, mut se ei tarkoita välttämättä sitä. Erilaisii persoonia ja ihmisiä. (poliitikko, yli 60v)

[En ole] koskaan mitään siis suurempaa uhkaa kokenut, (...) mutta et enemmän sitten semmosta häiritsevää, ja siihen on riittänyt viesti

et kiitos, et toivon et tää on viimeinen viestisi, et ellei, niin sit mun täytyy pohtia jatkotoimenpiteitä. Ja ne on yleensä tehonnu ihan hyvin. (...) Yhden ainoan kerran mä oon näiden 12 vuoden aikana ollut yhteydessä meidän tonne turvallisuusyksikköön, erään henkilön osalta, joka sitten, en tiedä mitä tapahtui ja miten asia hoitui, mutta en ole hänestä sen koommin kuullut. (poliitikko, 40–60v)

Nää häirintätekstarit ja -puhelut, niin mä oon ajatellut aina, et jos se jatkuu, niin mä teen ilmoituksen. Et ei mulla oo siinä toista kysymystäkään etteikö mulla ois lupa niin tehdä. (...) Mutta kun ei ne oo koskaan jatkunu sen pidempään, niin mun ei oo tarvinnu sitä tehdä. Mut sitten esimerkiks tää Facebook-tappouhkaussivu, niin mä tein siitä rikosilmoituksen, mutta poliisilta tuli semmonen päätös, että se ei nyt tee mitään, koska sitä tekijää ei saada kiinni. Et se on mahdotonta että. Ja mä oon esimerkiks Facebookissa ylläpitäjälle tehny monta kertaa ilmoituksen siitä sivusta. Mut et se tulee sit aina uudestaan, et se on aina semmosta voimatonta taistoa internettiä vastaan. (poliitikko, 40–60v)

Haastattelujen perusteella jonkinasteinen häirintä ja solvaavat nettikirjoitukset ovat tuttuja kutakuinkin kaikille poliitikoille ja myös useimmille aktivisteille, mutta varsinaisia uhkailuja tulee harvoin, ja suurinta osaa niistäkin haastatellut pitivät tyhjänä uhoamisena. Kansanedustajat kokivat tiettyyn mittaan asti velvollisuudekseen kuunnella kansalaisten tuohtuneitakin purkauksia, mutta törkeää häirintää, uhkailua tai väkivaltaa ei hyväksytty. Kynnys ilmoituksen tekemiseen häirinnästä on useimmilla melko korkealla, ja yleisin taktiikka häirikköviestien suhteen oli niiden jättäminen lukematta.

5.6. Seuraukset osallistumiselle ja julkiselle keskustelulle

Osa häirintäviesteistä ja uhkailuista on ilmeisesti on silkkaa paineenpurkua ja ajattelemattomuutta, mutta osan tarkoituksena voi olla lamaannuttaa kohteiden toimintaa. Kun kansanedustaja tai aktivisti tietää, että tietynlaisten mielipiteiden esittämisestä seuraa lokapostia tai mahdollisesti uhkailuja, hän ehkä jättää mielipiteensä kirjoittamatta. Poliitiikan tai aktivismin huono julkinen maine ja kielteisen palautteen uhka voivat myös pelottaa tai turhauttaa niin paljon, ettei aktivistiksi tai poliitikoksi aleta alun alkaenkaan, tai sitten kielteinen palaute voi johtaa toiminnasta vetäytymiseen. Keskustelukulttuurin aggressiivisuus voi näin vaikuttaa julkista keskustelua ja demokraattista osallistumista tukahduttavasti.

Haastateltujen kansanedustajien joukossa oli kaksi, jotka haastattelua tehtäessä olivat jo päättäneet etteivät enää asetu uudelleen ehdolle eduskuntavaaleissa. Heistä toisella julkkis-asemaan liittyvä yksityisyyden menetys ja henkilöön käyvä häirintäpalaute olivat osasyinä luopumiseen. Myös muutamat muut eduskunnasta pois jättäytyneet kansanedustajat ovat kertoneet yhdeksi luopumisensa syyksi politiikan huonon maineen, skandaalijulkisuuden ja yleisön poliitikoja kohtaan tunteman halveksunnan.

Suurin osa haastatelluista ei kuitenkaan pitänyt mainetta, leimautumista tai lokapostia keskeisenä sen kannalta, jatkaako itse yhteiskunnallista toimintaansa tai miten sitä tekee. Sen sijaan he kantoivat yleisemmin huolta politiikan ja yhteiskunnallisen osallistumisen houkuttelevuudesta. Jotkut poliitikoista myönsivät myös, että kansanedustajaehdokkaiden rekrytointi on viime vuosina tullut vaikeammaksi, kun taas toiset kiistivät, että tämä koskisi ainakaan heidän omaa puoluettaan.

Sitten tämä julkisuus ja arvostus, niin se ei oo korkealla. Se ehkäsee ihmisiä hakeutumasta politiikkaan. Melkein tulee, jos oisin ilkeä ja vähän kevyesti sanosin, niin tänne entistä enemmän hakeutuu sem-

moset, jotka ei missään muualla pärjää. Se on tämmönen skeptinen kommentti. (...) Sun pitää oikein houkutelaa, että sä saat listat täyteen, ja ennen kuitenkin oli isot jäsenvaalikampanjat. (...) Lyhyessä ajassa on tapahtunu tosi iso muutos. (poliitikko, yli 60v)

Puolueitten on entistä vaikeempi saaha ehokkaita, et koska tietyllä tapaa kuitenkin koetaan, et siinä leimaantuu. (...) Monia vähä hävettää sanoa että ”olen sosiaalidemokraatti” tai ”olen keskustalainen”. (poliitikko, 40–60v)

Meil on tulijoita. Et meidän jäsenmäärä on vähän kasvanut, meidän aktiivien määrä on kasvanut, ja tulijoita on koko ajan pätevämpiä. Mut me ollaan nyt ehkä vähä vastavirtaa tässä. (poliitikko, alle 40v)

Kyl mä oon ymmärtänyt, et ainakin (...) Uudellamaalla niin tunkua on ollut. (...) Et kyllähän tää siinä mielessä on houkutteleva ja mielenkiintonen, vaikka puhutaan, että palkat pitäs olla korkeemmat että saatas ikäänku parempaa porukkaa, kouluttautunempaa porukkaa, mutta mä en kyllä yhdy siihen joukkoon. (poliitikko, 40–60v)

Vaikka siis poliitikoiksi ja aktivisteiksi näyttää edelleen olevan tulijoita, osa kiinnostuneista luultavasti luopuu aikeistaan kielteisen julkisuuden ja mahdollisen aggressiivisen palautteen takia. Ne taas, jotka aktivisteiksi tai poliitikoiksi ryhtyvät, eivät haastattelujemme mukaan juuri anna häiriköinnin ja uhkailujen vaikuttaa toimintaansa. Niitä pidetään hieman rasittavina ilmiöinä, joihin kuitenkin totutaan ja jotka opitaan mahdollisuuksien mukaan jättämään huomiotta. Poikkeus tuntui kuitenkin olevan maahanmuuttokysymys, jossa aggressiivinen palaute on selvästikin rajoittanut ihmisten uskallusta ja halua osallistua keskusteluun. Hyökkäävästä, henkilöön käyvästä ja solvaavasta palautteesta ovat valittaneet niin poliitikot, tutkijat kuin järjestöaktivistitkin. Esimerkiksi monikulttuurisuuden tutkija Veronika Honkasalo uskoi mielipidekirjoituksessaan (HS 14.3.2010) aggressiivisen, myös

tutkijan persoonaa ja perhetilannetta koskevan nettikommentoinnin jarruttavan tutkijoiden osallistumista maahanmuuttokeskusteluun (ks. myös Keskinen ym. 2009, 14). Myös haastattelemiemme poliitikkojen esimerkit tapauksista, joissa vihaposti oli onnistunut tyrehtyttämään keskustelua, koskivat lähes yksinomaan maahanmuuttokysymystä.

Kyl mä luulen, et (...) se, et nää ulkomaalaisvihamieliset voimat lähettää kansanedustajille niin paljon sähköpostia, et kun niitä tulee lähes päivittäin, ja voi tulla välillä paljon enemmänkin, niin se vaikuttaa monien siihen, et mitä ne uskaltaa sanoo näistä asiasta ja monien näkemyksiin siitä. Mulla se ei vaikuta, koska mä en haluu antaa pelolle ja pelottelulle ja tämmösille ahdasmielisille mielipiteille painoarvo siinä mitä mä teen. Et se ei saa vaikuttaa oikeestaan suuntaan eikä toiseen. Pikemminkin tekee vaan sen vielä tärkeemmäksi, et jaksaa puolustaa sitä omaa näkemystään. Mut kyllä mä oon kuullut monilta edustajilta, et ne ei uskalla puolustaa monikulttuurista ja suvaitsevaista yhteiskuntaa enää, koska ne tietää, että sit tulee sähköpostia ja sitten tulee palautetta. Et ahdistelu tietyssä mielessä saavuttaa tulostaan joissain asioissa, et poliitikot on sit vielä vähemmän rohkeita. (...) Mulle on useempi kansanedustaja sanonut, et mä en näistä asioista puhu sen takii. Et kyllä sillä vaikutusta on. (poliitikko, alle 40v)

Et mä sain niin hirveesti siitä aggressiivisii sähköpostiviestejä ja sit anonyymejä kommentteja näihin mun blogikirjotuksiin, et sit mä päädyin siihen, et mä poistin ne oman ja sit perheen turvallisuuden takia. Et se rupes oikeesti vähän pelottamaan. Et kyllä se, se mun mielestä on hirveen ikävää. (...) Mä oon just miettinyy sitä, et mitä se tekee politiikalle. Et kyllä musta on tullut kans varovaisempi. Mä en välttämättä siis sillai uskalla osallistuu johonkin kerjäämiskeskusteluun samalla rohkeudella kuin joskus aikasemmin, kun olin ollut vasta vähän aikaa politiikassa. Et sitä on alkanut pelätä sitä aggressioo, et jos se suuntautuu jotenkin. (poliitikko, 40–60v)

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että vihaposti ainakin osittain onnistuu tavoitteissaan. Vaikka useimmat sanoivat, että eivät anna hyökkäävän kirjoittelun vaikuttaa toimintaansa, tietoisuus vihapostin mahdollisuudesta todennäköisesti kuitenkin joissain tilanteissa nostaa sanomisen kynnystä. Esimerkiksi yksi maahanmuuttoaktivisti kertoi joutuvansa aiempaa tarkemmin harkitsemaan sanomisiaan, koska vapaampi puhe ymmärrettäisiin pahantahtoisesti ja kaikki tulkinnanvaraisuudet käännettäisiin puhujaa vastaan. Yksi poliitikko puolestaan kertoi tappouhkauksen saatuaan miettineensä, onko edustajan työ sittenkään siihen liittyvien riskien arvoista.

Sen mä oon päättänyt, että ne jutut ei saa estää mua toimimasta. Mutta kyllä se sitten taas sen tekee, että joutuu ihan hirveen tarkkaan miettimään. Että varmaan sitä uskaltaisi reteemmin tutkijanakin puhua jutuistaan, jos ei tietäisi et siellä koetetaan joka asia kääntää mua vastaan. Silloin joutuu nipottamaan joka pilkun kanssa, mikä menee johonkin. (aktivisti, 40–60v)

Ne on semmosia asioita, jotka saa oikeesti miettimään sitä, että onko politiikka oikea valinta ja kuinka pitkälti haluaa panna ittensä alttiiksi. Et tavallaan se oman hengen ja fyysisen olemisen uhka, kyllä sen voi tunnustaa, että se oli tosi järkyttävä. (poliitikko, alle 40v)

Leimautumisen ja torjutuksi tulemisen riskiä lisää, jos esittää selvästi yleisistä käsityksistä poikkeavia näkemyksiä. Erityisesti jos näkemykset koetaan moraalisesti vääriksi tai oman identiteetin perusteita horjuttaviksi, ne voivat herättää aggressiivisia vastakommenteja. Tällaisia aihepiirejä ovat monikulttuurisuuden lisäksi erityisesti sukupuoleen, seksuaalisuuteen, uskontoon ja kieleen liittyvät kysymykset.

Siis tää aihe on kuitenkin, se on poliittisesti epäkorrekti, eli tavallaan aina kun mä oon julkisuudessa, niin (...) mä oon semmosessa väittelyasemassa. (...) Ja osa, sanotaan et puolet toimittajista, [on] ollu hyvin,

jotenki vihasia, varsinkin tässä (...) kirjan ympärillä. Se alkoi mun ensimmäisestä haastattelusta, (...) ja toimittaja oli suorastaan, se oli niin vihanen jotenki siitä kirjan nimestäkin jo. (aktivisti, 40–60v)

Haastatellut yleensä kuitenkin pitivät tärkeänä, että kaikesta huolimatta on ihmisiä, jotka haluavat ja uskaltavat panna itsensä likoon tärkeiksi kokemiensa asioiden puolesta. Mieliä pitäisi uskaltaa ilmaista, vaikka palaute olisi kielteistä ja leimaavaa.

Ei käy, että joku tärkeä mieli jäis sanomatta sen takia että ihmiset ei kehtaa. Vaan täytyy kehdata. Pitää voida sanoa ääneen se, et mitä on mieltä. Ja koska nyt tän asian historia on pitkälle se, että ei oo kehdata, ei oo uskallettu, koska sitten se vastapallon lyönti on ollut niin raju kuin se on. Et on tullut erilaista syytelyä, ja ihmiset on hirveen huonoja täs sosiaalisessa maailmassa kestäämään erilaisia syytöksiä, et sinä oot semmonen ja tommonen ja rasisti-fasisti, jotain muuta. Niin tota, sen takii toi on ollut aika hyvin piilossa, mutta ehkä se oma ajatus siinä tosiaan oli se, että kun tietää ettei semmonen ole, mut kuitenkin on tietty mieltä, niin mä, sanotaan, näytetään nyt sitten hyvää esimerkkiä. Ja kyllä ne muut sitten sieltä myös uskaltaa, jos ne näkee että muutkin uskaltaa, eikä heille käy kovin pahasti. (aktivisti, alle 40v)

Muutamit haastatellut korostivat yleisemminkin henkilökohtaisen sitoutuneisuuden merkitystä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Näkemyksen henkilökohtaisuuden korostaminen on eräänlainen tae siitä, että asia on tärkeä ja että sen esittäjä seisoo sanojensa takana. Tämän uskottiin tekevän keskustelusta syvällisempää ja perustellumpaa. Esimerkiksi siirtyminen nimimerkkikirjoittajasta omalla nimellään esiintyväksi bloggajaksi voi olla merkittävä askel.

Tasan neljä vuotta sitten totesin, että nyt saa nimimerkkikirjoittelu riittää, et sen ikään kuin aika on nyt ohi. Siinä ei oo enää oikein mitään

saavutettavaa. Ja jos haluaa ikään kuin edetä, (...) jos haluaa saada enemmän kaikupohjaa ajatuksilleen, niin kyllä se nyt vaan sitten on niin, että pitää omalla nimellään kirjoittaa. Ja pitää olla kanttia seisoo sen takana, että mitä itse nettiin laittaa. (aktivisti, alle 40v)

Mä haluisin päästä siihen, että oikeesti vois panna sen oman äänensä likoon (...) Silloin mun mielestä ei se pointti oo se, että se on se persoona kaiken yllä, vaan että se ihminen on niin varma siitä omasta asiastaan ja se on tehny sen työnsä niin hyvin, et se voi panna päänsä pantiksi siitä, et se pitää paikkaansa se mitä se on väittäny, et se on relevantti pointti. (...) Et se ei oo vaan se, et sä kerrot mitä siellä tapahtuu tai välität sen välittömimmän version siitä asiasta, vaan et sä tuut oikeesti sanomaan ja tulkitsemaan sen, vetämään johtopäätöksiä. (aktivisti, alle 40v)

Henkilökohtainen julkinen osallistuminen on siis tarpeellista ja arvokasta mutta vaatii motivaatiota ja rohkeutta. Kyse ei ole pelkästään leimautumisen tai häiriköinnin riskistä vaan yleisemminkin siitä, onko niin vakuuttunut itsestään ja asiastaan, että katsoo julkisen osallistumisen perustelluksi ja oikeutetuksi. Kyse ei välttämättä ole asiantuntemuksesta tai esiintymiskyvystä vaan rohkeudesta ottaa vastaan tuttavien ja muun yleisön mahdollinen ”kuka toikin luulee olevansa” -kysymys. Viestimissä esiintyvistä henkilöistä keskustellaan kahvipöydissä ja työpaikoilla ja samalla arvioidaan heidän ”pätevyyttään” ja ”oikeuttaan” esiintyä julkisuudessa (Ahva ym. 2011). Julkisuuteen osallistumista pidetään helposti itsekorostuksena tai oman edun tavoitteluna, mutta osallistujan itsensä näkökulmasta julkisuus voi kuitenkin tuntua myös palkitsevalta: julkisuus voidaan kokea merkiksi siitä, että on otettu vakavasti, ja mukavalta voi tuntua sekin, jos esiintyminen on pantu tuttavapiirissä merkille (Heikkilä 2001, 214–215). Julkinen pätevyys ja julkisuushakuisiksi leimautuminen ovat sikäli paradoksaalisia ilmiöitä, että julkista pätevyyttä voi lisätä myös julkisuudessa esiintymällä. Sen jälkeen, kun on julkisuudessa lunastanut paikkansa jonkin

tietyn teeman aktivistina tai kannuksensa ansainneena poliitikkona, julkinen asema on ikään kuin tullut hyväksytyksi eikä sitä enää niin helposti kyseenalaisteta. Silti ainakin poliitikoilla on myöhemminkin riski leimautua ”julkisuushakuiseksi”, ”narsistiksi” tai ”tyrkyksi” (ks. luku 3.2)

On myös ilmeistä, että eri ihmiset kokevat julkisen esiintymisen eri tavoin. Yksille esillä olo on nautinnollista jo sinänsä, kun taas toisille huomion kohteena oleminen on piinallista. Jotkut oppivat olemaan piittaamatta kielteisestä palautteesta, kun taas toisilta tämä ei onnistu. Voi olla, että aktivisteiksi ja poliitikoiksi tästä syystä valikoituu ihmisiä, joilla tällaista paineensietokykyä on, kun taas aremmat jättäytyvät suosiolla syrjään (ks. luku 2.5).

5.7. Yhteenvetoa

Haastattelumme vahvistavat, että yhteiskunnallisen osallistumisen julkisuus, maine ja sen tuottama palaute vaikuttavat olennaisesti siihen, kuinka palkitsevaksi tai ahdistavaksi julkinen osallistuminen muodostuu. Haastatteluja tehtäessä poliitikkojen mielissä vaikuttivat kuluneen vaalikauden lukuisat skandaalit, joiden katsottiin heikentäneen politiikan mainetta ja myös poliittisen osallistumisen houkuttelevuutta. Skandaalit olivat selvästi muuttaneet eduskunnan työskentelyilmapiiriä raskaammaksi ja aiheuttaneet myös turhautumista. Poliitikoista tuntui epäoikeudenmukaiselta kohdata yhä uudestaan käsitys, että he ajavat lähinnä vain omaa etuaan ja osallistuvat laillisuuden rajoilla olevaan suhmurointiin. Toisaalta huonoa mainetta pidettiin paljon mediailmionä, eikä sen katsottu pätevän siihen, miten valtaosa yksittäisistä ihmisistä suhtautuu yksittäisiin poliitikkoihin. Kansalaisten ja poliitikkojen kohtaamisissa suhtautuminen on tyyppillisesti arvostavaa ja asiallista. Aktivisteilla maineeseen liittyvät ongelmat taas eivät niinkään liity yleiseen arvostukseen tai halveksuntaan vaan kysymykseen vakuut-

tavuudesta ja asiantuntemuksesta. Aktivistit ovat omasta mielestään oman alansa asiantuntijoita, mutta mielikuvissa he helposti leimautuvat yksisilmäisiksi fanaatikoiksi, jotka eivät kykene ottamaan huomioon kaikkia asiaan vaikuttavia näkökulmia.

Julkinen toiminta johtaa ennen pitkää siihen, että kasvot alkavat olla ihmisille tutut. Tämän jälkeen aktiivista tulee muihin verrattuna jollain tavalla erityinen. Häneen kiinnitetään eri tavalla huomiota, ja tuntemattomatkin voivat ottaa kontaktia. Haastattelemamme poliitikot olivat selvästi laajemmin tunnettuja kuin useimmat haastattelemistamme aktivisteista, ja siitä syystä tunnettuus oli heille merkittävämpi asia. Useimmat olivat siihen myös tottuneet. He pitivät sitä luonnollisena osana elämäänsä eivätkä nähneet siinä erityistä ongelmaa. Monet myönsivät tunnettuuden olleen etenkin uran alkuaikoina myös imartelevaa, mutta sanoivat ettei se nykyään tunnu enää oikein miltään: ”ei hyvältä eikä pahalta”. Kuitenkin myönnettiin, että tunnettuus silti on jonkinlainen stressitekijä ja että jatkuva tarkkailun alla oleminen myös jonkin verran rajoittaa elämää. Tästä stressistä – joka jossain määrin ulottuu myös perheeseen – voi vapautua oikeastaan vain ulkomailla, kunhan ei erehdy menemään suomalaisen järjestäjän seuramatkalle.

Yleisöltä saamaansa palautteeseen niin poliitikot kuin aktivistitkin olivat vuosien mittaan tottuneet. Palaute koettiin tärkeäksi siksi, että sen perusteella osataan arvioida, miten esillä oleviin asioihin yleisön joukossa suhtaudutaan. Palaute tuottaa myös paljon hyödyllistä ja konkreettista tietoa siitä, miten vireillä olevat asiat vaikuttavat erilaisten ihmisten elämään. Poliitikkojen saamasta yleisöpalautteesta suuri osa on pyyntöjä vaikuttaa erilaisten epäkohtien korjaamiseen. Kokemuksellisuuden näkökulmasta olennaista on palautteen myönteisyys tai kielteisyys. Myönteinen palaute on kannustavaa ja kertoo onnistumisesta, kun taas kielteinen palaute voi lannistaa ja masentaa. Hieman yllättäen haastateltujen mukaan aivan asiattomat haukut eivät tunnu niin raskailta kuin sellaiset, jotka osuvat todellisiin epäonnistumisiin tai jotka kertovat siitä, että palautteen antaja aidosti uskoo esimerkiksi poliitikon ajattelevan vain omaa etuaan tai aktivistin olevan asioita

ymmärtämätön idealisti. Asiattomat solvausviestit jätetään mahdollisuuksien mukaan lukematta ja jätetään omaan arvoonsa, mutta tunnetasolla niitäkin pidettiin ankeuttavina ja mieltä rasittavina.

Monilla haastatelluilla oli kokemusta myös häirinnästä tai uhkailusta. Kynnys tällaisista ilmoittamiseen oli useimmilla kuitenkin varsin korkealla. Häiriköinnin rajoilla olevien purkausten kuuntelemista poliitikot pitivät johonkin mittaan asti ammatillisena velvollisuutenaankin, ja uhkauksista haastatellut uskoivat osaavansa arvioida, ovatko ne vakavasti otettavia vai tyhjää uhoa. Uhkailujen sanottiin olevan harvinaisia ja silloinkin yleensä harmittomia. Sekä poliitikot että aktivistit myös korostivat, että he eivät anna aggressiivisen palautteen vaikuttaa toimintaansa. Yksi aktivisteista sanoi jopa pitävänsä vihaista palautetta myönteisenä merkinä siitä, että viesti on mennyt perille ja ymmärretty. Joitakin merkkejä oli kuitenkin myös siitä, että aggressiivinen palaute on saanut jotkut vetäytymään julkisesta keskustelusta tai ainakin tehnyt heidät varovaisemmiksi sanoissaan.

Vihapostin ja häirinnän lähteinä erityisesti poliitikot pitivät mediassa eläviä kielteisiä poliitikkomielikuvia ja skandaaleja, kun taas aktivistit katsoivat kohtaamansa aggression liittyvän enemmän heidän ajamiensa asioiden vastustamiseen. Aggressioita herättäviksi teemoiksi todettiin ennen muuta maahanmuuttokysymykset mutta myös kielikysymykset sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät teemat. Yllättävänkin vähän haastatteluissa viitattiin konkreettisiin päätösaioihin, joihin vihapuheella ja pelottelulla pyrittiin vaikuttamaan. Systemaattisimmalta vaikutti monikulttuurisuuden puolustamiseen kohdistettu aggressio, ja se myös näyttää onnistuneen hiljentämään joitakin monikulttuurisuuden kannattajia.

Aggressio, solvaaminen ja uhkailu poliittisena vaikuttamiskeinona on demokratialle ja sananvapaudelle vakava uhka. Tällaiset ilmiöt voivat nousta turhautumisesta, pelosta, vihasta ja häiriintyneestä mielestä, mutta samalla kyse on myös häikäilemättömästä vallankäytöstä. Sananvapauteen ja järkipäiseen argumentointiin perustuva kommunikatiivinen valta (Habermas 1996) asettuu näin julkisessa

keskustelussa vastakkain alistamiseen tähtäävän väkivallan kanssa. Ruotsissa luottamushenkilöihin kohdistuvaa häirintää, uhkailua ja väkivaltaa selvittänyt komitea päätyi ehdottamaan näiden suhteen nollatoleranssia. Ongelmasta vaikeneminen merkitsisi komitean mukaan demokratiaan kohdistuvien hyökkäysten legitimointia eikä olisi hyväksyttävää (SOU 2006, 214).

Julkisessa keskustelussa tuomittavan käyttäytymisen raja ei kuitenkaan ole lainkaan selvä. Kuten haastatellutkin tuntuivat ajattelevan, politiikka ja julkinen keskustelu perustuvat erimielisyyksille ja erilaisille intresseille, ja nämä herättävät monenlaisia tunteita vihasta solidaarisuuteen ja ilosta turhautumiseen. Poliitikasta ja keskustelusta ei tule mitään, jos tunteita ja niiden ilmaisua ei johonkin mittaakaan sallita ja siedetä. Sekä poliitikon että aktivistin on jollain tavalla opittava olemaan piittaamatta siitä, mitä muut heistä ajattelevat. Ihannetapauksessa kritiikistä ja moitteista otetaan opiksi se mikä opittavissa on, mutta mieltänsä ei saa pahoittaa, jos joku ”ei tykkää”. Toisaalta aggressiivinen ja halventava kielenkäyttö ja suoranaiset uhkailut tekevät julkisuudesta ahdistavaa ja rajoittavat sananvapautta ja kommunikatiivista valtaa. Jossain kohtaa menee raja, jossa hyväksyttävät ärtymyksen ilmaisu kääntyvät häirinnäksi ja väkivaltaiseksi painostukseksi, ja näiden suhteen ruotsalaiskomitean ehdottama nollatoleranssi on ainakin periaatteessa kannatettava toimintatapa.

6.

KOKEMUKSELLISUUS MEDIATEKSTEISSÄ: KERJÄLÄISKYSYMYS

Edellisissä luvuissa tunteita on tarkasteltu yhtäältä poliitikkojen ja aktivistien kokemusten näkökulmasta ja toisaalta poliittisen toiminnan välineinä. Kolmas mahdollisuus on kysyä, millainen nykyinen poliittinen mediakulttuuri on poliittisen osallistumisen tunneympäristönä ja miten erilaiset julkisen osallistumisen areenat eroavat tässä toisistaan. Lähestymistapa on tällöin kulttuurintutkimuksellinen, eli tavoitteena on hahmottaa kulttuurisia rakenteita, jotka tuottavat kullakin areenalla tietynlaisia tunneilmaisuja sekä niihin perustuvaa vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita. Hieman metaforisesti ilmaisten kyse on kokemukseellisuudesta mediateksteissä.

Sara Ahmed (2004) kutsuu tällaista kulttuurista näkökulmaa tunteisiin tunnetaloudeksi (*affective economies*). Olennaista siinä on se, että tunteita ei mielletä yksilöllisiksi kokemuksiksi vaan kulttuurisiksi elementeiksi, jotka merkitysten tapaan kytkeytyvät kulttuurisiin merkkeihin (*signifiers*), kytkevät asioita ja ihmisiä toisiinsa ja erottavat niitä toisistaan. Ahmed ottaa esimerkiksi muukalaisvastaisella nettisivustolla (*Aryan Nations web site*) julkaistun tekstikatkelman ja löytää siitä metakertomuksen, jossa valkoihoiset isänmaanystävät ovat muukalaisten uhkaamia. Kertomus herättää rakkauden tunteen, joka

yhdistää valkoista ”alkuperäisväestöä” ja tuottaa samalla vihan tunteita uhaksi koettua ”muukalaisväestöä” kohtaan.

Tunneympäristöä tuottavia kulttuurisia rakenteita ovat myös kertomukselliset lajityypit, kuten ironia, romanssi, tragedia ja komedia sekä niihin kytkeytyvät rooliaiset ja tunneskeemat. Nämä ovat yleisiä tulkinnallisia kehyksiä, jotka voivat ilmetä niin yksittäisten ihmisten puheissa kuin erilaisissa teksteissäkin. Ne eivät ole yksinomaan poliittista kulttuuria jäsentäviä kehyksiä, vaan ne kuvaavat yleisemmin erilaisia tapoja mieltää asioita, tapahtumia, osapuolia, syitä ja seurauksia. Esimerkiksi romanttisessa kertomuksessa erottuvat selkeästi sankarit ja viholliset, ja siihen sopivia tunteita ovat muun muassa ylpeys ja viha. Ironinen kertomus puolestaan on romanttisen vastakohta, ja siinä sankaruus osoittautuu näennäiseksi ja vihollinenkin jollain tavalla säälettäväksi. Ironiselle kertomukselle tyypillisiä tunteita ovat esimerkiksi kyynisyys ja huvittuneisuus. (Ks. Jacobs & Smith 1997; Reunanen 2003, 395–408.)

Ronald Jacobs ja Philip Smith (1997) asettavat ”terveelle” poliittiselle kulttuurille neljä tehtävää. Sen olisi ylläpidettävä 1) ihmisten kykyä ymmärtää toisiaan (intersubjectivity), 2) kykyä yhteiseen identifikaatioon ja toimintaan (solidarity), 3) kykyä oman yhteisön ja kulttuurin kriittiseen arviointiin (reflexivity) ja 4) suvaitsevuutta vieraita näkökantoja kohtaan (tolerance). Yllä kuvatut kertomukselliset rakenteet ja niihin kytkeytyvät tunteet tukevat tai horjuttavat näiden tehtävien toteutumista eri tavoin. Kyse on muun muassa siitä, miten politiikalle keskeinen me–ne-erottelu rakentuu kulttuurisesti ja millaisia tunteita siihen kytkeytyy. Yksi keskeinen kulttuurinen rakenne tässä on myös se, mielletäänkö politiikka ensisijaisesti yhteistyöksi vai konfliktiksi. Nämä voi nähdä toisilleen vaihtoehtoisiksi metaforisiksi jäsennyksiksi (vrt. Hellsten 1997, 174), jotka konkreettisissa tilanteissa johtavat erilaisiin politikoinnin tapoihin, erilaisiin tunnelmaisuihin ja myös siihen, kuinka houkuttelevaksi tai riskialttiiksi erilaisille julkisille areenoille osallistuminen koetaan.

Tässä luvussa poliittisen osallistumisen tällaista tunneympäristöä tarkastellaan julkisen kerjäämisen kieltämisestä kesällä 2010 käydyssä keskustelun yhteydessä. Tapaus valittiin sen tunteita herättävän luonteen takia ja koska sitä koskevaan keskusteluun osallistui aktiivisesti niin poliitikkoja, aktiivisia kansalaisia kuin järjestöjenkin edustajia. Tutkimusta varten haettiin Helsingin Sanomien ja Iltalehden sähköisistä arkistoista kaikki vuonna 2010 julkaistut jutut, joissa käsiteltiin kerjäämiskieltoa.¹ Lisäksi etsittiin aihetta käsitelleet blogiartikkelit. Varsinaiseen sisällönanalyyysiin otettiin jaksolla 1.4.2010–31.8.2010 julkaistut jutut. Blogiartikkeleista valittiin analysoitaviksi kaikki kirjoittajien itsensä ylläpitämät blogit, jotka hakujemme mukaan käsitelivät tarkastelujaksolla kerjäämiskieltoa.² Lisäksi kolmesta HS.fi:ssä julkaistusta uutisesta ja kolmesta blogiartikkelista otettiin analysoitavaksi kymmenen ensimmäistä yleisökommenttia. Kommentit valittiin HS.fi-uutisista, jotka liittyivät kerjäämiskieltokeskustelussa keskeisiin kysymyksiin: kieltoa selvittävän työryhmän asettamiseen, oikeustieteilijöiden syrjivyyksikannottoihin ja kansanedustaja Ben Zyskoviczin kommentteihin oikeustieteilijöille. Tarkasteltavaksi valikoitui näin kolmen tyyppisiä tekstejä kolmella erilaisella julkisuusareenalla, yhteensä 42 uutista, 33 mielipideartikkelia ja 60 uutisiin tai blogiartikkeleihin tullutta kommenttia.

Taulukko 6.1. Sisällönanalyysin aineistot.

	Uutiset	Mielipidejutut	Yleisökommentit
Päivälehti	Helsingin Sanomat (n=21)	HS-mielipiteet (n=20)	HS.fi-kommentit (n=30)
Iltapäivälehti	Iltalehti (n= 21)	IL-mielipiteet (n=9)	
Blogosfääri		Blogiartikkelit (n=4)	Blogikommentit (n=30)

1. Helsingin Sanomissa käytettiin hakulausetta kerjääminen AND (laki OR kieltö). Iltalehdessä käytettiin hakulausetta Kerj\$ AND (kielt\$ OR la\$). Hakutuloksista poistettiin muut kuin romanikerjäläisiin tai kerjäämiskieltoon liittyvät jutut.
2. Viestintän nettisivuilla julkaistuja blogeja ei otettu analyysiin mukaan. Näin pois jäi esimerkiksi Erkki Havansin Uudessa Suomessa julkaisema blogikirjoitus (24.7.2010), jota Jyrki Virolainen kommentoi omassa blogissaan.

Valinnan tavoitteena oli saada aineistoksi monipuolinen kirjo erilaisia osallistumisen ja julkisen keskustelun areenoita. Helsingin Sanomat edustaa tässä päivälehtijournalismia ja Iltalehti populaarijournalismia. Internetin tuomia julkisen osallistumisen mahdollisuuksia puolestaan edustavat blogiartikkelit sekä niihin ja HS.fi-uutisiin tulleet yleisökommentit. Aineiston avulla havainnollistetaan kerjäämiskieltokeskustelun luonnetta näillä julkisuusareenoilla ja näissä tekstityypeissä. Tavoitteena ei ole yleistää analyysin tuloksia aineiston ulkopuolelle vaan havainnollistaa tunneypäristön roolia yhteiskunnallisessa osallistumisessa esimerkkitapauksen avulla.

Seuraavassa kuvataan ensin lyhyesti kerjäämiskieltoteeman etene- mistä politiikan ja julkisuuden agendalla. Sen jälkeen luonnehditaan aineistoon valittuja julkisuusareenoita ja tekstityyppiä tunneypä- ristöinä kuvaamalla millaisia tunnelatauksia kullakin arenalla koh- distetaan toisiin keskustelijoihin ja miten keskustelussa tukeudutaan kahteen erilaiseen kerjäämiskieltokysymystä määrittävään kertomuk- selliseen kehykseen.

6.1. Kerjäämiskieltohankkeen vaiheet

Kerjäämiskiello tuli vuonna 2010 julkisuuden agendalle kansanedustaja Juha Hakolan tehtyä huhtikuussa aloitteen kerjäämisen kieltävästä laista.³ Hakola perusteli lakialoitettaan muun muassa sillä, että laki antaisi viranomaisille mahdollisuuden puuttua kerjäämiseen. Aloitteen allekirjoitti 51 kansanedustajaa. (HS 24.4.2010.) Helsingin kaupungin- johtaja Jussi Pajunen oli jo aiemmin ehdottanut kerjäämisen kieltämistä järjestyslaissa. Ehdotusten taustalla oli ulkomaisten romanikerjäläisten tulo Helsingin katukuvaan sekä siitä aiheutunut hämmennys ja ärty- mys. Teema ajankohtaistui huhtikuussa myös Romanian romanien

3. Yleisemmin romanikerjäläisistä oli käyty julkista keskustelua jo vuodesta 2007 heidän alettua yleistyä Suomen katukuvassa (Pitkänen 2010, 6).

Helsingissä tekemien väkivaltaisten ryöstöjen takia. Julkisuutta sai erityisesti Niklas Herlinin ryöstö ja pahoinpitely huhtikuun puolessa välissä (IL 17.4.2010).

Sisäministeriö asetti toukokuussa työryhmän selvittämään kerjäämisen kieltämistä. Edellinen kerjäämistä pohtinut sisäministeriön työryhmä oli vuonna 2008 katsonut, ettei lainsäädännön muutoksiin ole tarvetta. Nyt perustettu ryhmä puolestaan esitti sekä kesäkuussa julkaistussa väliraportissa että lokakuussa julkaistussa loppuraportissa itsensä elättämiseen tähtäävän kerjäämisen kieltämistä (Sisäasiainministeriö 2010a, 2010b). Oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveystieteiden edustajat jättivät raportteihin eriävän mielipiteensä eivätkä pitäneet kerjäämisen kieltämistä perusteltuna. Amnesty International puolestaan aloitti toukokuussa ”Romaneja kohdellaan kuin roskaa”-kampanjan, jossa se kiinnitti huomiota romaneihin kohdistuviin ihmisoikeusloukkauksiin. Järjestön Suomen-osaston puheenjohtaja Frank Johansson kommentoi lakialoitetta sanomalle sen kriminalisoidun köyhyyden ja pyrkivän siirtämään köyhyysongelman pois silmistä kuin roskaa (HS 12.5.2010).

Helsingin Sanomat julkaisi toukokuussa viisiosaisen juttusarjan, jossa se tutustui romanialaisten kerjäläisten elämään Helsingissä. Jutuissa kerjäläiset kertoivat, miksi he ovat tulleet ja millaista heidän elämänsä on Suomessa ja Romaniassa. Iltalehti puolestaan julkaisi laajan kerjäläisilmiötä taustoittavan juttukokonaisuuden (IL 15.5.2010). Toukokuun lopulla pääministeri Matti Vanhanen vetosi suomalaisiin, että he eivät antaisi rahaa kerjäläisille (HS 27.5.2010). Näin Suomen kiinnostavuus kerjäläisten kohdemaana heikkenisi ja ongelma ratkeaisi ilman lainsäädäntötoimia.

Työryhmän väliraportin valmistuttua kerjäämiskiellosta käytiin vilkasta julkista keskustelua, jossa työryhmän esityksiä puolusti muun muassa Kokoomuksen kansanedustaja Ben Zyskowicz (HS 24.7.2010, 28.7.2010) ja niiden perusteita kyseenalaistivat muun muassa oikeustieteilijät Martin Scheinin ja Tuomas Ojanen (HS 11.7.2010). Maa-kuntalehtien heinäkuussa julkaiseman kyselytutkimuksen mukaan

57 prosenttia suomalaisista kannatti kerjäämisen kieltämistä (HS 4.7.2010). Hallituspuolueista kieltoa kannatti vahvimmin Kokoomus, joskin esimerkiksi ulkoministeri Alexander Stubb sanoi olevansa sitä vastaan. Rkp ja Vihreät vastustivat kieltoa, ja Keskustassakin oli sen suhteen epäilyjä. (HS 10.10.2011.) Hallituksen iltakoulussa 20. lokakuuta kerjäämiskielto ei saanut kannatusta työryhmän esittämässä muodossa. Sen sijaan sovittiin, että aggressiivista kerjäämistä ja luvattonta leiriytymistä koskevia säädöksiä täsmennetään (HS 21.10.2010). Hallitus hyväksyi järjestyslain muuttamista koskevan ehdotuksen tammikuussa 2011, mutta perustuslakivaliokunta ei ehtinyt käsitellä sitä ennen huhtikuun eduskuntavaaleja, ja niin lakiesitys raukesi. Vaalien jälkeen aloittaneen hallituksen ohjelmassa todetaan lyhyesti, että hallitus puuttuu ”aggressiiviseen ja häiritsevään kerjäämiseen järjestyksenvalvontaa ja lainsäädäntöä kehittämällä” (Hallitusohjelma 2011, 28).

Kerjäyskysymyksen politisoitumisen kannalta kiinnostava vaihe on prosessin alku Juha Hakolan eduskunta-aloitteesta sisäministeriön työryhmän väliraportin valmistumiseen ja sen julkiseen vastaanottoon. Tuona aikana muotoutuivat keskeiset argumentit kerjäämiskielton puolesta ja sitä vastaan samoin kuin kannattajien ja vastustajien keskeiset osapuoliasetelmat. Myös keskustelu oli prosessin alkuvaiheessa kiihkeämpää kuin työryhmän loppuraportin valmistuttua, jolloin oli käynyt ilmeiseksi, ettei kerjäämiskielto-laki saanut niin paljon poliittista kannatusta, että kerjäämistä koskevia säädöksiä tulisi olennaisesti tiukentamaan. Seuraavassa tarkastellaan kerjäämiskieltoa koskevaa julkista keskustelua 1.4.2010–31.8.2010.

6.2. Kertomukselliset rakenteet ja roolit

Kerjäämiskielto-keskustelussa erottuu karkeasti kaksi kertomuksellista kehystä (tai metakertomusta), joista toinen tukee kerjäämisen kieltämistä

tä (uhkakertomus) ja toinen vastustaa sitä (köyhyyskertomus). Nämä kehukset voidaan kuvata tiiviisti määrittelemällä niiden keskeinen ongelma ja keskeiset toimijaroolit:

Taulukko 6.2. Kerjäämiskieltokeskustelun kertomukselliset kehukset.

	Uhkakertomus	Köyhyyskertomus
Ongelma	Kerjäläisten tuoma epäviihtyisyys ja rikollisuus	Kerjäläisten köyhyys ja sorrettu asema
Sankari	Kerjäämiskielton toimeenpanijat	Kerjäämiskielton vastustajat ja kerjäläisten auttajat
Uhri	Kaupunkilaiset	Kerjäläiset
Konna	Kerjäläiset, ”romanimafia” ja kerjäämiskielton vastustajat	Kerjäläisiä syyllistävät ja heidän asemaansa heikentävät ”köyhyyden kriminalisoijat”, rasistit ja sortoon puuttumattomat viranomaiset
Suhde kerjäämiskieltoon	Kerjäämiskielto lievittää ongelmaa	Kerjäämiskielto pahentaa ongelmaa ja todistaa romanivastaisuudesta

Uhkakertomuksessa julkinen kerjääminen on suomalaisen elämäntavan vastaista, häiritsevää ja tuo mukanaan myös rikollisuutta, kuten näpistyksiä ja pahoinpitelyjä. Kiellolla viestitettäisiin, että kerjäläisten ei kannata tulla Suomeen, ja sillä lisättäisiin poliisin mahdollisuuksia puuttua kerjäämiseen. Köyhyyskertomuksessa taas ongelmaksi määrittyvät kerjäläisten köyhyys ja sorrettu asema, joita kerjäämiskielto vain pahentaisi.⁴

4. Norjassa käytiin samantapaista keskustelua kesällä 2009, kun Oslon poliisi toi esiin kerjäämiseen liittyviä ongelmia. Simonsen (2011) erotti analyysissään neljä kehystä, joissa romaneja lehtiteksteissä määriteltiin: rikolliset, kontrollin kohteet, uhrin ja työntekijät (ks. myös Horsti 2005, 117–178). Työntekijät-kehystä Simonsen piti vastadiskursseina, jossa romanien tilannetta tarkasteltiin heidän omasta näkökulmastaan. Simonsenin kehukset kuvaavat melko hyvin myös tässä analysoituja tekstejä. Toisin kuin Simonsenilla, analyysin kärki ei tässä kuitenkaan ole siinä, millä tavalla jutuissa määriteltiin romaneja vaan siinä, miten keskustelun osapuolet ylipäätään asemoituivat jutuissa. Siksi analyysissä päädyttiin käyttämään vain yllä kuvattuja kahta kertomuksellista kehystä.

Kertomukselliset asetelmat ovat julkisuuden tunneympäristön kannalta olennaisia, koska kertomukset virittävät moraalisia ja emotionaalisia latauksia eri rooliasemiin identifioituja kohtaan. Sankaria kohtaan voidaan tuntea arvostusta, ja sankariin halutaan samaistua, kun taas konna voidaan paheksua ja jopa vihata. Uhri puolestaan on sankarin tavoin mahdollinen samastumisen kohde mutta myös mahdollinen myötätunnon kohde. Nämä tunnelataukset kumpuavat roolihaamojen suhteesta kertomuksen ytimenä olevaan ongelmaan. Sankari on arvostettu, koska hän yrittää ratkaista ongelmaa, eli tehdä hyvää. Konna on vihattu, koska hän on aiheuttanut ongelman, pahentaa sitä tai vaikeuttaa ongelman ratkaisua, eli tekee pahaa. Myötätunto uhria kohtaan puolestaan herää siitä, että kertomuksessa tunnustetaan uhrin epäoikeudenmukainen asema.⁵

Kertomuksellisissa kehyksissä määrittyvät rooliasemat ovat mekaniismi, jolla asioita koskevat erimielisyydet ja samanmielisyydet muuntuvat henkilöihin kohdistuviksi kielteisiksi tai myönteisiksi tunteiksi. Kertomusten nimeäminen havainnollistaa puheena olevaan poliittiseen kysymykseen liittyviä normatiivisia näkökulmia ja niiden pohjalta rakentuvia roolituksia. Julkisen osallistumisen riskien kannalta olennaista on erityisesti se, miten keskustelussa määritellään kertomusten konnia ja kuinka henkilöön käyvästi heitä tässä roolissa syyllistetään.

Poliittisissa kysymyksissä erimielisten osapuolten omaksumien kertomuksellisten kehysten erilaisuus johtaa siihen, että tunnelataukset suuntautuvat eri tavoin. Koska kertomukset rakentuvat eri ongelmien ympärille, keskustelusta tulee helposti ohipuhumista. Esimerkiksi kerjäämiskiellon vastustajat huomauttavat usein, että kerjäämiskiello ei poista kerjäläisten köyhyyttä, mihin kiellon kannattajat totesivat, ettei se ole kiellon tarkoituksaan: romanien köyhyys on oma ongelmansa, johon on puututtava toisin keinoin.

5. Kertomusteorian klassikon, Vladimir Proppin, mukaan kertomuksen juonirakenne perustuu ennen kaikkea sankarin ja konnan toimintaan. Konnuus tai puute (eli paha) aiheuttavat tasapainon häiriintymisen yhteisössä. Pahan ilmaantuminen käynnistää sankarin toiminnan ja antaa hänelle motiivin. (Karvonen 1988, 37.)

Seuraavassa analysoidaan ensin määrällisesti, edustavatko jutuissa esiintyvät henkilöt eli ”puhujat” uhkakertomusta, köyhyyskertomusta vai jotain muuta kertomusta.⁶ Näin saadaan kuva siitä, kumpaan kertomukselliseen kehykseen keskustelu eri areenoilla painottuu. Analyysin havaintoyksikkönä on siis puhuja, eli uutisissa ne tahot, joiden puhetta lainataan. Mielipidejutuissa havaintoyksikkönä on jutun kirjoittaja. Ratkaisu on perusteltu siksi, että uutisten näkökulmat rakentuvat paljolti niissä esiintyvien henkilöiden näkökulmien mukaan. Tarkastelun kohteena ei siis ole kokonainen uutisteksti kertomuksena, vaan kunkin puhujan sanomisten perusteella pääteltävissä olevat taustaoletukset. Kertomuksellisten kehysten sijaan niitä voitaisiin kutsua myös diskursseiksi tai tulkintakehyksiksi. Termeihin ”kertomuksellinen kehys” ja ”kertomus” on tässä päädytty siksi, että kertomuksellinen näkökulma tuo esiin konna- ja sankariroolit, jotka puolestaan ovat olennaisia keskustelun tunnerakenteen kannalta.

Kertomuksellisten kehysten tunnistamisen jälkeen analysoidaan laadullisesti keskustelun sävyä eri areenoilla. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten esiintyjät asemoituvat erilaisiin kertomuksellisiin rooleihin ja miten näihin eri rooleihin kohdistuvia tunnelatauksia

6. Tarkkaan ottaen puheenvuoroissa muotoutuu aina hieman eri kertomus sen mukaan, kuka kulloinkin asemoidaan konnaiksi. Esimerkiksi uhkakertomus, jossa korostuu kerjäämiskiellon kannattajien ja vastustajien välinen kamppailu (konnana kiellon vastustajat) on hieman erilainen kuin uhkakertomus, jossa korostuu kerjäläisten aiheuttama häiriö ja rikollisuus (konnina kerjäläiset ja rikolliset). Nämä eri variaatiot on kuitenkin tässä luettu samaan uhkakertomukseen, koska paheksunta uhkakertomuksessa kohdistuu usein vaikeasti eroteltavalla tavalla sekä kerjäämiskiellon vastustajiin että itse kerjäläisiin. Vastaavasti köyhyyskertomuksessa paheksunta kohdistuu vaikeasti eriteltävällä tavalla kaikkiin romanien aseman vaikeuttajiin. Kerjäämiskieltoa sivuavissa puheenvuoroissa on myös kertomuksia, joissa ongelmana on joku muu kuin uhkakertomuksessa tarkoitettu kerjääminen tai köyhyyskertomuksessa tarkoitettu romanien ahdinko. Tällaisia ovat esimerkiksi kommenttipuheenvuorot, joissa vaalirahoitus rinnastetaan kerjäämiseen. Edelleen esimerkiksi asiantuntijan kertoma tieto voi jutussa tukea sekä uhka- että köyhyyskertomusta. Näissä tapauksissa puheenvuoron kertomukseksi luokiteltiin ”muu”. Muutamissa puheenvuoroissa otettiin kantaa yksinomaan kysymykseen siitä, onko kerjäämiskielto romaneja etnisesti syrjivä. Jos puheenvuorossa ei tällöin mitenkään viitattu kerjäläisten sorrettiin asemaan (köyhyyskertomus) tai kerjäämisen ongelmallisuuteen (uhkakertomus), kertomukselliseksi kehykseksi merkittiin tällöinkin ”muu”.

korostetaan tai häivytetään. Tunteita voidaan korostaa emotionaalisesti latautuneilla sanavalinnoilla, suorasukaisilla syytöksillä ja myötätunnon ilmauksilla. Tunteita voidaan toisaalta häivyttää neutraaleilla tai epämääräisillä ilmaisuilla ja varomalla suoraan henkilöön käyvää syyllistämistä ja leimaamista. Julkisen osallistumisen riskien kannalta olennaista on erityisesti se, kuinka voimakkaasti puheenvuoroissa paheksutaan ja syyllistetään toisia (vrt. Palmolahti 1993, 24–27). Tällainen syyllistämisen keino näyttäisi olevan ainakin toisen osapuolen toimien kauhistelu käyttäen vahvoja ja tunteenomaisia ilmauksia. Toinen tyypillinen keino on toisen osapuolen argumenttien ja kertomuksellisen kehyksen sivuuttaminen ja tarttuminen hänen puheensa niihin aineksiin, jotka omassa kertomuksellisessa kehyksessä voivat liittää hänet konnan rooliin. Kolmas keino on toisen osapuolen ajatusten ja motiivien pahansuopa spekulointi.

6.3. Kerjäläiskeskustelu Helsingin Sanomien ja Iltalehden uutisissa

Uutiset ovat olennaisesti ”esityksiä esityksistä”, joihin toimittaja on sommitellut eri tahoilta lainaamiensa puheenpätkiä ja nivonut ne toisiinsa uutiskertojan oman ”puheen” avulla (Pietilä 1995, 82). Yleensä uutiskertojan oma ääni tukee jotakuta uutisessa esiintyvää tahoja niin, että uutinen ikään kuin omaksuu tämän tahon näkökulman puheena olevaan asiaan. Kertoja voi myös jättäytyä taustalle ja antaa esiintyjien puhua puolestaan. Toisinaan kuitenkin uutisen ”oma ääni” tulee selvemmin esiin ja määrittelee uutisessa esiintyviä tahoja ja voi jopa ottaa näkyvästi kantaa. Keskusteluun osallistuvien asemoitumiseen vaikuttavat siten sekä heidän oma puheensa että toimittajan kehystys. Laadullisessa analyysissä kiinnitetään huomiota näihin molempiin. Uutiskertojaa tarkastellaan erityisesti silloin, kun se luonnehtii asioita tai esiintyjä erityisen näkyvästi. Muulloin pääpaino on uutisesiintyjien puheenvuoroissa.

Itse kerjäämiskiellosta käytiin selvästi enemmän keskustelua Helsingin Sanomien kuin Iltalehden uutisissa. Iltalehdessä kerjäläiskysymystä käsiteltiin paljolti yksittäisen kaupunkilaisen ja kerjäläisen välisenä suhteena: pitäisikö kerjäläisille antaa rahaa vai ei? Kolmannes Iltalehdestä poimituista 21 uutisjutusta ilmestyi 15. toukokuuta julkaisutussa useiden juttujen kokonaisuudessa, jossa lehti kertoi selvittävänsä ”miksi Romanit tulevat tänne”. Romanikerjäläisten ryöstämäksi tulleen Niklas Herlinin tapausta käsitteli neljä Iltalehden uutista.

Kerjäämiskieltohankkeen tarkemman seuraamisen takia myös uhka- ja köyhyyskertomukset tulivat selvemmin esiin Helsingin Sanomien kuin Iltalehden uutisissa. Iltalehdessä taas oli enemmän näiden kertomusten suhteen ambivalentteja puheenvuoroja: tyypillisesti asiantuntija selitti niissä kerjäämisen taustoja ja luonnetta. Esimerkiksi Marjatta Vepsäläinen Helsingin diakonissalaitokselta selvitti (IL 15.5.2010), miten Romanian eri alueilta tulevat kerjäläiset poikkeavat toisistaan taustoiltaan ja tavoiltaan. Kaikkiaan uutisaineistossa tukeuduttiin kutakuinkin yhtä paljon sekä uhka- että köyhyyskertomukseen. Erityisesti Helsingin Sanomissa molemmat kertomukset tulivat esiin myös samoissa jutuissa.

Taulukko 6.3. Uutisten puhujien kytkeytyminen kertomuksellisiin kehyksiin.⁷

	HS	IL	Yhteensä
Köyhyys	21	8	29
Uhka	23	5	28
Muu	8	10	18
Yhteensä	52	23	75

7. Kaksi eri tutkijaa luokitteli kertomukselliset kehykset. Luokitusten yhdemukaisuus uutisjutuissa (reliabiliteetti) oli 71 prosenttia. Erot johtuivat lähinnä siitä, että toinen tutkijoista oli ottanut enemmän huomioon puheenvuorojen kontekstia ja tulkinnut puheenvuoron edustavan joko uhka- tai köyhyyskertomusta, kun taas toinen tutkija teki päätelmänsä tiukemmin vain puhujan sanoman perusteella ja koodasi puheenvuoron useammin muu-luokkaan. Tutkijat kävivät yhdessä kaikki eroavat tapaukset läpi ja päätyivät yleensä vähemmän kontekstuaaliseen tulkintaan. Esimerkiksi Niklas Herlinin puheenvuorot, joissa hän kuvaili ryöstöään puuttumatta suoraan kerjäläiskysymykseen päädyttiin tarkastuksen jälkeen koodaamaan luokkaan ”muu”.

Uutisissa omalla äänellään esiintyivät useimmin viranomaisten ja järjestöjen edustajat sekä poliitikot. Myös kerjäläiset, kansalaiset ja tutkijat esiintyivät jutuissa puhujina muutaman kerran. Uhkakertomusta edustivat erityisesti poliitikot ja viranomaiset, kun taas köyhyyskertomusta edustivat erityisesti järjestöt, kerjäläiset ja tutkijat. Jostain syystä kerjäämiskielloa vastustaneet poliitikot eivät esiintyneet kieltokeskustelun alkuvaiheessa Helsingin Sanomien tai Iltalehden uutisissa. Pääasiassa äänessä olivat sisäministeri Anne Holmlund, hänen valtiosihteerinsä Antti Pelttari, pääministeri Matti Vanhanen ja lakialoitteen tekijä Juha Hakola. Viranomaisista puolestaan äänessä olivat lähinnä sisäministeriön ja poliisin edustajat, jotka joko olivat valmistelemassa lakiehdotusta tai muuten tarkastelivat romanikerjäläisiä järjestysongelmana.

Järjestöihin luokiteltiin tässä Amnesty Internationalin lisäksi muun muassa Diakonissalaitos-säätiön ja Vapaa liikkuvuus -verkon edustajat.

Taulukko 6.4. Uutisten puhujien kytkeytyminen kertomuksellisiin kehyksiin taustaryhmittäin.⁸

	Järjestöt	Kansalaiset	Kerjäläiset	Poliitikot	Tutkijat	Viranomaiset	Yhteensä
Köyhyys	13	1	9		3	3	29
Uhka		3		15		10	28
Muu	3	5	1	1	2	6	18
Yhteensä	16	9	10	16	5	19	75

Jutuissa esiintyvät puhujat sijoittuivat edustamassaan kertomuksessa usein itse sankarin rooliin. Uhkakertomuksen puhuja tyypillisesti toimi jollain tavalla kerjäämisen kieltämiseksi kun taas köyhyysker-

8. Uutisjuttujen esiintyjien taustaryhmäluokitusten yhdenmukaisuus koodaajien kesken oli 97 prosenttia. Ainoastaan kaksi esiintyjää oli koodattu eri tavoin. Tarastuksen jälkeen Romanian Suomen-suurlähettiläs Lucian Fatu ja EU-komissaari Lázló Andor päädyttiin luokittelemaan viranomaisiksi.

tomuksessa puhujat joko vastustivat kerjäämiskieltoa, vaativat toimia kerjäläisten auttamiseksi tai toimivat itse konkreettisesti kerjäläisten hyväksi. Muutamissa lähinnä kansalais- tai kerjäläispuheenvuoroissa puhuja asemoi itsensä uhrin rooliin – kansalaispuhujat kerjäläisten häirinnän kohteiksi ja kerjäläispuhujat köyhyyden ja sorron uhreiksi. Nimenomaista puhetta siitä, että joku toinen toimisi oikein tai arvostettavalla tavalla, oli jutuissa vain vähän. Enemminkin esiintyjät kritisoivat toisten toimintaa ja puolustivat omia näkemyksiään. Puhujat siis kommentoivat jutuissa enemmän edustamiensa kertomusten konnia kuin sankareita, minkä ehkä voi ajatella luovan pohjaa pikemmin lannistavalle kuin rohkaisevalle tunneympäristölle.

Uhkakertomuksessa syyllistettiin varovasti

Sekä Helsingin Sanomien että Iltalehden uutisissa kielenkäyttö oli pääosin neutraalia, eikä kertomuksellisten kehysten tunnepotentiaalia paisuteltu. Varsinkin uhkakertomuksen edustajat olivat sanavalinnoissaan varovaisia: kerjäläisten suorasukainen syyllistäminen voisi johtaa syytöksiin myötätunnon puutteesta hädässä olevia kohtaan eli asemoitumiseen köyhyyskertomuksessa konnan rooliin. Uhkakertomuksessa tyypillisesti tehtiin erottelu kahdenlaisiin romaneihin: tavallisiin kerjäläisiin, jotka ovat enemmän tai vähemmän uhreja itsekin, ja heidän mukanaan tuleviin, heitä alistaviin rikollisiin. Näin uhkakertomuksen konnaksi rakentui hyvin epämääräisesti ”romanimafia” tai ”taustaryhmittymät”, samalla kun ”tavalliset” kerjäläiset ja kerjäämiskiellon vastustajat säästyivät suorilta syytöksiltä.

Valtiosihteeri Antti Pelttarin mukaan tavoitteena ei olisi rangaista yksittäisiä kerjääviä ihmisiä, vaan torjua kerjäämisen mukanaan tuomaa rikollisuutta. ”Haemme keinoja puuttua taustaryhmittymiin”, Pelttari sanoi. (HS 5.5.2010)

Muutamissa kohdissa kuitenkin vihjattiin, että rikoksiin syöllistyvät nekin kerjäläiset, jotka esittäytyvät rehellisinä. Tällainen vihjaus oli esimerkiksi Juha Hakolan lakialoitteeseensa kirjaama toteamus, että ”kerjääminen ja rikosten tekeminen ovat rinnakkaisia ja osin päällekkäisiä ilmiöitä” (HS 12.5.2010). Iltalehti puolestaan vihjasi kerjäläisten epärehellisyyteen kuvaamalla paljain jaloin kylmällä kiveyksellä kerjännyttä nuorta romanityttöä, joka huonoon kerjäystulokseen hermostuttuaan ”näyttää kollektiivisesti keskisormea kaikille, kaivaa laukustaan kengät, laittaa ne jalkaansa ja lähtee lompsimaan eteenpäin”. (IL 15.5.2010)

Uhkakertomuksen konnat olivat selkeimmin esillä Niklas Herlinin ryöstöä koskevissa Iltalehden jutuissa. Niissäkin ääneen pääsi lähinnä kertomuksen uhri, Niklas Herlin mutta oikeudenkäyntiselostuksessa myös Suomeen kerjäämään tulleet ryöstäjät. Vaikka jutut mukailivat uhkakertomusta, niissäkin tuotiin esiin ryöstäjien köyhyys, ja varsinaisen syytös suunnattiin romanimafiaan. Oikeudenkäynnistä kertovassa jutussa Herlin myös esitti poikkeuksellisen suorasukaisen syytöksen kerjäläisiä auttavia suomalaisia kohtaan:

- Ihmiset, jotka järkkäävät parempia palveluja tänne tuleville kerjäläisille, ovat romanialaisen läpirikollisen mafian juoksupoikina. Niiden pitäisi istua alas ja miettiä, miten he voivat auttaa niitä ihmisiä siellä (kotimaassa), etteivät he joutuisi menemään rikollisten duuneihin. Tässä on asennevirhe. (IL 21.4.2010)

Kaikkein kärjekkäin auttajiin suuntautunut uutisissa julkaistu syytös oli kuitenkin kommentti, jonka ohikulkija oli huutanut Helsingin rautatieasemalla romaneja haastatelleelle toimittajalle:

”Mitä vittua te noita hyysätte! Ne tulee niin kauan kuin niille annetaan”, niskaan tatuoitu ohikulkija huutaa. (HS 19.5.2010)

Uhkakertomuksen syyllistävät tunnelataukset olivat uutisaineistossa siis enimmäkseen rivien välissä ja juontuivat kertomuksellisesta kehyksestä sinänsä: kerjäläiset ovat ongelma suomalaisessa katukuvassa, ja ongelmaa pahentavat ne, jotka antavat rahaa kerjäläisille tai muuten auttavat heitä. Yllä lainattu ohikulkijan sitaattikin on jutusta, joka pyrki valottamaan romanien omaa näkökulmaa. Jutussa haastatellut kerjäläiset kertoivat, kuinka asenteet heitä kohtaan ovat koventuneet: ”Ihmiset eivät enää anna rahaa. Meitä pidetään varkaina.”

Köyhyyskertomuksessa esitettiin myös suorasukaisia syytöksiä

Suorasukainen syyllistäminen vaikutti helpommalta köyhyyskertomuksessa kuin uhkakertomuksessa. Näin on ehkä siksi, että köyhyyskertomuksen sankari puolustaa heikossa asemassa olevia heidän sortajiltaan, kun taas uhkakertomuksessa uhreja ovat tavalliset kansalaiset, jotka ovat paremmassa asemassa kuin ongelmaksi määrittyvät kerjäläiset. Köyhyyskertomuksen syyllistävyys kiteytyi väitteessä, että kerjäämiskiellossa on kyse hädänalaisten siivoamisesta pois silmistä.

”Siinä kriminalisoidaan köyhyys. Eurooppalainen köyhyysongelma ratkaistaan muka siirtämällä ongelma pois silmistä - niin kuin roska”, toiminnanjohtaja Frank Johansson Amnesty Finlandista kommentoi lakialoitetta. (HS 12.5.2010)

Toinen kerjäämiskiellon ajajiin kohdistuva kritiikki koski kiellon syrjivyyttä, koska se olisi suunnattu yhtä kansanryhmää vastaan. Heräte lain säätämiseen tuli romanikerjäläisten ilmestymisestä katukuvaan ja romanien tekemistä rikoksista. Vaikka muodollisesti kiellettäisiin kaikki itsensä elättämiseen tähtäävä julkisella paikalla kerjääminen, se kuitenkin asiallisesti ottaen olisi suunnattu romaneihin. Oikeustieteilijä Martin Scheinin esitti tämän kritiikin Helsingin Sanomien sunnuntaisivujen uutisessa.

”Ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevä jakso raportissa jopa alkaa sellaisella kummallisella virkkeellä, että Euroopassa on 12 miljoonaa romania. Koko selvitystyö on kohdistettu yhteen ihmisryhmään. On hyvin vaikea nähdä, että lopputuloksena voisi olla muuta kuin romaneja syrjivä lainsäädäntö.” (HS 11.7.2010)

Uhka- ja köyhyyskertomusten välinen jännite nousi paljolti siitä, että köyhyyskertomus määritteli uhkakertomuksen ongelman näennäiseksi ja moraalittomaksi. Köyhyyskertomuksen mukaan on epäeettistä siivota oman mukavuudenhalun takia köyhät pois silmistä ja näin vaikeuttaa heidän asemaansa entisestään. Vaikka uutisissa toistui muutaman kerran sanapari ”köyhyyden kriminalisointi”, hyökkäyksiä ei vielä alkukesästä kohdistettu nimettyihin henkilöihin. Tällaisia syytöksiä esitettiin vasta Helsingin Sanomien jutussa, jossa toimittaja vihjasi poliitikkojen kalastelevan tarkoitushakuisesti maahanmuuttoa arvostelevien ääniä. Kohteeksi joutui muun muassa kansanedustaja Kimmo Sasi:

Vaalit lähestyvät, ja poliitikkojen täytyy jo ajatella äänestäjiä.

Ensi huhtikuussa osa äänestäjistä ei varmasti äänestä ehdokasta, joka puolustaa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten kerjääjien oikeuksia.

Siksi poliitikot ovat aktivoituneet. Kesäkuun lopussa eduskunnan perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kimmo Sasi (kok) sanoi Yleisradion haastattelussa, että kerjäämisen kieltävä laki on mahdollista säätää tavallisen lakina.

Kielto ei siis Sasin mielestä rikkoisi perustuslakia. Tosin hallituksen esitystä ei ole tehty, joten muutettavista lakipykälistä ei ole tietoa. Se ei silti estänyt Sasia puolustamasta riittäisää väliraporttia, joka on kirjoitettu kuukaudessa, kovassa kiireessä. (HS 11.7.2010)

Myös juttuun haastatellut oikeustieteilijät tyrmäsivät Sasin lausunnon. Tuomas Ojasen mielestä ”on asiatonta, että perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja ryhtyy ottamaan kantaa näin varhain.” Martin Scheini-

nin mukaan taas ”kauniisti sanottuna hän [Sasi] on ottanut aikamoisen varaslähdön”. Näin toimittajan ja oikeustieteilijöiden tulkinnat ikään kuin toisiaan vahvistaen määrittivät Sasia poliitikoksi, joka kalastelee asiattomin menetelmin ääniä kerjäläisiin nihkeästi suhtautuvalta väestönosalta.

Sunnuntaisivujen juttu oli luonteeltaan laaja ja taustoittava, ja siinä toimittajan tulkinta oli selvemmin esillä kuin uutisaisemmissa jutuisissa. Se oli kerjäläiskeskustelussa myös yksi harvoista, joissa toimittaja näin selvästi vihjasi poliitikon omaneduntavoittelusta. Haastattelemistamme poliitikoista monet kritisoivat journalismia perusteettomasta epäluulosta poliitikkojen tarkoituksia kohtaan (ks. luku 4.1). Vaikka Sasiin kohdistettu epäily on tässä uutisaineistossa yksittäinen, se kuitenkin osoittaa tällaisen äänenkalasteluretoriikan elävän journalismissa. Epäilyille poliitikkojen tarkoituksellisuudesta voi tietysti olla katetta. Itse jutussa todisteiksi riittivät kuitenkin pelkät poliitikkojen kerjäämisvastaiset mielipiteet sekä oikeustieteilijöiden lausunnot siitä, että Sasin kannanotto oli asiaton tai ainakin ennenaikainen.

Oikeustieteilijöiden kanta kerjäämiskiellon syrjivyydestä herätti runsaasti keskustelua, ja Helsingin Sanomien uutisessa sitä kommentoi Kokoomuksen kansanedustaja Ben Zyskowitz. Zyskoviczin mielestä oikeustieteilijöiden perustelut eivät päde, koska Suomessa on jo nyt voimassa useita lakeja, jotka kohdistuvat käytännössä vain joihinkin kansanryhmiin.

”Voidaan esimerkiksi väittää, että naisten ympärileikkaus on perustuslain syrjintäkiellon vastaista, koska lainsäädäntö käytännössä kohdistuu vain henkilöihin, joiden kulttuuriin ja traditioon naisten sukuelinten silpominen kuuluu.” (HS 24.7.2010)

Zyskowitz käytti voimakkaasti tunteisiin vetoavia esimerkkejä ja provosoi näin myös itseensä kohdistuvaa paheksuntaa. Helsingin Sanomat kärjisti Zyskoviczin sanomaa otsikoimalla uutisessa, että ”Zyskowitz vertaa kerjäämistä naisten ympärileikkaukseen”. Jutun alussa toki todet-

tiin, että kyse on tekojen juridisesta vertailusta. Köyhyyskertomuksen viitekehyksessä puheenvuoro tuli helposti kuitenkin ymmärretyksi niin, että Zyskowicz pitää kerjäämistä yhtä pahana rikoksena kuin naisten ympärileikkausta. Juttuun oli pyydetty oikeustieteilijä Tuomas Ojaselta kommentti, josta saattoi saada tukea tällaiselle tulkinnalle:

”On posketonta rinnastaa esimerkiksi tyttöjen ympärileikkaus tähän asiaan. Ympärileikkaukset ovat vastoin perus- ja ihmisoikeuksia. Ne kohdistuvat nimenomaan nuoriin tyttöihin, loukkaavat henkilökohtaista koskemattomuutta, voivat olla terveydelle vaarallisia ja täyttävät usein törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkit”, Ojanen sanoo. (HS 24.7.2010)

Helsingin Sanomien mielipideosastossa julkaistussa vastauksessaan (HS 28.7.2010) Zyskowicz totesi, että hänen tarkoituksensa ei ollut verrata erilaisten rikosten vakavuutta tai moitittavuutta vaan osoittaa, että tähänkin asti on ollut mahdollista kieltää asioita, jotka ovat tyyppillisiä vain joillekin väestöryhmille. Vaikka jo alkuperäisessä uutisesakin tämä tarkoitus oli varsin ilmeinen, puheenvuoroon kuitenkin reagoitiin ikään kuin Zyskowicz olisi rinnastanut tekojen vakavuuden. Tämä lisäsi Zyskowicziin köyhyyskertomuksen konnaa kohdistuvaa emotionaalista latausta.

Kerjäämisaineiston perusteella uutisjutut vaikuttivat melko sivistyneeltä julkisen keskustelun areenalta. Kuitenkin uutisissakin keskustelun osapuolet saivat kantaakseen kertomuksellisten kehysten rooliasemiin kytkeytyviä tunnelatauksia. Uutisissa ääneen päässeet puolustivat yleensä itse omaa toimintaansa ja kritisoivat toisten toimintaa. Näin he sijoittivat itsensä sankarin ja kommentointinsa kohteet konnan rooliin. Toisten toimintaa kiiteltiin vain harvoin. Vaikka jutuissa enimmäkseen vältettiin suoria, henkilöihin kohdistuvia syytöksiä, näin kuitenkin tehtiin Helsingin Sanomien sunnuntaijutussa, jossa muun muassa Kimmo Sasin vihjattiin kalastelevan kerjäämisvastaisuudellaan maahanmuuttoa arvostelevien ääniä.

Uhka- ja köyhyyskertomukseen tukeutuvat puhujat pääsivät uutisissa varsin tasasuhtaisesti ääneen. Syyllistävien puheenvuorojen kohteiksi joutuivat eniten uhkakertomusta edustaneet poliitikot mutta hekin vain harvoin yksittäisinä henkilöinä. Järjestöjen edustajat ja muut aktivistit pääsivät hekin tasaveroisesti ääneen poliitikkojen ja viranomaisten rinnalla. He esiintyivät asiantuntijaroolissa, eikä jutuissa ollut merkkejä sellaisesta kohkaajaksi leimaamisesta, mihin viitattiin tekemissämme aktivistihaastatteluissa.

6.4. Kerjäläiskeskustelu mielipidejutuissa

Mielipidejutuissa toistui uutisjutuista havaittu ilmiö, että köyhyyskertomuksessa konnaksi asemoituvia syyllistettiin voimakkaammin sanakääntein kuin uhkakertomuksen konnia. Lisäksi uhkakertomuksen konnat jäivät epämääräisiksi, nimeämättömiksi romanirikollisiksi, eikä syyllisiksi juurikaan asetettu kerjäämiskiellon vastustajia. Sen sijaan köyhyyskertomuksesta kumpuavassa kritiikissä konnaksi määrittyivät erityisesti muutamat kokoomuslaiset poliitikot sekä romanien surkeasta tilasta piittaamattomat valtiot.

Mielipidejuttujen tunnerekisteri oli uutisjuttujen tapaan maltillinen, joskin tyylikirjo oli laajempi ulottuen esseemäisestä pohdiske- lusta kepeän ironiseen heittelyyn. Helsingin Sanomissa mielipidejutut koostuivat yleisömielipiteistä, asiantuntija-artikkeleista, muut lehdet -palstan jutuista, toimittajien analyysi- ja kommenttijutuista sekä yhdestä pääkirjoituksesta. Iltalehden mielipidejutut taas koostuivat kolmesta pääkirjoituksesta, kahdesta Kaarina Hazardin kolumnista, kahdesta nimimerkki Pikkutakin kolumnista, yhdestä yleisömielipi- teestä ja yhdestä Leijonat & Lampaat -jutusta. Juttujen tyyli luonnol- lisesti mukaili lajityyppiä. Blogikirjoituksissa kantaa otettiin vahvasti, ja kielenkäyttö erimielisiä kohtaan oli leimaavampaa kuin useimmissa lehtien mielipidejutuissa. Silti blogeissakaan kielenkäyttö ei yltnyt

alatyyliseksi. Köyhyys- ja uhkakertomuksiin viittaavia mielipidejuttuja oli aineistossa kutakuinkin yhtä paljon.

Taulukko 6.5. Mielipidekirjoittajien kytkeytyminen kertomuksellisiin kehyksiin.⁹

	HS	IL	Blogit	Yhteensä
Köyhyys	11	1	2	14
Uhka	7	3	2	12
Muu	2	5		7
Yhteensä	20	9	4	33

Kerjäläiskysymystä käsitelleitä mielipidejuttuja kirjoittivat eniten omalla nimellään esiintyneet yksityishenkilöt (kansalaiset) sekä median edustajat. Järjestöjen edustajien mielipidekirjoituksia ei julkaistu tarkastelujaksolla kummassakaan lehdessä.

Taulukko 6.6. Mielipidekirjoittajien kytkeytyminen kertomuksellisiin kehyksiin taustaryhmittäin.¹⁰

	Kansalaiset	Media	Nimi-merkki	Politiikot	Tutkijat	Viranomaiset	Yhteensä
Köyhyys	6	3		1	3	1	14
Uhka	2	6	1	2	1		12
Muu	2	5					7
Yhteensä	10	14	1	3	4	1	33

9. Kaksi eri tutkijaa luokitteli kertomukselliset kehykset. Luokitusten yhdenmukaisuus mielipidejutuissa (reliabiliteetti) oli 88 prosenttia.
10. Luokitusten yhdenmukaisuus oli 94 prosenttia. Luokittajat koodasivat eri tavalla ainoastaan Euroopan neuvoston pääsihteerin Thorbjørn Jaglandin ja bloggaaja Sakari Timosen taustaryhmän. Tarkastuksen jälkeen Jaglandin taustaryhmäksi merkittiin ”poliitikko” ja Timosen taustaryhmäksi ”kansalainen”.

*Pääkirjoituksissa painottui uhkakertomus
ja toimittajien kolumneissa köyhyyskertomus*

Sekä Helsingin Sanomissa että Iltalehdessä pääkirjoitukset tukeutuivat pikemmin uhka- kuin köyhyyskertomukseen. Helsingin Sanomien muut mielipidejutut taas kytkeytyivät usein köyhyyskertomukseen. Iltalehden muut mielipidejutut olivat usein kertomusten suhteen ambivalentteja.

Helsingin Sanomien toimittaja Kimmo Oksanen kirjoitti uutisanalyysissään ja Kaupungin laita -kolumnissaan selvästi köyhyyskertomukseen tukeutuen. Kolumnissa Oksasen tulkinta oli suorasukainen jo alaotsikossa: ”Yhtä etnistä ryhmää koskeva laki paljastaa vain laatiijoidensa sivistymättömyyden.” (HS 24.6.2010). Oksanen vilautti jutussa niin sanottua natsikorttia mutta esitti myös uskottavan tuntuksen uhkakuvan, että kerjäämisen kriminalisointi johtaisi kaikkien romanien leimautumiseen:

Kerjäämisen kriminalisointi koskisi käytännössä yhtä kansanryhmää: romaneja. Tällaisista yhtä tiettyä etnistä ryhmää koskevista laeista – ja niiden laatijoista – eurooppalaisissa koulukirjoissa on paljon terveellistä luettavaa.

Väitän, että kerjäämisen kriminalisointi johtaisi seuraavaan: jokainen kadulla kävelevä romanialainen romani on rikollinen. (HS 24.6.2010)

Helsingin Sanomien pääkirjoitus sen sijaan oli tulkinnoissaan ambivalentimpi. Siinä konnan rooliin joutuivat lähinnä romanivähemmistöjen kotimaat sekä Ranska, joka oli sulkenut suuren määrän romanileirejä ja karkottanut romaneja maasta. Suomen kerjäämiskieltoon pääkirjoituksessa sen sijaan suhtauduttiin ymmärtäen sekä kiellon perusteita että kiellon saamaa kritiikkiä. Kirjoituksen lopuksi epäsuorasti ehdotettiin kerjäämisen suitsimista Ruotsin tapaan määrittelemällä kerjääminen ”epäuskottavaksi elinkeinoksi ja perusteeksi EU-kansalaisten karkot-

tamiselle” (HS 7.8.2010). Tällä perusteella pääkirjoitus luokiteltiin uhkakertomukseen tukeutuvaksi.

Iltalehti käsitteli kerjäämiskysymystä kolmessa pääkirjoituksessa. Niistä kaksi ensimmäistä tukeutui pikemmin uhka- kuin köyhyyskertomukseen ja kolmas oli näiden suhteen ambivalentti. Pääkirjoituksissa korostettiin kerjäämiseen liittyvää rikollisuutta sekä sitä, että ilmiö on tuontitavaraa. Yhdessä pääkirjoituksista otettiin myös melko suoraan kantaa kerjäämiskiellon puolesta mutta etsittiin samalla keskitietä ”rannattoman idealismin” ja ”räikeän rasismien” väliltä. Rannatonta idealismia olisi romanikerjäläisten rajoittamaton tukeminen Suomessa ja räikeää rasismia lähinnä lähtömaissa esiintyvä väkivalta ja viha romaneja kohtaan. Pääkirjoituksessa siis määriteltiin näiden kantojen edustajat konniksi mutta ei toisaalta täsmennetty kenestä on kyse. Näin syyllistäminen jäi varovaiseksi ja epämääräiseksi. Kirjoitus kuitenkin tarjosi kehyksen, jossa on mahdollista joko käydä rationaalista keskustelua siitä, onko jokin tietty kanta tai henkilö ”idealistinen” tai ”rasistinen” tai sitten ei-rationaalista kiistelyä, jossa asiallisesti perustelematta leimataan toisia ”idealisteiksi” tai ”rasisteiksi” (vrt. edellä luku 2.3).

Nimimerkki Pikkutakin kolumneissa hyödynnettiin kerjäämiseen kytkeytyvien kertomusten sijaan ”poliitikkojen” ja ”kansan” vastakainasetteluun perustuvaa kertomusta lajityypille sopivin ironisin maustein:

Loputkin kerjäläiset peruvat Suomen lentonsa, kun kuulevat Matti Vanhasen pihtauskampanjasta. Kerjäläisille ei pidä antaa enää kolikkoakaan, jyrähti Suomen pääministeri.

Käytännössä Vanhasen neuvon toimivuutta sopii epäillä. Suurin osa suomalaisista ei ole ikinä antanut ääntään kepulle, muttei puolue siitä mihinkään häviä. (IL 29.5.2010)

Sama kertomus toistui Leijonat & lampaat -palstalla:

Pääministeri kehottaa olemaan antamatta kerjäläisille rahaa, joskin vaalien alla keskustan puoluesihteerit ovat säännön poikkeus. (IL 29.5.2010)

Iltalehdestä luokiteltiin tarkastelujaksolta ainoastaan yksi mielipidejuttu köyhyyskertomukseen tukeutuvaksi. Se oli Kaarina Hazardin kolumni ”The Real Thing” (IL 9.6.2010), jossa parodioitiin yhteiskunnan rahoittamia kulttuuriprojekteja ehdottamalla kerjäläisten palkkaamista esittämään kerjäämistä, jotta Suomen nuoriso oppisi olemaan kiitollinen hyvinvointiyhteiskunnan saavutuksista. Hazardin toinen kolumni ”Kerjäläishomo” (IL 21.7.2010) puolestaan analysoi ironisesti kerjäläisiin liittyviä tunnekokemuksia ja tuli luokitelluksi köyhyys- ja uhkakertomusten suhteen ambivalentiksi.

Keskustelu Zyskoviczin lausunnosta jatkuu Helsingin Sanomien mielipideosastossa

Helsingin Sanomien mielipideosastossa kirjoittelu oli enimmäkseen hyvin asiatyylistä. Monet pohdiskelivat, miten romaneja voisi auttaa ilman että samalla tukisi romanirikollisuutta ja kerjäämistä ilmiönä. Oikeusfilosofian ja -teorian dosentti Ari Hirvonen piti kirjoituksessaan (HS 5.6.2010) kerjäämiskieltolakia syrjivänä samaan tapaan kuin oikeustieteilijät Scheinin ja Ojanen Helsingin Sanomien jutussa heinäkuussa. Jani Koskinen (HS 7.6.2010) ja Jussi Lehtola (HS 10.6.2010) kommentoivat Hirvosta omissa mielipidejutuissaan. Koskinen tukeutui Hirvosen tavoin köyhyyskertomukseen, piti kerjäämiskieltä ”köyhyyden kriminalisointina” ja latasi juttuunsa muutenkin moraalista paatosta:

Omatuntoni ei salli minun katsovan sivusta ja maksavan verojani yhteiskunnalle, joka ei täytä sen kaikkein tärkeintä tehtävää eli heikoimmistaan huolehtimista, vaan päinvastoin lyö köyhän otsaan rikollisen leiman. (HS 7.6.2010)

Lehtola puolestaan oli kertomusten suhteen ambivalentti ja kummeksui Hirvosen argumentointia:

Hirvosen ajattelua on vaikea ymmärtää. Kriminalisointi ei ole neutraalia: minkä tahansa asian kriminalisointi asettaa - oikeutetusti - rikoksen tehneet ja sen tekemättä jättäneet eri asemaan. Prostituution kriminalisointi ”syrjii” vain prostituoituja, ja varastaminen vain varkaita, vaikka nämäkin voitaisiin Hirvosen argumentein mieltää elinkeinoiksi; niillä saa rahaa. (HS 10.6.2010)

Lehtola esitti siis saman argumentin kuin Zyskowicz myöhemmin heinäkuussa. Omassa mielipidekirjoituksessaan (HS 28.7.2010) Zyskowicz ei maininnut Tuomas Ojasta, joka Helsingin Sanomien uutisessa piti Zyskowiczin vertauksia ”poskettomina”, vaan tyytyi syyttämään Helsingin Sanomien otsikkoa ”Zyskowicz vertaa kerjäämistä varkauteen” virheelliseksi. Zyskowicz myös piikitteli kiellon vastustajia naivista käsityksestä, että kerjäämisen salliminen ratkaisisi kerjäläisten ongelmia.

En aja kerjäämisen kieltämistä siksi, että kuvittelisin sen ratkaisevan ihmisten todellisia ongelmia, joita ovat lohduton köyhyys ja rasistinen syrjintä lähtömaissa. Yhtä järjetöntä on kuvitella, että kerjäämisen salliminen ratkaisisi näiden ihmisten ongelmia.

Näin kuitenkin näyttävät ajattelevan kiellon vastustajat. Heidän pääargumenttinsa kieltoa vastaan on ollut se, ettei kielto ratkaise kerjääjien todellisia ongelmia. (HS 28.7.2010)

Zyskowiczin kirjoituksen jälkeen Helsingin Sanomat julkaisi kaksi Zyskowiczia kommentoivaa yleisönosastokirjoitusta. Molemmat tukeutuivat köyhyyskertomukseen ja molemmissa nähtiin Zyskowiczin ja Kokoomuksen johdonmukaisesti ajaneen köyhien asemaa kurjistavaa politiikkaa. Tapio Furuholm spekuloi lisäksi ajatuksella, että kiellon

taustalla olisi Kokoomuksen halu siivota kadut myös suomalaisista kerjäläisistä, joita nykyinen on odotettavissa:

Voisi olla kohtalokasta kokoomuksen mainostoimistosta tilatun poliittisen linjan kannalta, jos kaduilla kyhjöttäisi kymmeniä, jopa satoja kerjäläisiä. Suomalaisia kerjäläisiä. (HS 29.7.2010)

Myös Teija Laakso piti kerjäämiskieltoa yrityksenä siivota ongelmat pois hyvinvoivien silmistä.

Tänäkin päivänä yhä useampi suomalainen joutuu seisomaan leipäjonossa ja pyytämään ruokaa nälkäänsä. Se on kansanedustajan mielestä ilmeisesti hyvinkin ihmisarvoinen tapa hankkia elantoa? Vai onko niin, että leipäjonot eivät kansanedustajaa vaivaa, kun ne ovat poissa silmistä. Hiljaiset jonottajat saavat pyytää leipänsä kansanedustajan kiukustumatta, koska eivät häiritse Strindbergin tai Eduskuntatalon kulmilla.

Romanialaiset kerjäläiset sen sijaan näyttävät rikollisina, koska kehtaavat tulla päättäjien silmiin ja häiritä heidän illuusiotaan hyvinvointiyhteiskunnasta, jota he härskisti väittävät puolustavansa. (HS 31.7.2010)

Kummastakin kirjoituksesta on tulkittavissa katkeruutta yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta ja Zyskoviczin oletettua kaksinaamaisuutta kohtaan. Kirjoitukset rakentavat vastakkainasettelua päättäjien ja kansan välille. Voi ajatella, että tällaiset tunteet vahvistavat kirjoittajien poliittista identiteettiä Mouffen (1991) tarkoittamalla tavalla. Kirjoittajat erottautuvat kokoomuslaisesta politiikasta yrittämättä asettua varsinaiseen keskusteluyhteyteen sen edustajien kanssa. Keskustelua olennaisempaa on koota voimia vaihtoehdoisen hegemonisen koalition rakentamiseksi, ja viholliskuvan (kertomuksellisen konnaroolin) vahvistaminen myös tunteeseen vetoamalla on tähän käypä keino.

*Kemppisen blogi kevensi ironialla,
Virolainen ja Timonen kirjoittivat hyökkäävämmiin*

Kerjäämiskieltoon tarttuneita neljää blogikirjoittajaa yhdistää sama sukupuoli, akateeminen koulutus ja yli viidenkymmenen vuoden ikä. Osmo Soininvaara on tunnettu vihreä poliitikko, kirjoittaja ja tutkija. Hän kirjoittaa blogiinsa useita kertoja kuukaudessa. Jukka Kemppinen on johtava tutkija (principal scientist) HIIT-tutkimuskeskuksessa ja koulutukseltaan varatuomari sekä filosofian tohtori. Hän on julkaissut paitsi oikeusalan tietokirjoja myös useita runokokoelmia. Kemppinen kirjoittaa blogiinsa päivittäin. Sakari Timonen kertoo blogiinsa esittelyssä olevansa sosionomi ja oikeustieteen kandidaatti ja työskennelleensä muun muassa Helsingin kaupungin rakennusviraston toimistopäällikkönä. Timonenkin kirjoittaa blogiinsa lähes joka päivä. Jyrki Virolainen on Lapin yliopiston lainkäytön emeritusprofessori ja kirjoittaa blogiinsa useita kirjoituksia viikossa. Wikipedian mukaan Virolainen on ”toiminut jatkuvasti toisinajattelijana ja kriittikkona”. Hän on osallistunut lainvalmisteluun ja oikeushallinnon kehittämiseen ja ”yleensä aina jättänyt mietintöihin eriävän ja laajasti perustellun mielipiteensä”.

Tarkastelujakson ensimmäisen kerjäämiskieltoa käsittelevän blogin julkaisi Osmo Soininvaara. Kirjoitus oli lyhyt kommentti pääministeri Matti Vanhasen vetoomukseen, että ihmiset eivät antaisi rahaa kerjäläisille. Tässä kirjoitus kokonaisuudessaan:

Kerjäämiskielto

Matti Vanhanen on suositellut, ettei romanikerjäläisille anneta rahaa. Minä en ole antanut, koska en halua edistää tätä elämänmuotoa. Tämä ei kuitenkaan riitä romani-ongelman ratkaisuun Itä-Euroopassa. Asia on ratkaistava paikan päällä EU-maiden yhteisellä rahoituksella. Romanien tilanne on kertakaikkisesti pantava kuntoon, eikä noilla köyhill[ä] Itä-Euroopan mailla näytä olevan siihen taloudellisia edellytyksiä. Tässä asiassa yleiseurooppalaista vastuuta voida[an] hyvin

perustella. Ei voida ajatella, että esimerkiksi Saksan ei tarvitsi[si] kantaa romanikysymyksestä vastuuta, koska se poisti oman romanikysymyksensä savuna ilmaan 1940-luvulla. Saksaa paremmaksi pani paljon aikaisemmin kuitenkin Suomi, joka maksoi tapporahaa romaneista. Siksi romaneja on meillä niin vähän. (Soininvaara 27.5.2010)

Soininvaara täydensi blogiaan seuraavana päivänä oikaisulla, jonka mukaan tieto tapporahasta ei pidä paikkaansa mutta että Ruotsi-Suomessa oli vuosina 1637–1748 laki, jonka mukaan valtakunnan alueelta tavatun miespuolisen romanin sai hirttää ilman oikeudenkäyntiä.

Blogi alkoi uhkakertomuksen mukaisella ajatuksella, että romani-ongelman juuret ovat Romaniassa, ja kerjääminen Suomessa on oma ongelmansa, jossa olennaista on kerjääminen elämänmuotona ja katu-kuvaa häiritsevänä ilmiönä. Soininvaara esitti tämän uhkakertomukselle tyypillisen neutraalilla tavalla syyllistämättä erityisesti ketään. Sen sijaan jutun lopussa hän hieman yllättävästi syyllisti nykyisiä saksalaisia muistuttamalla natsi-Saksan etnisistä puhdistuksista ja nykyisiä suomalaisia romanien lainsuojattomasta asemasta vuosisatoja sitten.

Jukka Kemppisen kirjoitus oli tyyliltään argumentoiva eikä erityisemmin leimannut ketään keskustelun osapuolta. Näin oli siitä huolimatta, että Kemppinen aloitti kirjoituksensa seuraavasti:

M. Scheinin ja T. Ojanen ovat viisaita miehiä, Kimmo Sasi taas ei ole.

Nyt käy kumminkin niin, että ensin mainitut asiantuntijat ovat väärässä julkaistuissa lausunnoissaan. (Kemppinen 12.7.2010)

Aloitus on niin yksioikoinen luonnehdinta, että se on melkein pakko tulkita jollain tavalla ironiseksi. Tätä tukee vielä sekin, että viisaiksi väitetyt ovat tällä kertaa väärässä ja ei-viisaaksi sanottu oikeassa. Ironia ei tunnu kovin syyllistävältä myöskään Scheininä ja Ojasta kohtaan.

Kemppinen esitti saman kannan kuin Zyskowicz myöhemmin: kerjäämiskielto ei ole syrjivä, koska se ei kohdistu romaneihin vaan kerjäämiseen:

Jos kerjäämiskielto kirjoitetaan niin, että se koskee kaikkia, myös suomalaisia, perustuslaillista estettä ei ole. Säännös ei ajatuksellisesti eroa minkä tahansa haitallisen, tekijän kannalta valinnaisen toiminnan kieltämisestä rangaistuksen uhalla – esimerkiksi ampuma-aseen tai puukon kantamiseen julkisella paikalla. Ei puukkokieltokaan loukannut Suomen romaneja eikä kauhavalaisia. (Kemppinen 12.7.2010)

Kemppinen sanoi suoraan, että Scheininin ja Ojasen näkemys kiellon syrjivyydestä on virheellinen, mutta hän ei spekuloinut heidän tarkoituserillä tai määrittelyt heitä muutenkaan ”konnamaisiksi”. Sen sijaan hän perusteli kirjoituksessaan omaa kantaansa. Ainoa sukellus osapuolten luonnehdintaan oli alun ironinen lausahdus oikeustieteilijöiden ja Sasin viisaudesta.

Kemppisen ja Soininvaaran blogeihin verrattuna Sakari Timosen ja Jyrki Virolaisen kirjoitukset olivat hyökkäävämpiä. Molemmat kommentoivat sapeksasti Zyskowiczin näkemystä, että kerjäämiskielto ei olisi syrjivä. Timonen asemoi Zyskowiczin yksiselitteisesti köyhyyskertomuksen konnan rooliin.

Kansanedustaja Ben Zyskowicz on sekä juristi että poliitikko, mutta hänen puheistaan huomaa, että hän on ollut kauemmin poliitikko. Erityisen hyvä juristi hän ei ainakaan ole, koska hän rinnastaa juridisesti kerjäämisen moniavioisuuteen, taskuvarkauteen ja tyttöjen ympärileikkaukseen. Vain täysiverinen ja tarkoitushakuinen poliitikko pystyy näin omituisiin päätelmiin. (Timonen 24.7.2010)

Timosen argumentti Zyskowiczia vastaan oli se, että ”kerjäämistä ei kuitenkaan puhtaasti rikostyyppinä voi mitenkään verrata näihin muihin rikoksiin Zyskowiczin määrittelemällä tavalla”. Hämäräksi kuitenkin

jäi, miten kerjäämisen ja varkauden erilaisuus rikostyyppeinä horjuttaa Zyskowiczin argumenttia, että ei-toivottavina pidettyjä asioita voidaan kieltää, vaikka ne olisivat tyypillisiä vain joillekin väestöryhmille. Jutun lopuksi Timonen esitti vielä toisen Zyskowicziin – ja poliitikkoihin yleisemminkin – kohdistuvan syytöksen:

Zyskowicz on sairastunut poliitikkojen ammattitautiin, joka on lain maagiseen voimaan uskominen. Kun poliitikko näkee epäkohdan, hän kiirehtii kieltämään sen lailla eikä yritäkään puuttua epäkohdan syihin. Hänen mukaansa laki antaa toivotun signaalin, että yhteiskunta ei hyväksy tiettyä käytöstä. Kun laki on saatu aikaan, katsoo poliitikko saaneensa oman työnsä valmiiksi. Sen jälkeen ongelma siirtyy poliisi- ja oikeusviranomaisten hoidettavaksi ja poliitikko voi tyytyväisenä istuskella vakiokahvilansa terassilla ylpeillen saavutuksellaan. (Timonen 24.7.2010)

Kuvatunlaisessa lakiuskossa voi hyvin olla perää, ja tällainen kritiikki on poliittisessa keskustelussa paikallaan. Katkelmassa Virolainen myös spekuloi poliitikkojen tunteista ja tarkoituseristä, kun hän sanoo, ettei poliitikko ”yritäkään puuttua” epäkohdan syihin ja että hän voi ”tyytyväisenä ylpeillä” saavutuksillaan. Tällaisten spekulatiivisten kärjistyksen avulla omaa näkemystä voi havainnollistaa ja tehdä ymmärrettäväksi, ja joissain tapauksissa niillä voi myös provosoida toista osapuolta esittämään oman näkemyksensä. Ongelmallista kuitenkin on, jos tarkoituserät aina ja rutiininomaisesti tulkitaan itsekkäiksi ja tarkoitushakuisiksi. Ainakin piikittelyn kohteet kokevat sen turhauttavaksi (ks. luvut 4.1 ja 5.1).

Myös Jyrki Virolainen piti Zyskowiczin toimintaa tarkoitushakuisena, mutta toisin kuin Timonen, hän täsmensi Zyskowiczin motiiviksi äänten kalastelun.

Eduskuntavaalit lähestyvät. Tämän on huomannut myös kokoomuksen pitkäaikainen kansanedustaja Ben ”Zysse” Zyskowicz (56).

(...)

Tämän vuoksi Ben on ryhtynyt kannattamaan epätavallisen voimakkaasti suunnitteilla olevaa kerjäämisen kieltävää lakia. Samalla hän hyökkäilee vimmoissaan Romanian kerjäläisiä vastaan. (Virolainen 25.7.2010)

Virolainen määritteli Zyskoviczin ajatuksia ja tunnetiloja sanoessaan hänen hyökkäilevän vimmoissaan. Hän myös kirjoitti, että Zyskowicz ei perustele kantaansa, miksi kerjäämistä voidaan verrata taskuvarkauteen ja jatkoi kyynisellä lausahduksella: ”Mutta eihän kansanedustajalta toki perusteluja vaaditakaan. Riittää, kun on kova ääni, voimakas tahto ja hyvin verkostunut lehdistöön yms. tahoihin, niin kyllä ääniä ropisee!”

Virolainen letkautteli vielä Zyskoviczin istuskelusta katukahvilan terassilla ja katsoi tämän olevan huomion ja julkisuuden kerjäämistä vaaleja silmällä pitäen. Jutun lopuksi hän kuitenkin hieman sovitteli ja myönsi, että muodollisesti kerjäämiskiello ei välttämättä riko ihmistä perusoikeuksia. Silti hän katsoi, että lailla ”tosiasiallisesti tähdätään yhden etnisen vähemmistöryhmän elämän vaikeuttamiseen ja maahanmuuton estämiseen”. Joka tapauksessa Virolainen selvästi asemoi Kokoomuksen ja Zyskoviczin konnan rooliin vieläpä niin, että ne esiintyvät hyvää tarkoittavina mutta tulevat kerjäämiskieltokysymyksessä paljastaneeksi todellisen konnan-olemuksensa:

Kerjäämislain ajaminen on kokoomuksen yms. puolueiden epätoivoinen yritys vastata persujen huutoon huonosti hoidetusta maahanmuuttopolitiikasta. Voi toki olla, että kaiken maailman köyhät ja kunnan ihmisiä häiritsevät kerjäläiset todella raivostuttavat Zysseä ja hänen kaltaisiaan sekä heidän äänestäjäkuntaansa. Holmlund, Hakola, Zyskowicz, Sasi ym. monet muut osoittavat lain hyväksymistä ajaessaan kokoomuksen todellisen luonteen. (Virolainen 25.7.2010)

Kaikki tässä tarkastellut blogikirjoitukset olivat akateemisten aikamiesten tekemiä ja sellaisina myös tekijöidensä näköisiä. Kirjoitusten

kärki oli asiakysymyksissä, mutta keskustelua käytiin melko kärkevin ja osin myös vastustajia leimaavin sanakääntein. Osassa Helsingin Sanomien ja Iltalehden mielipidekirjoituksia oli samantapaista kärkevyyttä ja leimaavuutta kuin yllä käsitellyissä blogeissa, osa taas oli virkamiesmäisen abstraktia asiaproosaa. Oman lajinsa muodostivat vielä Iltalehden ironiset kolumnit.

6.5. Kerjäläiskeskustelu nettikommenteissa

Uutisiin ja blogeihin kytkeytyvät nettikommentit muodostavat omanlaisensa keskusteluareenan, jossa kommentin tyylille tai sisällölle ei ole erityisiä vaatimuksia. Kommentin voi kirjoittaa kuka vain, ja tyypillisesti kirjoittajat käyttävät oman nimensä sijaan nimimerkkiä. Erityisesti blogistien ja heidän kommentaattoriensa voi ajatella muodostavan nettiyhteisön, jossa samat kirjoittajat esiintyvät toistuvasti ja oppivat tuntemaan toistensa tyylin ja mielipiteet. Tällaisia yhteisöjä voi muodostua myös tietyn viestintävälineen uutisia kommentoivien kesken. Rajatuille verkkoyhteisöille on tyypillistä toisia tukeva ja kannustava puhetapa, kun taas avoimemmilla keskustelualueilla provokatiiviset, hännäävät ja leikittelevät puheenvuorot ovat tavallisempia (Cooks ym., 2002, sit. Nikunen 2010). Esimerkiksi maahanmuuttajatematiikkaa käsitellyttä elokuvaa koskevat kommentit olivat laajan yleisön käyttämällä YouTube-sivustolla kärkeviä ja kiisteleviä, kun taas maahanmuuttokriitikoiden Hommaforum-sivustolla keskustelu elokuvasta oli asiatyylisempää ja perustui jaettuun taustaymmärrykseen (Nikunen 2010).

Seuraavassa tarkastellaan kolmeen Helsingin Sanomien netissä julkaisemaan uutiseen sekä Osmo Soininvaaran, Jukka Kemppisen ja Jyrki Virolaisen blogeihin tulleita kommentteja. Näistä kaikista valittiin analyysiin kymmenen ensimmäistä. Helsingin Sanomien uutisia seuraa netissä oletettavasti huomattavasti laajempi yleisö kuin yllä mainittuja

blogeja. Näin myös uutisten kommentoijat ovat todennäköisesti satunnaisempia ja heterogeenisempia. Voi myös olettaa, että tyyllilajit ja tunnelataukset vaihtelevat enemmän uutisten kuin blogien yhteydessä julkaistuissa kommentteissa.

Kommenttikirjoituksista vain noin puolet kytkeytyi köyhyys- tai uhkakertomukseen. Osa kommenteista suuntautui kokonaan kerjäämiskiellostä sivuun, ja loput käsittelivät jotain kerjäämiskysymyksen yksityiskohtaa ilman että kertomuksellista kehystä olisi ollut mahdollista tunnistaa. Esimerkiksi Osmo Soininvaaran blogi herätti keskustelua siitä, onko romaneista joskus historiassa maksettu Suomessa tapporahaa, ja Jukka Kemppisen saamista kommentteissa käytiin keskustelua siitä, kuinka helppo Suomessa on hankkia laittomasti aseita.

Taulukko 6.7. Kommenttikirjoittajien kytkeytyminen kertomuksellisiin kehyksiin.¹¹

	HS.fi	Soininvaara	Kemppinen	Virolainen	Yhteensä
Köyhyys	6	2	1	3	12
Uhka	12	2		5	19
Muu	12	6	9	2	29
Yhteensä	30	10	10	10	60

Utiskommentteja luonnehti lyhyys, anonyymiyys ja assosiativisuus

Helsingin Sanomista analyysin kohteeksi valittiin kommentit kerjäämiskieltoa koskevan työryhmän asettamisesta kertovaan uutiseen (24.5.2010), oikeustieteilijöiden kriittisistä kommentteista työryhmän väliraporttiin kertovaan uutiseen (11.7.2010) sekä Ben Zyskowitzin

11. Kehysluokituksen yhdenmukaisuus kommenttiteksteissä oli 73 prosenttia. Useissa tapauksissa toinen koodaajista oli merkinnyt kehukseksi ”muu”. Näistä monet kuitenkin päädyttiin tarkastuksen jälkeen luokittamaan uhka-kehukseen sillä perusteella, että kommentista kävi ilmi kirjoittajan kielteinen asenne kerjäämiseen.

kommenteista oikeustieteilijöille kertovaan uutiseen (24.7.2010). Nämä valittiin siksi, että ne olivat kesän keskustelun keskeisiä vaiheita ja herättivät sananvaihtoa myös mielipidejutuissa ja blogeissa. Kohdistamalla kommenttien analyysi samoihin teemoihin oli mahdollista arvioida, millä tavalla kommentit täydentävät uutisissa ja mielipidejutuissa käytyä keskustelua ja miten kommenttien ”tunneympäristö” mahdollisesti poikkeaa uutisista ja mielipidejutuista.

Uutiskommentit olivat tyypillisesti vain muutaman rivin mittaisia, ja vain osa niistä varsinaisesti kommentoi uutista tai toisia kommentteja. Kaikki nekin kommentit, jotka oli merkitty vastauksiksi edellisiin kommentteihin, eivät sisällöllisesti liittyneet niihin mitenkään. Lähes kaikki kuitenkin käsittelivät kerjäämistä jollain tavalla. Kommentit vaikuttivat nopeilta purkauksilta: niissä oli jokin ajatus tai assosiaatio, joka uutisesta tai edeltävistä kommenteista oli tullut mieleen. El Paisin, New York Timesin, The Guardianin ja La Republican nettikommenteista tehdyssä laajassa tutkimuksessa keskimäärin 86 prosenttia kommenteista pysyi aiheessa ja 60 prosentissa kommenteista esitettiin perusteltu mielipide (Ruiz ym. 2011, 475–476). HS.fi:n kommentteissa luvut olisivat ehkä samaa suuruusluokkaa. Täsmällinen vertailu on kuitenkin mahdotonta tuntematta kansainvälisen tutkimuksen tarkkoja luokitusperusteita.

Kaikki tarkastellut uutiskommenttipuheenvuorot olivat nimi-merkkien kirjoittamia. Anonyymiys tuntui luonnehtivan keskustelua myös siten, että kritiikin ja syytösten kohteet jäivät usein epämääräisiksi. Ensimmäisessä seuraavista kommenteista syyllistetään uhkakertomuksen mukaisesti kerjäläisiä ja jälkimmäisessä köyhyyskertomuksen mukaisesti eduskuntaa.

Loistavaa, toivottavasti saadaan päätös nopeasti ja kerjäläiset pois kaduilta takaisin kotimaahansa olojaan parantamaan. (drwho 24.5.2010)

[Onko] eduskunnalla siis tarkoitus nostaa maamme sosiaaliturva yli köyhyysrajan ja poistaa maastamme yhä kasvavat jonot joissa joutuu kerjäämään ruokaa? (@ Taiteilija 24.5.2010)

Vain muutamassa kommentissa luonnehdittiin tiettyä henkilöä. Tällöin kohteena oli useimmin Ben Zyskowitz, ja tyypillisesti hänet asemoitiin köyhyyskertomuksen konnan rooliin:

Kerjääminen on perusoikeus ja siihen puuttuminen olisi väärin universaalien oikeustajun kannalta.

Zyskowitz ei mielestäni ansaitse palkkaansa kun esittää tuollaisia ihmisoikeuksien kaventamishdotuksia.

Helppohan se on rahamiehen köyhille naureskella ja ehdottaa kerjäämisen kieltämistä. (AP-sense 24.7.2010)

Vain yhdessä uutiskomentissa kolmestakymmenestä henkilöön käyvä kritiikki kohdistettiin kerjäämiskiellon vastustajiin. Siinäkin kritiikin kohteita ei mainittu nimeltä, mutta koska kyse oli kommentista uutiseen, jossa Martin Scheinin ja Tuomas Ojanen vastustivat kerjäämiskieltoa, kyse mitä ilmeisimmin oli heistä:

Elitistien itkua jälleen kerran. Halutaan olla jotain ihmeellistä malioppilasta EU:ssa ja tavallinen kansa maksaa omaisuudellaan ja kirjaimellisesti nahallaan tänne tulvivien kulttuuririkastajien hinnan. Kreikassa olisi presidentinkanslia jo poltettu tällaisesta ylimielisyydestä kanta-astujia kohtaan. (vihainen reino 11.7.2010)

Yllä lainattu kommentti on myös tyypillinen esimerkki netin runsaasta maahanmuuttovastaisesta kirjoittelusta (ks. Nikunen 2010). Kommentissa luotiin vastakkainasettelu ”tavallisen kansan” ja ”tänne tulvivien kulttuuririkastajien” välille. Tällaisia maahanmuuttajia tunnepitoisesti leimaavia kirjoituksia oli kolmenkymmenen uutiskommentin joukossa kolme.

*Blogikommenteissakin keskustelu oli erimielistä
ja paikoin myös leimaavaa*

Blogikommentit olivat uutiskommenteihin verrattuna selvästi argumentoivampia, ja nimimerkkien ohella joukossa oli myös omalla nimellään kirjoittavia. Kirjoituksista syntyi vaikutelma, että osa kirjoittajista oli toisilleen tuttuja ainakin kirjoittajaniminä ja -nimimerkkeinä. Silti keskustelu näillä blogiareenoillakin oli pikemminkin erimielistä kuin yksimielistä. Blogistit saivat kritiikkiä osakseen, ja sananvaihto oli paikoin myös leimaavaa.

Useissa Osmo Soininvaaran blogiin tulleissa kommentteissa perimmäisenä ongelmana kerjäämisessä pidettiin romanien kulttuuria, joka ei arvosta koulutusta ja valtaväestön kanssa samanlaista elämäntapaa. Henkilöön käyvä syyllistäminen oli vähäistä. Keskustelun tärkein teema oli Soininvaaran esittämän virheellisen tapporaha-väitteen ihmettely. Yksissä kommentteissa vaadittiin Soininvaaralta lähdetietoja väitteelleen. Toisissa taas tiedon sanottiin olevan väärä ja esitettiin yksityiskohtaista tietoa romaneja koskevista määräyksistä Ruotsi-Suomessa. Kommentteissa myös pidettiin Soininvaaran viittauksia natsi-Saksan romanivainoihin mauttomina. Kymmenestä ensimmäisestä kommentaattorista kahdeksan esiintyi nimettömänä tai nimimerkillä.

Jukka Kemppisen blogin kymmenestä ensimmäisestä kommentaattorista neljä käytti aidolta vaikuttavaa nimeä. Kirjoituksista yksi tukeutui selvästi köyhyyskertomukseen muttei yksikään uhkakertomukseen. Useista kommentteista välittyi hieman epämääräinen epäluulo nykyisiä vallanpitäjiä kohtaan.

Seuraavassa köyhyyskertomukseen tukeutuvassa kommentissa kritisoitiin halua sivuuttaa köyhyysongelma ja mainittiin ironisin sanakääntein myös Björn Wahlroos ja Kimmo Sasi:

Onhan se tietysti ikävää, että rikollisuus tavalla tai toisella liittyy myös romanikerjäläisten ympyröihin, mutta niinhän se liittyy muuhunkin elämään, vaikka Nalle Wahlroosia ei rikollisena pidetäkään

sen 300 000 euroa maataloustuen takia, tai muutenkaan – tai niitä saksalaisia pankkeja, joille ne Kreikan tukirahat pumpataan.

(...)

Ehkäpä tätä ihmisoikeusasiaa pitäisi alkaa laajemmin ajamaan EU:n alueella. Jospa vaikkapa ihmisoikeustaistelija Kimmo Sasi ryhtyisi siihen oman painostusjärjestönsä kautta. Kiellettäisiin ensin tämä individualistinen kerjääminen koko EU:n alueella, ja sitten pyrittäisiin aikaansaamaan maailmanlaajuinen sopimus, jossa kerjääminen – esimerkiksi kauppasaarron uhalla – kiellettäisiin kaikkialla, kuten vaikkapa Intiassa, tai New Yorkin kaduilla. <http://www.youtube.com/watch?v=x44ZLkYrhWw> (Anonyymi 12.7.2010)

Nettilinkki johtaa Al Jazeera -televisiokanavan videoon, jossa kuvataan kuinka Intiassa lapsille opetetaan kerjäämistä, koska se on ainoa mahdollinen tapa hankkia elanto. Kirjoituksesta välittyy epäoikeudenmukaisuuden ja katkeruuden kokemus rikkaita ja vallanpitäjiä kohtaan sekä empatian kokemus köyhiä ja sorrettuja kohtaan.

Jonkinlainen katkeruus, kyynisyys ja epäluulo on leimallista myös useille muille Kempin blogin kommentteille. Kommenteista ensimmäinen on tästä hyvä esimerkki:

Minusta tämä kerjäämiskielto on hallitukselta ennakoiva toimi.

Tarpeen tullen sitä, naamiolakia ja palkka-armeijaa käytetään aivan toisin kuin me nyt kuvittelemme niitä käytettävän.

Jos joku tietää, mistä saa rynnäkkökiväärin, saa laittaa postia. (Petja Jäppinen 12.7.2010)

Vastaavia kommentteja oli kymmenen ensimmäisen joukossa muitakin, ja niissä kaikissa konnan rooliin asetettiin enemmän tai vähemmän epämääräisesti valtajärjestelmä ja sen edustajat:

Mitä muuta varusmies tekee lipas kädessä Stockmanin kulmalla kuin kerjää avustusta?

Meidän pakkokulttuuria kutsutaan pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi.

Sdp hakee kentältä ehdokkaita hyödyllisimmäksi idiotiksi. (Anonyymi 12.7.2010)

Nikunen (2010) tunnisti hieman samantapaista epäluuloa viranomaisia ja myös mediaa kohtaan maahanmuuttokriitikoiden Hommaforumilla. Siellä epäily kohdistui erityisesti monikulttuurisuutta kannattavien tahojen pyrkimykseen leimata maahanmuuttokriittisyys rasismiksi. Kempin blogin kommentoivissa kirjoituksissa epäluulo taas liittyi yleisemmin valtaapitävien haluun suojella asemiaan. Tällaisten ”epäluulokirjoitusten” yleisyys Kempin blogin yhteydessä on hieman yllättävää siksi, että itse blogikirjoitus oli tunnelmaltaan pikemminkin hyväntuulinen eikä antanut mallia tällaisen tunnerekisterin omaksumiseen

Jyrki Virolaisen blogin ensimmäiset kommentit rakentuivat muita selvemmin väittelyksi blogissa esitettyjen kantojen puolesta ja niitä vastaan. Virolainen itse osallistui kommentointiin vastaamalla saamaansa kritiikkiin. Kymmenestä ensimmäisestä kommentista kolme oli Virolaisen omia. Hän oli myös ainoa omalla nimellään esiintynyt kirjoittaja. Kirjoittelu oli leimaavaa puolin ja toisin. Vuoropuhelua Virolaisen kanssa kävi erityisesti Asser Salo:¹²

Muuten olen sitä mieltä, että Ojanen ja Scheinin voisivat ripotella tuhkaa päällensä. En tajua sitä, miksi nämä ”oikeusoppineet” yleensä aktivoituvat aina silloin, kun toimenpiteet kohdistuvat johonkin etniseen vähemmistöön. (Asser Salo 26.7.2010)

12. Asser Salo tulkittiin analyysissä nimimerkiksi. Asser Salo (1902–1938) oli sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden eduskuntaryhmän kansanedustaja 1929–1930. Hän muutti Neuvostoliittoon, missä hänet ammuttiin 1938. (Wikipedia.) On myös mahdollista, että kirjoittaja on saman niminen, nykyisin elävä henkilö.

No, sehän toki tiedetään, että Asser Salo on näitä Halla-ahon opetuslapsia. Poliitikka on selvästi ajanut Asserin ajattelussa tässä juridiikan ohitse. Mutta niinhän on toki käynyt paremmissakin piireissä tässä asiassa...

Minusta on sinänsä yks' lysti, mitä krjäämisen kieltäminen merkitsisi ihmis- ja perusoikeuksien kannalta; tämä on kysymys, jossa ei selvästikään ole olemassa yhtä ainoata ehdottomasti oikeaa vastausta.

En blogissani lähestynyt teemaa juurikaan tältä kannalta. Kysymys on poliittinen, siis maahanmuuttopoliittinen. (Jyrki Virolainen 26.7.2010)

Asser Salo kyseenalaisti Ojasen ja Scheininin pätevyuden sitatoimalla oikeusoppineet-sanan. Virolainen puolestaan leimasi Salon maahanmuuttovastaisena tunnetun Jussi Halla-ahon opetuslapsiksi ja piti tämän puheenvuoroa poliittisesti tarkoitushakuisena. Samaan hengenvetoon Virolainen totesi, että hänestä kysymys on poliittinen, ei juridinen, ja että ”inhimillisuus” hänestä edellyttäisi, että kerjäämistä ei kiellettäisi. Virolainen siis ensin syytti Saloa siitä, että tämä politikoi ja sen jälkeen totesi, että asiassa pitääkin nimenomaan politikoida. Voi tietysti olla, että kritiikki kohdistui siihen, että Salo antoi ymmärtää argumentoivansa juridisesti vaikka Virolaisen mielestä hän tosiasiaa politikoi.

Kommenttipalstojen teksteistä näkee, että niitä kirjoitetaan nopeasti sitä mukaa, kun ajatuksia tulee mieleen, eivätkä ne siksi aina ole kovin johdonmukaisia. Yksistä asioista assosioidaan toisiin, ja argumentit voivat olla keskenään ristiriitaisia. Sama pätee jossain määrin myös itse blogikirjoituksiin: lehdissä julkaistuihin mielipiteisiin ja varsinkin uutisiin verrattuna ne olivat viimeistelemättömämpiä ja spontaanimmalla tuntuilla. Tämä luultavasti vaikutti osaltaan myös kirjoitusten tunnelatauksiin.¹³ Nopeissa ja assosiativisissa teksteissä toistuvat kliseiset ajatuskuviot ja julkisuuden henkilöihin kiinnittyneet kuvastot, kuten rahamies Ben Zyskowitz istumassa kahvilan terassilla

13. Laura Ahva ehdotti tätä ajatusta.

Helsingin Esplanadilla. Haastattelemamme poliitikot olivat jossain määrin turhautuneita tällaisiin itseään koskeviin kliseisiin. Kerran synnyttyään ne pulpahtelevat esiin eri yhteyksissä, ja niitä tuntuu olevan mahdoton oikaista tai täydentää. Toisaalta tällaiset poliitikon persoonaa kuvaavat pelkistykset voivat olla myös tärkeitä poliitikon imagotekijöitä, joiden avulla poliitikko erottuu muista ja voi hankkia kannatusta (ks. luku 4.1).

Uutiskommenttien ja blogikommenttien riitaisuudessa ei ollut olennaista eroa. Nimettyihin henkilöihin osuva syyllistäminen vaikutti jopa vähäisemmältä uutiskommenteissa kuin blogikommenteissa. Ehkä Helsingin Sanomien toimitus oli siivonnut kommentteista pois kaikkein hyökkäävimät. Blogikommenteissa keskustelu kuitenkin pysyi paremmin kasassa, ja esimerkiksi Osmo Soininvaaran saamista kommentteista korjattiin blogissa esiintyneitä virheitä ja epätasällisyyksiä.

Erityisesti muutamista blogeihin tulleista kommentteista erottui köyhyys- ja uhkakertomuksia yleisempää epäluuloa ja vastakkainasettelua, joiden perusteet jäivät kirjoituksissa kuitenkin epämääräisiksi. Niissä pessimistinen yleistunnelma yhdistyi oletukseen valtablokista, joka jollain tavalla riistää tai uhkaa. Kyseessä on traaginen metakertomus, jossa kertomuksen päähenkilö kokee joko olevansa ylivoimaisen vastustajan voimaton uhri tai vääryyttä kyynisesti sivusta seuraava ironinen sankari (ks. Reunanen 2003, 395–423). Tällainen epäluuloinen, katkera tai kyyninen asennoituminen voi kytkeytyä yhtä lailla köyhyys- ja uhkakertomukseen kuin maahanmuuttokritiikkiin, EU-vastaisuuteen ja politiikka-vastaisuuteenkin. Vaikka näissä kommentteissa ei useinkaan syyllistetä nimeltä mainittuja henkilöitä, ne kuitenkin muokkaavat poliittista kulttuuriympäristöä aggressiivisemmaksi ja lohduttomammaksi. Kaikkiaan niin nettikommentit kuin muukin kerjäämiskieltoa koskeva keskustelu oli kuitenkin monimuotoista, ja tällainen yleistävästi kielteinen kirjoittelu muodosti siitä vain pienen mutta silti olennaisen osan.

6.6. Yhteenvetoa

Kerjäämiskieltokeskustelun analyysi vahvisti poliitikko- ja aktivistihaastattelujen antamaa kuvaa, että julkinen keskustelu suomalaisissa tiedotusvälineissä on pääosin asiallista ja oikeudenmukaista mutta että toisinaan siinä tulee esiin myös epäluuloa ja kyynisyyttä politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan. Esimerkkiaineistossa tällaisen epäluulon kohteeksi joutuivat erityisesti kokoomuspoliitikot Kimmo Sasi ja Ben Zyskowicz. Varsinkin kiellon syrjivyydestä käyty keskustelu vaikutti paikoin tarkoitushakuisestikin kärjistävältä.

Aktivistien kritiikki siitä, että heidät leimataan mediassa helposti epärationaaleiksi kohkaajiksi ei saanut tässä aineistossa tukea. Amnesty International -järjestön sekä Diakonissalaitos-säätiön edustajat saivat jutuissa asiantuntijastatuksen ja pääsivät tasaveroisesti esiin poliitikkojen ja viranomaislähteiden kanssa. Myös radikaalimman Vapaa liikkuvuus -verkoston edustaja sai kommentoida kerjäläiskysymystä niin Helsingin Sanomien kuin Iltalehdenkin uutisessa ilman, että kommenttia olisi kehystetty sitä horjuttavalla tavalla.

Kerjäämiskieltokeskustelun osapuolten kertomukselliset cheykset erosivat selvästi toisistaan. Kiellon kannattajat tukeutuivat uhkakehykseen, jossa ongelmaksi määrittyi kerjäläisilmiön aiheuttama häiriö ja uhka, kun taas kiellon vastustajat tukeutuivat köyhyyskehykseen, jossa ongelmaksi määrittyi romanien köyhyys ja sorto. Niin uutis- kuin mielipideaineistossakin molemmat cheykset pääsivät tasaveroisesti esiin, kun taas suurimmasta osasta nettikommentteja ei voinut päätellä kumpaakaan kehystä. Tämä johtui kommenttien suppeudesta sekä siitä, että osa kommentteista käsitteli jotain muuta aihetta kuin kerjäämistä.

Köyhyys- ja uhkakehysten tasaveroisuus keskustelussa on osoitus siitä, etteivät tiedotusvälineet erityisesti suosineet enempää kiellon kannattajia kuin vastustajiakaan. Myöskään blogiareenat ja uutisten nettikommentit eivät olleet samanmielisten hallussa, vaan keskustelu oli luonteeltaan erimielistä. Osapuolten erilaiset kertomukselliset cheykset

toisaalta kuitenkin heikensivät keskustelun dialogisuutta ja syvensivät osapuolijakoa. Uhkakertomuksen edustajat puhuivat kerjäämisen häiritsevyydestä ja köyhyyskertomuksen edustajat romanien sorretusta asemasta, ja toisen osapuolen perusteiden ymmärrys jäi puheenvuoroissa heikoksi. Keskustelussa toteutui Mouffen (2009) idea kiistelevästi moniarvoisesta (agonistisesta) julkisuudesta, jossa erimieliset osapuolet vahvistavat identiteettejään omilla tulkintakehyksillään ja voimistavat näin vastakkainasettelua. Pohtivasti keskustelemaan (deliberatiiviseen) suuntaan keskustelua olisi voinut viedä suuntaamalla sitä siihen, kuinka häiritsevää ja haitallista kerjääminen lopulta on ja kuinka suuri tekijä häiritsevyydessä on se, että kerjäläiset ovat romaneja.

Köyhyyskertomuksen edustajat hyökkäsivät uhkakertomuksen edustajia vastaan selvästi syyllistävin sanakäantein, kun taas uhkakertomuksen edustajat pikemminkin varoivat syyllistämästä enempää tavallisia kerjäläisiä kuin heidän auttajiakaan. Konniksi nimettiin epä-määräisesti romanimafia tai romanirikolliset. Tämän voi tulkita niin, että uhkakertomuksen edustajat varoivat osapuolijaon kärjistämistä köyhyyskertomuksen melko vahvan kulttuurisen aseman takia. Köyhien ja heidän auttajiensa syyllistäminen esimerkiksi rikollisten suosijoiksi olisi voinut saada kerjäämiskielton kannattajat näyttämään köyhyyskertomuksessa entistäkin konnamaisemmilta. Köyhyyskertomuksen edustajat puolestaan ehkä arvioivat uhkakertomuksen kulttuurisen painoarvon sen verran heikoksi, että heillä oli varaa valita hyökkäävämpi strategia ilman pelkoa, että heidät itsensä laajasti tuomittaisiin uhkakertomuksen konniksi, kuten rikollisten suosijoiksi tai naiiveiksi vieraan kulttuurin myötäilijöiksi.

Toinen mahdollisuus on ajatella päinvastoin niin, että juuri uhkakertomuksen vahvan aseman takia sen edustajien oli järkevää olla kärjistämättä osapuolijakoa, koska tällä tavoin uhkakertomuksen hegemoninen asema saataisiin parhaiten ylläpidettyä ja myös kerjäämiskielto vähin äänin hyväksyttyä. Sen sijaan nimenomaan köyhyyskertomuksen alisteinen asema pakotti sen edustajat hyökkäävään strategiaan, jotta he ylipäättään olisivat tulleet kuulluksi ja jotta he viholliskuvan avulla

olisivat saaneet riittävästi emotionaalista tukea poliittiselle identiteetilleen.

Kolmannen tulkinnan mukaan köyhyyskertomuksen edustajien hyökkäävyys johtui siitä, että heidän argumenttinaan oli uhkakertomuksen moraalittomuus. Argumentin esittäminen edellytti näin närkästyksen osoittamista, mikä samalla tietysti on syyllistävä. Köyhyyskertomus olisi näin ikään kuin ”ilmeikkäästi” ja ”esteettisesti” ilmaissut, mikä uhkakertomuksessa sen näkökulmasta oli moraalisesti väärin (vrt. Kunelius & Renvall 2010). Uhkakertomuksen edustajien strategiana taas oli esittää kerjäämiskielto teknisenä ja moraalisesti neutraalina asiana ja välttää näin köyhyyskertomuksen moraaliset kysymykset.

Neutraali tai kannustava keskusteluympäristö on tietysti osallistujalle vähemmän riskialtis kuin hyökkäävä ja syyllistävä. Niin uutisissa, mielipiteissä kuin nettikommenteissakin varsinaista kannustusta oli kuitenkin vain vähän. Toisten osapuolten toimintaa sankariroolissa ei juuri kuvailtu, ja puheenvuorojen sankareiksi määrittäytyivät pikemminkin niiden esittäjät itse, kun he puolustivat näkemyksiään. Sen sijaan konnia kommentoitiin enemmän. Erimielisessä keskustelussa tämä onkin luontevaa. Keskustelun kokemuksellisuuden näkökulmasta on tärkeää säilyttää tietty kunnioitus myös eri mieltä olevia kohtaan. Haastattelemamme poliitikot korostivat ainakin itse pyrkivänsä suhtautumaan ihmisiin arvostavasti, vaikka asioista oltaisiinkin eri mieltä (ks. luku 2.4). Tässä tarkastellussa uutis-, mielipide- ja kommenttiaineistossakin tällainen arvostus oli pääsääntö, joskin aineistossa oli joitakin esimerkkejä myös sellaisesta syyllistämisestä, jonka voi olettaa tuntuvan kohteistaan kohtuuttomalta ja epäreilulta.

Aineistosta erottui ainakin kolme erilaista syyllistämisen tapaa. Ensiksikin kyse voi olla sanomisten valikoivasta ja tahalliselta vaikuttavasta väärinymmärtämisestä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien otsikko ”Zyskowicz vertaa kerjäämistä naisten ympärileikkaukseen” johdattaa tulkintaan, että Zyskowicz vertaisi toisiinsa kerjäämisen ja naisten ympärileikkauksen vakavuutta rikoksina, vaikka tarkoitus oli

antaa esimerkki siitä, että haitalliseksi arvioituja tekoja voidaan kieltää, vaikka kiellot käytännössä kohdistuvat vain tiettyyn väestöryhmään. Väärinymmärrykset voivat juontua myös kertomuksellisista kehyksistä: köyhyyskertomuksen näkökulmasta kerjäämiskielto tuli tulkituksi siitä näkökulmasta parantaako vai heikentääkö se romanien asemaa, kun taas uhkakertomuksessa romanien köyhyys nähtiin kerjäämiskiellosta erilliseksi ongelmaksi. Kyse on tietysti myös aidosta erimielisyydestä, mutta niin kauan kuin osapuolet pysyvät tiukasti omissa kertomuksellisissa kehyksissään, he väistämättä puhuvat jossain määrin myös toistensa ohi.

Ohipuhumista suorasukaisempaa hyökkäävyyttä ovat solvaavat nimittelyt ja kauhistelevat sanakäänteet. Näistäkin oli esimerkkejä sekä uutisissa, mielipidejutuissa että nettikommenteissa. Suoraan yksittäisiin henkilöihin kohdistuvat nimittelyt olivat kuitenkin harvinaisia. Tyypillisemmin nimiteltiin vastakkaisen näkökannan edustajia yleisesti. Niklas Herlin nimitti uutisessa (IL 21.4.2010) kerjäläisille parempia palveluja järjestäviä romanialaisen läpirikollisen mafian juoksupojiksi. Jani Koskinen puolestaan sanoi mielipidekirjoituksessaan (HS 7.6.2010), ettei halua maksaa veroja yhteiskunnalle, joka lyö köyhän otsaan rikollisen leiman. Suoraan henkilöön käyvät nimittelyt ja kauhistelut olivat tyypillisempiä mielipidejutuissa ja nettikommenteissa kuin uutisissa. Niissä kohteeksi joutui erityisesti Ben Zyskowitz.

Kolmas syyllistämisen keino on tarkoitushakuinen ajatusten ja motiivien spekulointi. Kerjäämiskieltoaineistossa tyyppiesimerkki tästä oli köyhyyskertomuksen näkökulmasta esitetty tulkinta, että kerjäämiskiellon kannattajat haluavat unohtaa köyhyysongelman siivoamalla sen pois silmistään. Tämä ajatus tuli esiin kaikissa aineistotyypeissä, mutta kärkevimmin ajatuksilla spekulointi mielipidejutuissa ja nettikommenteissa. Esimerkiksi Teija Laakso arveli mielipidekirjoituksessaan (HS 31.7.2010) Zyskowiczin ja kumppanien haluavan tehdä kerjäläisistä rikollisia, jotta heidät saataisiin pois silmistä ja voitaisiin leikkiä, että ”meillä kaikilla on niin kivaa”. Vastaava epäluuloinen tulkinta kohdistui usein myös poliitikkojen haluun kalastella ääniä.

Vaikka motiivien ja ajatusten epäluuloinen spekulointi voi koh- teistaan tuntua epärealistiselta ja kohtuuttomalta, se kuitenkin on olen- nainen osa poliittista keskustelua. Spekulaatioiden esittäjät kertovat näin, miten he tulkitsevat kohteen toimintaa, ja vaikka tulkinta olisi yksipuolinen ja liioiteltu, se kuitenkin nostaa esiin asioita, jotka poliiti- tisten vastakkainasettelujen kannalta ovat olennaisia ja voivat joiltain osin osua myös oikeaan. Yllä esitetyt spekulatiot kerjäämiskiellosta haluna siivota köyhyysongelma silmistä tai haluna kalastella ääniä ovat järkeviä ja ansaitsevat tulla keskustelussa esitetyiksi. Jos kuiten- kaan tulkintojen kohde ei tunnista spekulatioista omia ajatuksiaan, eivätkä vastakommentit tunnu menevän perille, tällainen ajatuksilla ja tarkoitusperillä spekulointi voi myös tehdä poliittisesta osallistumisesta turhauttavaa. Esimerkiksi kirjailija Pauliina Susi kirjoitti Helsingin Sanomissa (31.12.2011), ettei hän juuri halua osallistua nettikeskus- teluihin, koska ”vaikka kirjoittaisin mitä, saisin viestini perään liudan ilkkuvia, sanojani ja henkilöäni ja ennen kaikkea tarkoitusperiäni väärusteleviä kommentteja”. Jotta siis osallistuminen olisi motivoivaa, osallistujan pitäisi voida luottaa siihen, että tarkoitusperien spekulointi olisi ainakin jossain määrin aitoa eikä pelkästään tarkoitusperien ja pahantahtoista.

Uutiset, mielipidekirjoitukset ja nettikommentit erosivat toisistaan sen suhteen, kuinka harkittuja ja viimeisteltyjä puheenvuorot olivat. Harkituimmilta ja viimeistellyimmiltä vaikuttivat toimittajien kirjoi- tukset, kun taas yleisönosastojutut, blogit ja erityisesti nettikommentit tuntuivat nopeammin tehdyiltä ja assosiativisemmilta. Tämä toden- näköisesti vaikuttaa myös puheenvuorojen tunnelatauksiin. Tekstiin välittyy kirjoittajan spontaani tunnetila ja siinä hyödynnetään ensiksi mieleen tulevia ajatuskuvia ja tunnetuihin henkilöihin liittyviä kuvastoja. Uutiset, mielipidejutut ja nettikommentit muistuttivat kuitenkin toisiaan siinä, että niissä kaikissa keskustelu oli erimielistä. Blogien kommentointikaan ei muodostunut sellaiseksi samanmielisten keskinäiseksi kannustukseksi tai ulkopuolisiin kohdistuvan vihapuheen generaattoriksi kuin joissakin tutkimuksissa on havaittu. Muutamissa

analysoiduissa blogikommenteissa epäluuloinen ja pessimistinen yleis-tunnelma yhdistyi yleisempään oletukseen epämääräisestä valtablokista, joka jollain tavalla riistää tai uhkaa. Nämä kirjoitukset ilmentävät epäluottamusta nykyistä yhteiskuntajärjestystä kohtaan mutta eivät toisaalta esitä sille oikein vaihtoehtoakaan. Kuitenkin ne osaltaan muokkaavat poliittista kulttuuriympäristöä lohduttomammaksi ja luovat maaperää myös hyökkäävälle kielenkäytölle.

Analyysin tuloksia arvioidessa on muistettava, että kyse on yksittäisestä ja aineistoltaan pienestä tapaustutkimuksesta, jota ei voi yleistää kaikkeen edes nyt tarkastelluissa viestimissä käytyyn julkiseen keskusteluun. Tällaisenaankin analyysi kuitenkin havainnollistaa tutkimuksen haastatteluissa esiin nousseita teemoja ja myös antaa tukea osalle haastatteluissa esiin nousseista havainnoista.

7.

PÄÄTELMÄT

Poliittista mediakulttuuria on edellä tarkasteltu yhteiskunnallisesti aktiivisten ihmisten näkökulmasta. Tavoitteena on ollut selvittää, millaisia henkilökohtaisia riskejä ja millaista palkitsevuutta julkiseen osallistumiseen sisältyy ja miten yhteiskunnallisesti aktiiviset ihmiset niihin suhtautuvat. Samalla haluttiin pohtia tunteiden roolia yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Tutkimus tuo näin oman lisänsä viime aikoina käytyyn keskusteluun politiikan medioitumisesta ja mediakulttuurin muutoksesta. Kokevatko julkisuuteen osallistuvat ihmiset mediajulkisuuden entistä välttämättömämmäksi, raaemmaksi, henkilöön käyvämmäksi ja skandaalihakuisemmaksi? Onko tällainen kehitys jo uhka demokratialle ja sille, että ihmiset ylipäätään haluavat asettaa itsensä alttiiksi yhteiskunnallisten tavoitteidensa puolesta?

Medioitumisoletus sai tässä tutkimuksessa tukea. Lähes poikkeuksetta haastateltavat tunnistivat median keskeiseksi toimintaympäristökseen. Etenkin poliitikkohaastateltavat valittivat journalismin viihteellistymisestä ja skandaalihakuisuudesta, ja monet tunnistivat journalismissa myös kyynisyyttä ja tarkoitushakuista epäluuloa politiikkaa kohtaan. Journalismin ennakko-oletuksena koetaan olevan, että poliitikot ajavat lähinnä omaa etuaan ja ovat mukana monenlaisessa

välitävedossa ja suhmuroinnissa. Aktivistien tärkein kritiikki mediaa kohtaan taas oli se, ettei heidän asiantuntemustaan aina tunnusteta vaan heitä saatetaan pitää kiihkoilijoina tai kohkaajina, joiden lausunnot ovat värittyneitä ja puolueellisia. Samalla haastatellut kuitenkin myös suhteellistivat tätä mediaan ja journalismiin kohdistamaansa kritiikkiä. Omaa mediakohteluaan ja yhteistyötään toimittajien kanssa useimmat haastatellut – niin poliitikot kuin aktivistitkin – pitivät pääasiassa asiallisena ja reiluna. Ikävät tapaukset olivat poikkeuksia. Kritiikki kohdistui enemmän median yleiseen asenteseen sekä liioitelluiksi koettuihin skandaaleihin kuin yksittäisten poliitikkojen ja aktivistien tavanomaiseen mediakohteluun.

Yhteiskunnallisen osallistumisen motivaatiota tarkasteltiin tutkimuksessa poliittisen identiteetin käsitteen avulla. Yhteiskunnallinen aktivoituminen edellyttää, että jollain tavalla tunnistaa omat yhteiskunnalliset tavoitteensa ja oman paikkansa tulevaisuuden ratkaisuisista käytävässä keskustelussa ja kamppailussa. Tällaisessa poliittisen identiteetin rakentumisessa on mukana sekä tunnetta että järkeä, ja myös ihmisten erilaisilla persoonallisuuspiirteillä on siinä tärkeä osansa. Identiteetin rakentuminen on myös yhteisöllinen prosessi. Osa haastatelluista oli ensin löytänyt viiteryhmänsä, ja oma poliittinen identiteetti oli kehittynyt siinä toimiessa. Toisilla taas motivaatio yhteiskunnalliseen osallistumiseen oli syntynyt omista pohdinnoista ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista, ja oma yhteisö oli löytynyt vasta myöhemmin. Monet kertoivat yhteiskunnallisen aktiivisuutensa tulleen ikään kuin perintönä: myös omat vanhemmat tai lähisukulaiset olivat olleet yhteiskunnallisesti aktiiveja. Haastatellut kuvasivat motivaatiotaan jonkinlaiseksi intohimoksi tai kärsimättömyydeksi puuttua epäkohtiin.

Tunteella ei voi korvata järkeä eikä järjellä tunnetta

Konfliktin ja aitouden roolia yhteiskunnallisessa osallistumisessa tarkasteltiin suhteuttamalla haastateltujen näkemyksiä Chantal Mouffen ja Jürgen Habermasin demokratiakäsityksiin. Analyysissä pyrittiin osoittamaan, että Mouffen Habermasiin kohdistamasta kritiikistä huolimatta heidän lähtökohtiensa ero ei kaikilta osin ole kovin suuri. Mouffe (2009, 51) etsii keinoja sovitella ”ihmisten yhteiseloja ristiriitaisuuden jatkuvasti uhkaamissa oloissa”, mikä luonnehtii hyvin myös Habermasin lähtökohtia. Mouffe myös korostaa poliittisen konfliktin ja vastakkainasettelujen tärkeyttä toiminnan motivaation lähteenä. Tässäkin Mouffen ja Habermasin ero on lähinnä painotuksessa. Habermasin pitää konfliktia politiikan olennaisena ja välttämättömänä osana. Hänen mukaansa yhteiskunnallisten kysymysten tuominen valtokeskusten ulkopuolelta politiikan agendalle edellyttää ”kriisitietyden” syntymistä, kysymysten vakuuttavaa tematisointia ja dramatisointia julkisuudessa sekä joskus myös joukkoprotesteja, sinnikästä kampanjointia ja kansalaistottelemattomuutta (Habermas 1996, 379–384). Mouffen ja Habermasin ero tuntuukin olevan lähinnä siinä, miten he suhtautuvat järjen rooliin yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa. Mouffe on pyrkinyt horjuttamaan järkipärisen harkinnan asemaa, kun taas Habermas pitää sitä keskeisenä keinona, jolla asioista voidaan sopia erimielisten kesken. Tässä tutkimuksessa keskustelun järkipärisuus liitettiin sen aitouteen, analyttisyyteen ja kriittisyyteen sekä pyrittiin osoittamaan, että erilaisia näkemyksiä voidaan verrata ja sovitella toisiinsa nimenomaan järkipärisen kritiikin avulla.

Haastatteluissa kävi selvästi ilmi, miten arvot, mieltymykset ja niihin kytkeytyvät tunteet määrittävät sitä, millaiset yhteiskunnalliset päämäärät kenestäkin tuntuvat tavoittelemisen arvoisilta. Niille voi olla vaikea löytää järkipäristä. Toisaalta arvoihin ja mieltymyksiin nojaavien konkreettisempien ratkaisujen *seurauksista* taas voi hyvinkin käydä järkipäristä ja tietoon perustuvaa keskustelua. Jotkut haasta-

telluista tuntuivat ajattelevan, että poliittisessa kiistelyssä kärjistyksen ja yksinkertaistukset ovat paikallaan ja selkeyttävät poliittisia vaihtoehtoja. Tätä selvemmin haastatteluissa tuli kuitenkin esiin näkemys, että konfliktien tarkoitushakuinen kärjistäminen ja tahalliset väärinymmärrykset tekevät todelliset poliittiset erot päinvastoin entistä vaikeammin erottuviksi ja vievät epäaitouudessaan politiikasta lopunkin kiinnostavuuden. Jotkut kansanedustajista pitivät tällaista epäaitoutta myös raskaana: käy luonnolle ensin puolustaa jotain toimintatapaa hallituksessa ja sitten vaalien jälkeen vastustaa sitä oppositiosta. Keskustelun aitoutta ja järkiperaisyyttä puolustaneiden mielestä konflikti pitäisi myös mahdollisimman tarkkaan rajata vain siihen, mistä todella ollaan eri mieltä.

Haastatteluissa tuli esiin useasti aiemminkin esitetty kritiikki siitä, että poliittisessa keskustelussa joitain kantoja pyritään tyrmäämään väittämällä niitä tunteenomaisiksi. Esimerkiksi aktivistien kokemus, että heitä pidetään toisinaan perusteettomasti kohkaajina, on esimerkki tästä. Analyysissä päädyttiin käsitykseen, että toisin kuin joskus annetaan ymmärtää, tässä ongelmana ei ole se, että tunnetta ei arvostettaisi tarpeeksi vaan se, että tunteenomaiseksi leimattujen näkemyksiä kieltäydytään (ehkä tunneperustein) ottamasta järkiperaisesta harkinnan kohteeksi. Järkiperaisesta keskustelun ihanteet (Habermas 1996; 2009) eivät siis vähättele tunteita tai oikeutta joidenkin mielipiteiden torjumista niiden emotionaalisuuden vuoksi. Sen sijaan nämä ihanteet oikeuttavat kritiikin, jos mielipiteiden perusteluissa on ristiriitaisuuksia tai muita järkiperaisesti osoitettavia puutteita. Yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa tarvitaan sekä tunnetta että järkeä. Vahva tunnelataus ei voi korvata järkiperaista harkintaa, mutta myöskään pelkkä järki ei aina riitä nostamaan havaittuja epäkohtia julkiseen keskusteluun ja päätöksenteon kohteeksi.

Habermasilainen pohtivasti keskustelemaan demokratian ideaali tuli haastatteluissa esiin yllättävänkin voimakkaasti. Vaikutelma poikkeaa siitä itsestäänselvydestä, jolla päättäjät median valtaa koskevassa tutkimuksessa (Kunelius ym. 2009) kertoivat käyttävänsä mediaa

tarkoitushakuisesti omien tavoitteidensa edistämiseen. Tutkimustulosten ero johtunee osaltaan siitä, että valtatutkimuksessa tarkasteltiin haastateltujen mediasuhdetta konkreettisten poliittisten kysymysten ja konkreettisten mediakäytäntöjen yhteydessä, kun taas tässä tutkimuksessa keskiössä oli haastateltujen henkilökohtaisempi suhde politiikkaan ja aktivismiin.

Paitsi että yhteiskunnallinen konflikti ja kärjistyneet osapuolijaot voivat vahvistaa poliittisia identiteettejä ja kannustaa poliittiseen kamppailuun, ne voivat myös käydä rasitteiksi. Haastatellut lähes poikkeuksetta korostivat, että politiikassa ja aktivismissa olisi osattava erottaa asiat ja ihmiset toisistaan. Asioista voi sanoa kovasti, mutta ihmisiin pitäisi suhtautua kunnioittavasti. Haastatellut sanoivat itse pyrkivänsä toimimaan tällä tavoin mutta joutuvansa toisinaan henkilöönsäkin kohdistuvien vihaisten hyökkäysten kohteeksi. Eduskunnassa kuitenkin tuntui vallitsevan melko hyvä kollegiaalinen kulttuuri. Riitaisaltakin vaikuttaneen keskustelun jälkeen voidaan lähteä yhdessä kahville tai oluelle, ja kriiseissä voi saada tukea myös toisten puolueiden edustajakollegoilta.

Persoonallisuuspiirteet vaikuttavat selvästi siihen, miten politiikko tai aktivisti kokee aktivismin ja politiikan käytännöt ja poliittisen mediakulttuurin. Yksi haastatelluista kansanedustajista erotti poliitikoista ihanteisiin sitoutuneet tyypit, pelurit, johtajat ja puurtajat. Hänen mukaansa johtaviin asemiin valikoituu ihmisiä, jotka pitävät vallankäytöstä ja ”tietynlaisesta kähmimisestä”. Heille ihanteiden ja käytännön ristiriidat eivät ole niin raskaita kuin idealistisemmille ja herkemmille poliitikoille, jotka usein eivät edes halua aivan huippu-tehtäviin. Haastatteluissa toistui käsitys, että parhaiten politiikkoina ja aktivisteina viihtyvät ihmiset, jotka ovat ulospäin suuntautuneita, huumorintajuisia ja osaavat suhtautua asioihin käytännöllisesti. Ylipäätään tärkeänä poliitikkona menestymiselle ja viihtymiselle pidettiin henkilökohtaista aitoutta ja johdonmukaisuutta. Lisäksi tarvitaan erottuvuutta. Omaa persoonaa pitää avata yleisölle sopivasti mutta ei liikaa. Vaikuttaa ilmeiseltä, että luonteenpiirteillä on vaikutusta sekä

siihen ketkä hakeutuvat poliitikoiksi ja aktivisteiksi että siihen ketkä sellaisina viihtyvät ja menestyvät. Ujolle tai helposti loukkaantuvalla julkinen toiminta on vaikeaa ja raskasta, ja siksi motivaation on oltava kova, jotta siihen kuitenkin ryhtyy. Samalla haastattelut kuitenkin vahvistivat, että tällaisetkaan persoonallisuuspiirteet eivät estä osallistumista tai menestystä, jos halu vaikuttaa on riittävän suuri. Mediajulkisuus myös koului esiintyjäksi ja opettaa suhtautumaan julkisuuteen: monet haastatelluista kertoivat menettely- ja suhtautumistavoista, joilla he olivat oppineet sekä olemaan julkisuuden kohteena että kestäämään sen seurauksia.

”Me asiaosaajat” ja ”ne julkisuushakuiset”

Poliitikkojen ja aktivistien suhdetta medioitumiseen ja politiikan viihhteellistymiseen tarkasteltiin erottamalla kaksi erilaista tapaa ymmärtää poliitikkojen, median ja yleisön välinen suhde. Yhtäältä voidaan ajatella, että poliitikot edustavat äänestäjiensä näkemyksiä yhteiskunnallisista kysymyksistä, ja näitä kysymyksiä koskeva asiantuntemus ja argumentaatio ovat niin politiikassa kuin sitä koskevassa julkisuudessa olennaisinta. Tästä näkökulmasta poliitikon persoonaan liittyvä julkisuus on toisarvoista. Toisaalta voidaan Dick Pelsin (2003) tavoin ajatella, että poliitikon ja äänestäjän suhteessa on tärkeintä ehdokkaan ”poliittinen tyyli”, jonka äänestäjä voi kokea omakseen. Tämän ajattelutavan mukaan on epärealistista olettaa, että kansalaisten näkemykset voisivat aidosti heijastua poliitikkojen toiminnassa. Poliitiikan sisällöt muotoutuvat asiantuntijoiden välisissä kamppailuissa, ja kansalaiset valitsevat edustajansa nojaten intuitiiviseen kokemukseensa ja tunteälyyn.

Haastateltujen keskuudessa ajatus poliitikoista äänestäjiensä näkemysten edustajina vaikutti vallitsevalta. Jossain määrin kyse on tietysti ihannekuvasista, jollaisena poliitikot suhteensa yleisöön mieluiten näkisivät tai jollaisena he haluavat sen esittää. Poliitikkopersooniin

liittyvä mediajulkisuus ei vastaa tätä ihannekuvaa ja voi siksi tuntua turhalta tai raskaalta. Monet poliitikoista pitivätkin hyvänä Ruotsin vaaleissa käytössä olevia pitkiä listoja. Niiden ansiosta puolueiden linjat korostuvat ja poliitikkojen tarve henkilökohtaiseen julkisuuteen on vähäisempi kuin suomalaisessa vaalijärjestelmässä. Ainoastaan yksi neljästätoista haastatellusta poliitikosta selvästi puolusti henkilökeskeisempää politiikkakäsitystä ja esiintymistä myös viihteellisessä julkisuudessa. Viihdejulkisuuden avulla on mahdollista saada jonkinlainen kontakti niihinkin ihmisiin, joita varsinainen politiikan journalismi ei kiinnosta.

Poliitikkojen keskinäisessä arvohierarkiassa tuntui vallitsevan yllättävänkin voimakas jaottelu ”meihin asiaosaajiin” ja ”niihin julkisuushakuisiin”. Asiaosaamista arvostetaan, mutta julkisuushakuisuutta pidetään jollain tavalla häpeällisenä. Kyse on samantapaisesta ”protestantismista”, joka tuli esiin myös median valtaa koskevassa tutkimuksessa (Kunelius ym. 2009, 409–412). Liian innokasta viihdejulkisuudessa esiintymistä pidetään samaan tapaan torjuttavana houkutuksena kuin vallankäytön yhteydessä pidettiin mediajulkisuuden myötäilyä päätöksenteossa.

Vaikka asiaosaamiseen ja julkisuushakuisuuteen liittyvästä puheesta voi syntyä vaikutelma, että nämä olisivat toisensa pois sulkevia ominaisuuksia, kyse on kuitenkin erillisistä ulottuvuuksista. Tutkimuksessa niiden suhdetta havainnollistettiin nelikentällä, johon sijoitettiin neljä poliitikon ideaalityyppiä: tyrkyt, tähdet, turhat ja työteliäät. Nimitykset eivät ole peräisin haastateltavilta, mutta ne havainnollistavat haastatteluista välittyntä tapaa, jolla kansanedustajat arvioivat toisiaan. Ratkaisevaa arvostukselle on ”asiaosaaminen”. Julkisuushakuisuuskään ei vie arvostusta, jos sen tukena on osaamiseen perustuva vahva asema päättäjien keskinäisissä verkostoissa. Päinvastoin, taitava henkilöjulkisuuden hyödyntäminen voi tällöin nostaa edustajan työteliästä rivipuurtajasta poliittikotähtien kastiin.

Aktivistien suhde mediajulkisuuteen vaikutti poliitikkoja käytännöllisemmältä, eikä heidän viihdejulkisuutta koskevassa puheessaan

ollut yhtä voimakasta moralisoivaa latausta kuin poliitikoilla. Tässä ehkä näkyy se, että politiikka on medioitunut aktivismia voimakkaammin. Poliitikoilla ei käytännössä ole varaa kieltäytyä kaikesta henkilöön käyvästä julkisuudesta, kun taas aktivisteilla tällainen mahdollisuus vielä on. Silti poliitikotkin asettavat julkisuudelleen rajoja. Poliitikot myös pitivät täysin mahdollisena neuvotella toimittajien kanssa julkisuuden ehdoista. Omasta yksityiselämästään ei haastateltujen mukaan ole pakko avautua medialle. Tosin tästäkin on poikkeuksia. Esimerkiksi pääministerin avioero on sellainen uutisaihe, joka käsitellään laveasti niin iltapäivälehdissä kuin muissakin uutisvälineissä oli ministeri itse siitä mitä mieltä tahansa (Kivioja 2008, 165–196).

*Tunnettuus on luonnollinen osa elämää
mutta silti jonkinlainen stressitekijä*

Haastatelluistamme valtakunnallisesti hyvin tunnetut ihmiset pitivät tunnettuuttaan luonnollisena osana elämäänsä eivätkä myöntäneet sitä erityisemmin murehtivansa tai tuntevansa siitä mielihyvää. Poliitikolle tunnettuus on myös työkalu, koska tunnetulle ihmiselle kansalaiset tulevat kertomaan mielipiteitään ja näkemyksiään, ja tunnettuna henkilönä on myös helpompi ottaa kontaktia ihmisiin. Jonkinlainen rasite kuitenkin on se, että jotkut ihmiset tulevat juttusille silloinkin, kun tilanne ei ole siihen sopiva: poliitikon voi olla vaikea tällöin torjuakaan asiaansa kertomaan tulevaa ihmistä. Haastateltujen mukaan kontaktia otetaan etenkin juovuksissa. Tällaista ”kansalaishäiriötä” salakavalampana stressitekijänä pidettiin kuitenkin jatkuvaa tarkkailun alla olemista. Julkisuus tekee kohteistaan sillä tavalla erityisiä, että missä vain he liikkuvatkin, heihin kiinnitetään eri tavalla huomiota kuin muihin ihmisiin. Jossain määrin tämä erityisyys ulottuu myös tunnettujen poliitikkojen perheenjäseniin, ja esimerkiksi lasten on opittava tulemaan tämän kanssa toimeen. Toisaalta rivikansanedustajat sanoivat, ettei heitä kaupungilla välttämättä tunnisteta lainkaan,

eikä myöskään suurin osa haastattelemistamme aktivisteista kokenut olevansa suurelle yleisölle tuttuja kasvoja.

Internet on muuttanut olennaisesti sitä, millä tavoin poliitikot ja aktivistit ovat yhteydessä yleisöön. Suuri osa yleisöpalautteesta tulee nykyään sähköpostilla sekä blogi- ja Facebook-kommentteina. Kokemuksellisuuden näkökulmasta palaute jakautuu karkeasti kahtia: myönteiseen ja kielteiseen. Myönteinen palaute kannustaa ja tuo hyvää mieltä, kun taas kielteinen palaute voi lannistaa ja herättää ärtyisyyttä. Kaikkein raskaimmaksi haastateltujen mukaan ei kuitenkaan koeta täysin asiatonta, härskiä ja solvaavaa vihapuhetta vaan palautetta, josta on tunnistettavissa, että palautteen antaja aidosti uskoo vaikkapa poliitikon vain kahmivan etuja itselleen tai aktivistin olevan todellisuudentajuton idealisti. Monet kertoivat ottavansa raskaasti myös kriittisen palautteen todellisista epäonnistumisista. Asiattomat solvaukset sen sijaan opitaan jättämään omaan arvoonsa. Silti niitäkin pidettiin ankeina ja mieltä rasittavina, minkä vuoksi ne mahdollisuuksien mukaan jätetään kokonaan lukematta.

Kaikkiaan yleisöpalaute koettiin kuitenkin tärkeäksi. Palaute kertoo, miten ihmiset suhtautuvat vireillä oleviin asioihin. Palautteesta saa konkreettista tietoa siitä, miten suunnitellut toimenpiteet vaikuttavat erilaisten ihmisten elämään. Jos kielteiseen palautteeseen sisältyy jokin tällainen järkevä ajatus, poliitikot sanoivat pyrkivänsä ottamaan kritiikin huomioon ja teettävänsä myös selvityksiä yleisön esittämistä epäkohdista.

Monilla haastatelluista oli kokemusta myös varsinaisesta häirinnästä tai uhkailusta, joskin tapaukset olivat melko harvinaisia ja kynnys niistä ilmoittamiseen oli useimmilla korkea. Poliitikot pitivät johonkin mittaan asti velvollisuutenaan kuunnella myös kiukustuneiden ihmisten purkauksia, ja uhkauksista he uskoivat osaavansa melko hyvin arvioida, onko ihminen tosissaan vai purkaako hän vain paha oloaan. Sekä poliitikot että aktivistit yleensä korostivat, etteivät he anna vihapuheen tai uhkailujen estää heitä toimimasta oikeiksi kokemiansa asioiden ja arvojen puolesta. Joitakin viitteitä oli kuitenkin

myös päinvastaisesta. Haastatteluissa kerrottiin eniten esimerkkejä monikulttuurisuuden puolustajiin kohdistuneesta aggressiosta, ja se myös näyttää onnistuneen vaientamaan joitakin monikulttuurisuuden kannattajia. Myös kielikysymys ja seksuaalisuuteen liittyvät teemat ovat sellaisia, joihin tyypillisesti liittyy myös aggressiivista käytöstä.

*Vaihtelevan paksuisen kuoren alta esiin raaputettava
ihanteellisuus yhdistää aktiiveja*

Suomalaisen demokratian kannalta haastatteluista piirtyi esiin kolme uhkaavaksi koettua trendiä, joita kaikkia kuitenkin pidettiin ainakin toistaiseksi hallittavissa olevina. Ensiksikin median viihteellistymisen ja skandaalihakuisuuden lisääntymisen uskottiin heikentäneen politiikan mainetta niin, että se jossain määrin rajaa niiden määrää, jotka haluavat politiikkaan osallistua. Kuitenkin omalla kohdallaan haastattelemamme poliitikot eivät yleensä katsoneet tämän olennaisesti vaikuttavan haluunsa toimia politiikassa, ja henkilökohtaista mediakohteluaan he pitivät enimmäkseen asiallisena.

Toiseksi huolenaiheeksi koettiin mediajulkisuuden tärkeys politiikassa menestymiselle. Puolueet etsivät ehdokaslistoilleen julkisuudesta jo ennestään tunnettuja henkilöitä, ja heidän asiaosaamisensa tai aatteellinen näkemyksensä voi ainakin alussa olla hyvin ohutta. Silti, kuten yksi haastatelluista poliitikoista sanoi, ”enemmistö on aina kuitenkin semmoinen, että pystyy järkeviä päätöksiä tekemään”.

Kolmanneksi kielteiseksi trendiksi tunnistettiin yleisen keskustelukulttuurin aggressivoituminen. Siihenkin haastattelemamme poliitikot ja aktivistit suhtautuivat rauhallisesti ja käytännöllisesti eivätkä halunneet antaa sen vaikuttaa toimintaansa. Huolestuttavaa kuitenkin on, että uhkailu ja aggressio näyttävät kuitenkin joissain tapauksissa johtaneen siihen, että ihmiset eivät halua tai uskalla esittää näkemyksiään julkisesti. Vaikka kiusaaminen ja uhkailu voivat juontaa pettymyksistä, pelosta ja häiriintyneestä mielestä, ne samalla kuitenkin ovat myös

henkistä väkivaltaa ja alistamiseen tähtäävää vallankäyttöä. Haastateltujen omaksuma periaate, että ihmisiin pitää suhtautua kunnioittavasti, vaikka asioista oltaisiin erimielisiä, on lattea klisee. Mutta niin kuin kliseet usein, se on myös koeteltu ja hyväksi havaittu periaate, josta kannattaa pitää kiinni.

Tutkimushaastatteluisa korostui lisäksi yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvä puhe arvoista. Tämä johtui ehkä siitä, että haastatteluisa painotettiin henkilökohtaisia kokemuksia, persoonaa ja poliittisen identiteetin muodostumiseen liittyviä kysymyksiä. Haastateltujen perusteella vaikuttaa kuitenkin selvältä, että yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen johtaa arvomaailma, jossa osallistumista pidetään tärkeänä ja jossa hyvän yhteiskunnan rakentaminen ja kansalaisvastuun kantaminen nähdään arvokkaaksi – riippumatta siitä, millaisia arvoja ”hyvä yhteiskunta” kunkin yksilön mielessä sisältää. Poliitikot ja aktivistit poikkesivat tässä yllättävänkin vähän toisistaan, vaikka heidän toimintakenttensä, toimintatapansa ja suhteensa julkisuuteen eroavat monin tavoin. Tällainen samankaltaisuus ja vaihtelevan paksuisen kuoren alta esiin raaputettava ihanteellisuus voivat osaltaan olla myös tekijöitä, joiden varaan erimielisten ja vastakkaisissa leireissä toimivien välinen kollegiaalisuus ja arvonnanto voivat rakentua.

Lähteet

- Ahmed, Sara (2004) *Affective Economies*. *Social Text* 22: 2, 117–139.
- Ahmed, Sara (2004b) *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahokas, Marja (2005) *Sosiaalipsykologian juuret 1: klassikkojen esittelyä: Festinger*. Helsingin avoimen yliopiston internet-oppimateriaali. <http://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/sosiaalipsykologia/klasisikot.htm> [Luettu 2.1.2012]
- Ahva, Laura (2010) *Making News with Citizens: Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers*. Tampere: Tampere University Press.
- Ahva, Laura & Heikkilä, Heikki & Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2011) *Bridge over Trouble Water? Celebrity News and Public Connection among Finnish Reader*. Konferenssisitelmä, Nordmedia, Akureyri, Islanti, 11.–14.8.2011.
- Aitamurto, Tanja (2010) *Kymmenen väitettä journalismin tuhosta – ja miksi niistä ei kannata huolestua*. Raportti journalismin trendeistä Yhdysvalloissa vuonna 2009. Helsinki: Helsingin Sanomain Säätiö. http://www.hssaatio.fi/pdf/aitamurto_fi.pdf [Luettu 11.1.2012]
- Alho, Arja (2004) *Silent Democracy, Noisy Media*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Anderson, Rob & Dardenne, Robert & Killenberg, George M. (1994) *The Conversation of Journalism. Communication, Community and News*. Westport, Connecticut & London: Praeger.
- Aslama, Minna & Lehtinen, Pauliina & Toivanen, Meri (2006) *Kaksitoista totuutta Big Brotherista*. Osallistujien kokemuksia tosi-tv:stä. *Tiedotustutkimus* 29:4, 7–23.
- Aula, Maria Kaisa (1992) *Perässä tullaan Amerikka? – Ajatuskoe suomalaisen poliittisen journalismin murroksesta*. *Tiedotustutkimus* 15:2, 10–22.
- Barnett, Steven (2002) *Will a Crisis in Journalism Provoke a Crisis in Democracy? The Political Quarterly* 73: 4, 400–408.
- Bengtsson, Åsa (2012) *Väljarnas kandidatval: rörlighet och motiv*. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö. http://www.vaalitutkimus.fi/documents/Muutosvaalit2011_finalversion20120319.pdf [Luettu 31.3.2012]
- Benhabib, Seyla (1996) *Toward a Deliberative Model of Democratic Legitimacy*. Teoksessa Benhabib, Seyla (toim.) *Democracy and Difference. Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton: Princeton University Press, 67–94.

- Bennett, Lance W. (1990) Toward a Theory of Press-State Relations in the United States. *Journal of Communication* 40:2, 103–125.
- Berg, Laura & Niemi, Mari K. & Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville & Railo, Erkki (2009) Poliitiikan julkisuuden perusvirta. Teoksessa Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.) Poliitiikan journalismin tila Suomessa. Turku: Kirja-Aurora, 33–78.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. [Alkuteos: *The Social Construction of Reality* (1966) Doubleday]. Helsinki: Gaudeamus.
- Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (2009) Johdanto. Teoksessa Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.) Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskunta-vaalitutkimus 2007. Tampere: Tampere University Press, 13–27.
- Boxberg, Katja & Heikka, Taneli (2009) Lumedemokratia. Helsinki: WSOY.
- Brants, Kees & de Vreese, Claes & Möller, Judith & van Praag, Philip (2010) The Real Spiral of Cynicism? Symbiosis and Mistrust between Politicians and Journalists. *International Journal of Press/Politics* 15:1, 25–40.
- Bäcklund, Pia (2007) Tietämisen politiikka: kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Böök, Mikael (2000) Aktivismi verkossa, eli verkko välineenä ja kohteena. Esitelmä Kansalaisaktivismi murroksen maailmassa -seminaarissa Tampereella 1.12.2000. http://www.kaapeli.fi/book/aktivismi_verkossa.htm [Luettu 2.1.2012]
- Cappella, Joseph N. & Hall Jamieson, Kathleen (1996) News Frames, Political Cynicism, and Media Cynicism. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 546, 71–84.
- Carpentier, Nico & Lie, Rico & Servaes, Jan (2003) Community Media: Muting the Democratic Media Discourse? *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies* 17:1, 51–68.
- Castells, Manuel (1997) *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell.
- Cooks, Leda & Castaneda, Mari & Scharrer, Erica (2002) ‘There’s O’ Place Like Home’: Searching for Community on Oprah.com. Teoksessa Consalvo, Mia & Paasonen, Susanna (toim.) *Women and Everyday Uses of the Internet*. New York: Peter Lang, 137–161 (sit. Nikunen 2010).
- Cottam, Martha & Dietz-Uhler, Beth & Mastors, Elena & Preston, Thomas (2004) *Introduction to Political Psychology*. Mahwah N.J. & London: Lawrence Erlbaum.
- Dahlgren, Peter (2000) *Media, Citizenship and Civic Culture*. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (toim.) *Mass Media and Society*. London: Oxford University Press, 310–328.

- Dahlgren, Peter (2006) *Doing Citizenship. The Cultural Origins of Civic Agency in the Public Sphere*. *European Journal of Cultural Studies* 9:3, 267–286.
- Davis, Aeron (2007) *The Mediation of Power. A Critical Introduction*. London & New York: Routledge.
- Davis, Aeron (2010) *Celebrity Politics, Symbolic Communication and Media Capital in the Political Field*. Teoksessa: Davis, Aeron: *Political Communication and Social Theory*. London & New York: Routledge.
- Elmelund-Præstekær, Christian & Hopmann, David Nicolas & Nørgaard, Asbjørn Sonne (2011) Does Mediatization Change MP–Media Interaction and MP Attitudes toward the Media? Evidence from a Longitudinal Study of Danish MPs. *International Journal of Press/Politics* 16:3, 382–403.
- Eriksson, Göran (2005) ”Göbber å kärringar, huk er i bänkera’ för nu ladder han öm!” Om TV, politiker som kändisar och en förändrad medborgarroll. Teoksessa I mediernas våld. En antologi från kommittén om hot och våld mot förtroendevalda. Stockholm: Justiedepartementet, 45–53. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/108/a/53799> [Luettu 2.9.2011]
- Fraser, Nancy (2000) Rethinking Recognition. *New Left Review* 3, 107–120.
- Fraser, Nancy (2003) *Redistribution or Recognition?: A Political-Philosophical Exchange / Nancy Fraser and Axel Honneth*. Alkuteos: Umverteilung oder Anerkennung? Englannintaneet Joel Golb, James Ingram ja Christiane Wilke. London: Verso.
- Frijda, Nico H. & Scherer, Klaus R. (2009) *Emotion Definitions (psychological perspectives)*. Teoksessa Sander, David & Scherer, Klaus R. (toim.) *The Oxford Companion to Emotion and Affective Sciences*. Oxford: Oxford University Press, 142–144.
- Goodwin, Jeff & Jasper, James M. & Polletta, Francesca (toim.) (2001) *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Gould, Deborah B. (2004) *Passionate Political Processes: Bringing Emotions Back into the Study of Social Movements*. Teoksessa Goodwin, Jeff & Jasper, James M: *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion*. Lanham etc.: Rowman & Littlefield Publishers.
- Habermas, Jürgen (1987/1982) *Kommunikatiivisen toiminnan käsitteen tarkastelua*. Esitelmä filosofisessa seminaarissa Freie Univäritätissä Berliinissä. Teoksessa Habermas, Jürgen: *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981–1985*. Valinnut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Habermas, Jürgen (1995) *Multiculturalism and the Liberal State*. *Stanford Law Review* 47: 5, 849-853.

- Habermas, Jürgen (1996) *Between Facts and Norms. Contributions to Discourse Theory of Law and Democracy*. Englannintanut William Rehg. [Alkuteos: Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats (1992).] Cambridge: Polity Press & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Habermas, Jürgen (2009) Poliittinen viestintä mediayhteiskunnassa: Voiko demokratia yhä iloita episteemisestä ulottuvuudesta? Veikko Pietilän suomennos artikkelista *Political Communication in Media Society: Does Democracy still Enjoy an Epistemic Dimension?* [2006]. *Media & viestintä* 32:3, 31–44.
- Hakala, Salli (2011) Notkistuva politiikka. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä nytkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 89–114.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Suomentanut Juha Koivisto. [Alkuteos: *New Cultures for the Old*. Teoksessa Massey, Doreen & Jess, Pat (toim.) *A Place in the World* (1995).] Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hallin, Daniel C. (1994) *We Keep America on Top of the World. Television Journalism and the Public Sphere*. London & New York: Routledge.
- Hallitusohjelma (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://www.vn.fi/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf> [Luettu 29.12.2011]
- Harju, Auli (2002) Kunnat keskustelua oppimassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 154–167.
- Heikkilä, Heikki (2001) Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla. Tampere: Tampere University Press.
- Hekman, Susan J. (2004) *Private Selves, Public Identities: Reconsidering Identity Politics*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Hellsten, Iina (1997) Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 90. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Herkman, Juha (2008) Poliitiikan viihteellistymistä vai professionalisoitumista? Haastattelututkimus vuoden 2006 presidentinvaaleista. *Politiikka* 50:2, 87–99.
- Herkman, Juha (2011) *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Herman, Edward S. & Chomsky, Noam (1988) *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon.
- Hintikka, Kari A. (2010) Verkkovoima kollektiivisen toiminnan organisaatiomuotona. Teoksessa: Kontinen, Esa & Peltokoski, Jukka (toim.)

- Verkostojen liikettä. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 132–155.
- Hjarvard, Stig (2008) *The Mediatization of Society. A Theory of the Media as Agents of Social and Cultural Change*. *Nordicom Review* 29:2, 105–134.
- Hochschild, Arlie (1983) *The Managed Heart. Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Häyhtiö, Tapio (2010) *Demokratiaa vai toimintaa? Näkökulmia kansalaislähtöisen verkkopolitiikan teoriaan ja käytäntöön*. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 977. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8131-4.pdf> [Luettu 2.1.2012]
- Jacobs, Ronald N. & Smith, Philip (1997) *Romance, Irony, and Solidarity*. *Sociological Theory* 15:1, 60-80.
- Jasper, James M. (1998) *The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions in and around Social Movements*. *Sociological Forum* 13: 3, 397–424.
- Johansson, Bengt (2005) *Vems är ansvaret? Journalistiskt ansvarsutkrävande och dess konsekvenser*. Teoksessa *I mediernas våld. En antologi från kommittén om hot och våld mot förtroendevalda*. Stockholm: Justitiedepartementet, 25–35. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/108/a/53799> [Luettu 2.9.2011]
- Juppi, Pirita (2004) ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme?”. *Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kantola, Anu (2002) *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Kantola, Anu (2011) *Notkean journalismin nousu*. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- Kantola, Anu & Vesa, Juho (2011) *Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa*. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 42–64.
- Karvonen, Erkki (1988) *Uro(s)tekojen anatomiaa*. *Tiedotustutkimus* 11:2, 33–44.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa (2009) *Temperamenti – persoonallisuuden biologinen selkäranka*. Teoksessa Metsäpelto, Riitta-Leena & Feldt, Taru (toim.) *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 49–69.

- Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla: En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 7–21.
- Kivikuru, Ullamaija (2000) Kanssalaisten yhteisyys ja "he". Teoksessa Tapper, Helena (toim.) Me median maisemissa: reflektioita identiteettiin ja mediaan. Oppimateriaaleja 91. Helsinki: Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.
- Kivioja, Pasi (2008) Iltaapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 106. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koivunen, Anu (2008) Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa media-tutkimuksessa. Tiedotustutkimus 31:3, 5–24.
- Kunelius, Risto (2000) Hyvä journalismi? Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa. Mediakriittinen julkaisusarja 5. Helsinki: Suomen journalistiliitto.
- Kunelius, Risto (2007) "Anteeksi vaan Voltaire". Muhammed-pilakuvat, sananvapaus ja journalismi. Journalismikritiikin vuosikirja 2007. Tiedotustutkimus 30:1, 20–41.
- Kunelius, Risto & Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009) Media vallan verkoissa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 112. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto & Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009b) Media ja valta. Kyselyaineisto FSD2504. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2504/meF2504.html#tiedostot> [Luettu 2.1.2012]
- Kunelius, Risto & Renvall, Mika (2010) Stories of a Public: Journalism and the Validity of Citizens' Testimonies. Journalism 11:5, 515–529.
- Kunelius, Risto & Reunanen, Esa (2012) Media in Political Power: A Parsanian View on the Differentiated Mediatization of Finnish Decision Makers. The International Journal of Press/Politics 17:1, 56–75.
- Lindqvist, Annika N. (2005) Inte bara makten behöver granskas. Teoksessa I mediernas våld. En antologi från kommittén om hot och våld mot förtroendevalda. Stockholm: Justiedepartementet, 17–23. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/108/a/53799> [Luettu 2.9.2011]
- Lounasmeri, Lotta (2010) Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä. Globalisaatioajan Suomi Helsingin Sanomissa. Sosiaalitieteen laitoksen julkaisuja 6. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lyons, William (2009) Emotion Theories and Concepts (philosophical perspectives). Teoksessa Sander, David & Scherer, Klaus R. (toim.) The Oxford Companion to Emotion and Affective Sciences. Oxford: Oxford University Press, 144–145.

- McBride, Cillian (2005) *Deliberative Democracy and the Politics of Recognition*. *Political Studies* 53, 497–515.
- McGuigan, Jim (2005) *The Cultural Public Sphere*. *European Journal of Cultural Studies* 8, 427–443.
- Metsäpelto, Riitta-Leena & Feldt, Taru (2009) *Persoonallisuuden käsite psykologiassa*. Teoksessa Metsäpelto, Riitta-Leena & Feldt, Taru (toim.) *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–29.
- Metsäpelto, Riitta-Leena & Rantanen, Johanna (2009) *Persoonallisuuden piirteet ihmisten samanlaisuuden ja erilaisuuden kuvaajina*. Teoksessa Metsäpelto, Riitta-Leena & Feldt, Taru (toim.) *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–90.
- Micheletti, Michele (2003) *Political Virtue and Shopping: Individuals, Consumerism, and Collective Action*. New York: Palgrave MacMillan.
- Mouffe, Chantal (1991) *Democratic Citizenship and the Political Community*. Teoksessa Miami Theory Collective Van Den Abbeele, Georges (toim.) *Community at Loose Ends*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 70–82. <http://site.ebrary.com/lib/tampere/docDetail.action?docID=10194414> [Luettu 13.10.2011]
- Mouffe, Chantal (2005) *On the Political*. London: Routledge.
- Mouffe, Chantal (2009) *Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus? Veikko Pietilän suomennos artikkelista Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?* [1999]. *Media & Viestintä* 32:3, 45–53.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki 2004: Loki-Kirjat.
- Nikunen, Kaarina (2010) *Rakastamisen vaikeudesta: Internet, maahanmuutto-keskustelu ja tunteet*. *Media & Viestintä* 33:4, 7–26.
- Palmolahti, Harri (1993) *Kuka ampui? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syylistää. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 81*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Paloheimo, Heikki (2008) *Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet*. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.) *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki & Borg, Sami (2009) *Eduskuntavaalit yleisdemokratian aikakaudella*. Teoksessa Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 357–374.
- Palonen, Kari (1993) *From Policy and Polity to Politicking and Politicization*. Teoksessa Palonen, Kari & Parvikko, Tuija (toim.): *Reading the Political*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 6–12.

- Pantti, Mervi (2010) The Value of Emotion: An Examination of Television Journalists' Notions on Emotionality. *European Journal of Communication* 25:2, 168–181.
- Pantti, Mervi & Van Zoonen, Liesbet (2006) Do Crying Citizens Make Good Citizens? *Social Semiotics* 16:2, 205–224.
- Patterson, Thomas E. (1994) *Out of Order*. New York: Vintage Books.
- Pels, Dick (2003) Aesthetic Representation and Political Style: Re-balancing Identity and Difference in Media Democracy. Teoksessa Corner, John & Pels, Dick (toim.) *Media and the Restyling of Politics*. Consumerism, Celebrity and Cynicism. London etc.: Sage.
- Peters, John Durham (2005) *Courting the Abyss*. Chicago: Chicago University Press.
- Pietilä, A.-P. (2007) Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia. Median muodonmuutos. Helsinki: Art House.
- Pietilä, Veikko (1995) Sanoista tekoihin. 'Vieraan puheen' vastaanotosta lehdistöuutisissa. Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 82–95.
- Pietilä, Veikko (2002) Siltasotaa Tampereella – julkinen keskustelu Kosken niskan siltahankkeesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 136–153.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2008) Julkisesta – tunteella. *Tiedotustutkimus* 31:4, 102–103.
- Pitkänen, Tuure (2010) Romanikerjäläiset ja solidaarisuuden rajat. Keskustelu auttamisen oikeutuksesta EU-suomessa. *Sosiologian pro gradu-tutkielma*. Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04131.pdf> [Luettu 23.12.2011]
- Pitkänen, Ville & Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. (2009) Poliitiikan journalismin tulevaisuus? Teoksessa Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 229–244.
- Poikola, Antti & Kola, Petri & Hintikka Kari A. (2010) Julkinen data. Johdatus tietovarantojen avaamiseen. Helsinki: Edita Prima. <http://www.julkinendata.fi/> [Luettu 2.1.2012]
- Raittila, Pentti (toim.) (2005) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja C 39. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reddy, William M. (1997) Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions. *Current Anthropology* 38: 3, 327–351.
- Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1999) Yhteisö totuutta metsästävässä. Journalismi julkisen keskustelun kehyksenä. *Tiedotustutkimus* 22:3, 76–91.

- Reunanen, Esa (2003) *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaisen budjettikirjoitukseen*. Tampere: Tampere University Press.
- Revelle, William & Scherer Klaus R. (2009) *Personality (and emotion)*. Teoksessa Sander, David & Scherer, Klaus R. (toim.) *The Oxford Companion to Emotion and the Affective Sciences*. Oxford University Press, 304–305.
- Richards, Barry (2004) *The Emotional Deficit in Political Communication*. *Political Communication* 21, 339–352.
- Ridell, Seija (2011) *Elämää Facebookin ihmemaassa. Sosiaalinen verkostoyhteisö käyttäjiensä kokemana*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruiz, Carlos & Domingo, David & Micó, Josep Lluís & Díaz-Noci, Javier & Meso, Koldo & Masip, Pere (2011) *Public Sphere 2.0? The Democratic Qualities of Citizen Debates in Online Newspapers*. *The International Journal of Press/Politics* 16:4, 463–487.
- Ruoho, Iiris & Saarenmaa, Laura (2011) *Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena. Viestinnän, median ja teatterin yksikön julkaisuja*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saari, Heikki (2010) *Median jahtaamat*. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Moreeni.
- Scherer, Klaus R. (2009) *Emotion Theories and Concepts (psychological perspectives)*. Teoksessa Sander, David & Scherer, Klaus R. (toim.) *The Oxford Companion to Emotion and Affective Sciences*. Oxford: Oxford University Press, 145–151.
- Schudson, Michael (2003) *The Sociology of News*. London & New York: W. W. Norton & Company Inc.
- Simonsen, Anne Hege (2011) *'Just Like Vacuum Cleaning...': Reporting the Roma Beggar Tourists in Norway*. Teoksessa Eide, Elisabeth & Nikunen, Kaarina (toim.) *Media in Motion. Cultural Complexity and Migration in the Nordic Region*. Farnham Surrey: Ashgate, 89–105.
- SOU (2006) *Jakten på makten. Statens offentliga utredningar 2006:46*. Stockholm: Justitiedepartementet. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/62590> [Luettu 2.9.2011]
- Strömbäck, Jesper & Nord, Lars W. (2006) *Do Politicians Lead the Tango? A Study of the Relationship between Swedish Journalists and their Political Sources in the Context of Election Campaigns*. *European Journal of Communication* 21:2, 147–164.
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and "The Politics of Recognition": An essay with commentary by Amy Gutmann*. Princeton (N.J.): Princeton University Press.

- Thompson, Simon (2009) Participation Parity and Self-Realisation. *The Good Society* 18:1, 57–62.
- Turner, Jonathan & Stets, Jan (2006) Sociological Theories of Human Emotions. *American Review of Sociology* 32, 25–52.
- Van Aelst, Peter & Sheafer, Tamir & Stanyer, James (2012) The Personalization of Mediated Political Communication: A Review of Concepts, Operationalizations and Key Findings. *Journalism* 13:2, 203–220.
- Van Aelst, Peter & Shehata, Adam & van Dalen, Arjen (2010) Members of Parliament, Equal Competitors for Media Attention? An Analysis of Personal Contacts between MPs and Political Journalists in Five European Countries. *Political Communication* 27:3, 310–325.
- Vehkoo, Johanna (2011) Yhteinen juttu Guardianin tapaan. *Journalismikriitikin vuosikirja 2011*. *Media & Viestintä* 34:1, 48–54.
- Wahl-Jorgensen, Karin (2006) Mediated Citizenship(s): An Introduction. *Social Semiotics* 16:2, 197–203.

Liite I. Teemahaastattelurunko

Kokemuksellisuus politiikan julkisuudessa

Teemoja pyritään käsittelemään haastateltavien omien esimerkkitapausten kautta. Näitä listataan kohdassa 1. Esimerkkitapauksiin palataan seuraavien teemojen yhteydessä.

Intro: tutkimuksen esittely (5 min)

Tutkimuksella selvitetään, millaista on olla poliitikko/yhteiskunnallisesti aktiivinen nykyuomessa ja erityisesti mikä merkitys tässä on medialla ja julkisuudella. Yhteiskunnallista osallistumista pidetään yleisesti tärkeänä, mutta sen seurauksista osallistujalle itselleen – osallistumisen palkitsevuudesta ja siihen sisältyvistä riskeistä – ei juuri ole järjestelmällisesti koottua tietoa. Tässä tutkimuksessa asiaa selvitetään haastattelemalla julkisuudessa usein esiintyviä poliitikkoja ja muuten aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvia kansalaisia. Haastatteluissa käydään läpi haastateltavien kokemuksia julkisuudessa toimimisesta ja sen kohteena olemisesta. Erityisesti käsitellään julkisuudesta haastateltavalle koituneita seurauksia, median ja tunteiden roolia politiikan julkisuudessa sekä osallistujan persoonallisuudelle nykyään asetettavia vaatimuksia. Lopuksi pohditaan vielä poliittisen julkisuuden tällaisten kokemuksellisten piirteiden merkitystä poliittiselle järjestelmälle ja sen demokraattisuudelle. Haastattelu kestää reilun tunnin.

1. Kokemukset mediasta ja julkisuudesta (15min)

- Mikä sai sinut aikanaan kiinnostumaan poliittisesta/yhteiskunnallisesta toiminnasta, ja mikä merkitys siinä oli julkisuudella?
- Millaisia myönteisiä tai kielteisiä kokemuksia julkisuudesta sinulla on urasi/toimintasi aikana ollut, esimerkkejä?

- Millaisissa yhteyksissä esiinnyt mielelläsi julkisuudessa, millaiset yhteydet taas ovat epämurkavia?
- Miten julkisuusareenat eroavat tässä suhteessa: 1) asiajournalismi, 2) viihde, 3) sosiaalinen media?
- Millaisia rajoja asetat esiintymisellesi julkisuudessa?

2. Palaute ja julkisuuden seuraukset (15 min)

- Millaista palautetta ja kommentointia olet saanut julkisesta toiminnastasi?
 - 1) Lähipiirin kommentit
 - 2) Julkinen kommentointi journalistisessa mediassa
 - 3) Julkinen kommentointi sosiaalisessa mediassa
 - 4) Henkilökohtainen palaute tuntemattomilta esim. sähköpostilla
- Mitä seurauksia (hyötyä tai haittaa, iloa tai harmia) kommentoinnista ja palautteesta on ollut?
 - tuki, uudet näkökulmat omiin ajatuksiin, uusia kontakteja ja verkostoja...
 - oletko joutunut julkisen toimintasi takia häirinnän tai viharikosten kohteeksi? Miten?
- Miltä tällainen palautteen saaminen on tuntunut ja miten olet siihen suhtautunut?
 - esim. julkisuuden välttely, ”vastaiskut”, tuen hakeminen ja saaminen
 - kehittykö julkisuudessa esiintyvälle ns. teflon-pinta, ja jos, niin kuinka paljon se suojelee?
 - millaista palautetta julkisessa osallistumisessa pitää mielestäsi sietää, milloin on ryhdyttävä esim. oikeudellisiin toimenpiteisiin?

3. Kokemus poliitikkona / aktivistina / kansalaisosallistujana olemisesta (10 min)

- Miten itse koet seuraavat mediajulkisuuteen liittyvät asiat? Miten nämä ovat muuttuneet urasi aikana?

- 1) Näkyvillä oleminen - tunnettuna henkilönä oleminen
- 2) Poliitikon/aktivistin maineen kantaminen - arvostus, kunnioitus, halveksunta, viha
- 3) Arvioitavana oleminen - tekemisiä arvioidaan julkisesti hyväksi tai huonoiksi
- 4) Poliittisen/asiasta nousevan draaman osapuolena olo – vastustajien hyökkäysten kohteena oleminen
- 5) Julkisuuden tuoma valta ja ilmaisukyky - saa sanottavansa esille, vaikutusvalta
- 6) Kokemus viestintävälineiden toiminnasta - kannustus, oikeudenmukaisuus, epäoikeudenmukaisuus ym.

4. Persoonallisuuden merkitys (10 min)

- Millainen persoonallisuus mielestäsi a) menestyy ja b) viihtyy politiikkona /aktivistina/osallistujana ja millaisella persoonallisuudella on vaikeuksia?
 - Onko tässä eroja miesten ja naisten kesken? Millaisia?
 - Miten persoonallisuudelle asetettavat vaatimukset ovat muuttuneet urasi aikana?
- Mistä persoonallisuuspiireistäsi koet saavasi tukea yhteiskunnallisessa toiminnassasi ja julkisissa esiintymisissäsi, ja minkä persoonallisuuspiirteittäsi kanssa taas joudut tekemään töitä?

5. Tunteiden käyttö politiikassa ja muussa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa (10 min)

- Pelataanko politiikassa/yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ihmisten tunteilla, millä tavoin, ja kuinka tietoisista se on?
- Miten itse otat esiintymisissäsi ja kirjoituksissasi huomioon yleisössä mahdollisesti heräävät tunnereaktiot?
- Provosointi ja ei-toivottujen reaktioiden ehkäiseminen, mitä toivotut ja ei-toivotut reaktiot voisivat olla?
- Miten tunteet vaikuttavat

- 1) ihmisiä ja asioita koskeviin käsityksiin ja mielipiteisiin?
 - 2) motivaatioon osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan?
 - 3) siihen, missä puolueessa tai yhteiskunnallisen liikkeessä alkaa toimia?
- Miten kontrolloit tunteitasi julkisissa esiintymisissä? Millaisia tunteita on sopivaa tuoda esiin ja mitkä taas on järkevää pyrkiä peittämään? Mistä syystä?

6. Julkisuuden kokemuksellisuuden seuraukset poliittiselle järjestelmälle/yhteiskunnalle (10 min)

- Miten julkisuus vaikuttaa ihmisten haluun osallistua poliittiseen/yhteiskunnalliseen toimintaan?
- Miten julkisuuden tällaiset piirteet ovat muuttuneet urasi/toimintasi aikana?
- Miten arvioit näiden seikkojen vaikuttaneen omaan yhteiskunnalliseen toimintaasi?
- Millaisia vaikutuksia arvioit tällä kehityksellä olevan poliittiselle järjestelmälle ja sen demokraattisuudelle/kansalaisosallistumiselle ja yhteiskunnan demokraattisuudelle?

Liite 2. Haastattelujen luokitusrunko

Haastatteluluokitukset

Haastattelut luokiteltiin Atlas.ti-ohjelman avulla seuraaviin teemaluokkiin. Numerot teemaluokkien perässä viittaavat kirjan lukuihin, joissa kyseistä teemaa ensisijaisesti käsitellään.

Motivaatio (2)

Mikä motivoi yhteiskunnalliseen osallistumiseen? Mahdollisia motivaatioita ovat esimerkiksi olosuhteet (esim. perhetausta), persoona (viittaukset omiin ominaisuuksiin syynä lähteä politiikkaan), tavoitteet (vaikuttaminen, aikaansaaminen), palkitsevuus (näköalapaikka, ihmisten tapaaminen etc.), menestys (onnistumiset, henkilökohtainen suosio)

Tunteet (2,3)

Mikä on tunteiden rooli politikoinnissa; ei niinkään omassa kokemuksessa?

Liittyy sekä lukuun 2 (tunteet, arvot ja motivaatio) että lukuun 3 (tunteet poliittisen pelin ja draaman välineenä)

Lähipiiri (5)

Miten julkinen toiminta vaikuttaa omaan lähipiiriin, ja millaista palautetta lähipiiriltä saa, esimerkiksi tuki kielteisen julkisuuden yhteydessä, sparraus yms. Miten ystävien suhtautuminen mahdollisesti on muuttunut julkisuuden ja yhteiskunnallisen osallistumisen takia?

Tuntemattomat (5)

Millaista palautetta tulee tuntemattomilta? Esimerkiksi sähköpostipalautteen eri muodot.

Häirintä (5)

Onko haastateltava joutunut häirinnän tai viharikosten kohteeksi? Millaisia tapaukset ovat olleet? Miten haastateltava on näihin reagoinnut? Mitä politiikon/aktivistin on kestettävä ja milloin on ryhdyttävä toimenpiteisiin?

Palautehyöty (5)

Miten haastateltava käyttää saamaansa palautetta? Mitä hyötyä siitä on?

Palautekokemus (5)

Miltä palautteen saaminen tuntuu? Palautteeseen liittyvät tunteet koodataan tällä koodilla.

Julkkis (5)

Miten kokee sen, että ihmiset tuntevat? Millaisia seurauksia tästä aiheutuu? Esimerkiksi puheiden ja tekojen varominen julkisella paikalla ja tähän liittyvä stressi. (sisältää kokemuselementin, ei koodata palautekokemusta erikseen)

Politiikanmaine (3,5)

Laaja koodi, joka sisältää sekä lukuun 3 että 5 kuuluvaa asiaa. Kattaa seuraavat teemat:

- Millainen maine politiikalla ja poliitikoilla on, miten tämä maine on muuttunut? Esimerkiksi arvostus, halveksunta, poliitikkoihin/aktivisteihin kohdistuva vihapuhe.
- Millaista on kantaa poliitikon/aktivistin mainetta, esim, ylpeä, hävettävä, stressaava?
- Kuinka houkutteleva politiikka tai aktivismi on ammattina/elämäntapana?
- Politikoinnin/aktivismin toimintaympäristön muutos, politiikan medioituminen, henkilöityminen sekä näiden suhde poliittiseen järjestelmään ja demokratiaan

- Eronteko poliitikon/aktivistin roolin ja henkilökohtaisen roolin kesken
- kuinka paljon omaa persoonaa peliin?

Arviointi (3,5)

Miten kokee sen, että on toimissaan koko ajan arvostelulle alttiina? Esimerkiksi poissaolot täysistunnoista. Muiden arviointi vs. itsearviointi, tunnollisuus. Tavoitteiden, lupauksen ja todellisten vaikutusmahdollisuuksien välinen ristiriita. (sisältää kokemuselementin, ei koodata palautekokemusta erikseen)

Draama (3)

Politiikan ja aktivismin käytännöt, osallisten (aktivistit, poliitikot) välinen vuorovaikutus, kuten kollegiaalisuus ja strateginen nokittelu sekä kilpailuasetelma. Miten haastateltava kokee politiikan draamaan osallistumisen ja sen kohteena olon? (sisältää kokemuselementin, ei koodata palautekokemusta erikseen)

Valta (3)

Miten kokee sen, että voi nostaa tärkeiksi kokemiaan asioita julkisuuden ja politiikan agendalle? Kuinka suuri tämä valta itse asiassa on?

Laitostuminen (3)

Miten poliitikkona/aktivistina oleminen muuttaa ihmistä? Miten erityisesti herkkyys ihmisten ongelmille ja mielialoille on yhtäältä tärkeää mutta toisaalta henkisesti raskasta? Miten poliitikkona ja aktivistina toimiminen koului selviytymään tästä haasteesta?

Persoonallisuus (3)

Mikä on henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitys poliitikkona tai aktivistina menestymiselle ja viihtymiselle? Mistä luonteenpiirteistään haastateltavat ovat saaneet tukea tehtävässään ja mitkä piirteet he ovat kokeneet ongelmallisiksi?

Media (4)

Miten media käsittelee politiikkaa ja aktivismia, poliitikkoja ja aktivisteja? Miten haastateltavat arvioivat median suoritusta (haastateltavien mediakritiikki)? Millaista palautetta haastateltavat saavat perinteisestä journalismista ja kuinka oikeudenmukaiseksi/epäoikeudenmukaiseksi tai innostavaksi/lannistavaksi he sen kokevat?

Some (4)

Miten haastateltava käyttää sosiaalista mediaa, mikä sen merkitys on hänen toiminnassaan?

Rajat (3)

- Haastateltavan mediahallinta ja mediastrategiat. Millaisia ehtoja ja rajoituksia haastateltava asettaa omalle esiintymiselleen mediassa, ja miten hän pyrkii hallitsemaan omaa mediajulkisuttaan?
- Millaisessa mediajulkisuudessa haastateltava esiintyy mielellään ja millaisen julkisuuden taas kokee kiusalliseksi?

Julkisuustarve (3)

Mihin haastateltava kokee tarvitsevansa julkisuutta? Koodataan eri tarkoitukset suoraan omilla koodeillaan:

julkisuustarve-Brändi

Julkisuus oman imagon vakiinnuttajana, kontaktin luominen yleisöön (äänestäjät, kansalaiset), luottamuksen rakentaminen imagohallinnan avulla.

julkisuustarve-Legitimiteetti

Julkisuuden avulla perustellaan omat näkemykset yleisölle ja haetaan näin hyväksyntää valitulle toimintalinjalle.

julkisuustarve-Vaalimenestys

Tähän koodataan lausumat, joissa julkisuus esiintyy vaalimenestyksen välineenä.

julkisuustarve-Vaikuttaminen

Julkisuus nähdään keinona luoda painetta yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseksi.

julkisuustarve-Keskustelu

Julkisuus nähdään tarpeelliseksi julkisen keskustelun eli julkisen mielipiteenmuodostuksen takia.